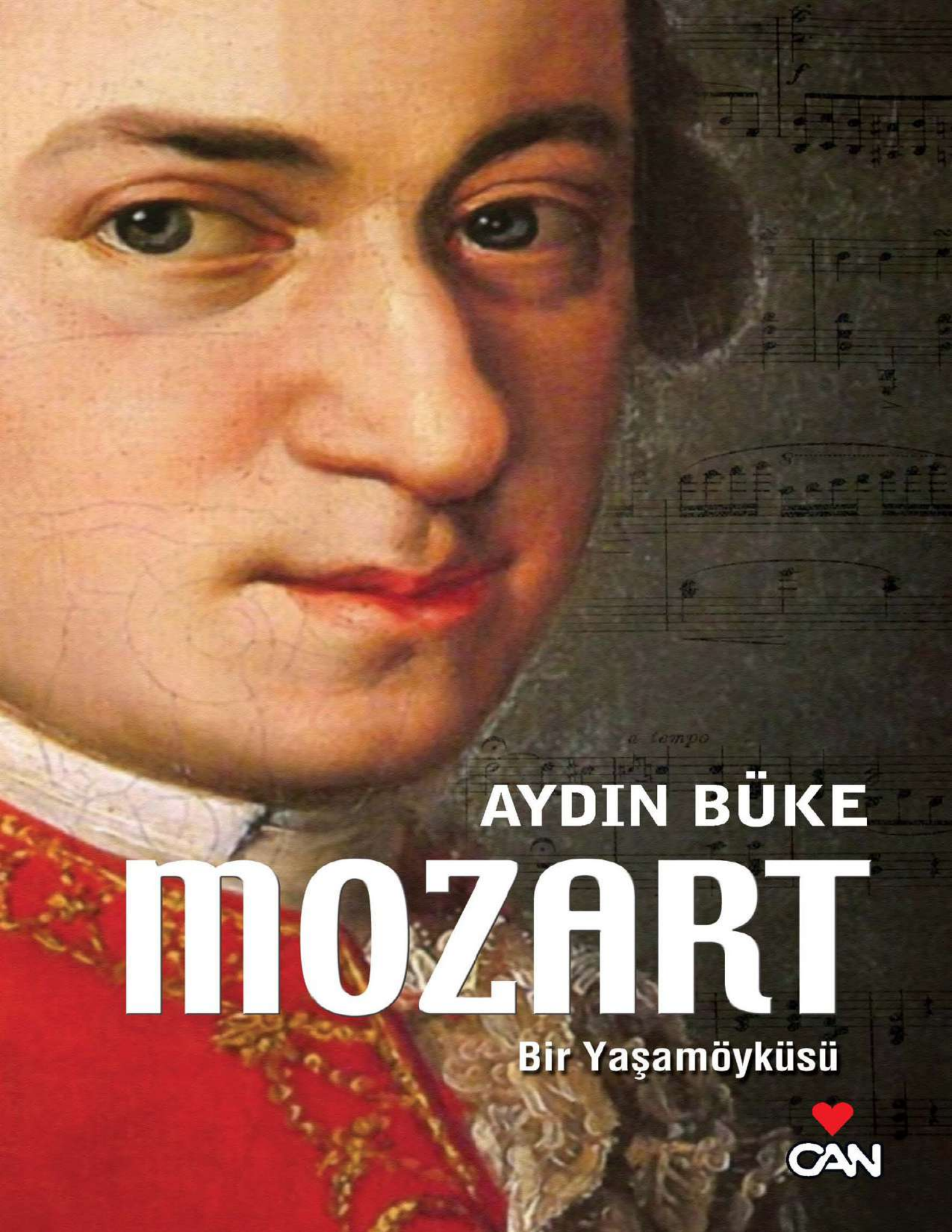

AYDIN BÜKE

MOZART

Bir Yaşamöyküsü

CAN

© 2012, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Resimler: © Internationale Stiftung Mozarteum (ISM)
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Dünya Yayıncılık, 2006
Can Yayınları'nda 1. basım: Aralık 2012
E-kitap 1. sürüm Eylül 2014, İstanbul
Aralık 2012 tarihli Can Yayınları'ndan 1. Basım esas alınarak hazırlanmıştır.

Yayına hazırlayan: Faruk Duman
Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design
ISBN 978-975-07-2290-5

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

AYDIN BÜKE

MOZART
Bir Yaşamöyküsü

BİYOGRAFİ

AYDIN BÜKE, 1958 yılında İstanbul'da doğdu. Kabataş Erkek Lisesi'nin ardından İstanbul Devlet Konservatuvarı Yüksek Bölümü'nden (bugünkü Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Devlet Konservatuvarı) mezun oldu. Avusturya'daki üç yıllık müzik eğitiminden sonra, İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası'nın sınavını kazanarak, bu kurumda flüt sanatçısı olarak çalışmaya başladı. Halen bu görevini sürdürmektedir. 1995-2004 yılları arasında TRT-Radyo III' te klasik müzik programları hazırladı: Vivaldi'den Beethoven'a, Enigma, Müzik Portreleri, Yeni Kayıtlar, 99'da Andıklarımız, Arya, 2000 Yılında Bach, Operanın Doruğu, Müzikal Sunu. 2003-2010 yılları arasında Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat Tasarım Fakültesi'nde Müzik Tarihi dersleri verdi. 1998 yılında, Mozart ve Lorenzo Da Ponte'nin ortak çalışmalarını konu alan, İki Dahi Üç Opera adlı kitabı, 2001'de, Bach / Yaşamı ve Eserleri adlı ikinci kitabı çıktı. Mozart'ın 250. Doğum Yılı nedeniyle kaleme aldığı Mozart / Bir Yaşamöyküsü adlı kitap Ocak 2006'da, Müziği Yaratanlar / Barok Dönem (İpek Mine Altınel ile ortak çalışma) 2006 Kasım ayında, Chopin / Tuşlara Adanmış Bir Yaşam 2010 Ocak ayında, Romantizmin Işığı Clara 2012 Nisanı'nda yayımlandı. Çeşitli dergiler için müzik yazıları yazmakta ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde Müzik Tarihi dersleri vermektedir.

Aydın Büke'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Chopin / Tuşlara Adanmış Bir Yaşam, 2010
Romantizmin Işığı Clara, 2012

Asu’ya

Genişletilmiş üçüncü baskıya önsöz

Bu kitabın ilk baskısını 2006 Ocak ayında yayımlamış ve önsözüne şu cümlelerle başlamıştım:

> Müzik tarihinin en çok ilgilendiği bestecilerin başında gelir Mozart. Buna rağmen, özellikle ülkemizde, yaşamı hakkında bildiklerimiz, Tanrı vergisi yeteneği ve "harika çocuk" olarak kazandığı ünle sınırlıdır. Türkçeye çevrilmiş bir yaşamöyküsünü saymazsak, Mozart üzerine yazılmış kitaplar konusunda dünyanın ne denli gerisinde olduğumuz açıkça ortaya çıkar. Bu kitap, bestecinin 250. doğum yılında, dilimize yeni bir başvuru kaynağı kazandırmak amacıyla kaleme alınmış son derece alçakgönüllü bir çalışmadır. Günümüze dek dünyada kabul gören temel Mozart yaşamöykülerinden yola çıkarak, zaman zaman onların farklı bakış açılarına dikkat çekerek, besteciyi elden geldiğince içinde yaşadığı toplumun bir bireyi olarak ele almaya çalışmıştır. Müziğe ilgi duyan ya da bu üstün yetenekli bestecinin yaşamöyküsünü merak eden geniş bir kitleye seslenmek amacıyla yazılmıştır.

Aradan geçen altı yıl boyunca, ne yazık ki dilimizde Mozart üzerine yazılanlar, çeviriler de dahil, neredeyse hiç artmadı. Bu nedenle Can Yayınları bu çalışmayı yeniden basmayı kabul ettiğinde, elimden geldiğince önceki baskılardan daha doyurucu bir hale getirmeye gayret ettim. Öncelikle, kitapta kullandığım Mozart ailesinin kaleminden çıkmış mektupların tümünü, 2006'da genişletilmiş baskıyla yayımlanan *Mozart Briefe und Aufzeichnungen* başlıklı sekiz ciltlik çalışmadan aldım. Böylece önceki baskılarda yer alan mektupları, bir kez daha orijinalleriyle karşılaştırma ve çevirileri kontrol etme şansım oldu. Bunun yanında Mozart'ın yaşamının son yıllarında dostu Michael Puchberg'e yazdığı mektupların önemli bir bölümü, Leopold Mozart'ın 21 Eylül 1768'de İmparator II. Joseph'e gönderdiği "Şikâyet Mektubu" da, ilk kez bu baskı için dilimize çevrildi. Kısacası mektuplar ve belgeler söz konusu olduğunda, elinizdeki kitap önceki baskılardan çok daha doyurucu bir şekle büründü.

Mektupların bir kısmının çevirisini yapan Yeşim Tükel Kılıç ve Asuman Karakaya'ya, çeşitli konularda bana yardım eden arkadaşlarım Eren Cendey ve Alp Altıner'e, bu çalışmanın yeniden okuyucuyla buluşmasına olanak sağlayan Zeynep Çağlıyor'a, ayrıca her zaman olduğu gibi bu kez de en büyük desteği gördüğüm sevgili eşim Asu'ya sonsuz teşekkürler...

İstanbul, Eylül 2012

Mon très cher Père![1]

Sevgili Constanze'm, Tanrı'ya şükürler olsun, artık gerçekten karım oldu; uzun zamandır sizden beklediğim şeyi ve içinde bulunduğum durumu biliyordu. Bana olan sevgisi öylesine büyüktü ki, hiç çekinmeden ve coşkuyla gelecek yaşamını benim kaderimle paylaşmayı kabul etti. Ellerinizden öper, büyük bir içtenlikle, gönderdiğiniz onay ve kutsamanız için, bir oğlun babasına karşı hissetmesi gerektiği duygularla teşekkür ederim. (...) Sevgili karım, en kısa sürede sevgili kayınpederine bizi kutsadığı için şükranlarını ve sevgili görümcesine, çok değer verdiği dostluklarının gelecekte de devam etmesini dilediğini bildirecek. Evlenme töreninde hiç kimse yok gibiydi; yalnızca karımın annesi ve en küçük kardeşi, ailenin vasisi konumundaki Bay Thorwart'la birlikte yer aldılar. Ayrıca Bay Zetto[2] karımın tarafından, Gilowsky[3] de benim tarafımdan törene katılanları oluşturuyordu. Nikâhımız kıyılınca karım ve ben ağlamaya başladık. Orada bulunan herkes, rahip de dahil olmak üzere, bu durumdan çok etkilendi ve ağlamaya başladı. (...) Artık sevgili Constanze'm, Salzburg'a gelmek için eskisinden yüz kat daha fazla istekli ve ben de onu tanıdığınız zaman ne denli mutlu olduğuma sevineceğinizi tahmin edebiliyorum. Siz de, akıllı, erdemli, iyi yetişmiş bir kadının kocası için büyük bir şans olduğunu düşünüyorsanız benim duygularımı paylaşacaksınız. (...) Operam[4] dün Gluck'un isteği doğrultusunda bir kez daha sah nelendi ve Gluck, eser hakkında bana övgü dolu sözler söyledi, yarın onunla yemek yiyeceğim, gördüğünüz gibi acele etmem gerek. *Adieu*.[5] Sevgili karım ve ben 1000 kez ellerinizden öpüyor, sevgili ablamızı tüm kalbimizle kucaklıyoruz.

Her zaman size sadık oğlunuz

W.A. Mozart[6]

Leopold Mozart, 1782 Ağustosu'nda oğlundan bu mektubu aldığında, kabul etmek istemese de, Wolfgang'ın artık kendi kanatlarıyla uçmaya başladığını anlamıştı. Zaten aylardır Viyana'dan gelen mektuplar hep aynı istekle noktalanır olmuş, Constanze ile evlenmesine babasının onay vermesi Wolfgang için adeta bir saplantıya

dönüşmüştü. Olaylar öyle bir hal almıştı ki, Leopold Mozart hiç istekli olmamakla birlikte ağustos ayı başında onayını oğluna bildirmişti. Aslında tümüyle basit bir formaliteden öteye gitmeyen bu onay, sosyal açıdan evliliğin aile tarafından da kabul edildiği anlamına geldiği için önemliydi. Wolfgang, babasının cevabının eline daha çabuk geçeceğini umduğundan nikâh tarihi olarak 4 Ağustos 1782'yi seçmiş ancak postanın gecikmesi sonucu onay düğünün ertesi günü Viyana'ya ulaşmıştı. Sanki kader, Leopold'un bu onayı gönül rızası olmadan verdiğini vurgulamak istercesine ilginç rastlantılarından birini daha devreye sokmuştu. Her şeye karşın Wolfgang, 7 Ağustos tarihli mektupla mutlu haberi babasına ulaştırmış, Constanze Weber'in karısı olduğunu müjdelemişti. Bu, Leopold için aynı zamanda şu anlama geliyordu: Hiç sevmediği, oğlunu uzak tutmaya çalıştığı Weber ailesinin bir üyesi, tüm yaşamını adadığı Wolfgang'ı elinden almış ve gelini olmuştu. Aslında oğlunun mektuptaki dileklerine katılmayı bütün kalbiyle istiyordu: "Akıllı, erdemli, iyi yetişmiş bir kadının kocası için büyük bir şans olduğuna" yürekten inanıyordu ancak Constanze Weber'in böyle bir kadın olduğundan şüpheliydi. Yanılmış olmayı diliyordu.

Salzburg'u kaplayan yaz sıcağına rağmen birden gözünün önünde soğuk bir kış günü canlanmaya başladı. Yirmi altı yıl önceydi. Ocak ayının sonuna doğru, bir kez daha baba olmanın he yecanı içini kaplamıştı. O günlerde, doğacak çocuğunun hem kendi yaşamına hem de müzik tarihine yepyeni bir yön vereceğini doğal olarak aklının ucundan bile geçirmiyordu. Leopold Mozart 1756 yılının başlarını düşünmeye başladı. Aradan yirmi altı yıl geçtiğine inanmak zordu.

1. Mozart mektuplarının hemen hepsinde, tarih ve hitap kısımlarını Fransızca olarak yazmıştır. 7 Ağustos 1782 tarihinde babasına yazılan bu mektup, "Çok sevgili babacığım!" ifadesiyle başlıyor.

2. Doğru yazım Johann Carl Cetto olacak.

3. Franz Xaver Wenzel Gilowsky, Mozart'ları Salzburg'dan tanıyan Gilowsky ailesinin bir üyesiydi.

4. Saraydan Kız Kaçırma operası.

5. (Fr.) Hoşça kal. (Y.N.)

6. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, Gesamtausgabe, cilt III, s. 218, 219, Editörler: Wilhelm A. Bauer, Otto Erich Deutsch, Joseph Heinz Eibl, Deutscher Taschenbuch Verlag, 1962, Genişletilmiş Baskı

2005.

1756-1782

1756-1763

Bir dâhinin babası: Leopold Mozart

27 Ocak 1756 günü, saat 20.00 sıralarında, Salzburg'da Getreidegasse'deki dokuz numaralı evin üçüncü katında oldukça zor geçen bir doğumun ardından, o günün koşullarına göre sağlıklı kabul edilebilecek bir erkek çocuk dünyaya gelmişti. Baba Leopold Mozart, karısı Anna Maria'nın yedinci hamileliğinin onu iyice yıprattığının farkındaydı. Üstelik dokuz yıllık evlilikleri boyunca gerçekleşen bu doğumlardan yalnızca biri, çiftin çocuk sahibi olma mutluluğunu tatmasına olanak sağlamış, diğer bebekler ya doğumun hemen ardından ya da kısa bir süre sonra yaşama veda etmişlerdi. 30 Temmuz 1751 tarihinde, karısının dördüncü hamileliğinde dünyaya gelen kızları Maria Anna Walburga'dan sonra bu bebeğin de sağlıklı ve uzun bir yaşam sürmesi Mozart çiftinin en büyük dileğiydi. Doğumun ertesi günü, 28 Ocak 1756'da, kent katedralinde vaftiz edilen bebeğe, "Johannes Chrysostomus Wolfgangus Theophilus" ön adları verilmişti. İlk iki isim, doğuma rastlayan 27 Ocak, Aziz Johannes Chrysostomus'un[7] "isim günü"[8] olduğu, üçüncüsü, bebeğin dedesi Wolfgang Nikolaus Pertl'a atıfta bulunmak için seçilmişti. Theophilus ise bebeğin vaftiz babası Salzburglu tüccar Johann Pergmayer'in ön ismi olarak kayıtlara geçmişti. Sonraki yıllarda "Theophilus" adı, önce Almanca karşılığı "Gottlieb"e (Tanrı'nın sevdiği), ardından da sözcüğün Fransızcası "Amadé"ye dönüşecek, müzik tarihi bu bebeği XIX. yüzyıldan sonra "Wolfgang Amadeus Mozart" olarak anacaktı. Leopold Mo zart oğlunun vaftiz töreninin ardından Salzburg'daki olağan yaşamına dönmüştü; 27 Ocak 1756'nın yaşamında bir dönüm noktası olduğunu bir süre sonra anlayacaktı. O güne dek kendi başarılarıyla adından söz ettiren Leopold, gelecek kuşakların gözünde oğlunun babası olduğu için önem kazanacaktı. Aslında Wolfgang'ın

doğumuna dek geçen 37 yıllık yaşamı, dönemin şartlarına göre ilginç sayılabilecek olaylarla doluydu.

Augsburg'dan Salzburg'a

Mozart ailesinin köklerine, Güney Almanya'nın Bavyera bölgesindeki Augsburg kentinde oldukça eski tarihlere dek rastlanmaktadır. Her dönemde yoğun bir ticaret hayatına sahne olan kent, özellikle yetiştirdiği iki tüccar aile "Fugger"ler ve "Welser"ler sayesinde, Avrupa'nın ekonomik yapısına yön vermiş, bunun sonucunda siyasi yaşamında da söz sahibi olmuştu. Kentteki en ilginç bölgelerin başında gelen "Fuggerei", XVI. yüzyıl başlarında yoksullar için yapılmış bir toplu konut alanıydı. 1694'te bu mahalledeki bir evde ölen Franz Mozart, Leopold Mozart'ın dedesiydi. Mozart'lar o zamana dek kentte zanaatkâr olarak çeşitli işler yapmış, aile üyeleri çoğunlukla inşaat işiyle uğraşmıştı. Franz Mozart'ın 1679 yılında doğan oğlu Johann Georg, ilk evliliğini bir ciltçinin dul eşiyle gerçekleştirdiği için aynı mesleği sürdürmüş, onun ölümünün ardından evlendiği ikinci karısından 14 Kasım 1719 tarihinde ilk çocuğu Leopold Mozart dünyaya gelmişti.

Leopold Mozart'ın doğduğu XVIII. yüzyılın başları, Barok dönemin tüm yönleriyle zirvede olduğu bir dünyaydı. Müzik çevresine göz atıldığında, dönemin iki ünlü bestecisi Bach ve Handel[9] henüz meslek yaşamlarının ortasında bulunuyordu. O tarihlerde Köthen Sarayı'nda görevli olan Bach, yanında çalıştığı kontun isteği doğrultusunda çalgı yapıtları besteliyordu. *Brandenburg Konçertoları, İyi Düzenlenmiş Klavye* gibi yapıtların yanı sıra çocuklarının müzik eğitimine katkıda bulunmak için yazılan *Envansiyonlar* ve *Wilhelm Friedemann'ın Nota Defteri* başlıklı yapıtlar da Köthen yıllarında ortaya çıkmıştı. Bestecinin ününü perçinleyecek Leipzig dönemine daha birkaç yıl vardı. Bir süredir Londra' da bulunan Handel ise yeni kurulan Opera Akademisi'nin başarı sı için İtalyan tarzı operalarını bestelemeye hazırlanıyordu. Barok dönemin bir başka ünlü müzikçisi Jean Philippe

Rameau, ünlü kuramsal yapıtı *Traité de l'harmonie* (Armoni İncelemesi), 1722'de yayımlandığında Leopold Mozart henüz üç yaşındaydı. Siyasi yönden, mutlakıyetçi kralların gücünün doruğa ulaştığı bir dönemden geçiliyordu. Yüzyılın sonlarında tüm Avrupa'nın yapısını değiştirecek çalkantılar öncesinde, büyük savaşların, tüm kıtayı sarsacak olayların yaşanmadığı bir süreçti. Leopold Mozart'ın yaşamının geçeceği Augsburg ve Salzburg, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu sınırları içinde kalıyordu.

O dönemde soylu olmayan ailelerin çocuklarının eğitimi için Kilise'nin himayesi en çok tercih edilen yoldu. Maddi olarak fazla bir külfeti olmayan bu süreç, çoğunlukla sonunda delikanlının din adamı olmasıyla sonuçlanıyordu. Leopold Mozart beş yaşına geldiğinde benzer bir süreç onun için de başlamıştı. Evlerinin hemen yanında bulunan, Cizvit tarikatına bağlı St. Salvator Kilisesi bünyesinde eğitim veren okula başladı. Aynı yıl okuldaki bir oyuna katıldı ve yaşamında ilk kez sahneye çıktı. Leopold'un beş yaşındaki sahne deneyimi, okulun tüm öğrencilerinin katıldığı bir toplu gösterinin sınırlarını pek aşmıyordu. Ancak oldukça iyi bir öğrenci olan Leopold Mozart ilerleyen yıllarda da bu tür gösterilere katılmaya devam etmiş, aynı zamanda müzik bilgisini de ilerletmeye başlamıştı.

Leopold Mozart'ın sonraki yıllardaki açık, Aydınlanma yanlısı fikirleri göz önüne alındığında iyi bir eğitim aldığı ve bilgileri kendi akıl süzgecinden geçirmeyi öğrendiği söylenebilir. Bunun bir başka nedeni ise delikanlının eğitimi süresince farklı görüşleri savunan kurumlarla işbirliği yapması da olabilir. Cizvit tarikatının okulunda eğitimine başlayan Leopold Mozart, Benediktenler tarafından yönetilen St. Ulrich ve Alfa manastırlarında koroda şarkı söylüyor, ayrıca bir başka önemli Hıristiyan tarikatı olan Augustinusçuların Kutsal Haç Manastırı'ndaki korosuna da katılıyordu. Müziğe olan ilgisi yalnızca koroda söylemekle sınırlı değildi. Kısa zamanda org ve keman çalmayı oldukça ilerletmişti. Bir süre sonra kentteki Katolik ve Protestan kiliselerinde org çalmaya başladı. O dönem için çok olağan

karşılanmayan bu açık fikirli davranış, delikanlının inanç konusunda ne denli özgür düşünebildiğinin bir başka göstergesidir.

1736 yılına gelindiğinde Leopold Mozart lise eğitimini tamamlamak üzereydi. Önündeki en akıllıca yol, bir süre üniversite eğitimi aldıktan sonra din adamı olmaktı. Yılın ilk aylarında baba sı Johann Georg Mozart'ın ölümünün ardından onun mesleği ciltçiliği sürdürme olanağı da ortaya çıktı. Kardeşlerinin en büyüğü olan Leopold'a, baba mesleğini devam ettirmek fazla ilginç gelmiyordu. Ağustos ayında lise eğitimini başarıyla bitirdi. Bu olayı izleyen bir yıllık sürede delikanlının, geleceğini şekillendirme konusunda bazı açmazlara düştüğü anlaşılıyor. 1737 Kasımı'nda Salzburg Üniversitesi'ne hukuk, felsefe ve teoloji okumak için kaydını yaptıran Leopold Mozart'ın bu kararı nasıl aldığı, müzik tarihçilerinin hâlâ üzerinde fikir birliğine varamadığı bir konudur.

Bir görüşe göre, Augsburg'da delikanlının yakın ilişki içinde olduğu Benediktenlerin St. Ulrich Manastırı ile Salzburg Üniversitesi arasındaki işbirliği, Leopold Mozart'ın bu seçimi yapmasında önemli rol oynamıştır. Salzburg'dan gelip bir süre Augsburg'da felsefe dersleri veren Rupert Sembler'in 1737'de geri dönmüş olması, delikanlının bu kenti seçmesindeki önemli bir etkenin Sembler olabileceği fikrini kuvvetlendiriyor. Büyük olasılıkla yirmi yaşına yaklaşmakta olan Leopold, tıpkı yıllar sonra aynı dönemde oğlunun yapacağı gibi, kendi kanatlarıyla uçmayı denemek istemiş, bunun için doğup büyüdüğü çevreden uzaklaşması gerektiğine karar vermişti. Augsburg'da kalmak belki de bir süre sonra, baba mesleğini seçmesine neden olacak ve tüm ömrü bu kentte geçecekti. Ayrıca annesiyle düşüncelerinin her zaman uyuştuğu söylenemezdi. Sonraki yıllarda yazdığı mektuplarda onun için, "aklı oldukça kıt"[10] şeklinde bir ifade kullanması, Leopold Mozart'ın, Augsburg'u terk etme nedenlerinden birinin de annesi olabileceğini akla getiriyor.

Nedeni her ne olursa olsun, 26 Kasım 1737 günü Leopold Mozart, Salzburg Üniversitesi'ne kaydını yaptırdı. Doğduğu kentle benzerlikleri olmasına karşın, Salzach Irmağı kenarına kurulan

Salzburg, Augsburg'la oldukça farklı bir konumdaydı. Kentin en önemli özelliği, yönetimdeki prenslerin aynı zamanda başpiskopos sıfatıyla dinî otoriteye sahip olmalarıydı. Roma döneminden beri çeşitli yerleşimlere sahne olan topraklar, Kuzey Avrupa'nın Akdeniz limanlarıyla ticaretinde her zaman önemli bir rol oynamıştı. Kent yakınlarında elde edilen tuz, yüzyıllar boyunca Salzburg ekonomisinin itici gücü olmayı sürdürmüştü. VIII. yüzyılda Başpiskoposluk olarak tanınan kent, XIII. yüzyılda Kutsal Roma- Germen İmparatorluğu toprakları içinde bir prenslik statüsü de kazanmış, bu tarihten sonra Salzburg'u yöneten başpiskopos-prensler, hem siyasi hem de dinî lider olarak ağırlıklarını hissettirmişlerdi. Genellikle hemen yanı başındaki Bavyera bölgesinin merkezi konumundaki Münih'le, imparatorluğun başkenti Viyana arasında bir çeşit tampon görevi gören Salzburg, kenti yöneten prenslerin sanata olan düşkünlüğü sayesinde, pek çoğu günümüze dek korunmuş görkemli yapılarla bezenmiştir. Özellikle XVII. yüzyıl başlarında hükümdarlık yapan Başpiskopos Wolf Dietrich von Raitenau zamanında, barok mimarinin en kusursuz örnekleri Salzburg'da yükselmiştir. Bir din adamı olmasına rağmen, sevgilisi Salome Alt için yaptırdığı yazlık şato Mirabell, Başpiskopos Raitenau'yu kentin imarı konusunda en çok çaba harcayan isimlerin başına yerleştirmiştir.

Leopold Mozart, Salzburg'a geldiği tarihlerde, kentin nüfusu yaklaşık on beş bin civarındaydı. Üniversitedeki derslerine ilk yıl oldukça düzenli devam eden delikanlı, sonra aynı başarıyı gösteremedi. Bunun nedeni kesin olarak saptanamamakla birlikte, kentteki müzik çevresiyle daha yakın bir ilişki içine girmesi, bu ilgi dağılmasının önemli sebeplerinden biri olarak gösterilebilir. 1739'da üniversitenin, okulla ilişkilerinin kesildiğini bildirdiği öğrenciler arasında Leopold Mozart da vardı. Bu, genç adamın uzun zamandır beklediği bir gelişmeydi. Augsburg'daki ailesine, okulu kendi isteğiyle terk etmeyip ilişiğinin kesildiğini bildirmek daha kolay olacaktı; artık geçimini sağlayabilecek bir iş araştırmaya başlayabilirdi. Yirmi yaşına ulaşmıştı, dönemin şartları göz önüne alındığında yaşıtlarının çoğu mesleklerini

seçmiş, kendi yollarını çizmişlerdi. Pek çok bestecinin yaşam öyküsü incelendiğinde, aynı yaşlarda ilk görevlerine başladıkları görülmektedir. Leopold Mozart'ın önceki kuşağından Bach ve Handel için geçerli olan bu kural, ondan bir sonraki kuşağa ait Joseph Haydn için de değişmeyecekti.

Leopold Mozart, 1739'da kentin yönetiminde önemli bir konumda olan Kont Johann Baptist Thurn-Valsassina/Taxis'in yanında çalışmaya başladı. Görevi, kayıtlara *Kammerdiener* (oda hizmetçisi) olarak geçmekle birlikte, genç adamın gerçek işi bir çeşit özel sekreterlikti. Bu görev onun müzikle ilgilenmesine zaman bırakıyordu. Dönemin şartları göz önüne alındığında iyi eğitim almış olan Leopold Mozart, pek çok konuyla yakından ilgileniyordu. Latince ve Antik Yunancanın yanı sıra Fransızca ile İtalyancayı da konuşabiliyordu; İngilizce bilgisi o devir için genel ortalamanın çok üzerindeydi. Sosyal bilimler ve fen alanında temel eğitimi vardı, astronomi ilgisini çekiyordu. Dönemin eğitim almış kesimi içinde giderek yaygınlık kazanmaya başlayan Aydınlanma düşüncesi, Leopold Mozart'ı da etkiliyordu. Aklın önderliğine başvurmak, karşılaştığı sorunları onun yardımıyla çözmek, gençlik yıllarından başlayarak tüm yaşamı boyunca başvurduğu bir yöntemdi. Bir süre sonra çocuklarının eğitimi söz konusu olduğunda, kalıplaşmış ve eski yöntemler yerine, ilerici, bir anlamda günümüz pedagoji öğretileri doğrultusunda hareket edecekti. Wolfgang'ın en büyük şansı, böyle bir babanın oğlu olarak dünyaya gelmek, onun gözetiminde yetişmekti. Leopold Mozart, bazı müzik tarihçileri tarafından oğlunu, Avrupa'nın dört bir yanında bıkıp usanmadan dolaştırdığı için eleştirilere hedef olsa da, bunun artıları, eksilerinden daha fazlaydı.

1743'e gelindiğinde Leopold Mozart, Salzburg Başpiskoposluk Sarayı Orkestrası'na kemancı olarak kabul edildi. Bu, aradan geçen zaman içinde onun müzik bilgisini ilerlettiğinin de bir kanıtıydı. Yüzyıllar boyunca hareketli bir müzik yaşamına sahne olan Salzburg Sarayı, Alman sanatçıların yanı sıra, Avrupa'daki diğer müzik merkezleri gibi, İtalyan müzisyenlerin de uğrak yeriydi. Siyasi

konumundan ötürü, Viyana veya Paris kadar önemli bir merkez olmamakla birlikte kentteki müzisyenler, Salzburg Sarayı'nın yapısı gereği, hem dinî hem de din dışı müzikten sorumluydu. Sık sık ufak boyutlu operalar veya müzikli oyunlar sahneleniyordu. Kentteki önemli müzisyenler arasında, özellikle keman tekniğine getirdiği yeniliklerden ötürü müzik tarihinde adından sıkça söz edilen Heinrich Ignaz Franz von Biber'in ayrı bir önemi vardı. 1670'te Salzburg Sarayı'nda çalışmaya başlayan sanatçı, ölüm yılı olan 1704'e dek kentte kalmış, çalgı yapıtlarının yanı sıra *missa*'larıyla[11] da adını duyurmuştu. Leopold Mozart kentte bulunduğu sırada müzik yaşamına yön veren isimlerin başında, Johann Ernst Eberlin geliyordu. Bazı kaynaklarda, saray orkestrasında ve kilisede önemli görevlerde bulunan Eberlin'in, Leopold Mozart'a bir süre ders verdiği, delikanlının bu ilişkinin sonucunda saraydaki göreve kabul edildiği belirtilir.

Aynı tarihlerde Leopold Mozart, kilise bünyesinde eğitim gören çocuklara keman öğretmekle görevlendirildi. Bu olay, ileride kendi çocuklarını yetiştirmek için çaba harcayacak genç adamın, gereksinim duyacağı deneyimi kazanmasına yardımcı olacaktı. Ayrıca Leopold Mozart müzikle yalnızca icracı olarak ilgilenmiyor, dönemin pek çok müzisyeni gibi beste çalışmaları da yapıyordu. Bunların içinde keman için sonatlar, ilk önemli çalışması olarak kabul edilmektedir. Eserler Kont Johann Baptist Thurn-Valsassina/Taxis'e ithaf edilmiştir. Leopold Mozart'ın tüm yapıtları incelendiğinde oldukça geniş bir yelpazeye yayıldığı görülür. Dinî kantatlar ve çalgı sonatlarının yanı sıra senfonileri ve *divertimento*'ları[12] da dönemin zevkini yansıtan eserlerdir. Özellikle *Musikalische Schlittenfahrt* (Müzikal Kızak Yolculuğu) ve *Trompet Konçertosu*, Leopold Mozart'ın bir besteci olarak da müzik tarihindeki yerini almasını sağlamıştır. Özellikle *Musikalische Schlittenfahrt*, kışın yapılan bir kızak yolculuğunu bir bir tablo gibi canlandırması nedeniyle ilgi çekicidir. Kızağın yola çıkışı, çanların çalışı, köpeklerin havlaması ve diğer olaylar, çalgılar ya da orkestraya eklenen değişik aletlerle betimlenmektedir. Bazı

kaynaklarda Joseph Haydn'ın olduğu belirtilen *Oyuncak Senfonisi*, aslında Leopold Mozart'ın, bir çeşit divertimento olan *Cassatio ex G* başlıklı yapıtında yer alan üç bölümdür.

Salzburg'un en güzel çifti ve çocukları

1746 yılında saray orkestrasındaki görevi uzatılan, bir anlamda daha kalıcı bir konuma getirilen Leopold Mozart, artık bir aile kurmanın vakti geldiğine de inanıyordu. Kendine eş olarak Anna Maria Pertl'ı seçmişti. Salzburg yakınlarındaki St. Gilgen kasabasında dünyaya gelen genç kadın, Leopold Mozart'tan bir yaş küçüktü. Babası Wolfgang Nikolaus Pertl, kasabada sağlık işlerinden sorumluydu; babanın ölümünden sonra annesi ve iki kız kardeşiyle Salzburg'a gelerek oldukça güç şartlar içinde yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardı. O dönemde sıkça rastlanan bir durum, evlenme çağındaki delikanlıların, varlıklı ve bir işyerini çalıştırmak zorunda olan, kendilerinden daha yaşlı dul kadınlarla yaşamlarını birleştirmesiydi. Böylece hem kurulu bir düzenin başına geçilmiş hem de maddi yönden sıkıntı çekilmemiş oluyordu. Böyle başlayan yaşam öyküleri genellikle, delikanlıdan yaşlı olan kadının ölmesinin ardından, genç ve güzel bir kızın, ikinci eş olarak seçilmesiyle devam ediyordu. Ancak Leopold Mozart için evleneceği kişinin sosyal ve maddi durumunun fazla önemi yoktu. Yaşamını Anna Maria Pertl'le birleştirmeye, sadece ondan hoşlandığı için karar vermişti. 21 Kasım 1747 günü Salzburg'daki katedralde gerçekleşen düğünün ardından çift, Lorenz Hagenauer'e ait olan Getreidegasse üzerindeki dokuz numaralı evin üçüncü katına taşındılar. Artık kentte tanınmış biri konumundaki Leopold Mozart ve eşi, kısa zamanda pek çok kişi tarafından, "Salzburg'un en güzel çifti" olarak tanımlanmaya başlamıştı.

Evliliğin ardından Anna Maria Mozart ilk bebeğine hamile kaldı. 1748 Ağustosu'nda dünyaya gelen bebek, ne yazık ki yaşamadı. O dönemde çocuk ölümlerinin fazlalığı kimse için sürpriz değildi. Doğumun ardından hayatta kalabilmeyi başaran bebeklerin de büyük

bir bölümü beş yaşını tamamlayamıyordu. Doğanın bu acımasız tavrına karşı çiftlerin tek silahı, olabildiğince çok çocuk yapmaktı. Bunun acısını en çok kadınlar çekiyor, evliliklerinin ilk yıllarını, neredeyse hep hamilelikle geçiriyorlardı. Her doğum annenin sağlığını tehdit ediyor, yeterli özen gösterilemediği için pek çok kadın doğum sırasında ölüyordu. Anna Maria'nın üçüncü hamileliği, Mozart çiftinin yaşamayı başarabilen ilk çocuklarına kavuşmasını sağladı. 31 Temmuz 1751 günü dünyaya gelen kız, Maria Anna Walburga Ignatia adıyla kilise defterine kaydedilmesine karşın, tüm yaşamı boyunca yakın çevresi için daima "Nannerl" olarak kalacaktı.

1755 yılında Leopold Mozart'ın bir müzisyen olarak ünlendiğinin en iyi kanıtlarından biri gerçekleşti. 1737'de Lorenz Christoph Mizler tarafından kurulmuş olan ve üyeleri arasında, Bach, Telemann, Handel gibi dönemin önde gelen isimlerinin bulunduğu Müzik Bilimi Derneği, Leopold Mozart'ı üyeleri arasına almak için çağrı yaptı. Bir dönem Bach'ın öğrencisi olan Mizler, müzik, matematik, felsefe ve tıp alanlarında doktora yapmış, 1737'de kurduğu dernekle müziğin bir bilim olduğunu kanıtlamak için çeşitli çalışmalar hayata geçirmişti. Fazla uzun ömürlü olmayan bu derneğe, tanınmış besteciler, aslında biraz da Mizler'in ısrarı sonucu üye olmuştu. Leopold Mozart, kendine yapılan tekliften hoşnut kalmış, memnuniyetini Augsburglu dostu, yayımcı Johann Jakob Lotter'e yazdığı bir mektupta açıkça belli etmişti.

İki eski arkadaş arasındaki mektuplaşmaların asıl konusu, Le opold Mozart'ın yazmakta olduğu bir kitaptı. Basım masraflarını tümüyle kendi üstlenerek yayımlatmayı düşündüğü kitap, kısa zamanda Leopold Mozart adının Avrupa'da yayılmasını sağlayacaktı. *Versuch einer gründlichen Violinschule* (Temel Nitelikte Bir Keman Okulu Denemesi) başlıklı eser 1756 Temmuz'unda yayımlanacak, kısa zamanda Fransızca ve Hollandacaya çevrilerek birkaç baskı yapacaktı. Leopold Mozart, *Keman Okulu*'nda, yalnızca çalgının nasıl çalınacağı konusunda değil, müziğin genel yapısı ve tarihçesi hakkında da etraflı bilgiler vermiş, olabildiğince geniş bir okuyucu kitlesine seslenmeyi

hedeflemişti. Kendinden önce Johann Joachim Quantz'ın flüt, Carl Philipp Emanuel Bach'ın klavye için yazdığı benzer kitaplar gibi, Leopold Mozart'ın yapıtı da uzun yıllar temel başvuru kaynakları arasında sayılmıştı.

27 Ocak 1756 günü dünyaya gelen oğlu Wolfgang, Leopold Mozart'ın hayatını tümüyle değiştirecek, çocuğun olağanüstü müzik yeteneği kısa süre sonra Getreidegasse'deki yaşamın merkezi olacaktı. Başlangıçta aileye yeni katılan bu bebek, kimsenin fazla ilgisini çekmiyordu. Evde sık sık arkadaşlarıyla bir araya gelerek müzik yapan Leopold Mozart, 1757'de kızının müzik eğitimine başlaması gerektiğini düşünmüş, Nannerl da klavsen çalmaya başlamıştı. Böylece bebek Wolfgang, yalnızca babası ve arkadaşları çalarken değil, ablası çalışırken de müzik duyuyordu. Mesleğiyle yakından ilgilenen, besteler yapan biri olan Leopold, farkında olmadan küçük oğlunun yakın çevresini sürekli müzikle dolduruyordu. Onun yeteneğinde biri için bu, bulunmaz bir fırsattı. Notalara karşı son derece duyarlı olan çocuk, günlük hayatın büyük bölümünün müzikten oluştuğunu algılamaya, insanların ellerinde çalgılarla zaman geçirmelerinin onların olağan yaşamlarının bir parçası olduğunu kavramaya başladı.

Leopold Mozart, her iki çocuğunun müzik eğitimi yanında temel bilgileri de ev ortamında almasını uygun görmüştü. O dönemde Salzburg'da soylu olmayan ailelerin çocuklarının eğitim alabilecekleri okullar yok denecek kadar azdı ve olanların durumu hiç parlak değildi. Bu nedenle, gençliğinde düzenli bir eğitim alan ve bunun önemine inanan Leopold Mozart, çocuklarını kendi eğitmekte kararlıydı. Genç adamın çabaları bir yönüyle ünlü Fransız düşünür Jean-Jacques Rousseau'nun *Emile ou de l'education* (Emil ya da Eğitim Üzerine) adlı kitabındaki düşünceleriyle paralellik gösterir. Leopold Mozart, büyük olasılıkla 1762'de yayımlanan bu kitabı okumamıştı ama o dönemde oldukça geniş bir çevrede benimsenen, eğitim için çocuğun doğal yapısına uygun bir yöntem uygulamanın doğru olacağı görüşündeydi.

Küçük Wolfgang üç yaşına geldiğinde ablasının müzik eğitimine elinden geldiğince katılmak istediğini belli etmeye başlamıştı. Bunun

ortaya çıkmasında, çocuğun müziğe ilgisinin yaşıtlarının çok ilerisinde olmasının yanı sıra, babasının dikkatli tavrının da önemli bir payı vardı. Leopold Mozart, oğlunun müziğe karşı tutkusunun her aşamasını büyük bir titizlikle kayda geçirmeye başlamıştı. Dört yaşında, kısa parçaları klavsenle kusursuz çalmak için yarım saat çalışması yetiyordu. Bir süre sonra, 1761'de, klavsen için yazılmış iki kısa parçanın altına düşülen şu not, Leopold Mozart'ın hayretinin yanında gururunun da ifadesi gibiydi: "Küçük Wolfgang'ın beşinci yaşının ilk üç ayında bestelediği eserler."[13]

Wolfgang'ın ilgisi yalnızca müzikle sınırlı değildi. Etrafında gördüklerine ve yeni öğrendiği her şeye karşı aşırı bir merak duyuyor, hayatına katılanlar bir anda tüm dünyası oluyordu. Bunun en güzel örneği, sayıları öğrendiğinde yaşadıklarıydı. Wolfgang, eline geçen her şeyi sayılarla doldurmuş, hızını alamayarak duvarlara bile yazmıştı. Leopold Mozart, büyük olasılıkla, oğlunun öğrenmeye karşı tutkusunu müzik yeteneğiyle ustaca birleştirmeyi başarabilmişti. Ayrıca Wolfgang, etrafındaki insanlar tarafından sevildiğini sürekli olarak duymak isteyen bir çocuktu. İlk kapsamlı Mozart yaşamöyküsünü kaleme alan Nissen'in[14] yazdıklarına göre, Wolfgang çevresinde bulunanlara günde onlarca defa, kendisini sevip sevmediklerini sorar, olumlu yanıt alınca sevinirdi. Şaka için bile olsa cevap olumsuz olursa derin bir korkuya kapılır ve hemen gözleri dolardı. Nissen'in yazdıklarının, XIX. yüzyıl romantizminin etkisiyle biraz abartılmış olduğu düşünülse bile, Wolfgang'ın yakın çevresine sevgiyle bağlandığı ve onlardan da aynı şekilde karşılık gördüğü bir gerçek. Özellikle babasına karşı bağlılığını ve güvenini Wolfgang, şu sözlerle dile getirmiştir: "Tanrı'dan hemen sonra babam gelir."[15]

1761 Eylülü'nde Wolfgang ilk kez halk önüne çıktı; ancak bu beklendiğinin aksine bir konser değildi. Başpiskoposluk Sarayı müzik yöneticisi Johann Ernst Eberlin'in *Sigismundus Hungariae Rex* (Macar Kralı Sigismundus) adlı müzikli sahne eserinde Wolfgang, dans edenlerin arasında yer alıyordu. Ama Leopold Mozart'ın asıl amacı çocuklarının, özellikle de oğlunun yeteneğini herkese gösterebilmek,

Tanrı'nın kendine bahşettiği bu mucizeyi olabildiğince geniş bir coğrafyaya tanıtabilmekti. Pek çok Mozart yaşamöyküsünde yazıldığının aksine, Leopold Mozart'ın, Wolfgang'ı para kazanabilmek için, bir sirk cambazı gibi şehir şehir dolaştırdığını düşünmek yanlış olur. Genç adam, yakın çevresinden başlayarak oldukça bilinçli bir plan uyarınca gezilere çıkmış, bu yorucu yolculukları, elinden geldiğince tüm aileyle birlikte gerçekleştirerek Salzburg'daki düzeni korumaya özen göstermişti. Üstelik bunları Wolfgang için tam anlamıyla bir eğitim yolculuğuna dönüştürmeyi başarıyor, ziyaret ettikleri her yerin, oğlunun üzerinde olumlu bir etki bırakmasına gayret ediyordu.

Salzburg dışına ilk yolculuklar

12 Ocak 1762 tarihinde, Salzburg'dan Münih'e doğru yola çıkan posta arabasının içinde Leopold Mozart ve iki çocuğu yer alıyordu. Çocukların annelerinden ilk ayrılışında yolculuk yaklaşık üç hafta sürmüştü. Leopold Mozart, Salzburg'daki dostlarının yardımıyla Münih'te Elektör III. Maximilian Joseph'in sarayına kabul edilmeyi başarmış, Nannerl ve Wolfgang'ın konser vermelerini sağlamıştı. Salzburg'a en yakın büyük kent konumundaki Münih, böyle bir yolculuk için düşünülecek ilk duraktı. Kentte, Viyana kadar olmasa da, oldukça önemli bir saray vardı ve Elektör, müziğe çok meraklıydı. Bu gezi, Wolfgang için gerçek bir konser turnesi anlamına geliyordu ama doğduğu topraklardan gözünü korkutacak denli uzaklaşmamışlardı. Münih gezisi hakkında ayrıntılı bilgilerin bulunmayışının başlıca nedeni, sonraki yolculuklarda Salzburg'daki dostlarına, yaşadıklarını en ince ayrıntısına dek mektupla bildiren Leopold Mozart'ın bu kez suskun kalması ya da yazdıklarının günümüze ulaşmamasıdır.

Başarılı Münih gezisinin ardından sıra Viyana'daydı. Öncekine göre daha uzun sürmesi planlanan gezi için yaz boyunca hazırlıklar yapılmış, 18 Eylül 1762'de Leopold Mozart, beraberinde çocuklarıyla bir kez daha Salzburg'dan ayrılmıştı. Niyeti olabildiğin ce çabuk

dönmek olduğu için karısını yine kentte bırakmıştı. Ancak 3 Ekim'de Linz'den, ev sahibi ve yakın arkadaşı Hagenauer'e yazdığı mektupta, yolculuğun iyi geçmesine rağmen oldukça zaman kaybettiklerinden yakınıyordu. Wolfgang, 1 Ekim'de ilk kez halk önünde çalmıştı, Münih'teki konserler sarayda olduğu için bu farklı bir deneyimdi. Leopold Mozart gecikmelerinden ötürü kaygılansa da, sağlıklarının yerinde olduğuna şükrediyor, bunun devam etmesi için dostundan, Salzburg yakınlarındaki Maria Plain'deki kilisede dört *missa* okutmasını rica ediyordu. Tanrı'ya tüm kalbiyle inanan bir Katolik olarak Leopold Mozart, gelecekte karşılaşabileceği olumsuzluklara karşı hazırlıklı olmaktan yanaydı.

Baba Mozart ve çocukları, 6 Ekim 1762'de Tuna üzerinde gemiyle yaptıkları bir yolculuğun ardından Viyana'ya ulaştı. İmparatorluğun görkemli başkenti, bir gün önce müzik tarihinin bir başka önemli olayına tanıklık etmiş, dönemin tanınmış bestecisi Christoph Willibald Gluck'un *Orfeo ed Euridice* (Orpheus ve Eurydike) operası ilk kez sahnelenmiş, Gluck getirmek istediği yenilikleri bu yapıtıyla uygulamaya geçirmişti. (İki bestecinin yolları sonraki yıllarda da kesişecek, ilginç bir rastlantı sonucu Mozart, Viyana Sarayı'nda bir göreve, ancak Gluck'un 1787'deki ölümünün ardından atanabilecekti.)

Leopold Mozart'ın Viyana'ya gelme amacı, Wolfgang'ın sarayda bir konser vermesini sağlayabilmekti. Bunun için Salzburg'daki Başpiskopos'un Viyana'daki yardımcısından ve yol boyunca dostluk kurduğu soylulardan yardım istemişti. Kısa süre sonra girişimleri sonuç vermiş, kente geldikten birkaç gün sonra gittiği operada kulak misafiri olduğu bir konuşma sonucunda, saraydan davet beklemeye başlamıştı. Operada konuşan iki soylu, Viyana'ya üstün yetenekli bir çocuk geldiğini ve klavsen çalışının herkesi hayrete düşürdüğünü söylüyordu. Leopold Mozart, operadaki dedikoduların Viyanalılar için çok önemli olduğunu ve fısıltı gazetesinin gücünün her şeyin üstünde olduğunu iyi biliyordu. Gerçekten 13 Ekim'de, kente vardıklarının haftasında Schönbrunn Sarayı'na kabul edildiler. İmparatoriçe Maria Theresia ve İmparator I. Franz'ın huzurunda tüm hünerlerini gösteren Wolfgang

aynı zamanda altı yaşında bir çocuk olduğunu da kanıtlamakta gecikmemiş, kendisine yakın ilgi gösteren İmparatoriçe'nin kucağına atlayarak boynuna sarılmıştı. Kuşkusuz içten gelen bu sevgi ifadesi, on altı kez doğum yapmış Maria Theresia'nın çok hoşuna gitmişti.

Wolfgang ve Nannerl, ilk yıllarda verdikleri konserlerde, genellikle dönemin tanınmış bestecilerinin yapıtlarını seslendiriyorlardı. Küçük kız piyano başına geçiyor, kardeşinin keman çalışına eşlik ediyordu. Dinletinin ilerleyen bölümlerinde Wolfgang da ne denli iyi bir piyanist olduğunu sergilemekten geri kalmıyordu. Leopold Mozart'ın en çok üzerinde durduğu konu, oğlunun hiç tanımadığı notaları ilk bakışta yanlışsız çalabilmesiydi. Bu yüzden çoğunlukla konserlerin bir bölümü, bu yeteneğin sergilenmesine ayrılıyor, salondakilerin hayret dolu bakışları altında Wolfgang en güç parçaları kusursuz deşifre ediyordu.

Üç saatten fazla süren ve herkesi çok memnun eden ilk saray konserinin ardından ikincisi gerçekleşmişti. Maria Theresia, Wolfgang ve Nannerl'a tören giysileri hediye etmiş; Leopold Mozart'a da oldukça yüklü bir ödeme yapmıştı. Salzburglu konuklar, yalnızca sarayın değil, kentteki soyluların da ilgisini çekmişti. İki yetenekli çocuğu dinlemek isteyenlerin sayısı hızla artıyor; hemen her gece bir davet alıyorlardı. Gezinin tek olumsuz yanı, Wolfgang'ın kızıla yakalanmasıydı. Aslında bu, çocukluğunu tüm yönleriyle yaşadığının bir göstergesiydi. Hastalığın tehlikesi ortadan kalktıktan sonra Viyana yakınlarındaki Preßburg'ta[16] yaklaşık iki hafta kalmış ve yeniden imparatorluk başkentine dönerek yılbaşında eve doğru yola çıkmışlardı.

5 Ocak 1763 günü tüm aile, Salzburg'da bir araya geldiğinde aradan neredeyse dört ay geçmişti. Viyana gezisinde Wolfgang ilk kez gerçek anlamda büyük kent görmüş, dönemin en büyük hükümdarlarından birinin huzurunda çalmıştı. Bu yolculuktan Mozart yaşamöykülerinin hemen hepsine iki anekdot yadigâr kaldı: İlki, Schönbrunn'da Maria Theresia'nın huzuruna doğru ilerlerken ayağı kayan Wolfgang'ı, İmparatoriçe'nin kızı ve geleceğin Fransa Kraliçesi

Marie Antoinette'in yerden kaldırması ve küçük çocuğun büyük bir ciddiyetle, "Bana karşı çok iyi davrandınız, büyüyünce sizinle evleneceğim," diyerek teşekkür etmesi; ikincisi ise İmparator I. Franz'ın şaka yollu söylediği, asıl hünerin tuşları kapalı bir klavseni çalmak olduğu şeklindeki ifadesini ciddiye alan Wolfgang'ın, klavyesi örtülmüş bir çalgıyı aynı ustalıkla çaldığıdır. Ayrıca Wolfgang'ın, kendi çaldıklarını en iyi anlayacak kişi olarak Viyana Sarayı Müzik Yöneticisi Georg Christoph Wagenseil'ın da dinletide hazır bulunmasını istemesi, henüz altı yaşındaki çocuğun ne denli olgun düşünebildiğini vurgulamak için pek çok kaynakta yer alır.

Viyana gezisi sırasında Leopold Mozart'ın, Wolfgang'ın başarılı konserleri ve saraydaki kabullerin yanında aklını kurcalayan bir başka konu daha vardı: Uzun yıllardır kemancı olarak görev yaptığı Salzburg Başpiskoposluk Sarayı Orkestrası'nda yönetici yardımcısı konumuna gelmeyi uman Leopold Mozart, bunun bir türlü gerçekleşmemiş olmasından endişe duyuyor ve geleceğine ilişkin planlarını netleştirememekten yakınıyordu. Her zamanki gibi konuyu Viyana'dan, ev sahibi ve yakın dostu Hagenhauer'e açmış, yokluğunda bu konuda olabilecek gelişmeleri kendisine bildirmesini rica etmişti. 28 Şubat 1763 tarihinde Salzburg Başpiskoposu Prens Siegmund Christoph Schrattenbach'ın doğum günü onuruna, Leopold Mozart, sarayın "Müzik Yönetici Yardımcısı" konumuna getirildi. Bu, o tarihte kırk yaşını aşmış olan Leopold Mozart'ın kariyerinin son basamağı olacaktı. Yaşamının sonraki yıllarını oğlunun eğitimine adayacak, onun başarıları her şeyden önce gelecekti.

Mozart ailesi, 1763'ün ilk aylarını Salzburg'da geçirdi. Leopold Mozart, yeni bir yolculuk için farklı bir rota çizmek istiyordu. Yakın çevrenin ve aynı dili konuşan insanların dışında da Wolfgang'ın tanınması ve destek görmesi gerekiyordu. Bunun için Paris ve Londra gibi iki önemli merkez mutlak ziyaret edilmeliydi. Ancak Leopold Mozart'ın gezileri tam bir eğitim yolculuğuna çevirmesi, evden yıllarca uzak kalmayı gerektirebilirdi. Bunun için ailenin tümü birlikte gitmeli, çocuklar ev ortamından ayrıldıklarını fazla hissetmemeliydi. İşin

psikolojik ve pedagojik yönlerinden başka, maddi boyutu da Leopold Mozart'ın kazancının hayli üzerindeydi. Oldukça tutumlu bir yaşam süren Mozart ailesi, babalarının yeni terfiinin ardından parasal olarak rahatlamıştı ama yine de gündemdeki gezinin çok iyi planlanması gerekiyordu. Ayrıca Leopold Mozart'ın bu denli uzun izin alıp alamayacağı bir başka sıkıntı kaynağıydı. Ancak her şey yoluna girmiş, yolculuk için tüm hazırlıklar tamamlanmıştı. Bazı müzik tarihçilerine göre Leopold Mozart kentten ayrılırken saraya, yalnızca Paris'e gitmek istediğini bildirmiş, neredeyse tüm orta Avrupa'yı kapsayacak denli büyük bir yolculuk planladığını söylememişti. Bir başka olasılık da, aklında Londra'ya gitme fikri olsa bile yolculuğun gidişine, maddi olanakların elvermesine ve çocukların sağ lığına göre gezinin detaylarını yol boyunca şekillendirmiş olduğudur. Özellikle Londra'nın ardından kesin bir rota belirlememiş olan Leopold Mozart, kendine yapılan tekliflerin içinden en uygununu seçerek Hollanda'ya da uğrayacaktı.

7. 347-407 yılları arasında yaşayan ilk Kilise Babaları'ndan Antakyalı Aziz İoannes Khrysostomos. (Y.N.)

8. O dönemde doğum günlerinden çok, kişilerin ön adlarını aldıkları azizlerin takvimdeki isim günleri daha önemli sayılır ve onlar da kutlanırdı.

9. Bu kitapta bestecinin adının İngilizce yazımı tercih edilmiştir.

10. Werner Pieck, Die Mozarts, s. 18, Europäische Verlagsanstalt, 1998.

11. Katolik ayin müziği.

12. Çalgısal süit.

13. Kurt Pahlen, Das Mozart Buch, s. 45, Gustav Lübbe Verlag, Zürich 1985.

14. Mozart'ın karısı Constanze'nin ikinci eşi olan Georg Nikolaus von Nissen, müziğine büyük hayranlık duyduğu bestecinin ilk kapsamlı yaşamöyküsünü kaleme almıştı. Ailenin mektuplarına, besteciyi tanıyanlara ve en önemlisi Constanze'nin anlattıklarına dayanarak yazdığı eser, oldukça titiz bir çalışmaydı. Yapıt, Nissen'in 1826'daki ölümünün ardından Constanze tarafından 1828'de yayımlanabilmiştir. Günümüzde bile temel başvuru kaynağı olarak kabul edilmektedir.

15. Georg Nikolaus von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 35, Georg Olms Verlag 1991 (1828 yılı baskısının tıpkıbasımı).

16. Günümüzde Slovakya toprakları içinde yer alan Bratislava.

1763-1766

Büyük Avrupa gezisi

9 Haziran 1763 sabahı, Salzburg'dan Münih'e doğru yola çıkan arabanın içinde, Mozart ailesinin dört üyesi ve arabacıdan başka, Sebastian Winter adında bir uşak da bulunuyordu. Leopold Mozart, gezinin olabildiğince iyi şartlarda gerçekleşmesi için, maddi gücünü zorlamak pahasına, her şeyi düşünmüştü. Uzun yolculuklara çıkmak, farklı ülkeleri ziyaret etmek, XVIII. yüzyılın ikinci yarısına gelinmesine rağmen hâlâ zahmetli bir işti. Bu yüzden, varlıklılar haricinde, belirli bir zorunluluk olmadıkça seyahate çıkılmıyordu. Eğitimlerini, Avrupa'nın farklı bölgelerinde sürdüren, ilahiyat öğrencileri ve doğdukları kentteki okulların ardından, yabancı kültürleri tanımak amacıyla, başta İtalya olmak üzere değişik sanat merkezlerini dolaşan genç soyluların dışında, seyahat etmek pek çok yönden, o tarihlerde bir işkenceye dönüşebiliyordu. Kentler arasındaki olağan ve yaygın ulaşım aracı, posta arabalarıydı. Oldukça rahatsız olan bu taşıtlarda yer bulabilmek için sabahın erken saatlerinde sıraya girmek gerekebiliyordu. Yolların bozuk olması ve arabaların yeterince konforlu olmaması, yolculuğun zor geçmesine neden olan başlıca etkenlerdi.

Leopold Mozart, oğlunun eğitimi ve çocuklarının tanıtımı için gerçekleştirmek zorunda oldukları bu yolculuğa, posta arabası yerine kendi araçlarıyla çıkmayı uygun görmüştü. Bu, en azından istedikleri gibi hareket etme özgürlüğü kazandırmış, ayrıca yol boyunca tanımadıkları kişilerle bir arada olma zorunluluğunu ortadan kaldırmıştı. Ancak bunca özene karşın, Salzburg'dan ayrılmalarının üzerinden çok kısa bir zaman geçmeden arabanın arka tekerleği kırılmış, onarılması oldukça uzun sürmüş ve hiç hesapta olmayan bir masrafa neden olmuştu. Gezi boyunca yaşadıklarını en ince ayrıntısına

dek Salzburg'a, arkadaşı Hagenauer'e bildiren Leopold Mozart, bu aksilik başlarına geldiğinde havanın iyi olmasının ve yakınlarda bir değirmenin bulunmasının tek olumlu şey olduğunu yazıyordu.[17]

Ailenin ilk durağı, Inn Irmağı kıyısındaki Wasserburg kentiydi. Önceki gezilerdeki gibi ilk sırayı, kalınan yerlerin önemli yapılarını gezmek, çevre hakkında bilgi sahibi olmak alıyordu. Daha sonra kentin büyüklüğüne bağlı olarak, bölgenin yöneticisinin huzuruna kabul edilmek için harekete geçiliyor ve olabilirse, halka açık konserler yardımıyla Wolfgang ve Nannerl'ın üstün yeteneklerini sergilemeleri sağlanıyordu. Konserler, gelir getirmesi yönünden önemliydi. Salzburg'dan ayrılırken belirli bir meblağla yola çıkan, hatırlı dostlarının yardımıyla gittiği kentlerde borç alabilecek durumda olan Leopold Mozart, pazarlık şansı olmasa da, konserlerden gelecek parayı çok önemsiyordu. Çünkü soyluların ya da kralların huzuruna kabul edildiklerinde, verilenle yetinmek zorundaydılar.

Leopold Mozart için Wasserburg'daki en önemli olay, Wolfgang'a orgun pedallarını kullanmayı öğretmesiydi. Viyana gezisi sırasında yalnızca orgun klavyesini kullanan oğlunun, çalgıya tümüyle hâkim olması babanın çok hoşuna gitmişti.[18] Bu küçük detay bile Leopold Mozart'ın ne denli bilinçli bir eğitimci olduğunun ve tüm gezi boyunca oğlunu belirli bir ücret karşılığında "pazarlamak"tan çok daha fazlası için çaba harcadığının en iyi kanıtıdır. 12 Haziran günü gelinen Münih, herkes için tanıdık bir kentti. Wolfgang kısa bir süre önce, evinden ilk ayrılışında geldiği şehri tekrar görmekten mutluydu. Kente varışlarının hemen ertesinde ünlü Nymphenburg Şatosu'na giden aile, burada Viyana'dan tanıdıkları bir asilzade sayesinde Elektör III. Maximilian Joseph'e varlıklarını duyurmayı ve o akşam için davet edilmeyi başardı. Wolfgang'ın olağanüstü yeteneğinden önceki gezi sırasında çok etkilenen Elektör, bu sıra dışı çocuğu bir kez daha dinlemekten çok memnun olmuş, Mozart'ları birkaç gün sonra kız kardeşinin isim günü onuruna sarayda vereceği törene davet etmişti. 22 Haziran'da Münih'ten ayrılırken yanlarında, sonraki durakları için tavsiye mektuplarıyla birlikte, III. Maximilian'ın, çocuklara verdiği

kıymetli hediyeler ve babalarına verdiği hatırı sayılır bir meblağ da vardı.

22 Haziran 1763 günü, Mozart'ların arabası, Augsburg meydanında durduğunda çocuklar, babalarının doğup büyüdüğü kenti ilk kez görmenin heyecanı içindeydiler. Büyük olasılıkla Leopold Mozart, yol boyunca çocukluk günlerini ve ailesini anlatmış, yıllar önce ayrıldığı, arada yalnızca bir kez ziyaret ettiği kenti, Wolfgang ve Nannerl'a tanıtmaya çalışmıştı. Aile, yaklaşık iki hafta kaldıkları Augsburg'da akrabalarını ziyaret etmiş, çocuklar da üç konser vermişti. Akrabalar arasında, Leopold Mozart'ın annesi Anna Maria Mozart da vardı. O tarihlerde altmış beş yaşını geçmiş olan kadınla oğlunun arası çok iyi olmamakla birlikte, kuşkusuz torunlarını ilk kez görecek olan babaanne için bu karşılaşma önemliydi. Kentteki akrabalar arasında Leopold Mozart'ın arasının en iyi olduğu kişi, erkek kardeşi Franz Alois Mozart'tı. O tarihlerde henüz dört yaşında olan kızı Maria Anna Thekla ve Wolfgang ilk kez, bu gezi sırasında karşılaşmışlardı. Sonraki yıllarda çok iyi arkadaş olacak iki çocuğun, o günkü izlenimleri hakkında ne yazık ki hiç bilgi yok.

Ailenin kentten ayrılmasından iki gün sonra, 9 Temmuz'da *Augsburg Intelligenz* gazetesinde çıkan bir haber Mozart'lar hakkında "hemşeri"lerine daha ayrıntılı bilgi vermeyi amaçlıyordu. Leopold Mozart ve ailesinin bu gezisinin kent halkını çok mutlu ettiği vurgulandıktan sonra, çocukların, özellikle de Wolfgang'ın üstün yeteneği ve verdiği konserlerle herkesi hayrete düşürdüğü anlatılıyordu. Altı yaşındaki çocuğun tuşları kapalı bir çalgıyı çalması, duyduğu her sesi ânında notaya geçirebilmesi ve hiç sıkılmadan uzun süre doğaçlama çalması tüm detaylarıyla okuyuculara duyuruluyordu.[19] Leopold Mozart ise kentten ayrılmasının ardından dostu Hagenauer'e gönderdiği mektupta, Augsburg'da planladığından daha uzun kalmaktan, şehrin pahalılığından ve çocukların verdiği konserlerin maddi açıdan fazla tatminkâr olmamasından yakınıyordu.[20]

Genel olarak, yolculuklarının ilk ayı, planlandığı gibi geçmişti. İlk önemli durak olarak gördükleri Paris'e dek önlerinde uzun bir yol ve yaklaşık dört aylık bir süre vardı. Her geçen gün Salzburg'dan uzaklaşmalarına rağmen, Almanca konuşulan topraklarda bulundukları için kendilerini yabancı hissetmiyor, çevreleriyle kolaylıkla iletişim kurabiliyorlardı; gerçi dönemi için oldukça iyi eğitimli biri olan Leopold Mozart, Fransızca ve İngilizce konuşmaya da hazırdı. Augsburg'dan ayrıldıktan sonra kısa bir süre Ulm'da kalan Mozart'lar, bu kentin ardından Ludwigsburg'a ulaştılar. Burada Württemberg Kontu Karl Eugen tarafından kabul edileceklerini uman Leopold Mozart, bir türlü bu isteğine ulaşamayınca sinirlenmişti. Beraberinde getirdiği ve Kont'a hitaben yazılan tavsiye mektupları bir işe yaramamıştı. Her zaman olduğu gibi dertleşmek ve içini dökmek için kâğıt kaleme sarılmış, dostu Hagenauer'e yaşadıklarını anlatmıştı: "Kont'un av köşkünde olduğunu öğrenince onunla karşılaşabilmek için Stuttgart yerine buraya (Ludwigsburg) geldik. 10 Temmuz'da müzik yöneticisi Jomelli ve Baron Pöllniz'le konuşup kendisine Kont Wolfegg'in mektubunu verdim ama faydası olmadı. (...) Bence olay tümüyle Jomelli'nin bir oyunu, Almanları bu saraydan uzak tutmak için elinden geleni yapıyor."[21] Leopold Mozart, mektubuna ayrıca müzik yöneticisi Niccolò Jomelli'nin 4.000 *gulden* yıllık ücretin yanında, pek çok sosyal yardım aldığını, hem Stuttgart'ta hem Ludwigsburg'da evi bulunduğunu da eklemiş ve Wolfgang gibi yetenekli bir Alman'ın saray çevresinde söz sahibi olan İtalyanlar tarafından engellenmeye çalışıldığını bir kez daha vurgulamıştı.

Leopold Mozart'ın mektubunu iki farklı yönden değerlendirmek gerek. XIX. yüzyılın ikinci yarısına dek, bugünkü anlamıyla bir Alman siyasal birliği olmamasına karşın, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu sınırları içinde Almanca konuşan topluluklar için "Alman" ifadesi kullanılıyordu. Leopold Mozart'ın tanımlaması, siyasal birlik kurulmasından yüz yıl kadar önceye rastladığı için özellikle ilginç; ayrıca bu sözün, onun gibi açık düşünceli birinin ağzından çıkması, üzerinde durulması gereken bir başka yön. Leopold Mozart'ın

Almanlara düşman davranışlar içinde olduğunu öne sürdüğü İtalyanların da, XIX. yüzyılın ortalarına dek sadece dil birliğiyle varlıklarını sürdürmüş olmaları ise olayın ayrı bir boyutunu oluşturuyor. Mektuptaki ifadeleri, basit milliyetçilik çekişmeleri dışında değerlendirince de Leopold Mozart'a hak vermek güçleşiyor. O dönemin tanınmış opera bestecisi olan Niccolò Jommelli'nin, ne denli yetenekli olursa olsun, henüz altı yaşındaki bir çocuğu kıskanması pek akla yakın görünmüyor.

Ludwigsburg'daki hayal kırıklığının ardından, Pfalz Elektörü Karl Theodor'un yazlık sarayının bulunduğu Schwetzingen'deki olaylar, bozulan moralleri düzeltmişti. Bu kez tavsiye mektupları işe yaramış, 18 Temmuz'da Wolfgang ve Nannerl, sarayda bir konser vermişlerdi. Müzik tarihi açısından o günlerin bir başka önemi daha vardı: Gerek Wolfgang, gerekse babası, yaşamlarında ilk kez Mannheim Orkestrası'nı dinlemişlerdi. Elektör'ün yazlık sarayında bir konser veren topluluk, Leopold Mozart'ı çok etkilemişti. Salzburg'a yazdığı mektupta, "kesinlikle Almanya'nın en iyisi"[22] ifadesine yer vermişti. Johann Stamitz tarafından kurulan ve son derece yetenekli müzisyenlerden oluşan topluluk, etkileyici disiplini ve Barok Dönem alışkanlığının aksine, kademe kademe yükselen nüanslarıyla kısa zamanda Avrupa'nın dört bir yanında adından söz ettirmeye başlamıştı. Stamitz'in 1757'deki ölümünün ardından topluluğun yönetimini üstlenen Johann Christian Cannabich ile Mozart ailesinin yolu, sonraki yıllarda da sık sık kesişecekti.

1763 Ağustosu'nun başlarında Mozart'lar Frankfurt'a ulaştı. Schwetzingen'de kaldıkları süre içinde yakında bulunan Heidelberg ve Mannheim'a gezi yapmış, bu kentleri olabildiğince yakından tanımaya çaba harcamışlardı. Leopold Mozart, tüm ailenin ama özellikle de Wolfgang'ın gezip gördüğü yerler hakkında detaylı bilgi edinmesine çaba harcıyordu. Kalınan kentlerin, çocuğun belleğinde yalnızca birbirine benzer konser mekânları olarak yer etmemesi için tarihî yapıları, şatoları, büyük parkları ve özellikle kiliseleri geziyor, Wolfgang çoğunlukla bu kutsal mekânların orgunu da çalıyordu. Leopold

Mozart, önceki yıllarda bu boyutta bir gezi yapmadığı için, gördükleri yerler herkesten önce kendi öğrenme arzusunu kamçılıyordu.

Frankfurt'ta kaldıkları bir aya yakın sürede Wolfgang ve Nannerl dört konser verdi. Leopold Mozart, çocukların halk önündeki davranışlarından ve elde edilen gelirden hoşnuttu. Bu konserlerin birini, o tarihlerde on dört yaşında olan geleceğin ünlü Alman şairi Johann Wolfgang von Goethe de izlemişti. Sanatçı 1830 yılında, Johann Peter Eckermann'la yaptığı bir konuşmada o günleri şöyle anımsayacaktı: "Mozart'ı yedi yaşında bir çocukken Avrupa gezisi sırasında verdiği bir konserde dinlemiştim. O tarihlerde on dört yaşındaydım; sahnede duran küçük adamı, onun ilginç peruğunu ve belindeki kamayı hâlâ bugünkü gibi hatırlıyorum."[23] Bu karşılaşma iki büyük sanatçının yaşamları boyunca birbirlerini tek görüş leri olmuş, çocukluk yıllarına denk geldiği için sanat tarihinde önemli bir iz bırakmamıştır. Mozart yaşamının sonraki yıllarında Goethe'nin "Das Veilchen" (Menekşe) adlı şiirini *lied*[24] olarak bestelemişti. Goethe ise müzik dünyasının bu harika çocuğunun gerçek anlamda bir deha olduğunu, onun ölümünün ardından fark edecekti. Weimar'da *Don Giovanni*'nin bir temsilini izledikten sonra Friedrich Schiller'e yazdığı 29 Aralık 1797 tarihli mektupta şu satırlar yer alıyordu: "Operadan beklentilerinizi, büyük oranda *Don Giovanni*'de bulmuş olmanız gerekir. Ancak bu yapıt, türünün tek örneği gibi görünüyor ve Mozart'ın ölümünün ardından, benzer eserlerin ortaya çıkma umudu da boşa çıkmışa benziyor."[25]

Leopold Mozart, yolculuklarıyla ilgili ayrıntıları büyük bir titizlikle Salzburg'a bildirmeye devam ediyor, gezinin tüm yönlerini açık yüreklilikle kâğıda döküyordu. 20 Ağustos 1763 tarihli mektupta, Frankfurt konserlerinin başarısını, sağlıklarının yerinde olduğunu arkadaşı Hagenauer'e bildirdikten sonra, Wolfgang'ın tüm neşesine rağmen bir sabah yataktan ağlayarak kalktığını ve Salzburg'daki dostlarını artık etrafında göremiyor olmanın kendisini üzdüğünü söylediğini aktarıyordu.[26] Bu olay, Leopold Mozart' ın geziye tüm

aileyi götürmesinin ne denli yerinde bir davranış olduğunu, buna rağmen küçük çocuğun Salzburg'daki günlük yaşamını dolduran diğer kişileri de özlemeye başladığının en belirgin kanıtıdır. Üstelik bu özlem, üç yılı aşacak yolculuğun henüz ilk aylarında kendini belli etmiştir.

Frankfurt'un ardından Koblenz, Bonn ve Köln'de konaklayarak Aachen'a ulaştıklarında Eylül ayının sonu gelmiş, sıcak yaz günleri yerini sonbahara bırakmaya başlamıştı. Aachen, Alman toprakları üzerindeki son duraklarıydı. Sırada önce Brüksel, sonra da Paris vardı. Bir anlamda yabancı topraklardaki yolculuk asıl şimdi başlıyordu. Bu Wolfgang için etrafında konuşulanları rahatlıkla anlayamayacağı bir süreç anlamına geliyordu. Aachen'da Prusya Kralı II. Friedrich'in kız kardeşi Prenses Anna Amalie'nin huzurunda çalan çocuklar büyük ilgi uyandırmış, yolculuk güzergâhlarına Berlin'i de katmaları konusunda teklif almışlardı. Önceden planlanan güzergâhın dışına çıkmak istemeyen Leopold Mozart, bu teklifi geri çevirmiş, ayrıca Prenses'in bütçelerine maddi olarak bir des tekte bulunmayışı canını sıkmıştı. Salzburg'a bu olayı şöyle aktaracaktı: "Eğer Prenses'in çocuklara, özellikle de Wolfgang'a verdiği öpücükler altın liralar olsaydı çok mutlu olabilirdik. Ama maalesef, ne hancı ne de postacılar, işlerini öpücük karşılığı görüyor."[27]

Yaklaşık dört hafta kaldıkları Brüksel'de Leopold Mozart'ın asıl amacı, çocukların Prens Karl Aleaxander Emanuel von Lothringen'in huzurunda çalabilmeleriydi. Viyana'daki İmparator I. Franz'ın kardeşi olan Prens'in olumlu yanıtı geciktikçe kentteki kalış süreleri uzuyordu. Bir an önce Paris'e ulaşmak isteyen Leopold Mozart, bu dinletiden elde etmeyi umduğu maddi desteği de kaybetmek istemiyordu. Günlerini her yönüyle zengin bir sanat kenti olan Brüksel'i gezerek geçiriyorlardı. Ünlü ressam Peter Paul Rubens'in kiliselerde bulunan yapıtları, Leopold Mozart'ı çok etkilemişti. Prens'in huzuruna kabul edilmekten umudu kesince çareyi halka açık bir konser düzenlemekte bulmuşlar, Leopold Mozart, Prens'in yalnızca kendi eğlencesini

düşünmesine ve Wolfgang'ın yeteneğine ilgi göstermemesine içerlemişti.

Paris

18 Kasım 1763 tarihinde Paris'e ulaştılar. Yaklaşık beş ay kalacakları bu kent, her yönüyle o güne dek karşılaştıklarından tümüyle farklıydı. Fransa Kralı XV. Louis, Viyana'daki İmparatoriçe Maria Theresia'yla Yedi Yıl Savaşları boyunca Prusya ve İngiltere' ye karşı işbirliği yapmıştı. 1763 başında sona eren bu savaşların ardından, iki başkent arasındaki yakınlaşma, Fransa veliahtının 1770'de, Maria Theresia'nın kızı Marie Antoinette'le evlenmesiyle daha da güçlenecekti.

Leopold Mozart, Paris'te saraya yakın çevrelerle iyi ilişki kurabilmek için yolculuğun başından beri hummalı bir çalışma içine girmişti. Viyana'daki Fransız elçisinden, Paris'teki Avusturya elçisinden ve yolculukları boyunca karşılaştığı tüm soylulardan tavsiye mektupları toplamıştı. Ancak kente geldiklerinde işine en çok yarayanın, Frankfurtlu bir tüccarın eşinin Paris'te yaşayan bir Alman'a, Friedrich Melchior Grimm'e yazdığı mektup olduğunu hayretle fark edecekti. 1749 yılında Paris'e gelen Grimm, edebiyata çok düşkün bir Alman'dı. Saksonya-Gotha Prensliği'nin kül tür elçiliğinde görev almak üzere kente gelen Grimm, kısa zamanda Fransız edebiyat çevreleriyle yakın ilişki içine girmişti. Rousseau, Diderot ve Voltaire'le tanışmış, 1755'te Kont Louis Philippes Orleans'ın özel sekreteri olarak, sarayla ilişkilerini güçlendirmişti. 1753'te yayımlamaya başladığı C*orrespondance Littéraire, Philosophique et* C*ritique à un Souverain d'Allemagne* (Bir Alman Hükümdarıyla Edebî, Felsefi ve Eleştirel Yazışmalar) adlı dergiyi, önceleri Saksonya-Gotha Sarayı'na Paris'ten kültürel haberler ulaştırmak amacıyla tasarlamış; ancak kısa süre sonra Almanya ve Fransa'da pek çok aboneye ulaşmayı başarmıştı.

Mozart ailesini Paris'teki soylu kesime ve saraya tanıtmak için büyük çaba içine giren Grimm, bu nedenle 1 Aralık 1763 tarihli dergisinde, konu hakkında uzun bir makale kaleme almıştı:

Üzerinde konuşmaya değer gerçek mucizelerle ender karşılaşıldığı için insan, böyle bir fırsat yakalayınca değerlendirmek istiyor. Salzburglu müzik yöneticisi Leopold Mozart, çok sevimli iki çocuğuyla kente geldi. On bir yaşındaki kızı, son derece iyi piyano çalıyor, güç ve uzun parçaları hayret verici bir ustalıkla yorumluyor. Kısa bir süre sonra yedi yaşında olacak erkek kardeşi sıra dışı bir fenomen; insan gördüklerine ve duyduklarına inanmakta güçlük çekiyor. Çocuk, aslında bir altılı aralığa bile uzanmakta güçlük çekecek denli küçük elleriyle en zor parçaları kusursuzca yorumluyor. Saatlerce yorulmadan doğaçlama çalışı, dehasının sonucu ortaya çıkan, karmaşadan tümüyle uzak, belirli bir zevkin ürünü etkileyici fikirleri gerçekten inanılmaz. En yetkin müzikçinin bile, olağan olmayan ama yine de kusursuz çözümlere varan, bu denli derin bir armoni ve modülasyon bilgisine sahip olması olanaksız. Klavye başında öylesine usta ki, üstü örtülü bile olsa becerisinden hiçbir şey kaybetmeden çalmaya devam edebiliyor. Önüne konulan partilere şifre yazması, piyanonun başına geçmeden uygun akorları bularak beste yapması onun için sıradan olaylar. Elimle yazdığım bir *menuetto*'yu önüne koyarak altına bas partisi yazmasını istediğimde, hemen kalemi eline alıp piyanonun başına geçmeden parçayı tamamladı. Önüne konulan her aryayı, hiç zorlanmadan istenilen her tonaliteye aktarıp çalabiliyor. Gözlerimin önünde gerçekleşen bir başka olay da en az bunlar kadar şaşırtıcı: Bir hanımefendi çocuktan, kendi söyleyeceği İtalyan tarzı bir aryaya, hiç nota olmadan sadece duyarak eşlik etmesini istedi. Kadının şarkı söylemeye başlamasının ardından çocuk bas partisini çalmaya başladı ancak tümüyle doğru değildi çünkü insanın bilmediği bir ezgiye doğru olarak eşlik etmesi olanaksızdır. Parça bittiğinde çocuk, kadından tekrar başlamasını istedi. Bu kez sağ eliyle az önce duyduğu ezgiyi baştan sona kusursuz çalarken aynı zamanda hiç yanlışsız eşlik ediyordu. On kez baştan aldılar, her defasında eşliğin karakterini değiştiriyordu. Yirmi kez daha çalsalar dinleyenler sıkılmazdı. Bu çocuk, eğer onu daha sık dinlersem, aklımı yitirmeme neden olacak. İnsanın mucizeler karşısında cinnet geçirmemesi oldukça güç.[28]

Grimm'in bu yazısı etkisini göstermekte gecikmedi. Noel gecesi Versailles'daki kilisede kraliyet ailesinin katıldığı bir ayinde org çalan Wolfgang, herkesin hayranlığını uyandırdı. Ancak Fransa Kralı XV. Louis ve eşi Kraliçe Maria Lesczynska'yla asıl karşılaşma, 1 Ocak 1764 tarihinde Versailles Sarayı'nda gerçekleşti. Kralın sofrasına oturan Wolfgang, Polonya asıllı Kraliçe'yle Almanca sohbet etmiş, onun aracılığıyla XV. Louis'yle de konuşmuştu. Nissen'in yaşamöyküsünde, Nannerl'ın anlattıklarına dayandırılarak verilen Paris'e ait bir öykü hemen her Mozart kitabında yer alır:

Kral XV. Louis'nin metresi ve saraydaki etkisi Kraliçe'den çok daha fazla olan Madam Pompadour'u da ziyaret eden Wolfgang, Viyana'da Maria Theresia'ya yaptığı gibi, onu da öpmek üzere boynuna atılmış ancak bu denli ilgiden hoşlanmayan Madam Pompadour, çocuğu kendinden uzaklaştırmıştı. Bunun üzerine oldukça kızan Wolfgang, yanındakilere dönerek, "Beni istemeyen bu kadın da kim? İmparatoriçe bile beni öptü!" diye öfkesini dile getirmişti.[29]

Leopold Mozart, kendi kültüründen oldukça farklı yaşayan Fransızları, en ince ayrıntılarıyla Salzburg'a bildirmekten geri kalmıyordu. Bir mektubunda Hagenauer'e, "Burada zevk vermeyen her şeye paydos, deniyor. Sıkıntıları dağıtan her şey ise hoş karşılanıyor. Paris'i ciddi bulmamakta haklıydınız," diye yazıyordu. Ayrıca halkın Kral ve Kraliçe'ye karşı tutumunu da yadırgamıştı: "Burada Kral'a ya da kraliyet ailesinden birine başını eğerek ya da reverans yaparak selam vermek diye bir âdet yok; dimdik hiçbir hareket yapmaksızın durulabiliyor; herkes, yanından Kral ve ailesi geçip giderken böyle kalabilmek özgürlüğüne sahip."[30] Leopold Mozart, Paris'ten yazdığı mektuplardan birini, Bayan Hagenauer'e göndermiş ve Fransız kadınları hakkında şu düşüncelere yer vermişti: "Burada kimin evin hanımı, kimin hizmetçi olduğunu anlamak oldukça güç. Herkes gönlünce yaşıyor. Böylece Fransa'nın sonu da eski Pers İmparatorluğu gibi olacak."[31]

Paris'te bulunduğu dönemde, Wolfgang'ın yaşamındaki en önemli olaylardan biri, dört yapıtının bu kentte basılmasıydı. Günümüzde

Köchel Dizini'nde[32], "KV 6, 7, 8, 9" olarak numaralanan piyano ve keman için sonatlar, büyük olasılıkla Salzburg'da bestelenmeye başlamış, yol boyunca tamamlanmıştı. Eserlerin ilk ikisi Op. 1 olarak basılmış ve Fransa Kralı'nın kızı Prenses Victoire'a adanmıştı. Op. 2 şeklinde numaralanan diğer yapıtlar ise Kontes Tessé'ye ithaf edilmişti. Eserler üzerinde Leopold Mozart'ın bazı küçük düzeltmeler yapmış olabileceği, müzik tarihçilerinin ortak kanısıdır.

Wolfgang ve Nannerl'ın yetenekleri, Paris'te yalnızca saray çevresinde sergilenmemişti. Ailenin Nisan ayında kentten ayrılmasından hemen önce, iki dinleti düzenlenmiş, bunlar için gerekli formalitelerin büyük bölümünü yine Melchior Grimm üstlenmişti. Şubat ayında Wolfgang ve Nannerl'ın hastalıkları aileyi endişeye sürüklemiş, önceki gezilerde olduğu gibi, Leopold Mozart, dostu Hagenauer'den, adağını yerine getirmek için, kilisede *missa* okutmasını rica etmişti. 22 Şubat 1764 tarihli mektupta yer alan şu satırlar, Leopold Mozart'ın oğlunun Tanrı'nın bir lütfu olduğuna yönündeki inancının kuvvetini göstermesi açısından oldukça ilginç: "Her şeyi Tanrı'nın merhametine bırakıyorum. Dünyaya gönderdiği doğanın bu mucizesini burada bırakmak ya da yanına almak, onun merhametine kalmış."[33]

Paris'te geçen aylar, Wolfgang'ın müzikal gelişimi üzerinde de etkili olmuştu. Her dönemdeki gibi, o tarihlerde kentte operanın önemli bir rolü vardı. Ancak bir çocuğun opera bestelemesi söz konusu olmadığı için, çalgı müziğinin önde gelen isimlerinin yapıtlarını tanıma fırsatı yakalamıştı. İlginç bir rastlantı sonucu Paris'te öne çıkan besteciler olarak anılan Johann Schobert ve Jo hann Gottfried Eckard da Alman kökenliydi. Özellikle Schobert'in keman eşlikli piyano sonatları daha çok amatör müzisyenler düşünülerek bestelenmişti. Wolfgang'ın Paris'te bastırdığı ilk yapıtlarda bu etki kendini güçlü olarak hissettirir. Kentteki dinî müzik, Leopold Mozart'ı çok etkilemişti. Bunları oğlunun dinlemesi ve onlardan ders alması için sık sık ayinlere gidiyorlardı. Yapıtların solo bölümlerini sıradan bulan Leopold Mozart, koroları beğenmişti.

Londra

Tüm aile için ilginç geçen Paris günleri 10 Nisan 1764'te sona erdi. Hedef bu kez Kıta Avrupası'nın dışındaki İngiltere'ydi. 1757'ye dek Handel'in müzik yaşamına tam anlamıyla hâkim olduğu Londra, pek çok yönüyle kıta Avrupa'sından ayrılıyordu. 23 Nisan'da Londra'ya ulaşan aile, öncelikle kıyafetlerini İngilizlere uydurma gayreti içine girmiş, Leopold Mozart, Hagenauer'e, kendilerine de gülünç gelen kıyafetleri anlatmadan geçememişti. Karısının ve Nannerl'ın şapkasını, Wolfgang'ın ve kendisinin elbiselerini dostunun görmesini çok isterdi. Ayrıca Paris'ten Londra'ya yolculuk etmenin bir hayli masraflı olduğundan yakınıyor, kendini varlıklı sanan bir kişinin bile bu geziyi gerçekleştirdikten sonra kesesinin tümüyle boşalacağını vurguluyordu.[34] Ancak Paris'in aksine, Londra'ya varışlarından dört gün sonra, Wolfgang, İngiltere Kralı'nın huzurunda çalmış, tüm aile sarayda büyük bir samimiyetle karşılanmıştı. Bu durum Leopold Mozart'ı fazlasıyla mutlu etmişti: "Majesteleri Kral ve Kraliçe'nin bize gösterdikleri yakınlığı tanımlayabilmem olanaksız. Kısaca söylemek gerekirse ikisinin yakın davranışları ve candan yaradılışları, bize karşımızda İngiltere Kral ve Kraliçesinin bulunduğunu düşündürtmedi; aslında bütün saraylarda nazik ağırlanmıştık; fakat burada karşılanma biçimimiz hepsini geride bıraktı. Kabulden sekiz gün sonra St. James Parkı'nda gezmeye çıkmıştık; o sırada Kral, yanında Kraliçe'yle birlikte arabayla geldi; üstümüzde başka giysilerin bulunmasına karşın bizi yine de tanıdılar; yalnız selamlamakla da yetinmediler; Kral pencereyi açtı, başını dışarı çıkardı, geçip giderken bizleri, özellikle de Bay Wolf gang'ı[35] gülümseyerek, başını ve ellerini sallayarak selamladı."[36]

Londra'da saraya bu denli çabuk ulaşmalarının gerçek nedeni tam olarak bilinemiyor. O tarihlerde Büyük Britanya ve İrlanda tahtında Hannover Elektörü Kral III. George ve Kraliçe Sophie Charlotte vardı. Her ikisi de Alman asıllı oldukları için, Wolfgang'a yakınlık göstermiş olmaları, üzerinde durulması gereken bir nokta olmakla birlikte,

Mozart'ların Londra'ya gelişlerinden sarayın bu kadar çabuk haberdar olmasında başka etkenler de rol oynamış olmalı. Pek çok müzik tarihçisi, Melchior Grimm'in 1 Aralık 1763'te, Paris'te yayımladığı yazının en büyük etken olduğu konusunda hemfikir. Tüm Avrupa'nın soylu kesimi tarafından izlenen Grimm'in dergisinde çıkan makale, Mozart ailesi Londra'ya gelmeden yaklaşık beş ay kadar önce İngiltere'de Wolfgang'ın yeteneği konusunda bir fikir oluşmasını sağlamıştı. Aslında o tarihlerde üstün yetenekli olduğu iddia edilen çocukların Avrupa kentlerini gezmeleri sıkça rastlanan bir durumdu. Önceki yıllarda Londra, bu tip "harika çocuk"ların verdiği konserlere sahne olmuştu. Wolfgang'dan bir yıl önce Gottfried Palschau adında bir çocuk, önüne konulan her notayı çalma iddiasıyla kente gelmiş, ardından altı yaşındaki Cassandra Frederick, Scarlatti ve Handel'in yapıtlarını kusursuz yorumlamasıyla dikkat çekmişti. John Crosdill adlı dokuz yaşındaki bir başka harika çocuğun ise viyolonsel çalışıyla kimsenin boy ölçüşemeyeceği öne sürülüyordu.[37]

Wolfgang'ın İngiliz Sarayı'na kabul edilmesinde, o tarihlerde Londra müzik yaşamında söz sahibi olan Johann Christian Bach' ın[38] da etkili olduğu bazı kaynaklarda yer almaktadır. Mozart'ın tüm yaşamı boyunca en çok etkilendiği kişilerin başında gelen Johann Christian Bach'la ne zaman tanıştığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, bunun saraydaki kabuller sırasında ya da hemen sonrasında gerçekleşmiş olması akla yatkın görünüyor. Ancak büyük olasılıkla davet öncesinde, kraliçenin müzik öğretmeni olan Johann Christian'a, bu yetenekli Alman çocuk hakkındaki düşünceleri sorulmuştu.

Leopold Mozart, yeni ulaştıkları bu kentte, saraya kabul edilmelerinin ardından, çocuklarının halk önünde çalmaları için gerekli girişimlere başlamıştı. Kral'ın huzurunda çalmanın onuru fazla olabilirdi ama maddi olarak III. George'un verdiği meblağ tatminkâr sayılmazdı. Bu nedenle 9 Mayıs 1764 tarihli *Public Advertiser* adlı gazetede yer alan bir haberde viyolonselci Carlo Graziani için verilecek yardım konserinde çalacakların arasında, henüz yedi yaşında olan, doğanın gerçek bir mucizesi olarak tanımlanabilecek "Master

Mozart"ın da bulunduğu bildiriliyordu. Önüne konulan her şeyi ilk bakışta çalabilen bu çocuk aynı zamanda dinleyenleri hayrete düşüren besteler de yapıyordu.[39] 17 Mayıs günü gerçekleşmesi planlanan konser, 22 Mayıs'a ertelenince, Wolfgang, bu dinletiye katılamamış ve hasta olduğu anons edilmişti. Gerçek neden büyük olasılıkla, iki gün önce, 19 Mayıs'ta Kral'ın önünde yeniden çalmasıydı. Ayrıca çocuk bu yoğun konser trafiğinden yorgun düştüğü için kendini hasta hissetmesi de son derece olağandı.

Saraydaki ikinci konser daha başarılı geçmişti. Leopold Mozart, oğlunun gösterdiği performanstan çok hoşnuttu. Bu kez yalnızca piyano değil, org da çalmış, ayrıca Kraliçe'ye ve bir flütçüye eşlik etmişti. Kral, Wolfgang'ın önüne Bach[40], Abel[41] ve Handel'in notalarını koymuş, çocuk ilk kez gördüğü bu eserleri hiç yadırgamadan çalmıştı. Leopold Mozart, 28 Mayıs tarihli mektubunda, dostu Hagenauer'e Wolfgang'ın ikinci saray konseri hakkında ayrıntılı bilgi verdikten sonra, büyük bir gururla şu satırları eklemişti: "Tek bir kelimeyle, Salzburg'u terk ettiğimiz zaman Wolfgang'ın bildikleri, şimdikinin çok zayıf bir gölgesi gibi kalıyor."[42] Ayrıca piyano başındaki Johann Christian Bach'ın bir *trio*'sunu çaldıklarını, oğlunun hemen her gün Salzburg'daki dostlarını sorduğunu ve en kısa sürede bir opera bestelemek istediğini de bildirmişti. Özellikle opera konusunun bu denli erken bir tarihte Wolfgang'ın aklını kurcalamaya başlaması ilginçtir. Londra'da kaldıkları süre zarfında, özellikle sonbahardan sonra, çocuğun Johann Christian Bach ve onun yakın çevresinden opera konusunda bilgi aldığı gerçek olsa da, Mayıs sonunda opera bestelemek istemesine inanmak biraz zor.

Wolfgang ve Nannerl'ın Londra'da halk önünde verdikleri ilk konser, 5 Haziran günü gerçekleşti. Leopold Mozart, yaz başında kentte fazla kimse kalmadığı bir tarihte düzenlenen konserin tanıtım yönünden çok etkili olamayacağını düşünmekle birlikte, bir an önce çocuklarını tanıtmak istiyordu. Konserden bir gün önce Kraliçe'nin doğum günü olduğu için, dinletiye ilgi iyice azalmıştı. Ancak Leopold Mozart, hazırlık aşamasını olabildiğince iyi organize etmeye çalışmış,

iki piyano kiralayarak çocuklarının aynı anda çalmalarına olanak sağlamıştı. Bu konserin ardından Wolfgang 29 Haziran'da, bir hayır kurumu için düzenlenen dinletiye katılmıştı. Leopold Mozart, bu tip etkinliklerin halk üzerinde olumlu etki yapacağına inanıyordu.

Temmuz ayı başında, Lord Sackville Tufton'ın davetine giderlerken Leopold Mozart üşütmüş ve çok ağır bir hastalığa yakalanmıştı. Lord'un evine gitmek için gönderilen tahtırevana çocuklar binmiş, babaları da yolun uzun olduğunu ve arabanın çok hızlı gideceğini hesaba katmayıp yürümeyi tercih etmişti. Davete vardığında iyice terli bir halde üzerindekilerle kalmış, akşam eve güçlükle dönebilmişti. Ağustos başında Hagenauer'e yazdığı mektupta hâlâ iyileşememekten yakınıyor ve, "Hastalıklar hızlı postayla gelirken sağlık kaplumbağa hızıyla geliyor," diye dert yanıyordu.[43] Babalarının sağlık durumu çok ciddi olduğu için, aile Londra yakınlarındaki Chelsea'ye taşınmıştı. Yaklaşık iki ay burada kaldıktan sonra, yeniden kente döndüler.

Babalarının hastalığı sırasında, onu rahatsız etmemeleri için piyano çalmaları yasaklanmıştı. Nannerl daha sonraki yıllarda, kardeşinin bu süre boyunca ilk senfonisini bestelediğini ve ablasına da, "Korno için güzel bir melodi yazmamı hatırlat," diye tembih ettiğini anımsayacaktı.[44] Pek çok müzik tarihçisi bu yapıtın KV 16, *Mi Bemol Majör Senfoni* olduğunu düşünmekle birlikte, Nannerl'ın eserde trompet ve timpani kullanılmış olduğunu belirtmesi, söz konusu senfonide bu çalgıların bulunmayışı, akıllarda bazı soru işaretleri uyandırmaktadır. Yapıt, Mozart'ın erken dö nem senfonilerinin tümü gibi, üç bölümlüdür ve Johann Christian Bach stilindedir. Bu da, Wolfgang'ın ilk senfonisini bestelemeden, yani Chelsea'ye gelmeden önce Bach'la çalışmış olabileceği fikrini kuvvetlendirmektedir.

25 Eylül'de, Leopold Mozart hastalığını tümüyle atlatıp eski sağlığına kavuştuktan sonra, Mozart'lar Londra'ya dönerek Soho'da bir ev kiraladılar. Yeni konutları, Johann Christian Bach'ın evinin hemen yanındaydı. Bu tarihten sonra, aralarındaki yirmi yaş farka karşın, Wolfgang'ın Bach'la yakın bir dostluk kurduğu, babasından sonra en çok etkilendiği bu kişinin müzikal stilini adeta içine sindirdiği

söylenebilir. Üstelik bu dostluk, bestecinin yakın çevresine de yayılmış; Wolfgang, İtalyan operasının sanatçılarıyla çalışma şansı yakalamıştı. Johann Sebastian Bach'ın en küçük oğlu olan Johann Christian, babası öldüğünde on beş yaşındaydı. Bir süre üvey ağabeyi Carl Philipp Emanuel'in yanında Berlin'de yaşayan sanatçı, daha sonra Bach ailesinde önceki kuşaklarda eşine rastlanmayan bir şekilde İtalya'ya gitmiş, Katolik mezhebini benimsemiş ve opera konusunda kendini geliştirmişti. Sekiz yıl kaldığı bu ülkede devrin en tanınmış ismi konumundaki Padre Martini'yle yakın dostluk kurmuş ve 1762'de Londra'ya gelerek hem İtalyan operası için yapıtlar bestelemiş hem de kraliçenin müzik öğretmeni olmuştu. 1764'te Londra'daki ilk abonman konserleri olarak tanımlanabilecek "Bach-Abel Konserleri"ni, Karl Friedrich Abel ile düzenlemeye başlayan sanatçı, aynı zamanda yeni operalar bestelemeyi de sürdürüyordu.

Johann Christian Bach, Wolfgang'ın yeteneğini ve öğrenme arzusunu kavramakta gecikmedi. Nannerl'ın anlattıklarına göre, çocuğu kucağına oturtan besteci, piyanoda çalmaya başladığı bir ezgiyi Wolfgang'ın tamamlamasına izin veriyor, onları izleyenler sanki tek bir kişi çalgının başında oturuyormuş hissine kapılıyordu. Bu birliktelik, çocuğun opera çevresiyle tanışmasını da sağladı. Dönemin tanınmış İtalyan şarkıcısı kastrato[45] Giovanni Manzuoli de, Wolfgang'ın yeteneğinin etkisinde kalanlardandı. Şarkı söylemenin, özellikle de kastrat geleneğinin inceliklerini sekiz yaşındaki dostuna öğretmek onun için oldukça farklı bir deneyimdi. Wolfgang'ın Londra'daki günleri hakkında Royal Society[46] için 1769'da ayrıntılı bir yazı kaleme alan Daines Barrington, onun Manzuoli'den ne denli etkilendiğini özellikle belirtmiştir. Barrington'ın önerisi üzerine, önce *affetto*[47] sözcüğünü kullanarak, doğaçlama olarak, Manzuoli'nin seslendirdiği tarz bir arya besteleyen Wolfgang, daha sonra *perfido*[48] sözcüğüyle kızgınlık ve öfke yansıtan bir parça çalmaya başlamış, her iki aryadaki kusursuzluk ve stil bütünlüğü, Barington'ı hayrete düşürmeye yetmişti.[49] Mozart'lar, Johann Christian Bach'ın Londra'da

sahnelenmeye başlayan yeni operası *Adriano in Siria* (Adriano Suriye'de) operasını izlemişler; Wolfgang, ilk aryasını (KV 21) bu kentte bestelemişti.

Sarayın bu yetenekli çocuğa olan ilgisi devam ediyordu. 25 Ekim 1764'te, kente gelişlerinin altıncı ayında, üçüncü kez Kral' ın önünde çalmıştı. Bu tarih, III. George'un tahta çıkışın dördüncü yılına denk geliyordu. Ülkede siyasi durum zaman zaman gerginleşiyor, Kral'a karşı olanlar güçleniyordu. Bazı direnişler ve Amerika'daki kolonilerde yolunda gitmeyen işlere, Kral'ın akli dengesinin yerinde olmadığı söylentileri eşlik ediyordu. Yaşamının sonraki yıllarında akıl hastalığına yakalanacak olan III. George, o tarihlerde bu hastalığın bazı ön izleri görülmekle birlikte, henüz ülkeyi yönetebilecek durumdaydı. 1764 sonbaharı ve onu izleyen kış, siyasi belirsizliğin etkisiyle sanat ortamı için de parlak geçmiyordu. Leopold Mozart, yazdığı mektuplarda, Londra'da kastrato Manzuoli dışında kimsenin para kazanamadığından, konser düzenlemenin de giderek zorlaştığından yakınıyordu.

Wolfgang Paris'te olduğu gibi, Londra'da da eserlerini saraya sundu. Kraliçe Sophie Charlotte'a ithaf edilen altı sonat (KV 10-15), piyano, keman veya flüt ve viyolonsel için bestelenmişti. Yapıtın orijinalinde başlık olarak, "piyano için altı sonat, keman veya flüt eşliğinde" ifadesi olmakla birlikte eserler bazı sıralamalarda "piyano sonatı", bazen de "piyanolu üçlü" kategorisinde değerlendirilmektedir. Fransızca olarak kaleme alınan ithaf yazısında Wolfgang, Kraliçe'nin yardımıyla Handel ve Hasse gibi ölümsüz olmayı ve adının Bach (Johann Christian Bach) gibi ünlenmesini dilediğini belirtiyordu.[50]

Leopold Mozart, Londra'daki tüm olumsuzluklara karşın çocuklarının yeniden halk önünde çalması için çaba harcıyordu. 21 Şubat 1765'te gerçekleşen dinleti, beklenen ilgiyi ve maddi geliri sağlayamamıştı. Bu başarısızlıkta, kent halkının "harika çocuk" gösterilerinden yavaş yavaş sıkılmaya başlamasının payı büyüktü. Ayrıca bir yıldır düzenlenmekte olan "Bach-Abel Konserleri" farklı bir izleyici kitlesi yaratmıştı. Londra büyük bir kent olmasına karşın,

Wolfgang ve ablasının becerileri yeteri kadar sergilenmişti. Leopold Mozart, bunun farkında olduğu için konserde oğlunun senfonilerini de çaldırmış, sekiz yaşındaki bir besteciye dikkat çekmeye çalışmıştı.

Tüm gezi boyunca olduğu gibi Mozart'lar, Londra ve çevresini de, günümüz turistlerini anımsatan bir şekilde gezmişlerdi. Nannerl, günlüğüne yazdığı notlarda, Westminster Kilisesi'ni, Canterbury Katedrali'ni, Greenwich Gözlemevi'ni, at yarışlarını, hayvanat bahçesinde gördüğü filleri, son derece düzgün çizgilerle siyaha boyanmış eşeği (zebra) ve British Museum'daki kuş çeşitlerini ayrıntılı olarak anlatmıştı.[51] İngiltere'de on beş ay kaldıkları düşünüldüğünde, ülkenin bir bölümü hakkında bilgi sahibi olmalarını yadırgamamak gerek.

11 Mart 1765 tarihinde *Public Advertiser* gazetesinde çıkan bir ilanla Leopold Mozart, son bir kez Londralıların ilgisini çocuklarının üzerine çekmek istiyordu. Üstelik bu kez ilginç sayılabilecek bir "tanıtım kampanyası" da düzenlemişti. İlanda, doğanın birer mucizesi olan bu çocukların, genel istek üzerine, altı hafta sonra terk etmeyi düşündükleri Londra'da son bir konserde çalacakları belirtiliyordu. Vokal ve çalgısal yapıtların seslendirileceği konserin kesin tarihi ve yeri daha sonra bildirilecekti. İşin en ilginç yönü bilet satış yöntemiydi. İstekliler, Mozart'ların Soho'da kaldığı evden biletlerini satın alırken, bu iki harika çocuğu ev ortamlarında dinleme şansına da sahip olacaklardı. Salı ve cuma günü dışında, saat 12.00-15.00 arası bilet satışı ve çocukları ziyaret mümkündü. Üstelik isteyenler, bu mucizenin gerçekliğini kendi yöntemleriyle sınama hakkına sahipti; istedikleri müzik parçasını dinleyebilecek, Wolfgang'ın önüne herhangi bir notayı koyarak çalmasını talep edebileceklerdi.[52] Leopold Mozart, büyük olasılıkla bu ilanı kaleme alırken çocuklarının olabildiğince geniş bir kesim tarafından tanınması için çaba harcıyordu ancak baş vurduğu yöntem, onu, oğlunun yeteneğini pazarlamakla suçlayanları haklı çıkarabilecek türdendi.

Yeterli sayıda bilet satılamadığı için konser tarihi birkaç kez ertelendi ve ancak 13 Mayıs'ta gerçekleşebildi. Dinletinin ilginç

yönlerinden biri de, İsviçreli çalgı yapımcısı Burkhardt Tschudi'nin[53] Prusya Kralı II. Friedrich için imal ettiği iki klavyeli piyanonun bu konserde, Wolfgang ve Nannerl tarafından çalınmasıydı. Leopold Mozart, oğlunun bu konserde ablasıyla seslendirmek üzere dört el piyano için bir yapıt bestelediğini belirtiyordu. Ancak konser beklenilen ilgiyi görememiş ve maddi yönden tatminkâr olmamıştı. Olaylar artık Londra'dan ayrılma vaktinin geldiğini haber veriyordu. Salzburglu dostları, yarı şaka yarı ciddi, onların İngiltere'ye yerleşmiş olabileceklerinden endişe etmeye başlamışlardı.

Leopold Mozart, ülkeyi terk etmeden önce, oğlunun basılmış notalarından bir kopyayı British Museum'a vermeyi teklif etti. Böylece İngiltere ile Wolfgang'ın bağının süreklilik kazanmasını ve arkalarında iz bırakmayı tasarlıyordu. Müze yönetimi öneriyi memnuniyetle kabul etti; Leopold Mozart, belki de bu gezi boyunca en isabetli kararlarından birini vermişti. Günümüzde müzenin koleksiyonu içinde en değerli parçaların arasında yer alan yapıtlar, Mozart'ların hediyesi olarak kayda geçti.

Dönüş yolunda

Artık yolculuk vakti gelmişti. Temmuz ayı başlarında *Public Advertiser*'da yayımlanan ilanlar, iki harika çocuğu Londra'yı terk etmeden, ev ortamında dinlemek isteyenlere son bir çağrı yapıyordu. 24 Temmuz 1765'te, kente ulaştıklarından on beş ay sonra Mozart ailesi, yaşlı kıtaya dönmek üzere hareket etti. Leopold Mozart, deniz yolculuğunun iyi geçmesi için dostu Hagenauer'den kilisede *missa* okutmasını önceden rica etmişti. Londra'dan ayrılmadan, Hollandalı bir diplomat, Kont Jan Walraad Walderen, ülkesine uğramaları konusunda çok ısrar etmişti. Oranje Prensi Wilhelm ve kız kardeşinin, Wolfgang ile Nannerl'ı dinlemek isteyeceğini söylemiş; aile, İngiliz topraklarını terk etmeden yeniden ziyaretlerine gelerek Mozart'ları Hollanda'ya gitmeye ikna etmişti. Kıtaya ulaşmalarının ardından,

Ağustos ayı içinde, Wolfgang hastalandı ve yolculukları, planlanan seyrini izleyemedi.

10 Eylül 1765 tarihinde aile Lahey'e vardı ancak bu kez Nannerl hastalığa yakalandı, üstelik durumu son derece ciddiydi. Belirtiler tifüsü gösteriyordu; yüksek ateşle birlikte, günden güne erimeye başlamıştı. Wolfgang, ablasının hastalığı süresince olabildiğince sessiz, yan odada beste yapmaya uğraşıyor, en kısa sürede normal yaşamlarına dönmeyi umuyordu. Ancak hastalık o denli ağırlaştı ki, kızı son yolculuğuna uğurlamak için gereken hazırlıklara başlandı, hemen herkes umudu kesmişti. Kente gelmelerine neden olan Nassau-Weilburg Prensesi Caroline, özel doktorunu göndermiş ve Nannerl'ın durumu düzelmeye başlamıştı. Eylül sonunda her şey yoluna girmiş; Wolfgang, Oranje Prensi Wilhelm'in ve Prenses'in huzurunda çalmıştı.

Ancak hastalıklar, ailenin yakasını bırakmaya niyetli değildi; aynı belirtiler bu kez Wolfgang'da görülmeye başlamış, çocuklarına çok düşkün, dini bütün bir Katolik olan Leopold Mozart, ne yapacağını şaşırmıştı. Hagenauer'e yazdığı mektupta, "Tanrı'nın gönderdiklerini insanın metanetle karşılaması gerekir,"[54] diye belirtiyordu. Yaşadığı onca sıkıntıdan sonra sabırla beklemekten başka yapacak bir şeyi yoktu. Oldukça uzun süren hastalığın ardından Wolfgang'ın sağlığı düzelmeye başlamış, 22 Ocak 1766'da, iki kardeş Lahey'de ilk ortak konserlerini vermişti. Bunu Amsterdam ve Utrecht'teki dinletiler izlemiş, Mart ayında Lahey'de Oranje Prensi'nin onuruna düzenlenen konsere de katılmışlardı. Aile dönüş yoluna çıkıp tekrar Paris'e ulaştığında Mayıs gelmişti. Hollanda'da Leopold Mozart'ı mutlu eden az sayıdaki olay arasında, kendi kaleminden çıkan "Keman Okulu"nun Hollandaca baskısını görmek de vardı.

Yaklaşık iki ay kalacakları Paris'te, iki yıl önce en çok yardımlarına koşan Melchior Grimm, aynı heyecanla işe koyulmuştu. Kaleme aldığı uzun bir mektupla, iki kardeşin aradan geçen süre zarfında yaptıklarını anlatıyordu. On üç yaşına gelmiş olan Nannerl'ın çok güzelleştiğini ve eskiden olduğu gibi çok iyi piyano çaldığını belirttikten sonra, dokuz yaşındaki (aslında on yaşına basmıştı) Wolfgang'ın fazla büyümemekle

birlikte, müzikal yönden çok ilerleme kaydettiğini anlatıyordu. Yazıda, İngiltere Sara yı'na kabul edilmelerine vurgu yapıldıktan sonra, aradan geçen süre zarfında bestelediği tüm yapıtlar sayılıyor, böyle giderse on iki yaşına gelmeden bir İtalyan operası besteleyeceği belirtiliyordu. Grimm'in geleceğe ait kehanetlerinden biri de, çocukların ileriki yıllarda yaşamlarını Salzburg'da sürdürmelerinin olanaksız olduğu ve pek çok soylunun onları himayelerine almak için birbiriyle yarışacağıydı.[55]

Paris'te, önceki ziyaretlerinde olduğu gibi çocuklar saraya kabul edilmişti. Temmuz başında tekrar yola çıkmış, Dijon ve Lyon üzerinden Cenevre'ye ulaşmışlardı. O tarihlerde oldukça karışık bir dönem geçiren kentte yer yer çatışmalar sürüyordu. Leopold Mozart burada fazla kalmak niyetinde değildi. Kent yakınlarındaki Ferney'de Voltaire yaşıyordu. Aydınlanma düşüncesinin büyük isminin bu denli yakınına gittiği halde, Leopold Mozart'ın onunla karşılaşmak için çaba harcamamış olmasının nedeni bilinmemekle birlikte, ünlü filozofun, Viyana Sarayı'nın düşmanı konumundaki Prusya Kralı II. Friedrich'le yakın dostluğunun buna yol açtığı düşünülebilir. Oysa Voltaire, Epinay Markizi Louise Florence Pétronille'e yazdığı mektupta, çok hasta olduğu için *Petit Mazar*'ı[56] dinlemeye gidemediğini belirtmiş ve şunları eklemişti: "Tahmin ediyorum ki Madam, sizin küçük Mozart'ınız, uyumsuzluk tapınağına ahengi getirmek için yanlış zamanı seçmiş. Bildiğiniz gibi, Cenevre'den iki mil uzakta yaşıyorum. Hiç dışarıya çıkmıyorum. Bu deha, Cenevre'nin karanlık ufkunda parladığında çok hastaydım. Şimdi gitti ve onu göremediğime çok üzülüyorum."[57]

Cenevre'den sonra, diğer İsviçre kentlerinde konserler vererek Salzburg'a doğru yolculuklarına devam ettiler. 22 Kasım 1766'da Leopold Mozart, Münih'ten Hangenauer'e yazdığı mektupta, çocuklarını salimen anavatanlarına döndürmeyi başardığı için Tanrı'ya şükrediyordu. 29 Kasım günü, Getreidegsasse'deki eve ulaştıklarında aradan üç buçuk yıl geçmişti. Bir başka deyişle, 1267 gün boyunca Salzburg'dan ayrı kalmışlardı. Leopold Mozart tüm gezi için en az

10.000 *gulden* harcama yapmış olmalıydı.[58] Aslında çocuklarının eğitimi için bu meblağ çok da fazla sayılmazdı.

17. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 69.

18. agy. s. 71.

19. Kurt Pahlen, Das Mozart Buch, s. 62, 63.

20. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 39.

21. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 75, 76.

22. agy. s. 79.

23. Dirk Böttger, Wolfgang Amadeus Mozart, s. 26, dtv 2003.

24. (Alm.) Şarkı.

25. Kurt Pahlen, Das Mozart Buch, s. 404.

26. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 89, 90.

27. agy. s. 104.

28. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 46-48.

29. agy. s. 48, 49.

30. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 53, 54, çev. İlknur Özdemir, Can Yayınları, 2004.

31. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 122.

32. Mozart'ın yapıtları, müzik tarihçisi Ludwig Köchel von tarafından ilk kez 1862 yılında numaralanmış ve her numaranın başına Almanca Köchel-Verzeichnis (Köchel Dizini) sözcüklerinin baş harfleri olan "KV" eklenmiştir. Dizin, günümüze dek gözden geçirilerek yenilenmektedir.

33. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 131.

34. agy. s. 145, 146.

35. Leopold Mozart, yazdığı mektuplarda kimi kez oğlundan "Bay Wolfgang" diye bahsediyor.

36. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 72, 73.

37. Heinrich Eduard Jacob, Mozart / Der Genius der Musik, s. 98, Wilhelm Heyne Verlag, 1990.

38. Johann Sebastian ile Anna Magdalena Bach'ın en küçük oğulları. Klasik Dönem öncesinin en önemli bestecilerinden biri sayılır. (Y.N.)

39. Heinz Gärtner, Johann Christian Bach, s. 270, F.A. Herbig Verlagsbuchhandlung, 1989.

40. Burada sözü edilen, büyük olasılıkla Johann Christian Bach olmalı.

41. Karl Friedrich Abel, aynı tarihlerde Londra'da yaşayan bir başka Alman sanatçıdır. Johann Sebastian Bach'ın Köthen'de birlikte çalıştığı Ferdinand Christian Abel'in oğlu olan sanatçı, babası gibi "viola da gamba" çalıyordu. Eğitiminin bir bölümünü Leipzig'de Bach'ın yanında tamamlamış, ardından Londra'ya yerleşmişti. Sonraki sayfalarda iki sanatçının dostluğu ve işbirliği konusunda ayrıntılı bilgi verilecektir.

42. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 151, 152.

43. agy. s. 161.

44. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 66.

45. Ergenlik döneminden önce hadım edilerek ses alanının çok geniş, esnek ve güçlü hale gelmesi sağlanan erkek soprano ya da erkek kontralto.

46. (İng.) Kraliyet Derneği.

47. (İt.) Duygu.

48. (İt.) Zalim.

49. Heinrich Eduard Jacob, Mozart / Der Genius der Musik, s. 105, 106.

50. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 77.

51. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 198, 199.

52. Heinz Gärtner, Johann Christian Bach, s. 316, 317.

53. Bazı kaynaklarda "Burkat Shudi" olarak geçmektedir.

54. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 205.

55. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 112-114.

56. (Fr.) Küçük Mozart. Bestecinin adı "Mazar" olarak yazılmıştır. Kurt Pahlen, *Das Mozart Buch*, s. 100.

57. Dirk Böttger, Wolfgang Amadeus Mozart, s. 40.

58. agy. s. 40.

1767-1769

İtalya öncesi olgunlaşma

Salzburg'da yaşam Mozart ailesi için eski temposuna dönmüştü. Ancak bu olağan tempoya alışmak o kadar kolay değildi. Leopold Mozart saray orkestrasındaki işine devam ediyor, büyük olasılıkla arkadaşlarına Avrupa'nın değişik kentlerinde yaşadığı ilginç olayları aktarmaktan, Londra ve Paris saraylarındaki hükümdarların kendilerine gösterdiği ilgiyi anlatmaktan geri kalmıyordu. Yolculuk boyunca hemen her gün çocukları için konser bağlantıları araştırmak ve onların yaşamlarını düzene sokmak en önemli işi konumundaydı. Artık dostu Hagenauer'e mektup yazmasına da gerek yoktu, akşamları sohbet edecek zamanları oluyordu. Nannerl, çocukluğunun son yıllarında ayrıldığı Salzburg'a genç bir kız olarak dönmüştü. Kardeşiyle verdikleri konserler, gezip gördükleri yerler, yaşıtlarından çok daha çabuk olgunlaşmasını sağlamıştı. Wolfgang ise üç buçuk yıl boyunca, etrafındaki herkesin ilgi odağı olmuştu. Avrupa'nın en güçlü hükümdarları onu huzurlarına kabul etmiş, yeteneğini övmüş, zaman zaman önünde eğilmişlerdi. Piyanonun başına geçtiğinde, org ya da keman çaldığında dinleyenleri etkilediğinin farkındaydı. Dönemin en ünlü müzisyenleriyle tanışma fırsatı bulmuş, pek çoğuyla –Johann Christian Bach örneğinde olduğu gibi– yakın dost olmuştu. Müzik söz konusu olduğunda, özellikle gezinin sonuna doğru, artık ona çocuk muamelesi yapılmamaya başlanmıştı. On bir yaşına yaklaştığı bir dönemde, pek çok kişinin tüm yaşamı boyunca hayal bile edemeyeceği olaylara tanık olmuştu. Aile içinde, eve döndüklerine en çok sevinen, Anna Maria Mozart olmalıydı. Yabancısı olduğu kentlerde, çocuklarının bakımını aksatmamaya çalışmak, tüm ailenin sağlığıyla ilgilenmek kolay değildi. Salzburg'a ve Getreidegasse'deki alıştığı düzene kavuşmaktan mutluydu.

Leopold Mozart, oğlunun eğitiminin bu geziyle son bulmadığının, aslında daha yeni başladığının farkındaydı. "Harika çocuk" olarak ayrıldığı Salzburg'a küçük bir besteci olarak dönen Wolfgang'ın bu konuda eksiklerini tamamlaması, yeni yerler görüp yeni başarılar tatması gerekiyordu. Ancak bu denli uzun bir yolculuğun ardından, bir süre mekân değiştirmeden eğitime devam etmek faydalı olacaktı. Bu nedenle Salzburg'a döndükten sonra Leopold Mozart, oğlunun kompozisyon çalışmalarına ağırlık vermesini, değişik bestecilerin eserlerini inceleyerek dönemin stilini kavramasını istiyordu. Zaten yolculukları boyunca tanıştıkları Johann Christian Bach ve Johann Schobert gibi bestecilerin eserlerini beraberlerinde getirmiş, Wolfgang'ın eğitimi için kullanmaya başlamışlardı. Aslında oğlu, daha yolculukları sırasında, bu eserleri ne denli iyi incelediğini, yapıtlarıyla ortaya koymuştu. Leopold Mozart, dönemin tanınmış isimleri yanında, kontrpuan tekniğinin de öğrenilmesi gerektiğinin bilincindeydi. Yaşadıkları çağda, bu tip yapıtlar eski moda olarak adlandırılıp sevilmese de, müziğin temelini onlar oluşturuyordu. Pek çok kaynak, babasının Wolfgang'a, Johann Sebastian Bach'tan çok, Handel'in eserlerini tanıttığını yazıyor.

12 Mart 1767 günü, Wolfgang'ın ilk sahne yapıtı olarak adlandırılabilecek KV 35, *Die Schuldigkeit des ersten Gebots* (İlk Emrin Günahı) adlı oratoryo seslendirildi. Metni, Leopold Mozart'ın yakın dostu, kentin ileri gelenlerinden ve bir süre belediye başkanlığı da yapmış olan Ignaz Anton Weiser kaleme almıştı. Üç bölümlü esere, Wolfgang'dan başka Michael Haydn ve Anton Kajetan Adlgasser de besteci olarak katkıda bulunmuştu. Barok Dönem'den beri yaygın olan bu âdet, farklı günlerde seslendirilecek çok bölümlü eserlerin, değişik kişiler tarafından bestelenmesini öngörüyordu. Joseph Haydn'ın kardeşi olan Michael Haydn, Salzburg müzik yaşamının tanınmış simaları arasındaydı ve doğal olarak Mozart ailesiyle çok iyi dosttu.

Wolfgang, *Die Schuldigkeit des ersten Gebots* için yedi arya ve bir üçlü bestelemişti. Eser, Başpiskopos Siegmund Schrattenbach tarafından sipariş edilmişti ve bir anlamda Wolfgang için sınav

niteliğini taşıyordu. Başpiskopos, yıllar boyunca üstün yetenekleri hakkında övgüler işittiği, babasını sık sık Salzburg'daki görevinden ayıran bu çocuğun gerçek kapasitesini kendi kulaklarıyla duymak istemişti. Bestelediği yapıtların ne kadarının gerçekten Wolfgang'a ait olduğunu öğrenmek isteyen Schrattenbach, çocuğun oratoryoyu tamamlayıncaya dek saraydaki bir odada çalışmasını istemiş, sonuç her zamanki gibi kusursuz olmuştu. Aslında, özellikle resitatiflerdeki[59] müzik ve metin uyumunu Leopold Mozart kontrol etmiş, bu konudaki bilgisi yeterli olmayan oğluna yardım elini uzatmıştı. Yapıtın konusu, Markos İncili'nde yer alan, "Tanrın Rabb'i bütün yüreğinle, bütün canınla, bütün aklınla ve bütün gücünle seveceksin," ("Markos", 12:30) cümlesinden yola çıkar ve bunun, inananlar için bir külfet olup olmadığını irdeler. Yapıtta alegorik karakterlere yer verilmiş, adalet, merhamet, şehvet, menfaat gibi kavramlar sahnede canlandırılmıştır.

Bu eserin ardından Wolfgang, 1767 Mayısı'nda sahnelenmek üzere yeni bir eser siparişi aldı. Söz konusu yapıt, Salzburg Üniversitesi'ne bağlı lisenin yıl sonu töreni sırasında sahnelenecek *Clementia Croesi* adlı oyunun perde aralarını dolduracak bir *intermezzo* idi. Barok Dönem'de çok yaygın olan bu uygulamaya göre, uzun trajedilerin perde aralarını doldurmak için, konuyla hiçbir bağlantısı olmayan *intermezzo*'lar sahnelenirdi. Wolfgang'ın bestelemesi istenilen metin, KV 38, *Apollo et Hyacinthus* (Apollon ve Hyakinthos) adını taşıyordu ve yazarı, Salzburglu Benedikten rahip Rufinus Widl idi. 13 Mayıs 1767'de sahnelenen yapıtta mitolojik bir konu işleniyordu. Henüz gerçek anlamda bir sahne yapıtı bestelememiş on bir yaşındaki bir çocuğun kaleminden çıktığı göz önünde bulundurulduğunda kusursuz kabul edilebilecek bir eserdi. Wolfgang, bu temsil sırasında piyanist olarak da sahneye çıkmış ve "harika çocuk" günlerini anımsatmak istercesine yeteneğini sergilemişti. Büyük olasılıkla Leopold Mozart, oğlunun piyano çalmasındaki farkı ve olgunlaşmayı vurgulamak istiyordu. Her geçen gün büyüyüp delikanlılığa doğru yol almakta olan Wolfgang'ın becerileri de sanki kendisiyle birlikte gelişiyordu.

Bir kez daha Viyana

Salzburg'daki bu başarıların ardından, yeniden geniş ufuklara yelken açma vakti gelmişti. Leopold Mozart, oğlunun gerçek bir besteci olarak kabul görmesi için opera yazması gerektiğinin farkındaydı. Aslında bunun için henüz görmediği İtalya'ya gitmeli, hemen herkes tarafından müziğin ama özellikle de operanın ana vatanı kabul edilen bu ülkede başarı kazanmalıydı. Ancak o sıralarda Viyana'daki bazı olaylar, Leopold Mozart'ın bu kenti gezi programının içine almasına neden oldu. İmparatoriçe Maria Therisia'nın kızı Maria Josepha Gabriela'nın, İki Sicilya Kralı I. Ferdinando'yla evlenecek olması, imparatorluk başkentinde kutlamalar olacağı, bunlar için sahne eserlerine gereksinim duyulacağı anlamına geliyordu. Bu sırada Viyana'da bulunmak Wolfgang için faydalı olabilirdi. Üstelik beş yıl önceki gezi çok başarılı geçmiş, başta Maria Theresia olmak üzere, tüm saray halkı, Wolfgang'ın yeteneğine hayran kalmıştı. Aradan geçen sürede İmparator I. Franz ölmüş, oğlu II. Joseph, annesiyle birlikte tahtta söz sahibi olmuştu.

11 Eylül 1767'de, Mozart ailesi, Viyana'ya doğru yola çıktığında, son yolculuklarının üzerinden on ay bile geçmemişti. Bir kez daha bilinmezlerle dolu bir yolda ilerliyorlardı. Beş yıl öncekine benzer bir güzergâh izleyerek 15 Eylül'de Viyana'ya ulaştılar. Leopold Mozart, tüm detayları yine dostu Hagenauer'e bildirmeye başlamıştı. 29 Eylül tarihli mektupta, dönemin ünlü bestecisi Johann Adolph Hasse'nin bir operasını seyrettiğini yazıyor; ancak şarkıcıları yeterli bulmadığını belirtiyordu. Ayrıca sağlıkları yerinde olduğu için Tanrı'ya şükrediyordu. Ancak bir sonraki mektupta, yalnızca onların sağlığını değil tüm kenti tehdit eden çiçek salgınını büyük bir endişeyle dostuna haber veriyordu. Bu olay planlarını altüst etmiş, her şeyin akışı bir anda değişmişti. Leopold Mozart, düğün hazırlıkları içindeki Maria Josepha Gabriela'nın ölümünü, "Gelin prenses, gökteki damada gelin gitti,"[60] cümlesiyle Salzburg'a bildirmişti. Tüm Viyana, hızla

yayılmakta olan çiçek hastalığıyla savaşıyor, önceki yüzyıllardaki veba salgının yerini almış olan yeni illetle baş etmeye uğraşıyordu.

Mozart'lar için de kentte kalmak çok tehlikeliydi. Özellikle çocukların hastalığa yakalanma riski, Leopold Mozart'ın uykularını kaçırıyor ancak saraydan gelebilecek bir davet olasılığına karşı Viyana'dan ayrılmak istemiyordu. Ekim sonlarında kaldıkları hanın sahibinin çocuklarının da hastalığa yakalandığını anlayınca daha fazla beklemeden Brünn'e[61] doğru yola çıktılar. Kentte çocukların konser vermeleri önerisini dikkate almayan Leopold Mozart'ın tek dileği, olabildiğince Viyana'dan uzaklaşmak ve aile sini sağlıklı tutabilmekti. Olmütz'e[62] ulaştıklarında korktuğu başına geldi: Wolfgang çiçeğe yakalanmıştı. Ancak tüm bu aksiliklerin içinde bazı olumlu gelişmeler de yaşanıyordu. Kont Anton Podstatzky, ailenin şatosunda konaklamasına izin vermekle kalmayıp aynı zamanda özel doktorunu göndererek Wolfgang'ın bir an önce iyileşmesini sağlamıştı. Bir süre sonra Nannerl da hastalığa yakalandı ancak her ikisi de kalıcı izler edinmeden iyileşmeyi başardı. Nekahet dönemi boyunca şatodaki görevliler, çocukların canının sıkılmaması için seferber olmuşlar, Wolfgang bu günlerde kâğıt oynamayı ve eskrim yapmayı öğrenmişti.

Hastalık korkusu tamamen ortadan kalkınca Viyana'ya doğru yola çıktılar ve 1767 Noeli'nde Brünn'e ulaştılar. Önceden kararlaştırıldığı üzere, yıl sonunda çocukların konseri gerçekleşti. O dinletiyi izleyenlerden bir din adamı, Aurelius Augustinus, günlüğüne şu notu düşecekti: "İzlediğim konserde, on bir yaşında Salzburglu bir çocuk ve on beş yaşındaki ablası, Brünn'lü müzisyenler eşliğinde piyanoda yeteneklerini sergilediler. Çocuk, tek bir notayı bile doğru çalamayan trompetçilerin çıkardığı seslere tahammül edemiyordu."[63]

10 Ocak 1768 tarihinde Viyana'ya dönmüşlerdi. Leopold Mozart kaldığı yerden planlarını uygulamaya koyabilirdi. Aslında onun beklediği önce saraya kabul edilmek, ardından da Wolfgang'ın kendini gösterebileceği siparişlerin gelmesiydi. Her iki dileği de gerçekleşmekle birlikte hesaba katmadığı bir başka şey vardı: Viyana'da işler, Salzburg'daki gibi gitmiyordu. Bazen imparatorun emirleri bile,

görünmez güçler tarafından engelleniyor, olmasına kesin gözüyle bakılanlar aylarca sürüncemede kaldıktan sonra unutulup gidiyordu. Leopold Mozart, ilk kez oğlunun yeteneğinin kıskanıldığına ve bunun ortaya çıkmaması için çaba sarf edildiğine şahit olacaktı.

Viyana'ya döndüklerinin hemen ertesinde saraydan davet aldılar. Üstelik bu kez, yeni İmparator II. Joseph onları kapıda karşılamış, annesinin yanına götürmüştü. Maria Theresia'nın tavrı da ondan aşağı kalmıyordu. Çocukların sağlıkları hakkında ayrıntılı bilgi almış, anneleriyle uzun uzun sohbet etmişti. Anna Maria Mozart, karşısında koskoca bir imparatoriçe olduğunu unutmuş kendini adeta Salzburg'da dostlarıyla sohbet eder gibi hissetmişti. Leopold Mozart, gösterilen bu ilgiden çok hoşnuttu. Bunun yansımalarını, kentteki soylulardan ve müzik çevresinden de göreceğini umuyor ancak bu konuda yanılıyordu.

30 Ocak 1768 tarihli mektubunda yaşadığı hayal kırıklıklarını ve olayların giderek çıkmaza sürüklendiğini dostu Hagenauer'e bildiriyordu. Her şeyden önce Viyana'da gerçek anlamda müzik dinlemek isteyen kalmamış gibiydi. "Genel olarak konuşursak Viyanalıların ciddi ve ağırbaşlı şeyler seyretmeye pek meraklı olmadıkları, ayrıca bu konulardan pek az anladıkları ya da hiç anlamadıkları, saçma sapan şeylerden, danstan, şeytanlardan, cinlerden, sihirbazlıktan, soytarılıktan, cadılardan ve hayaletlerden başka bir şey seyretmek istemedikleri bilinen bir gerçek, zaten tiyatroları da bunu her gün kanıtlıyor. (...) Beylerden bazısı, göğsünde nişan taşıyan biri bile olsa, açık saçık, şaklabanca bir sözü ya da basit bir şakayı alkışlıyor, gülmekten katılıyor, buna karşılık ciddi bir sahnede, en dokunaklı ve güzel bir olay sırasında, en anlamlı sözler söylenirken yanındaki bayanla öyle yüksek sesle gevezelik ediyor ki, öteki saygılı seyirciler, konuşmaların tek sözcüğünü bile duyamıyorlar."[64]

Leopold Mozart, oldukça uzun yazdığı bu mektubun sonraki satırlarında, Viyana'daki müzisyenlerin hemen hepsinin Wolfgang'a karşı bir tavır içinde olduklarını, yalnızca artık fazla etkisi kalmayan Wagenseil'ın kendi taraflarını tuttuğunu belirtiyor; oğlunun Viyana'da

sahnelenmek üzere bir opera yazması gerektiğini kime söylese aynı cevapla karşılaşıyordu: "Nasıl yani, bugün Gluck'un bir eseri izlenecek, ertesi gün de on iki yaşında bir çocuk piyanonun başına geçip operayı yönetecek öyle mi?" Bu kişilerle daha kolay savaşabilmek için Leopold Mozart, devrin tanınmış bestecisi Gluck'u kendi yanlarına çekmeye çalışmış, büyük usta fazla gönüllü olmasa da karşı çıkmamıştı. Aslında Wolfgang'ın opera bestelemesi için hiçbir engel yoktu. İmparator iki kez çocuğa bu konuda istekli olup olmadığını sormuş, olumlu yanıt alınca da konuyu o tarihlerde Viyana'da tiyatroların yöneticisi konumundaki Giuseppe Afflisio'ya havale etmişti. Leopold Mozart, 30 Ocak tarihli mektubunu noktalarken, söz konusu yapıtın bir *opera buffa*[65] olacağından yakınıyor; o tarihte Viyana'da başka bir şey seyretmenin pek mümkün olmadığını bir kez daha vurgulu yordu. Her şeyden önce kentteki sanatçıların büyük bölümü, *opera buffa* söylemeye alışıktı ve birkaç gün önce Gluck'un *Alceste* adlı trajedisi bile bu şarkıcılar tarafından seslendirilmişti. Leopold Mozart, tüm olumsuzluklara karşın, yine de umudunu korumak istiyordu; ne de olsa Viyana'da elde dilecek bir başarı, tüm Alman topraklarında hatta İtalya'da bile kabul görürdü.[66]

Asıl sinir harbi bundan sonra başlamıştı. Napolili bir İtalyan olan ve kentteki iki opera binasını da kiralamış olan Afflisio, Wolfgang'ın yapıtının sahnelenmemesi için elinden geleni yapıyordu. Üstelik fikrini önceleri açığa vurmuyor, Leopold Mozart'ı çeşitli bahanelerle oyalıyordu. Çeşitli kereler adı yolsuzluklara karışmış biri olan Afflisio, belki bilerek, belki de içgüdüsel olarak opera çevresinde İtalyanlardan ya da onlarla ilişki içinde olanlardan başkasının başarılı olmaması için çabalıyordu. Bu, operayı kendi sanatları olarak görmek, pek çok İtalyan'ın ortak özelliğiydi. Ayrıca Avrupa'nın farklı kentlerinde İtalyan operası sahnelemek üzere görevli olan Güneyli sanatçılar, ülkelerinden uzakta olmanın verdiği bir duyguyla birbirlerine daha sıkı sarılıyorlardı. Aslında Venedik'te ya da Milano'da da durum farklı değildi. Bu kentlerde de yönetimde söz sahibi olanlar, kendilerinden olmayanların başarı kazanmaması için her yolu denerdi. Ancak

Leopold Mozart, bu kez durumu daha ciddiye alıyor, Wolfgang'a kendi ülkesinde yapılan bu değer bilmezliğe bir anlam veremiyordu. Üstelik önceleri onlardan yana olanlar, bir süre sonra söylediklerinin tam tersini iddia etmeye başlıyorlardı. Yöneticiler suçu orkestraya, onlar şarkıcılara atıyor, kimse gerçek niyetini açığa vurmadan olayı sürüncemede bırakıyordu.

Aslında Leopold Mozart, yüzyıllar sonra da benzer olayların yaşanacağını belki kendi de biliyor ama oğlunun yeteneğini takdir etmeyenlere karşı elinden bir şey gelmediği için öfkeye kapılıyordu. Günümüzde hemen her sanat kurumunda hâlâ benzer tartışmaların yapılıyor olması, insanların kendini kabul ettirebilmek için önce yabancı ülkelerde başarı kazanması gerektiği, sanatçıların yaptıkları işlere göre değil de, kimden yana olduğuyla değerlendirilmesi bugün olağan karşılanıyorsa XVIII. yüzyıl Viyanası' nın müzik yaşamında söz sahibi olanların, on iki yaşında bir çocuğa ilk operasını sahneletmek istememelerini yadırgamamak ge rek. Aylar birbirini kovalıyor, Wolfgang'ın hızla bestelediği opera bir türlü sahnelenmiyordu. Yapıt KV 51, *La finta semplice* (Sözde Saf Yürekli Kız) adını taşıyordu. Metin, dönemin ünlü libretto yazarlarından Carlo Goldoni'nin aynı adlı eserinden Marco Coltellini tarafından kaleme alınmıştı ve komik olaylarla örülü tipik bir *opera buffa* idi. Temsil tarihi olarak önce Paskalya arifesi düşünülmüş daha sonra bundan vazgeçilmişti. Şarkıcıların istedikleri bazı düzeltmelerin yapılması için metnin yeniden yazılması gerekiyor, ancak librettist bir türlü buna başlamıyordu. Leopold Mozart işin aslını araştırdıkça her engelin ardından Giuseppe Afflisio çıkıyordu. Şarkıcılar, piyanoyla prova yapmadan orkestrayla söyledikleri için provalar tam bir fiyaskoyla sonuçlanıyor, herkes suçu başkasına atıyordu. Leopold Mozart, Salzburg'a yazdığı mektuplarda hırsından delirecek gibi oluyordu: "Tek bir nota bile bilmeyen, sadece duyduğu ezgileri öğrenebilen şarkıcılar, aryalarını söyleyemeyeceklerini belirtiyorlar, orkestra bir çocuk tarafından idare edilmek istenmediğini söylüyor, bazıları da müziğin sözlere uymadığını, çocuğun yeteri kadar İtalyanca bilmediğini iddia

ediyor. (...) Bir başka söylenti de operayı çocuğun değil babasının bestelediği şeklinde."[67]

Leopold Mozart, söz konusu eser bir *opera buffa* olmasa, hemen Salzburg'a dönerek yapıtı orada sahnelemeyi bile düşünmeye başlamıştı. Bahar aylarını yaz kovalamış, olaylarda hiçbir değişme olmamıştı. Tüm ailenin Viyana'da kalması oldukça masraflıydı. Wolfgang'a opera bestelemesi için önerilen ücret, yapıt sahnelenmediği için bir türlü ödenmiyordu. Başından geçenleri en ince ayrıntısına dek yazmaktan sıkılmayan Leopold Mozart, bu kez aynı konuyu aylarca tekrarlamaktan sıkılmıştı. 13 Eylül 1768 tarihli mektupta Hagenauer'e, hepsinin sağlığının yerinde olduğunu belirttikten sonra, opera konusunun detaylarını görüştüklerinde anlatmasının daha iyi olacağını bildiriyordu. Artık tek bir dileği vardı: Oğlunun şerefini kurtarmak ve ona reva görülen bu davranışı imparatora şikâyet etmek. 21 Eylül günü huzura kabul edildi ve şikâyet mektubunu elden iletti. Mozart kaynaklarının pek çoğunda *Species facti*[68] başlığıyla söz edilen bu belge, müzik tarihçisi Heinrich Eduard Jacob'a göre, Almanca kaleme alınmış en başarılı yazışmalardan biridir ve benzerlerini ancak Goethe ya da Lessing yazabilmiştir. Gerçekten Leopold Mozart, olayı en ince ayrıntısına dek anlatmış, her iki tarafın görüşlerini açıkça belirtmiş ve Wolfgang'a yapılan haksızlıkların altını çizmişti:

Şikâyet Mektubu

21 Eylül 1768, Viyana

Buradaki birçok soylu hem dışarıdan gelen haberler hem de kendi araştırmaları ve yaptıkları denemeler sonucunda oğlumun olağanüstü yeteneğine kanaat getirdikten sonra, on iki yaşında bir çocuğun opera yazıp bunu bir de kendisinin yönetmesini, gelmiş geçmiş en mucizevi olay olarak değerlendirdiler. Konuya vakıf birinden gelen bir mektup, bu görüşü daha da kuvvetlendirdi. Paris'ten gelen bu mektupta oğlumun dehası ayrıntılı bir biçimde anlatılıyor ve şöyle deniyordu: "On iki yaşındaki bu çocuğun, İtalyan tiyatrolarına opera yazacağına hiç şüphe yok." Ayrıca herkes bir Alman'ın

böylesi bir ünü ancak kendi ülkesinde sürdürmesi gerektiğini söylüyordu. Herkesin birleştiği bu ortak görüş, beni de yüreklendirdi. Buna kulak verdim ve Hollanda temsilcisi olan Sayın Degenfeld Kontu Frederik Christoph, opera yöneticisi Affligio'ya[69] teklif götüren ilk kişi oldu, zira oğlanın yeteneğinden söz edildiğini Hollanda'da defalarca duymuş. Onu Affiligio'ya tavsiye eden ikinci kişi ise, opera şarkıcısı Carattoli'ydi. Bu konu Doktor Laugier'nin[70] yanında konuşuldu; genç Baron van Swieten[71] ile opera şarkıcıları Carlotti ve Caribaldi de buna şahit oldular ve hepsi, özellikle de bu iki şarkıcı, böyle küçücük bir oğlanın çalacağı ortalama düzeyde bir müziğin bile, olağandışı bir muhteşemliğe sahip olacağını özellikle belirtip, bu çocuğu piyanoda bir orkestrayı yönetirken görmek için tüm şehrin operaya geleceğini söylediler. Bunun üzerine ben de oğluma eserini yazdırdım.

İlk perde tamamlandığında, bizzat Carattoli'den dinlemesini ve değerlendirmesini rica ettim, kendimi garantiye almak istiyordum. Carattoli geldi ve o kadar hayran kaldı ki, hemen ertesi gün, bu kez Caribaldi'yle birlikte tekrar bana geldi. En az Carattoli kadar hayran kalan Caribaldi de bundan birkaç gün sonra Poggi'yi bana getirdi. Hepsi de o kadar çok beğendiler ki, ben tekrar tekrar, "İyi mi, gerçekten iyi olduğunu düşünü yor musunuz? Gerçekten devam etmeli mi?" gibi sorular yöneltince, güvensizliğime sinirlendiler ve kim bilir kaç kez hararetle çıkıştılar: "Ne demek? Bu bir mucize! Bu eser güneş gibi parlayacak! Şüpheye gerek yok, yazmaya devam!" Ve buna benzer daha bir sürü şey söylediler. Daha sonra Carattoli de kendi odasında bana aynısını söyledi.

Şarkıcıların da hoşuna gitmesi üzerine oğlumun beklenen başarıyı elde edeceğinden emin olunca, onu çalışmalarına devam etmeye yönlendirdim; ama Doktor Logier'den[72] de opera yöneticisiyle ödeme konusunu benim adıma netleştirmesini istedim. Bu netleşti ve Affligio 100 *duka*[73] sözü verdi. Fazla masraflı olduğundan Viyana'da kalış süremi kısaltmak için, Majestelerinin Macaristan yolculuğundan önce operanın sahnelenmesi talebinde bulunmuştum. Ancak metin yazarının yaptığı bazı düzeltmeler besteye ket vurmuş oldu. Bunun üzerine Affligio da Majesteleri döndükten sonra sahnelemek istediğini söyledi.

Şu anda opera birkaç haftadır bitmiş durumda. Çoğaltmaya başladılar; ilk perde, hemen ardından da ikinci perde şarkıcılara dağıtıldı. Bu arada oğlumun da aryaları, hatta ilk perdenin finalini çeşitli vesilelerle bazı soylulara piyanoda çalması gerekti, hepsi hayran kaldılar; Kauniz Prensi'nin huzurunda opera yöneticisi Affligio da buna bizzat şahit oldu. Artık provaların başlaması gerekiyordu. Ama... Nasıl tahmin edebilirdim ki bunu! Oğlumun önüne bazı engeller çıkarılmaya başlandı.

Bir operanın daha ilk provada kusursuz hale gelmesi ve sürekli düzeltmeler yapma külfetini katlanmak zorunda kalınmaması, çok nadir yaşanabilecek bir durumdur. Zaten başlarda o yüzden piyanoda tek başına çalışır insan ve şarkıcılar kendi parçalarını, özellikle de final kısmını hep beraber çalışıncaya kadar da bütün çalgıların katıldığı bir prova asla yapılmaz. Ama burada tam tersi oldu. Roller yeterince çalışılmamış, şarkıcılar piyanoda prova yapmamış ve final toplu halde çalışılmamıştı; buna rağmen ilk perdenin provası bütün orkestrayla birlikte yapıldı, sırf daha baştan beğenilmesin, insanların gözünde kötü bir izlenim oluşsun diye... Orada bulunan kimse, yüzü kızarmadan bunun gerçek bir prova olduğunu söyleyemez. Bu sevimsiz davranışlarda bulunanları kendi vicdanlarıyla baş başa bırakıyor ve onlardan burada söz etmek istemiyorum. Tanrı onları affetsin.

Provadan sonra Affligio bana, "İyi aslında ama şurası burası fazla tiz olmuş, o yüzden burada ve şurada bazı değişiklikler yapmak gerek," gibi şeyler söyledi; "Sadece şarkıcılarla konuşmak istiyorum," dedi. Majeste leri artık iki hafta içinde burada olacağından, Affligio da operayı dört ya da en geç altı hafta içinde sahnelemek niyetindeydi. Böylece her şeyi yoluna koymak için zamanının olacağını ve benim artık buna kafa yormam gerekmediğini söyledi. O verdiği sözü tutarmış ve her konuda da verdiği her sözü tutacakmış. "Yeni bir şey değil ki bu, başka operalarda da değişiklikler yapılıyor," dedi bana.

Bunun üzerine sadece, şarkıcıların istediği şeyler değiştirildi ve birinci perdeye iki yeni arya eklendi; ama bu sırada da *La Caschina*[74] sahnelendi. Bu arada söz konusu süre doldu ama ben Affligio'nun başka bir opera için rol

dağılımı yaptırdığını duydum. Hatta etrafta Affligio'nun operayı sahnelemeye hiç niyeti olmadığı söylentileri de dolaşıyordu; zaten Affligio da, şarkıcıların operayı söyleyemeyecekleri söylentisini yayıyormuş. Oysa şarkıcılar daha önce operayı güzel bulmakla kalmamış, bir de göklere çıkarmışlardı.

Bu türden saçmalıklara karşı kendimi garantiye almak için, oğlumun Baron van Swieten'ın evinde, Spork Kontu'nun, Bragança Dükü'nün ve başka müzikseverlerin de bulunduğu bir toplantıda, piyanoyla operanın tamamını çalması gerekti. Affligio ve şarkıcıların mazeretlerine herkes çok şaşırdı. Hepsi çok etkilenmişti ve böylesine Hıristiyanlığa yakışmayan, böylesine uydurma ve böylesine haince bahaneleri anlamanın mümkün olmadığı konusunda hepsi hemfikirdi. Bu operanın bazı İtalyan operalarına tercih edilebileceğini ve böylesine kutsal bir yeteneği teşvik etmek yerine entrikalar yapıldığını ve bununla da, hak ettiği saygınlık ve şansı elde etme yolunda ilerleyen oğlanın açıkça önünün kesilmek istendiğini düşünüyorlardı.

İşin aslını öğrenmek için opera yöneticisine gittim. O da bana, operayı sahnelemeye kesinlikle karşı olmadığını söyledi. Kendi çıkarını düşündüğü için onu ayıplayamayacağımı; bazılarının onu, operanın beğenilmeyebileceği konusunda şüpheye düşürdüğünü belirtti. Bunun üzerine *Caschina* ve bir de *Buona figliuola*[75] ile bir deneme yapmaya karar verdiğini; ama hemen ardından çocuğun operasını sahneleyeceğini söyledi. Eğer opera beklediği gibi beğeni toplamazsa en azından elinde diğer iki yapıt olacaktı. Ben de Viyana'da çok uzun süre kaldığımı öne sürdüm. "Ee ne olmuş yani! Sekiz gün az ya da çok olmuş ne fark eder?" diye karşılık verdi. "Tarihi hemen öne alacağım". Carattoli'nin aryaları değiştirilmişti, Caribaldi'yle her şey düzeltildi, aynı şekilde Poggi ve Laschi'yle de öyle. Herkes özellikle Affligio'nun itiraz etmek için hiçbir nedeni ol madığı konusunda benim hep içimi rahatlatıyor, sonuçta her şeyin sadece Affligio'ya bağlı olduğunu söylüyordu. Bu sırada aradan bir aydan daha uzun bir zaman geçti. Kopist bana, değiştirilmiş aryaları kopyalama talimatının henüz gelmediğini söyledi. *Buona figliuola'*nın provasında Affligio'nun yine başka bir operayı öne almak istediğini de duyunca, gidip ona sordum. Bunun üzerine Affligio, benim ve şair Coltellini'nin gözleri önünde kopiste her şeyin iki gün içinde dağıtılması

ve orkestranın operayı en geç on dört gün içinde prova etmesi talimatını verdi.

Ama benim zavallı yavrumun düşmanları (Artık kimse onlar!) planların suya düşmesine neden oldu. Aynı gün kopist, yazmayı kesme talimatı aldı. Birkaç gün sonra da Affligio'nun, çocuğun operasını hiç sahnelememe kararı aldığını öğrendim. Ama bundan kesin emin olmak istediğim için kendisine gittim ve yanıtımı aldım: Affligio şarkıcıları toplamış, şarkıcılar operanın benzersiz bir bestesi olmakla birlikte, teatral olmadığını, dolayısıyla kendilerinin sahneleyemeyeceğini belirtmişler. Bu sözler benim için anlaşılır gibi değildi. Zira şarkıcılar daha önce yere göğe sığdıramadıkları bir eseri, şimdi hiç yüzleri kızarmadan küçümsemeye cesaret edebilir miydi gerçekten? Oğlanı yüreklendiren onlardı, Affligio'ya eserden övgüyle söz eden de bizzat onlardı zaten. Ona, oğlanın operayı yazmak için gösterdiği böylesine büyük bir çabanın boşa gitmesini nasıl bekleyebileceğini sordum. Ona, oğlumun yaptığı işleri anımsattım. Kendisinin bizi dört ay boyunca oyaladığını ve bunun bize 160 *duka*'dan fazla masrafa sebep olduğunu söyledim. Boşa harcadığım zamanı da anımsattım ve Doktor Laugier'nin aracılığıyla söz verdiği 100 *duka* ile diğer masrafları da kendisinden tahsil edeceğimi belirttim.

Benim bu haklı talebime karşılık, Affligio bana anlaşılması mümkün olmayan bir yanıt verdi. Utanmazlığının kanıtı olan bu tavrıyla, her nasılsa tüm bunlardan paçayı kurtarmanın yolunu arıyordu; sonunda, gittikçe sevimsizleşen çirkin laflar sarf etmeye kadar vardırdı işi. Eğer ben oğlanı ortalık malına çevirip rezil etmek istiyorsam, o da herkesin operayla alay edip onu yuhalamasına izin verebilirmiş. Coltellini de bunların hepsini duydu.

Sonuçta oğlumun, orijinal metni 558 sayfa olan, operayı yazmak için sarf ettiği çabanın, harcadığı zamanın ve yapılan masrafların karşılığı bu mu olmalıydı? Peki ya yüreğimde yatan asıl büyük arzum olan, oğluma saygınlık ve ün kazandırma arzum ne oldu? Böylesine rezalet bir eseri adam edebilmek için ne kadar büyük çabalar sarf edilmesi gerektiği bu kadar çok tekrarlandıktan sonra, operanın sahnelenmesi için diretmeye devam

edememem ki! Sonra, güya bestenin seslendirmeye uygun olmadığı, yok efendim teatral olmadığı, metninde sorunlar olduğu, oğlumun böyle bir opera yazma yeteneğinin bulunmadığı gibi saçma sapan ve birbiriyle çelişen bahaneler karşısında ne yapabilirim! Üstelik eminim ki, çocuğumun müzik konusunda yeteneği dikkatlice incelense, aslında benim naçizane fikrim, onun onuru için bunun mutlaka yapılması gerektiğidir, insanın onurunu zedelemeyi kendine iş edinmiş bu kıskanç iftiracılar utanç içinde kalacak; bahaneleri buhar olup uçacak ve tüm bunların altında yatan niyetin, Tanrı'nın olağanüstü bir yetenek bahşettiği, diğer ulusların hayran kalıp yüreklendirdiği masum bir varlığı kendi anavatanının başkentinde ezmek ve mutsuz etmek olduğunu sonuçta herkes anlayacaktır.[76]

La finta semplice, Mozart'lar için bir yenilgiydi ama Wolfgang yaz sonunda bir başka opera siparişi daha almıştı. Viyana'da hastaları özel gücü sayesinde iyileştirdiğini iddia eden Doktor Franz Anton Mesmer, yeteneğine hayran olduğu bu "harika çocuk"tan, kendi bahçesindeki küçük tiyatroda sahnelenmek üzere kısa bir yapıt bestelemesini istemişti. Çağının renkli simalarından biri olan Mesmer, müzik ve tıp konularına ilgi duymuş, hukuk eğitimi de almıştı. Bazı insanlarda var olduğuna inanılan iyileştirme gücünü ortaya çıkarma adına deneyler yapmıştı. Mozart'ın Mesmer'in evinde sahnelenmek üzere bestelediği varsayılan eser KV 50, *Bastien und Bastienne* (Bastien ve Bastienne) adlı tek perdelik müzikli oyundur. Jean-Jacques Rousseau'nun aynı konu üzerine bestelediği *Le Devin du Village* (Köyün Kâhini) adlı yapıtın Almanca çevirisi Friedrich Wilhelm Weiskern tarafından yapılmıştır. Operanın ilk seslendirmesi hakkında kesin bilginin bulunmayışı, Leopold Mozart'ın bu döneme ait bazı mektuplarının kayıp olmasından kaynaklanmaktadır. Nissen'in yaşamöyküsünde eserin Viyana'da Dr. Mesmer'in evinin bahçesinde sahnelendiği bilgisi yer almakla birlikte, aynı döneme ait mektuplarda bu konuya değinilmez. Son yıllarda orijinal elyazması üzerinde yapılan incelemeler, kullanılan nota kâğıtlarının en az yarısının Viyana menşeili olduğunu ortaya koymuştur. Wolfgang büyük olasılıkla Viyana'da Anton Mesmer'in evinin bahçesindeki küçük tiyatroda ilk

kez seslendirilen yapıtını, Salzburg'a döndükten sonra tekrar ele almış, diyalogların yerine resitatifler bestelemiştir. Bu bölümlerin metni, babasının yakın dostu trompetçi Johann Andreas Schachtner tarafından kaleme alınmış ancak bu versiyon günümüze ula şamamıştır. Pek çok müzik tarihçisi, *Bastien ve Bastienne*'in, *La finta semplice*'den daha başarılı olduğu konusunda hemfikirdir. Bunun nedeni olarak da, on iki yaşında bir çocuğun, basit bir çoban masalını, içinde türlü entrikaların yer aldığı komik operadan daha kolay anlayacağı gösterilir.

Mozart'lar bir yılı aşkın bir süre kaldıkları Viyana'dan ayrılarak Salzburg'a döndüklerinde takvimler, 5 Ocak 1769'u gösteriyordu. Leopold Mozart için büyük hayal kırıklıklarına neden olan bu gezinin tek olumlu yanı, kentten ayrılmadan bir süre önce, 7 Aralık 1768'de imparatorluk ailesinin de katıldığı bir ayinde Wolfgang'ın KV 139, *Missa solemnis* başlıklı ayin müziğinin çalınmış olmasıydı. Oğlunun ilk büyük dinî yapıtını aynı zamanda yönetmiş olması, babasının çok hoşuna gitmişti. Pek çok kaynakta, Viyana gezisi tam bir fiyasko olarak tanımlanmakla birlikte, aslında bu başarısızlık, Wolfgang'ın eğitimi için yaşaması gereken bir aşamaydı. Beş yaşından beri Avrupa'nın her köşesinde el üstünde tutulan çocuk, yaşamda başarısızlığın da var olduğunu öğrenmeliydi. Daha doğrusu, başarılı olabilmek için yalnızca kendi yaptıklarının yeterli olmadığını, başka pek çok faktörün de dikkate alınması gerektiğini fark etmeliydi. Yaşamı boyunca bu tip olaylarla oldukça sık karşılaşacak olan Wolfgang, bu gezide ilk kez babasının da kendine yardım edemeyeceği anların olabileceğini anlamıştı. Belki asıl deneyim kazanan Leopold Mozart olmuştu. Tanrı'nın, Salzburg'da doğmasına izin verdiği bu mucize, başkaları için çok fazla bir anlam ifade etmiyordu. Oğlu da zaman zaman kendinden daha yeteneksiz kişiler tarafından değerlendirilecek ve kimi kez başarısız bulunacaktı.

1 Mayıs 1769 tarihinde, Başpiskopos'un onuruna düzenlenen kutlamalarda *La finta semplice* ilk kez seslendirildi. Viyana'daki şarkıcılar için tasarlanan yapıt, Salzburg'da belki o denli iyi

sergilenememişti ama hiç olmazsa Wolfgang'ın onca emeği, elyazısıyla 558 sayfa tutan operası gün ışığına çıkmıştı.

59. (İtalyanca recitativo'dan) Vokal yapıtlarda aryalardan önce yer alan ve konuşmayı andıran şekilde seslendirilen bölümleri ifade etmek için kullanılır.

60. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 89.

61. Günümüzde Çek Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan Bruno.

62. Günümüzde Çek Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan Olomouc.

63. Kurt Pahlen, Das Mozart Buch, s. 116.

64. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 93.

65. (İt.) Komik opera.

66. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 258.

67. agy. s. 270, 271.

68. (Lat.) Şikâyet Belgesi.

69. Leopold Mozart, tüm mektup boyunca opera yöneticisi "Afflisio"nun adını "Affligio" olarak yazmıştır.

70. Alexandre-Louis Laugier: Maria Theresia'nın doktoru.

71. Baron Gottfried van Swieten: Sonraki yıllarda Mozart'ın en büyük destekeçilerinden olacak Baron van Swieten hakkında kitabın ilerleyen sayfalarında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

72. Doktor Laugier'nin adı mektupta bu kez yanlış olarak bu şekilde yazılmış.

73. Yaklaşık 900 gulden.

74. Adı geçen yapıt, Niccolò Piccinni'nin La Cecchina ossia La buona figliuola adlı operası.

75. Piccinni'nin La Cecchina ossia La Buona figliuola maritata operası.

76. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 279-283, çev. Yeşim Tükel Kılıç.

1769-1773

Müziğin anavatanında

Çok Sevgili Anneciğim,

Kalbim yaşadıklarımdan sevinçle dolup taşıyor, çünkü yolculuğumuz çok komik, çünkü arabanın içi çok sıcak ve çünkü arabacımız çok kibar biri, yol uygun olduğunda hızlı gidiyor. Gezinin ayrıntılarını babam zaten yazdı. Benim yazmamın gerçek nedeni, görevlerimi bildiğimi ve annemin hürmetkâr sadık oğlu olduğumu göstermek için.

Wolfgang Mozart

Carissima sorella mia![77]

Tanrı'ya şükürler olsun, Wörgel'e çok mutlu bir şekilde ulaştık. Seyahat etmekten çok memnun olduğumuzu, havanın hiç de soğuk olmadığını ve arabamızın içinin neredeyse odamız kadar sıcak olduğunu itiraf etmem gerek. (...) Eğer Bay Schidenhofen'i[78] görürsen, ona sürekli, "*tralaliera*, *tralaliera*," diye şarkı söylediğimi ve çorbaya şeker katmasına şimdi gerek olmadığını, nasıl olsa benim Salzburg'da bulunmadığımı söyle. Lofer'de[79] öğle yemeği yedik ve Bay Helmreich'larda[80] kaldık. Karısı çok iyi bir hanım (...). Bana, ağzımı sulandıran öyle güzel yemekler hazırlıyor ki, yemekten büyük zevk alıyorum. Keyfim yerinde.

Hoşça kal,

Wolfgang Mozart
Wörgl, 14 Aralık 1769[81]

Wolfgang ve Leopold Mozart, 13 Aralık 1769 tarihinde arabayla İtalya'ya doğru yola çıkmalarının hemen ertesinde, ailenin Salzburg'da kalan fertlerine, her şeyin yolunda gittiğini bildirmişlerdi. Wolfgang, babasının ayrıntılı mektubuna eklediği notla, annesinin ve ablasının hatırını sormayı ihmal etmemiş, ablasına yazdıklarını İtalyanca kaleme

alarak, sanki gezi öncesi iyice öğrendiği bu dilde artık mektup bile yazmaya başladığını kanıtlamak istemişti. Yaşamı boyunca ailesiyle ve dostlarıyla haberleşmek için pek çok kez kaleme sarılacak olan Mozart'ın bu alandaki ilk örneği, on üç yaşındaki bir çocuğun tasasız tavrıyla kâğıda geçirilmişti. Aslında bu çocuksu tavır, onun tüm mektuplarında kendini hissettirecek, çevresinde gelişen olaylar karşısında çoğunlukla neşesini kolay kaybetmeyecekti. Pek çok müzik tarihçisi, mektubun başında peş peşe tekrarlanan "çünkü" sözcüğünün, Wolfgang'ın eserlerinde belirli bir notayı ya da motifi, birkaç kez vurgulama alışkanlığının bir sonucu olduğunda birleşiyor.

Baba oğul Mozart'lar, Leopold'un uzun süredir Wolfgang'ın eğitiminin gerçek anlamıyla tamamlanabilmesi için mutlaka görmesi gerektiğine inandığı İtalya gezisine başladıklarında, başarısız Viyana yolculuğunun üzerinden yaklaşık bir yıl geçmişti. Yaz boyunca gerekli hazırlıkları tamamlamış; gidecekleri kentlerde ilişki kurabilecekleri kişiler için tavsiye mektupları almışlardı. Kentten ayrılmadan kısa bir süre önce, 27 Kasım 1769'da Wolfgang, Başpiskoposluk Saray Orkestrası başkemancılığına getirilmişti. Ancak bu görev için kendisine bir ücret ödenmeyecekti. Yavaş yavaş "harika çocuk"luk günlerini geride bırakarak, yetenekli bir delikanlı olduğunun tasdik edilmesi anlamındaki bu görevlendirmeyi sembolik yönüyle değerlendirmek gerek. Bununla birlikte Başpiskopos Schrattenbach, yolculuk giderleri için Wolfgang'a bir ödeme yapmış, babasına da izin vermişti. Bu kez annesinin ve ablasının evde kalmaları, büyük olasılıkla yolculuk giderlerini azaltmak içindi. Leopold Mozart gezi boyunca yazdığı mektuplarda, sık sık onların da yanlarında olmalarını çok arzuladıklarını belirttikten sonra, yanlarında hanımlar olmadan seyahat ediyor olmalarının masrafları büyük ölçüde azalttığını vurgulamadan edemiyordu. Ayrıca evde bulunan, İtalya'ya ait bir gezi kitabından hangi bölümleri okumaları gerektiğini bildirdiği de oluyordu.

Gezinin asıl amacı Wolfgang'ın artık eserleriyle çevrenin ilgisini çekebilmesini sağlamaktı. O güne dek ziyaret ettikleri ülkelerde olduğu gibi, İtalya'nın değişik kentlerinde de dönemin ta nınmış

isimleriyle yakın ilişki içinde olmak ve yapıtlarını tanımak önem verdikleri konuların başında geliyordu. Ayrıca Leopold Mozart'ın her zaman dikkat ettiği bir nokta, ziyaret edilen kentleri bir gezgin gibi dolaşmaya özen göstermekti. Yalnızca müzik yönünden değil, sanat tarihi açısından da bir çeşit açık hava müzesi konumundaki İtalyan toprakları, baba oğul Mozart'lar için gerçek bir cevher gibiydi.

28 Aralık 1769 tarihinde, yola çıkışlarının ikinci haftasında, Verona'ya ulaştıklarında kendilerine gösterilen ilgiden hoşnuttular. Salzburg'dan güneye doğru Wörgl, Innsbruck, Bozen, Rovereto güzergâhını izleyerek kente ulaşmışlardı. Konakladıkları yerlerde Wolfgang, çoğunlukla konser vermiş ve bu dinletiler meraklı bir kalabalığın etraflarına toplanmasına neden olmuştu. Leopold Mozart, mektuplarında özellikle Rovereto'daki ilginin bir çeşit izdihama dönüştüğünü, org çalmak üzere kiliseye girmekte büyük güçlük çektiklerini yazıyordu. Bu ilginin nedeni, meraklı İtalyanların, kentlerine gelen üstün yetenekli Alman çocuğu yakından görmek istemesiydi. Etraflarını saranların pek çoğu, durağan yaşamlarına değişiklik katan bu eğlenceyi kaçırmak istemiyordu. Ancak İtalyan halkının müziğe olan düşkünlüğü göz önünde bulundurulduğunda, Wolfgang'ın gerçekten sıra dışı çalışı karşısında hayret ve beğenilerinin doruğa çıkması son derece doğal.

Verona'da kaldıkları iki hafta boyunca Wolfgang, hünerlerini sergileme olanağı buldu. Leopold Mozart, oğlunun konserinin her gece opera oynanması nedeniyle gecikmesinden yakınmakla birlikte, kentteki soyluların hemen hepsinin kendilerine gösterdiği ilgiden çok hoşnuttu. Özellikle Marki Alessandro Carlotti, Salzburglu konuklarını en iyi şekilde ağırlamak ve Wolfgang'ı Verona'ya tanıtmak için büyük çaba harcıyordu. 5 Ocak 1770'te Accademia Filarmonica salonunda gerçekleşen konser çok etkili olmuş, salonu dolduranlar, özellikle olağanüstü yetenekleri keşfetmek ve desteklemek amacını güden kurumun bünyesinde böyle bir dinletinin yer almasından mutlu olmuşlardı. Dönemin alışkanlıkları doğrultusunda oldukça uzun ve renkli bir konser programı seçilmiş, Wolfgang hem kendi yapıtlarını

yönetmiş hem de notalarını ilk kez o anda gördüğü başka bestecilerin eserlerini çalmıştı. Besteci yönü vurgulanmakla beraber, olağanüstü yeteneğini de sergilemekten geri kalmıyordu. Leopold Mozart, karısına yazdığı mektupta, kentteki Venedikli soylulardan Lugiati'nin Wolfgang'ın bir portresini yaptırmak istediğini, oğlunun da bu iş için iki gün ressam Saverio dalla Rosa'ya poz verdiğini bildiriyordu. Lugiati'nin, Venedik'te iyi ilişkilerinin olması Leopold Mozart'ın onun isteğini memnuniyetle yerine getirmesindeki en önemli etkendi.

Wolfgang, babasının 7 Ocak tarihli mektubunun sonuna ablasına bir not yazmış, gezileri boyunca yaşadıklarından izlenimlerini aktarmıştı. Kendine gösterilen aşırı ilgiden, müzikten çok da anlamayan insanların yaptıkları tezahürattan esprili bir şekilde bahsediyor, Alman topraklarının ardından, İtalya'da da aynı şeylerin yaşanmaya devam ettiğini belirtiyordu. Bu belgenin en ilginç yanı, Almanca başlayıp İtalyanca devam etmesi, bir süre sonra aynı cümle içinde her iki dilin birden kullanılmasıydı. Çevresinde sürekli İtalyanca duyan, gezi öncesi bu dili oldukça iyi öğrenen Wolfgang, zihninde anadiliyle, çevresinde duyduklarını adeta harmanlamış gibiydi: "Alman budalanın ardından sıra, İtalyan'a geldi. *Lei è piu franca nella lingua italiana di quel che mi ho imaginato. Lei mi dica la cagione, perchè Lei non fà nella commedia che anno giocato i Cavalieri. Adesso sentiamo sempre una Opera titolata: Il Ruggerio. Oronte, il padre di Bradamante, è un principe (fa il Sign. Afferi), bravo cantante, un baritono, ma tiz* notaları söylerken çok zorlanıyordu ancak yine de Viyana'daki Tibaldi kadar değil."[82]

(Alman budalanın ardından sıra İtalyan'a geldi. İtalyancan sandığımdan çok daha iyiymiş. Neden şövalyelerin tiyatrosunda rol almıyorsun? Şu sırada *Il Ruggerio* adlı bir opera seyrediyoruz. Oyunda, Bradamante'nin babası Prens Oronte'yi iyi bir şarkıcı olan bariton Afferi canlandırıyordu ama tiz notaları söylerken çok zorlanıyordu; ancak yine de Viyana'daki Tibaldi kadar değil.)

Milano

Verona'nın ardından Mantova ve Cremona'dan geçerek, gerçek bir sanat ve ticaret merkezi konumundaki Milano'ya ulaştılar. Özellikle Mantova'daki konser başarılı geçmiş, akademi salonundaki konser sonunda, Wolfgang dinleyicilerin sürekli tezahüratıyla karşılaşmıştı. Leopold Mozart, mimari olarak da hayran kaldığı bu salonda oğlunun elde ettiği başarıyı Salzburg'a şu cümlelerle özetliyordu: "Mantovalıların alkışları, tüm İtalya'da yankılanıyor."[83] Konser hakkında gazetelerde de haberler çıkmış, Wolfgang'ın herkesi hayrete düşüren yeteneği, konserde hangi parçaların çalındığı ayrıntılı olarak belirtilmişti. Gecede on dört yapıt seslendirilmişti. Bunların içinde Wolfgang'ın senfonilerinin yanı sıra, başka bestecilerin eserleri de yer alıyordu. Ayrıca, konser ânında ilk kez duyduğu bir aryaya eşlik etmesi veya bunun üzerine çeşitlemeler yapması, bu yetenekli Salzburglu çocuktan istenilenler arasındaydı.

Milano'da en büyük yardımı Lombardiya Genel Valisi Kont Karl Joseph von Firmian'dan gördüler. Bu yakınlığın en büyük nedeni kontun, Leopold Mozart'ın emrinde çalıştığı ilk Başpiskopos Leopold Anton Firmian'ın yeğeni olmasıydı. İtalyan yarımadasının kuzeyinde yer alan Lombardiya bölgesi, XVIII. yüzyılda Habsburg hanedanının kontrolü altında bulunuyordu, ayrıca uzun yıllar Medici ailesinin kontrolündeki Toscana, 1737'den sonra Habsburglara bağlı bir arşidüklük olmuştu. 1790 yılına dek bu bölgede arşidük olarak hüküm süren Leopold, 1790'dan sonra imparator olarak Viyana'ya gidecekti.

Milano'da Mozart'ların kaldığı yer, Kont Firmian'ın şatosunun hemen yakınındaki St. Marco Manastırı'ydı. Leopold Mozart, karısına yazdığı 26 Ocak tarihli mektupta, yanlarında olmadıkları için çok üzüldüklerini ancak bu sayede konaklama sorunlarını daha kolay çözebilme olanağını bulduklarını belirtiyordu: "Tanrı'ya her gün, sizin evde kaldığınız için şükrediyorum. Birincisi bu soğuğa dayanamazdınız, ikincisi de masraflarımız iyice artardı ve şimdi konakladığımız yerlerde kalma şansımız olmazdı. Burada Milano'da Kont Firmian'ın evinin yakınındaki San Marco Manastırı'nda kalıyoruz. Yalnızca çok ucuz olması değil aynı zamanda rahat ve

Kont'un evine yakın olması da çok önemli. Üç büyük odamız var. Birincisinde ısınıyoruz, aynı zamanda ziyaretçilerimizi kabul edebiliyoruz. İkincisinde ben, diğerinde de Wolfgang yatıyor. Her bir yatakta dört şilte var ve akşamları biz yatmadan ısıtıyorlar, bu Wolfgang'ın çok hoşuna gidiyor. Bize, Peder Alfonso yardım ediyor ve gerçekten rahatımız yerinde, burada ne kadar kalacağımızı henüz bilmiyorum."[84]

Önceki kentlerde olduğu gibi, Milano'da da müzik yaşamı, özellikle opera temsilleri çok ilgilerini çekiyordu. O tarihlerde sahnelenme hazırlıkları süren, dönemin en ünlü vokal müzik bestecilerinden Niccolò Piccinni'nin *Cesare in Egitto* (Caesar Mısır' da) operasını izlediler. Kont Firmian'ın evinde bir başka önemli besteci olan Giovanni Battista Sammartini'yle tanışmışlar; ünlü usta, Wolfgang'ın yeteneklerine tanıklık ettiğine çok sevinmişti. Bir süre önce Christoph Willibald Gluck'un öğretmenliğini de yapan Sammartini, Mannheim Okulu üyeleri ve Alman bestecileri üzerinde önemli izler bırakmıştı. Kont Firmian, Wolfgang'a Metastasio'nun yapıtlarının bir baskısını hediye etmiş ve bu, özellikle oğlunun en kısa sürede kendini bir opera bestecisi olarak göstermesi umudunu koruyan Leopold Mozart'ın çok hoşuna gitmişti. XVIII. yüzyılın en tanınmış libretto yazarı olarak kabul edilen Pietro Metastasio, son dönem barok bestecilerden başlayarak, çağın pek çok tanınmış ismi için metinler yazmıştı. Onun kaleminden çıkmış öyküler, değişik besteciler tarafından sahneye aktarılmış, bu sayede adı tüm Avrupa'da duyulmuştu.

Şubat ayı içinde Wolfgang'ın Milano'da verdiği konser başarılı geçmişti. Leopold Mozart, artık bu başarıları kanıksamış olduğunun altını çizmek istercesine, karısına yazdığı mektupta, dinletinin önceki kentlerdeki gibi gerçekleştiğini belirtmekle yetinmişti. O dönemde aklını, Kont Firmian'ın evinde düzenlemeyi planladığı müzikli toplantı ve diğer İtalyan kentlerine yapmayı tasarladıkları gezi meşgul ediyordu. Tüm Avrupa'da olduğu gibi, Milano'da da Paskalya öncesinde hemen her akşam balolar düzenleniyor, kentte tam bir

karnaval havası esiyordu. Wolfgang, ablasına yazdığı mektupta, bu eğlenceli yaşamı şöyle anlatıyordu:

3 Mart 1770

Cara sorella mia!

Keyfinin yerinde olmasına bütün kalbimle sevindim. Belki benim keyfimin yerinde olmadığını düşünüyorsun ama çok yerinde. Burada altı ya da yedi kez operaya arkasından da *feste di ballo*'ya[85] gittik. Burada da balolar, Viyana'da olduğu gibi, operadan sonra başlıyor aradaki tek fark Viyana'da dansın daha düzenli olması. *Facchianata* ve *chiccherata*'yı da gördük. İlki, seyretmesi çok hoş olan bir maskeli eğlence. İnsanlar bir *facchino*[86] ya da uşak kıyafetine giriyorlar. Ayrıca orada bulunan sandalın içinde, pek çok insanla birlikte trompetler ve davullarla diğer çalgılardan oluşan bir topluluk yer alıyor. *Chiccherata* bir başka maskeli eğlence. Milanolular, bizim *petits maîtres* adını verdiğimiz at sırtındaki maskelileri böyle adlandırıyor. (...) Bayan Rosa, Bay Mölk ve Bay Schidenhofen bu yıl nasıl maskeler yaptırdılar? Lütfen öğrendiğin anda hemen bana bildir, çok merak ediyorum. Annemin ellerinden benim yerime 10 000 000 000 000 kez öp. (...)[87]

Mart ayı başında Kont Firmian'ın evinde düzenlenen müzikli toplantıya yüz elli kişi katılmıştı. Bunların tümü, Milano'nun soylu kesimine aitti. Ayrıca bu toplantı sırasında, ev sahibinin desteği sonucunda, yıl sonunda başlayacak yeni sezonun açılışı için, Wolfgang'ın bir opera bestelemesi gündeme geldi. Bu, Leopold Mozart'ın uzun zamandır duymayı beklediği haberdi. Oğlu, operanın doğduğu topraklarda, üstelik Milano sahnesi için bir yapıt siparişi almıştı. 15 Mart 1770'te Parma'ya doğru yola çıktıklarında, işi resmiyete döken anlaşma imzalanmıştı. Konunun ne olacağı henüz belli değildi. 26 Aralık'ta yapılacak temsilden iki ay önce Milano'da olmaları yeterliydi. O dönemin alışkanlıklarına göre bu plan son derece normaldi. Opera sezonu, Noel yortusunun hemen ertesinde, 26 Aralık günü başlardı. Besteciler, yapıtın önemli bölümleri olarak kabul edilen aryaları, eseri seslendirecek sanatçılar tümüyle belli olduktan sonra, onlara danışarak yazardı. Barok Dönem alışkanlıklarının hâlâ

geçerli olduğu o yıllarda, operanın asıl amacı şarkıcıların hünerlerini gösterebilmesiydi. Wolfgang da, konuya karar verilip libretto kendisine gönderildikten sonra, genel müzikal yapı üzerinde fazla bir etkisi olmayan uvertürü ve resitatif bölümlerini yolcukları sırasında tamamlamayı tasarlıyordu. Yaklaşık dokuz ay sonra sahnelenecek bir yapıtın konusunu bilmeden bestelemek üzere anlaşmak, XVIII. yüzyıl alışkanlıkları çerçevesinde çok doğaldı. Operalar bu denli çabuk ve seri üretildiği için aynı hızla tüketiliyor, her sezon seyircinin karşısına yeni yapıtlar çıkıyordu. Eski eserlerin tekrar sahnelenmesi çok ender rastlanan bir durumdu.

Milano'dan güneye

Parma'da, baba oğul Mozart'ları en çok etkileyen olay, dönemin tanınmış şarkıcıları arasında yer alan soprano Lucrezia Agujari[88] ile karşılaşmalarıydı. *La Bastardella*[89] adıyla ünlenen sanatçının sesinin ulaşabildiği tiz notalar, hem Leopold Mozart'ı hem de Wolfgang'ı şaşkına çevirmiş, her ikisi de mektuplarında genç kadının inanılmaz vokal becerisinden övgüyle bahsetmişlerdi. Wolfgang, ablasına yazdığı satırlara notalar ekleyerek, *La Bastardella*'nın hangi notalara dek çıkabildiğini ayrıntılı olarak göstermişti. Üç oktav ses alanı içinde büyük bir ustalıkla gezinen sopranonun, pes seslerinin de kuvvetli ve etkileyici olması Leopold Mozart'ın özellikle dikkatini çekmişti. Bu yolculuk sırasında Wolfgang, eline geçmesini beklediği operaya dek, yaylı çalgılar için ilk dörtlüsünü bestelemişti (KV 80). Yapıtta Sammartini'nin etkileri açıkça görülüyordu.

24 Mart 1770'te Bologna'ya ulaştılar. İki gün sonra Kont Luca Pallavicini'nin şatosunda kentin ileri gelenlerinin önünde Wolfgang bir konser verdi. Leopold Mozart'ı en çok heyecanlandıran, genellikle böylesi toplantılara katılmayı sevmeyen Padre Martini' nin de o akşam hazır bulunmasıydı. Çağın en büyük teorisyeni olarak kabul edilen Giovanni Battista Martini, aynı zamanda bir din adamı olduğu için çoğunlukla, "Padre Martini" olarak anılmaktaydı. Mozart'lar onun

ününü çok farklı çevrelerden duymuş, en son Londra'da karşılaştıkları Johann Christian Bach'ın, Padre Martini'nin öğrencisi olması nedeniyle ünlü müzikçi hakkında ayrıntılı bilgi edinmişlerdi. Leopold Mozart, 27 Mart'ta karısına gönderdiği mektupta Bologna'da yaşadıklarını, Kont Pallavicini'nin şatosunda nasıl ağırlandıklarını tüm ayrıntısıyla anlatıyordu. Padre Martini'nin Wolfgang'ın yeteneğinden çok etkilenmesi ve bir dönemin en önemli kastratoları arasında sayılan Farinelli'yle karşılaşmaları, Bologna günlerinin en önemli olayları arasındaydı:

Kont'un evine onun arabasıyla nasıl götürülüp nasıl iyi ağırlandığımızı sana anlatamam. Orada yaklaşık yüz elli soylu bulunuyordu. Davetliler arasında ünlü Padre Martini de vardı; aslında böyle davetlere çoğunlukla katılmazmış ama buna gelmişti. Akşam yedi buçukta başlayan konser, gece on bir buçuğa dek sürdü. Davetliler hiç ara yapmak istemediler. Konserde Bay Aprile ve Bay Cigognani[90] de şarkı söylediler. (...) En çok hoşuma giden, burada çok sevilmemiz ve Wolfgang'ın diğer kentlerden çok daha fazla ilgi uyandırması. Burası pek çok sanatçının ve kültür insanın olduğu bir yer. Burada elde ettiği başarılar, Wolfgang'ın ününün bütün İtalya'da artmasına neden olacak. Çünkü Padre Martini, İtalyanlar için adeta tanrı gibi ve o da Wolfgang hakkında çok güzel şeyler söylüyor. Kendisini iki kez evinde de ziyaret ettik. Her defasında Wolfgang'a temalarını kendi yazdığı bir füg verdi geliştirmesini istedi. Bay Farinelli olarak anılan Carlo Broschi'yi kent dışındaki malikânesinde ziyaret ettik. (...) Burada gördüklerimiz British Museum'dakileri gölgede bıraktı. Eğer görsen sen de hayretler içinde kalırdın. Kiliselerden, tablolardan, eşsiz mimari örneklerden ve saraylardan çok fazla bahsedemeyeceğim çünkü uykusuzluktan ayakta duramaz haldeyim. Saat gece yarısı 01.00'i geçti, Wolfgang çoktandır horluyor, ben de masa başında uykuya dalmak üzereyim. (...) Hoşça kal, seni ve Nannerl'ı 1 000 kez öperim, herkese selam, sadık ve uykulu...

Kocan Mzt.[91]

30 Mart'ta bir başka önemli İtalyan kentine, Floransa'ya ulaşmışlardı. Rönesans'tan beri sanatın her türüne ev sahipliği yapan

bu şehir, o tarihlerde yaklaşık 70 000 nüfusa sahipti. Yüz elliden fazla kilisesi, yüz kadar manastırı ve üç tiyatro binasıyla hem dünyevi hem de ilahî duyguları olabildiğince tatmin ediyordu. Mozart'lar kente ulaştıklarının ertesi günü, yöneticilerden Kont Franz Xaver Wolfgang Orsini-Rosenberg tarafından kabul edilmişlerdi. Kont Firmian'dan getirdikleri tavsiye mektupları nedeniyle Leopold Mozart ve oğlunu çok içten karşılayan Orsini-Rosenberg ile Wolfgang'ın yolu, 1780'lerde Viyana'da yeniden kesişecek, o tarihlerde opera yöneticisi olarak görev yapan Kont, bestecinin eserlerinin sahnelenmesi için son sözü söyleyen kişi konumunda olacaktı.

Mozart'ların Floransa'da görüşmek istedikleri en önemli isim, kuşkusuz Arşidük Leopold idi. Maria Theresia'ın oğlu olan Arşidük, aileyi çok içten karşılamış, Nannerl'ın hatırını sormayı da ihmal etmemişti. Medici ailesine ait ünlü Palazzo Pitti'de (Pitti Sarayı) gerçekleşen görüşmenin müzik tarihi açısından bir başka ilginç özelliği, aynı sarayda 1600 yılında sahnelenen *Euridice*[92] adlı sahne oyununun "ilk opera" olarak kayıtlara geçmesiydi. Operanın doğduğu yerde, İtalya'da ilk operasını besteleme arifesinde olan on dört yaşındaki bir Alman çocuğu, geleceğin Roma-Germen İmparatoru'nun huzurunda duruyordu.

Floransa'da Mozart'ları mutlu eden bir başka olay, Londra'da Wolfgang'la yakın dostluk kurup ona şan dersleri veren kastrato Manzuoli'yle karşılaşmalarıydı. Sanatçı, küçük dostunun yetenekli bir besteciye dönüştüğünü görmekten çok memnun olmuş; Milano için besteleyeceği operadan söz açılınca eğer uygun olabilirse kendisinin de o yapıtta rol almak istediğini belirtmişti. Kentte tanıştıkları bir başka ilginç isim Thomas Linley'ydi. Wolfgang'ın yaşıtı olan ve olağanüstü keman çalışıyla herkesi kendine hayran bırakan bu İngiliz çocuk ne yazık ki yirmili yaşlarının başında, bir kaza sonucu yaşama veda edecekti. Floransa'dan ayrılmak, Leopold Mozart'a çok zor gelmişti. Aklında mutlaka Roma'yı, kutsal kenti görmek olmasa, daha uzun bir süre kalabilirdi. 3 Nisan tarihli mektupta karısına duygularını şöyle aktarıyordu: "Cuma günü Roma'ya gitmek üzere ayrılmak zorunda

olduğumuz için çok üzgünüm. Senin Floransa'yı, çevresini ve kentin konumunu görmeni çok isterdim. 'İnsan burada yaşamalı ve ölmeli,' diyeceğin bir yer. Önümüzdeki birkaç gün içinde olabildiğince fazla şey görmeye gayret edeceğim."[93]

11 Nisan'da, Paskalya'dan önceki çarşamba günü, kuvvetli bir yağmur ve fırtına altında Roma'ya ulaştıklarında Leopold Mozart çok heyecanlıydı. Vakit henüz erken olduğu için hiç vakit kaybetmeden San Pietro Kilisesi'ne gittiler. Ünlü Sistina Şapeli'nde seslendirilen ve notalarının dışarıya çıkarılması yasak olan *Miserere*' yi[94], Wolfgang ayin sonunda kâğıda geçirmişti. Yoğun polifonik yapısı nedeniyle, Gregorio Allegri'nin dokuz sesli bu yapıtını akılda tutmak olanaksız gibiydi. Notaların kiliseden çıkarılmasının cezası, aforoz edilmekti ancak Wolfgang bunu bilinçli olarak yapma mış, aklında kalanları kâğıda geçirmişti. Bu nedenle yaptığı iş cezasız kalabilirdi. Papa XIV. Clemens, bir süre sonra bu olağanüstü yetenekli çocuğu ayrıca ödüllendirecekti.

Leopold Mozart ve oğlunun kıyafetleri, yabancı bir dil konuşmaları, Paskalya öncesi yoksullarla aynı sofrada yemek yiyen Papa ile yanındaki kardinallerin de dikkatini çekmiş, davranışlarından Wolfgang'ın bir Alman prensi, babasının da onun öğretmeni olduğu sonucuna varmışlardı. Wolfgang, kardinallerin masasına teklifsizce yaklaşmış ve onların yanına oturmak istemişti. İçlerinden biri, bu sevimli çocuğa kim olduğunu sormuş, adını öğrenince de, "Demek sen hakkında onca şey yazılan çocuksun," demişti. Wolfgang da onun Kardinal Pallavicini olup olmadığını sormuş, olumlu yanıtı üzerine de yanlarında adına yazılmış tavsiye mektupları bulunduğunu eklemişti. Kardinal çocuğun İtalyanca konuşmasına özellikle hayran kalmış, oldukça bozuk bir aksanla, kendinin de bir parça Almanca konuşabildiğini söylemişti.[95]

Roma'da kaldıkları süre boyunca kentin önemli merkezlerini geziyorlardı. Karşılaştıkları pek çok kişi, yolculuklarını güneye doğru devam ettirerek Napoli'yi de görmelerini, orada opera izlemelerini, özellikle ünlü soprano Anna Lucia de Amicis'i dinlemelerini

öğütlüyordu. Wolfgang'ın o tarihlerde ilginç bir sorunu vardı. Bunun için ablasından yardım istiyordu: Hesap yaparken başvurduğu bir çizelgeyi kaybetmişti; Nannerl'dan en kısa sürede yeni bir tane hazırlayarak göndermesini rica ediyordu. Annesi ise onlardan ayrı kaldıkları süre boyunca oğlunun hâlâ keman çalışıp çalışmadığını, şarkı söylemekle arasının nasıl olduğunu merak ediyordu. Leopold Mozart, karısına gönderdiği yanıtta Wolfgang' ın çok sık olmamakla birlikte keman çalmayı sürdürdüğünü ancak sesi kalınlaştığı için eskisi gibi şarkı söylemediğini yazıyordu. Ayrıca eskiden olduğu gibi, bazen diş ağrısı çocuğu rahatsız ediyor ama uzun süreli olmuyordu.

8 Mayıs'ta Napoli'ye doğru yola çıktılar. Bu kez birkaç arabalık bir konvoy halinde seyahat ediyorlardı. Bir süre önce Roma-Napoli arasında yolculara karşı saldırı düzenlenmiş, ulaşım kesintiye uğramıştı, bu nedenle birlikte hareket etmekte fayda vardı. Yol güzergâhında bulunan Sessa ve Capua'da manastırlarda gecelemiş, oldukça rahat etmişlerdi. Yol arkadaşlarından bir papaz, Capua'da eski öğrencilerinden bir genç kızın rahibeliğe kabul törenine Mozart'ların da katılmasını önermişti. Sadece yakın akrabaların alındığı bu seremoniye dahil olmak baba oğlun çok hoşuna gitmişti. Leopold Mozart, törene katılan müzisyenlerle aynı manastırda gecelemekten ve onlarla dostluk kurmaktan da hoşnuttu.

14 Mayıs'ta Napoli'ye ulaştılar. Burada geçirdikleri bir aydan fazla zaman, tüm İtalya gezisinin en turistik bölümünü oluşturacaktı. Önceki kentlerde olduğu gibi, soylu kişileri ziyaret etmek, operaya gitmek ve fırsat buldukça Wolfgang'ın yeteneğini sergileyeceği konserler düzenlemek öncelik bakımından ilk sırada yer alsa da, çevreyi gezip dinlenmek de en az onlar kadar önemliydi. Bu kaygısız yaşam, koyu bir Katolik olan Leopold Mozart'a bazı sorumluluklarını unutturacak, karısına yazdığı mektupta şu satırlara yer verecekti: "Bayan Hagenauer, bu aralar bizim için de dua ederse çok iyi olur; çünkü son zamanlarda hemen hiç dua etmiyoruz."[96]

Napoli'de izledikleri operalar arasında Niccolò Jomelli ve Giovanni Paisiello'nun yapıtları vardı. Her ikisi de dönemin en tanınmış vokal

müzik bestecileri arasında yer alıyordu. Paisiello'yla tanışma fırsatı bulmuş, Roma'da çok methini işittikleri soprano De Amicis'i dinlemişlerdi. Wolfgang genç kadının sesinin olağanüstü bulmuş ancak oyun içindeki dans bölümleri ona çok yetersiz gelmişti. Napoli Kralı'nın huzuruna kabul edilme düşüncesi gerçekleşmemişti. Mozart'lar, Kraliçe'den sempatiyle söz ederken, İki Sicilya Kralı I. Ferdinando'yu kendini beğenmiş ve sanatçılara önem vermeyen biri olarak tanımlıyorlardı. Yalnızca Wolfgang'a değil, onunla görüşmek için sıra bekleyen pek çok müzisyene hiç ilgi göstermemesi, özellikle Leopold Mozart'ın gözünde çok kötü bir puandı. Napoli'nin ileri gelenleri, Kral'ın bu düşüncesizliğini affettirmek istercesine Wolfgang'ı el üstünde tutuyorlardı. Kentteki İngiliz Elçisi William Hamilton'ı Londra günlerinden tanıyorlardı. Onun ve diğer soyluların katıldığı davetlerde becerisini sergilemekten geri kalmayan Wolfgang'ın başına, daha önce hiç karşılaşmadığı bir olay geldi: İtalya'nın en eski müzik eğitim kurumları arasında yer alan Napoli Konservatuvarı'nda çaldığı bir konserde dinleyiciler, olağanüstü yeteneğini parmağındaki yüzüğün sihrine borçlu olduğu kanısına kapılarak, çocuğun yüzük olmadan konsere devam etmesini istemişlerdi. Wolfgang bu isteğe uyarak aynı kusursuzlukta çalmayı sürdürünce hayretleri iyice artmış, gözlerine ve kulaklarına inanmakta zorluk çekmişlerdi. Bu olay, XVIII. yüzyılın ikinci yarısına gelindiği o tarihlerde bile, doğaüstü güçlere inanışın ne denli yaygın olduğunu göstermesi açısından oldukça ilginçtir.

Leopold Mozart, Napoli'de de, tıpkı diğer kentlerde olduğu gibi, yeteri kadar kalamamaktan yakınıyordu. Sanat ve kültürle dolu bu yerler, onun için bulunmaz birer hazineydi; çevresindeki her şey ilgisini çekiyordu. Vezüv Yanardağı'nın lavlarından aldığı örneklerin her yerde rastlanan türden olmadıklarını belirtmeye özen gösteriyordu. Yanardağ, Wolfgang'ın da ilgisini çekmişti; ablasına yazdığı mektuplarda, onu gördüğünü, volkanın bazı günler daha fazla duman çıkardığını haberliyordu; ayrıca Akdeniz kıyısına ulaşmaktan çok mutluydu. Mozart'lar Pompei Harabeleri'ni gezmiş, ünlü Romalı şair Vergilius'un mezarını ziyaret etmişlerdi. Ancak konusu henüz belli

olmasa da, Wolfgang'ın yıl sonuna dek bir opera bestelemesi gerektiği için, güneyin sakin ve huzurlu atmosferinden bir an önce kurtulup kuzeye doğru yola çıkmakta fayda vardı. Üstelik dönüş güzergâhında uğramaları gereken yerler vardı.

26 Haziran'da yeniden Roma'daydılar. Dönüş yolculuğu için oldukça hızlı bir yöntem tercih ederek, iki kent arasını yirmi yedi saatte hiç durmadan gelmişlerdi. Bu ekspres sefer her ikisini de yormuş, üstelik yalnızca iki saat uyuyabilmişlerdi. Wolfgang, Roma'ya geldiklerinde ayakta zor duracak bir haldeydi. Babasının yardımıyla soyunup yatağa giren çocuk, ertesi sabah uyandığında, bir gün önce olanlardan hiçbir şey hatırlamıyordu. Yolculuk sırasında geçirdikleri ufak bir kaza Leopold Mozart'ın ayağının yaralanmasına neden olmuş, Roma'da kaldıkları süre boyunca yürümekte zorlanmıştı.

İkinci Roma gezisinin en önemli olayı, Papa'nın Wolfgang'ı *Cavaliere dello speron d'oro* (Altın Mahmuz Şövalyesi) unvanıyla ödüllendirmesi ve bunun göstergesi olarak, bir haç ve kılıç vermesiydi. Bu olaya en çok sevinen kişi, kuşkusuz babasıydı. Oğlunun artık "Şövalye" unvanını kullanabilecek olması onu mutlu ediyordu. Salzburg'a yazdığı mektupta, daha önce besteci Gluck'a[97] aynı payenin verilmiş olduğunu özellikle vurguluyordu. Wolfgang ise aynı mektupta ablasına eklediği notta, Nannerl'ın bir süre önce gönderdiği bestelerini çok beğendiğini belirtiyor ve kompozisyon denemelerine ağırlık vermesini istiyordu. Ancak satırlarını Fransızca olarak yazdığı ve yeni unvanını kullandığı bir cümleyle noktalamaktan da geri kalmamıştı: "*Mademoiselle, j'ai l'honneur d'être Votre três humble serviteur et frère Chevalier de Mozart*."[98]

20 Temmuz günü Bologna'ya ulaşmışlardı. Leopold Mozart hâlâ ayağının tam olarak iyileşmemesinden yakınıyor, Wolfgang da ablasına, Roma'dan ayrılırken kendisine hediye edilen *Binbir Gece Masalları*'nın İtalyanca versiyonundan bahsediyordu. Altı aydan fazla bir süre evden uzak kalmışlardı. Akdeniz havası özellikle Wolfgang'a iyi gelmiş, aniden boy atmıştı. 27 Temmuz'da, uzun zamandır bekledikleri posta nihayet ellerine ulaşmış, Milano'da yıl sonunda sahnelenecek olan

operanın librettosu ve kimlerin oynayacağı bildirilmişti. Yapıtın adı *Mitridate, re di Ponto* (Pontus Kralı Mitridate) idi. Fransız oyun yazarı Racine'in eserinden uyarlanmış, librettoyu Torinolu Vittorio Amedeo Cigna-Santi kaleme almıştı. Operada rol alacak kişilerin önemli bir bölümü dönemin tanınmış isimlerinden oluşuyordu. Ancak Mozart'ların dostu kastrato Giovanni Manzuoli'nin yerine Roma'da karşılaştıkları, "Sartorino" adını kullanan Pietro Benedetti sahneye çıkacaktı.

Artık Wolfgang'ın önünde belirli bir hedef vardı. Milano'ya gidecekleri Ekim sonuna dek, operanın resitatiflerini ve uvertürünü tamamlamalı, solistlerle buluştuğu zaman tüm vaktini onların istekleri doğrultusunda şekillendireceği aryalara vermeliydi. Ancak Mozart'ların Salzburg'a yazdıkları mektuplardan anlaşıldığı kadarıyla, Wolfgang ancak Eylül sonunda resitatiflere başlamıştı. Librettoyu okuyup konu üzerinde düşünmek için bir süre zaman ayırdığı düşünülse bile, oldukça geç işe koyulmuştu. Kuşkusuz bunun nedenleri vardı: Öncelikle Bologna'da kaldıkları yaklaşık üç aylık sürede, önceki gelişlerinde dostluk kurduğu Padre Martini'yle sık sık buluşup çalışıyordu. Bu dönem, onun eğitiminin en son halkası gibiydi. Kendi geleceği için son derece önemli bir operaya başlamadan, çağının en büyük teori ustasıyla çalışmak çok faydalıydı.

On dört yaşını tamamlamak üzere olan Wolfgang'ın, Racine'in bir trajedisi üzerine kurulmuş *Mitridate*'nin librettosunu ne oranda anlayabileceği, üzerinde durulması gereken bir nokta. Operada konu, Roma İmparatorluğu döneminde yaşayan Pontus Kralı Mitridate ve iki oğlunun aynı kadına âşık olmaları çevresinde, vatan sevgisi, aşk ve baba oğul ilişkilerini sorgulayarak gelişir. O dönem *opera seria* (ciddi opera) geleneğine göre konunun ilerlediği ve olayların geliştiği bölümler resitatiflerle, yani konuşmaya eşlik eden çok yalın bir ezgiyle verilirdi. Bestecinin kendini göstermesi gereken yer aryalardı. Bu bölümler, eserin kahramanlarının, resitatif boyunca gelişen olaylar hakkındaki duygularını yansıttıkları sahnelerdi. Örneğin oğullarının kendine ihanet ettiğini öğrenen baba, gizli aşkını açıklamaya çekinen bir sevgili,

içinde bulunduğu ruh halini hep aryalar aracılığıyla aktarırdı. Bu bölümlerin metni yalnızca birkaç dizeden oluşur, besteciden solistin becerisini olabildiğince ön plana çıkartacak bir müzik beklenirdi. İşte ustalık buradaydı; kahramanın içinde bulunduğu ruh halini yansıtabilmek. Bunun için bestecilerin yüz yıllardır başvurdukları bazı kalıplar vardı. Üzüntü ve acıyı yansıtmak için seçilen tonalite ile bir zafer coşkusunu müjdeleyen akorlar birbirinden çok farklıydı. Bu kalıplar doğru kullanıldığı zaman istenilen etki elde ediliyordu; hele aryayı seslendiren şarkıcı, tekniğiyle seyirciyi büyülemeyi biliyorsa sonuç her zaman olumluydu. Aryaların ve resitatiflerin dışında geriye uvertür ve koro bölümleri kalıyordu ki, bunlar için de yerleşmiş kalıplar vardı. Kuşkusuz bu opera formülü, barok dönemin mirasıydı. Wolfgang'ın ilk yapıtları bu türün başarılı örnekleri olarak görülebilirdi ancak bir süre sonra o, gerçekten söz ve müziğin uyumuna büyük önem verecek, operayı bir aryalar geçidi olmaktan kurtaracaktı.

Ağustos ayı boyunca Bologna yakınlarındaki bir malikânede konakladılar. Ev, önceki gelişlerinde de Mozart'larla çok ilgilenen ve Roma'daki Kardinal Pallavicini'nin akrabası olan Kont Luca Pallavicini'ye aitti. Gündelik ihtiyaçlarına yardımcı olması için emirlerine bir hizmetçi verilmiş, Wolfgang kendiyle aynı yaşlarda olan Kont'un oğluyla yakın arkadaş olmuştu. Ayrıca İtalya'da sık karşılaştığı bir manzara olduğu için eşeğe binmeyi denemiş ve çok hoşuna gitmişti. Leopold Mozart, hâlâ hareketlerini oldukça kısıtlayan yarasının iyice düzeleceği günü sabırsızlıkla bekliyor, otururken ayağını uzatmak zorunda kalıyordu. Salzburg'a yazdığı mektuplarda yalnızca hastalığından yakınmıyordu. Wolfgang'ın artık iyice büyüdüğü, elbiselerinin çoğunun üzerine olmadığı, an neyi ilgilendirecek önemli haberlerdendi. Ayrıca Leopold Mozart gezi boyunca kutsal yerlerden değerli anı parçaları almıştı, bunları saklayacağı kutuları karısının şimdiden sipariş vermesini rica ediyordu. Doğal olarak beraberinde pek çok nota ve kitap da getirecekti. Gezip gördüğü yerleri, oralardaki kültürü tümüyle yaşamına katabilmek için elinden gelen her yolu deniyordu.

29 Eylül günü, Wolfgang, *Mitridate*'nin resitatiflerini bestelemeye başladı. Bu süreyi Leopold Mozart da yeterli görüyor olmalıydı ki, daha önce oğlunu eser üzerinde çalışmaya zorlamadı. Wolfgang Eylül ayı başında ablasına yazdığı bir mektupta *Telemach*[99] adlı kitabı okuduğunu bildiriyordu. Bu yapıtın onu konu olarak yeni operasına ne derece yaklaştırdığını kestirmek zor olsa da, yaklaşık on yıl sonra besteleyeceği *Idomeneus*, aynı konuyu işleyecekti. Fransız yazar François de Salignac de la Mothe Fénelon, Burgonya Prensi için kaleme aldığı eğitici kitabında, Homeros'un *Odysseia* destanının dördüncü bölümünün devamını kaleme alarak yapıtına *Suite du Quatrième Livre de l'Odysée d'Homère, ou le Avantures de Télémaque, fils d'Ulysee* (Homeros'un Odysseia Destanı'nın Dördüncü Bölümünün Devamı ya da Odysseus'un Oğlu Telemakhos'un Maceraları) adını vermişti. Eser, özellikle XVIII. yüzyılda, pedagojik yönü ağır bastığı için çocuk eğitiminde sıkça başvurulan bir kaynak olmuş, Prusya Kralı II. Friedrich'in de yetişmesinde önemli rol oynamıştı. Leopold Mozart, oğlunun eğitimine çok dikkat eden, yeni yöntemleri uygulamaya özen gösteren bir baba olarak, Wolfgang'ın bu kitabı okumasını sağlamış, Bologna'da geçen günlerini bu şekilde değerlendirmesine yardımcı olmuştu. Kısaca söylenişiyle *Les Aventures de Télémaque* (Telemakhos'un Maceraları), bir başka Fransız yazar Antoine Danchets'nin *Idoménée* adlı yapıtına kaynaklık edecek, bu metin de Mozart'ın operası *Idomeneo*'ya dönüşecekti.

9 Ekim 1770 tarihinde, Bologna'dan ayrılmadan kısa bir süre önce Wolfgang, kentteki ünlü Accademia Filarmonica'ya kabul edildi. Bu kabul, oldukça çetin bir sınavın ardından gerçekleşmiş, Wolfgang'ın müzik bilgisinin en üst düzeyde olduğu kanıtlanmıştı. Giriş sınavında katı kompozisyon kuralları uygulanıyor, gerçekten alanında yetkin kişilerin üye olmasına dikkat ediliyordu. Leopold Mozart oldukça heyecanlandığı bu sınavı Salzburg'a şöyle aktarıyordu: "Akademi başkanı ve iki denetçi –ki bunların hepsi eski orkestra şefleriydi– bütün üyelerin huzurunda Wolfgang'a antifon[100] kitabından seçtikleri bir antifon vererek onu dört sesli olarak bestelemesini istediler. Hademe,

Wolfgang'ı alıp yandaki odaya götürdü, kapıyı kapadı. Beste tamamlandıktan sonra, denetleyiciler, bütün orkestra şefleri ve beste kurulu tarafından incelendi, sonra da oylamaya geçildi; oylama beyaz ve siyah toplar kullanılarak yapıldı; bütün toplar beyaz çıkınca Wolfgang'ı içeri çağırdılar, o girerken herkes alkışladı ve ona başarılar diledi."[101]

Ünlü Mozart uzmanı Alfred Einstein, *Mozart, His Character, His Work* adlı yapıtında, Wolfgang'ın sınav sorusunun akademi arşivlerinde çözülmüş üç kopyasının olmasından yola çıkarak, Leopold Mozart'ın anlattıklarının tümüyle gerçeği yansıtmıyor olabileceğini öne sürmüştür. Benzer ifadeler, Maria Publig'in *Mozart / 'Dehanın Gölgesinde'* kitabında da yer almaktadır[102]. Bu görüşe göre, Wolfgang'ın yazdıklarını Padre Martini gözden geçirip bazı kısımlarını düzeltmiş, daha sonra temize çekilen kopya jüriye sunulmuştur. Akademinin resmî yazısında, "Bir saatten az bir süre sonunda, Signor Mozart çalışmasını getirdi ve özel nedenler göz önünde bulundurularak yeterli bulundu," şeklinde bir ifadenin yer alması, sınavın Leopold Mozart'ın anlattığı denli başarılı geçememiş olabileceğinin işareti gibidir.[103] Padre Martini büyük olasılıkla, yeteneğine gerçekten inandığı Wolfgang'a, bu karmaşık armoni sınavında yardım etmekte bir sakınca görmemişti. Hangi yolla olursa olsun, çağının bu denli önemli bir kurumundan alınan diploma, bestecilik kariyerinin henüz başındaki Wolfgang için çok önemliydi, üstelik İtalya'da.

Yeniden Milano-Mitridate

18 Ekim'de Milano'ya ulaştıklarında operanın temsiline iki aydan fazla zaman vardı. Ancak o tarihten sonra eve yazılan mektuplara, Wolfgang'ın eklediği sayfalar giderek azalmaya başlamıştı. Bunun nedeni, tüm vaktini yeni eseri üzerinde çalışmaya ayırmasıydı. Babasının ayrıntılı bilgilerinin sonuna, çok çalıştığı için yazamamaktan yakındığı notlar düşüyor, ablasından ve annesinden sürekli aynı dilekte

bulunuyordu: Başarısı için dua etmeleri. Gerçekten bu dönem Wolfgang'ın yaşamındaki ilk ciddi sınavdı. Bir yıla yakın süredir, hemen her kentinde ün kazandığı İtalyan yarımadasına, kendini tam anlamıyla kabul ettirebilmesi için atması gereken son adıma çok yaklaşmıştı ama sonucun ne olacağı belirsizdi. Leopold Mozart, Viyana'da yaşadığı olumsuz deneyimden sonra daha temkinli olmaya gayret ediyor, bir operanın ilk geceden başarılı olabilmesinin şansa bağlı olduğunu yazıyordu. Böylece aslında herkesten çok kendini sakinleştirmek ister gibiydi. Oğlunun tüm gününü beste yaparak geçirmesini izliyor, dış dünyadan tamamıyla kopmaması, aklını bir parça olsun başka şeylerle oyalayabilmesi için, yemeklerden sonra Wolfgang'la yürüyüşe çıkıyordu.

Milano Operası yöneticileri, ilk kez kapsamlı bir sahne eseri bestelemekte olan on dört yaşındaki bu Alman çocuğun nasıl bir yapıt ortaya koyacağını merakla bekliyorlardı. Bu yüzden, Wolfgang'ın yazdıklarını farklı kanallardan kontrol etmeye başladılar. Aralık başında resitatifler kontrol edildi. Burada amaç, İtalyancanın doğru kullanılıp kullanılmadığını denetlemekti. Çok küçük bir düzeltme haricinde metin onaylandı. Daha sonra solistler, piyano eşliğinde aryaları çalışmaya başladılar. Bu süreç oldukça yavaş ilerliyordu. Çünkü hemen herkes, partisinde değişiklik istiyor, Wolfgang da büyük bir sabırla istenilen düzeltmeleri gerçekleştirmeye çalışıyordu. Aslında bu, her operanın bestelenmesinde yaşanan olağan bir durumdu. Ancak bu kez karşılarında bir çocuk gören şarkıcılar, isteklerinde biraz aşırıya kaçmaya başlamışlardı.

12 Aralık günü ilk orkestra provası gerçekleşti. Önce on altı kişilik küçük bir grup, yapıtın çalınabilirliğini kontrol etmek istemişti; acaba bu Alman çocuk gerçekten opera besteleyecek düzeyde miydi? 17 Aralık'ta, altmış kişilik tüm kadronun katılımıyla prova yapıldı. Önceleri karşı çıkma eğiliminde olanlar bile, bu provadan sonra tatmin olmuş görünüyordu. Durumdan en çok hoşnut olan, eseri Wolfgang'ın elyazmalarından çoğaltan kopistti. Çünkü o dönem alışkanlıklarına göre, eser beğeni kazanırsa kopistler yapıtın tümünü ya da içinden bazı

aryaları çoğaltıp para karşılığı isteyenlere veriyordu. Başarılı operalar, kopistler için tam bir kazanç kapısıydı.

Yapıt ilk kez 19 Aralık'ta, oynanacağı sahnede prova edilmişti. Leopold Mozart artık heyecandan yerinde duramaz haldeydi, evdekilere dualarını eksik etmemelerini defalarca tembih ediyordu. Başta Sammartini olmak üzere, kentteki tanınmış bestecilerin çoğunun yakın dostları oluşu onu yüreklendiriyor ancak bir süre önce Napoli'de Jommelli'nin son operasının başarısızlığa uğradığını hatırlayıp tekrar endişeleniyordu. Genel olarak her şey yolunda gitmişti. *Mitridate*'nin başarı kazanmaması için bir neden yoktu. Yine de opera bambaşka bir dünyaydı. Provalar sırasında kimliği anlaşılamayan biri, başrol oyucusu sopranoya, Wolfgang tarafından gönderildiğini söylediği aryalar vermişti. Amacı, müzikal yönden çok zayıf olan bu parçalarla kadının moralini bozmak, eserin başarısını gölgelemekti. Neyse ki durum hemen anlaşılmış, Wolfgang gerçek aryaları göndererek durumu düzeltmişti.

26 Aralık günü, Milano'daki Teatro Regio Ducal'de sahnelenen KV 87, *Mitridate, re di Ponto*, büyük başarı kazandı. Leopold Mozart, 29 Aralık tarihli mektubunda, artık rahatlamış bir ifadeyle Salzburg'a şu müjdeyi veriyordu: "Tanrı'ya şükür opera yirmi altısında sahnelendi ve herkesin beğenisini kazandı. Opera sahnelenirken Milano'da şimdiye dek hiç rastlanmayan iki şey oldu: Birincisi, gala gecesinde usul olmamasına karşın, geleneklere aykırı olarak halk, primadonnanın söylediği bir aryayı yineletti; ikincisi de, hemen hemen tüm aryalar sırasında, bizi şaşırtan bir alkışla, *Viva il Maestro, viva il maestrino!* sesleriyle karşılaştık."[104]

Leopold Mozart ayrıca, ilk temsili izleyen günlerde aynı başarının devam ettiğini, pek çok aryanın alkış sonucu tekrarlandığını, Milanoluların Wolfgang'a, Roma'da aldığı unvan ve Bologna akademisine kabul edilmesi nedeniyle *il Cavaliere filarmonico* (Filarmoni Şövalyesi) adını taktıklarını belirtiyordu. Zaten İtalyanlar hemen herkese bu tarz isimler takmalarıyla tanınmışlardı. Çağın önemli bestecisi Johann Adolf Hasse de, Saksonyalılığına vurgu

yapmak için, *Il Sassone* olarak adlandırılıyordu. Leopold Mozart, oğlunun başarısını Salzburg'a bildirdikten sonra, 2 Ocak 1771'de Padre Martini'ye de ayrıntılı bir mektup yolladı. Başarıda onun da büyük payı olduğuna inanıyordu. İyi ve sağlıklı bir yeni yıl dileğiyle başlayan mektupta, Milano'da operanın hazırlıkları süresince yaşadıklarını anlatıp Wolfgang'ı nasıl engellemeye çalıştıklarını açıkladı. Ancak sonunda orkestradakilerin hepsi, yapıtın müzikal yönden açık, anlaşılır ve kolay çalınabilir olduğu konusunda hemfikir olmuş, şarkıcılar da memnuniyetlerini belirtmişlerdi. Leopold Mozart, Padre Martini'nin sağlık haberlerini almaya devam edeceklerini umduğunu, Wolfgang'ın da en içten saygılarını gönderdiğini bildirerek mektubunu noktalıyordu.[105]

Başarılı opera temsilinin ardından, Mozart'lar önceki Milano ziyaretlerinde olduğu gibi, soyluların konaklarındaki konserlere katılmayı sürdürüyorlardı. Bunların arasında ilk sırayı, en büyük yardımı ve desteği gördükleri, opera siparişini onun gayretleri sonucu elde ettikleri Kont Firmian geliyordu. Ocak ayı boyunca Mozart'lar, Milano'dan çevre kentlere kısa geziler yaptı. Bunların içinde Verona'ya yapılan, Wolfgang'ın bu kentin Accademia Filarmonica kurumuna kabul edilmesi ve fahri şefliğine getirilmesini sağladığı için önemlidir. Ayrıca Torino, Brescia gibi kentlere kısa yolculuklar yaparak İtalyan yarımadasının kuzeyini olabildiğince tanımaya çalışıyorlardı. Özellikle Wolfgang'ın aylardır süren yoğun çalışma temposunun ardından, biraz dinlenmeye ihtiyacı vardı. Eve yazılan mektuplar yeniden ikisinin kaleminden çıkmaya başlamıştı. Operanın temsillerine başarıyla devam ediyor oluşu, hâlâ ilk haberdi. Wolfgang ablasına, kopistin yapıtı, Lizbon sarayına göndermeye hazırlandığını müjdeliyordu.

Eve dönüş

11 Şubat 1771'de Venedik'e geldiklerinde karnaval başlamak üzereydi. Tüm İtalya'nın en renkli, en müzik dolu eğlencesini Leopold Mozart kaçırmak istememiş, gezi programını ona göre ayarlamıştı.

Hemen her gece operaya gidiyor, ardından balolara katılıyorlardı. Kanallarda gondolla gezmek, birbirinden ilginç maskeleri incelemek ikisi için de son derece eğlenceliydi. Yaklaşık bir ay kaldıkları Venedik'ten sonra Padova ve Vicenza üzerinden geçerek tekrar Verona'ya ulaştılar ancak bu kez rotalarını kuzeye, Salzburg'a doğru çevirmişlerdi. Padova'da çok kısa kalmalarına karşın Wolfgang, iki farklı yerde konser vermiş; ayrıca kentte seslendirilmek üzere bir oratoryo siparişi almıştı. Malikânesinde konserler düzenleyen müzik tutkunu Prens Giuseppe Xiemenes, büyük olasılıkla oratoryonun aynı yılın Paskalya döneminde sah nelenmesini tasarlamıştı. Ancak KV 118, *Betulia liberata* (Kurtarılmış Bethulia) adlı librettonun bestelenmesi 1771 yaz aylarında gerçekleşebilmişti. Yapıtın Padova'ya gönderildiğine ve seslendirmenin gerçekleştiğine dair kesin bir kayıt yoktur; ancak Mozart'ların 1771 sonbaharında yaptıkları ikinci İtalya gezisi sırasında çalınmış olabilir.

Salzburg'a ulaşmak üzere İtalyan yarımadasını terk etmeye hazırlandıkları 1771 Martı'nda, Verona'da bulundukları sırada Milano'dan gelen bir haber Mozart'ları çok sevindirmişti. *Mitridate*'nin elde ettiği büyük başarıyı göz önünde bulunduran opera yöneticileri, 1772-1773 sezonunun açılış temsilini yine Wolfgang'ın bir eseriyle yapmak istiyordu. Bu, yaklaşık iki yıl sonra 26 Aralık 1772 tarihinde, *il Cavaliere filarmonico*'nun ya da yetenekli küçük Alman çocuğun yeni bir yapıtla Milano seyircisinin karşısına çıkması anlamına geliyordu. Çalışma şartları tıpkı ilk seferki gibiydi, Wolfgang'ın birkaç ay öncesinden kente gelmesi yeterli olacaktı. Verona'dan ayrılmadan Leopold Mozart'ın kulağına çalınan bir başka haber, keyfinin iyice artmasına neden olmuştu. Viyana'dan ulaştırılan bir notta, ayrıntıları Salzburg'a gönderilen bir mesajın, Wolfgang için büyük bir onur kaynağı olacağı bildiriliyordu.

28 Mart 1771'de bütün aile Salzburg'da bir araya geldiğinde aradan on beş aydan fazla bir zaman geçmişti. Bu süre zarfında birbirlerinin yaşadıklarını mektuplar aracılığıyla takip etmişlerdi ama yine de konuşacak ve anlatacak çok şeyleri vardı. Birkaç gün sonra Viyana'dan

beklenen haber geldi. İmparatoriçe Maria Theresia, oğlu Arşidük Ferdinand'ın düğün töreni sırasında, Wolfgang'ın da bir serenatla yer almasını uygun görmüştü ve durum kendisine bildiriliyordu. Üstelik aynı kutlamalar sırasında ünlü besteci Johann Adolf Hasse'nin de bir operasının seslendirilecek olması, olayın ciddiyetini ve Wolfgang'a yüklenen görevin önemini artırıyordu. Düğün töreni, 1771 Ekim ortasında gerçekleşecekti; bu, Wolfgang'ın yaz sonunda yeniden Milano'ya gitmesi anlamına geliyordu. Üstelik Arşidük Ferdinand, yüzlerce yıldır sanata büyük destek veren Este ailesinin bir üyesi olan Prenses Maria Beatrice Ricciarda'yla evleneceği için, törenlerin sanatsal yönden kusursuz olmasına büyük özen gösteriliyordu. Kayıtlara *festa teatrale* ya da *serenata* olarak geçen bu sipariş, Barok Dönem'de çok yaygın olan, özellikle kutlamalarda seslendirilen vokal kantat anlamına geliyor, solistler ve koronun yanında dansın yer aldığı bölümleri de içeriyordu.

Viyana Sarayı'ndan gelen bu sipariş gerçekten çok önemliydi. Bu, Habsburg hanedanıyla akrabalık ilişkileri bulunan Milano ve çevresinde olanların başkentte dikkatle izlendiği anlamına geliyordu. Bir süre önce İmparatoriçe'nin huzurunda çalan bu yetenekli çocuğun kazandığı başarı, üstelik opera gibi İtalyanların çok hassas ve güç beğenir davrandıkları bir alanda elde edilmişse rastlantı olamazdı. Viyana'nın bunu görmezden gelmesi düşünülemezdi. Ancak desteklemenin de bir sınırı vardı, bu siparişin verilmesinden yaklaşık sekiz ay sonra, İmparatoriçe Maria Theresia'nın Wolfgang'la ilgili düşünceleri, akıllara yeniden soru işaretleri takılmasına neden olacaktı. Ama önce siparişin bestelenmesi ve sahnelenmesi gerekiyordu.

İkinci kez İtalya-Ascanio in Alba

Leopold Mozart ve Wolfgang, 13 Ağustos 1771'de Milano'ya doğru yola çıktılar. İlk gezilerindekine benzer bir güzergâh izleyerek 21 Ağustos'ta kente ulaştılar. Salzburg'la mektuplaşma yeniden başlamıştı. Bestelenecek metin henüz ellerine ulaşmadığı için

yapacakları fazla bir şey yoktu. Wolfgang sıcaktan şikâyet ediyor, Milano'ya bir aydır tek damla yağmur düşmediğinin söylendiğini aktarıyordu. Ayrıca kaldıkları yerde hemen her odadan müzik sesi geliyor, bu da çocuğun aklına hep yeni fikirler doğmasına neden oluyordu: "Üstümüzde bir kemancı kalıyor, altımızda bir başkası var; tam yanımızdaki odada bir şan öğretmeni ders veriyor, üst katın son odasında ise bir obuacı var. Beste yapmak için oldukça eğlenceli bir ortam, insanın aklına bir sürü fikir geliyor."[106]

30 Ağustos'ta Wolfgang'ın besteleyeceği yapıtın metni ellerine ulaştı. Giuseppe Parini tarafından kaleme alınan libretto, *Ascanio in Alba* (*Ascanio Alba'da*) başlığını taşıyor ve bu tip kutlamalar için kaleme alınan eserlerin çoğunda olduğu gibi mitolojik bir konudan yola çıkıyordu. Yapıt içinde dans bölümlerinin yer alması ayrı bir özen gerektiriyor, Wolfgang'ı yine yoğun bir çalışma temposu bekliyordu. Ancak 13 Eylül tarihli mektupta Leopold Mozart evdekilere şu müjdeyi veriyordu: "*Serenata*'dan çok, iki bölümlü bir *azione teatrale*[107] olan yapıtı Wolfgang, Tanrı'nın yardı mıyla on iki günde tamamlayacak. Eşlikli ve eşliksiz resitatiflerin hepsi tamam, ayrıca korolar da bitti. Yapıt içinde sekiz koro yer alıyor ki bunların beşinde aynı zamanda dans edilecek. Bugün dans provasını izledik (...) Uvertürün *andante* bölümünde sekiz kadın dans edecek (...) Son bölümü *allegro*'da ise otuz iki kişilik bir koronun yanı sıra, sekizi kadın, sekizi erkek, on altı kişilik bir dans grubu da yer alacak."[108]

Gerçekten Wolfgang bu kez daha çabuk çalışıyordu. Belki deneyim kazandığından, belki de *Mitridate*'ye göre daha kısa bir librettoyla karşı karşıya olduğundan, 28 Eylül günü, yapıtın tümü ilk kez prova edildi. Şarkıcılar aryalarından memnun kalmıştı. Londra günlerinden eski dost Giovanni Manzuoli, bu kez kadroda yer alıyordu. 15 Ekim'de başlayacak düğün için hazırlıklar tüm hızıyla devam ediyordu. Arşidük Ferdinand henüz Milano'ya gelmemişti ama Mozart'lar Prenses'le karşılaşmış, ondan yakın ilgi görmüşlerdi. Törenler sırasında seslendirilecek Hasse'nin operası için de provalar sürüyordu. Wolfgang ve babası sık sık bunlara katılıyor, ünlü besteciyle sohbet ediyorlardı.

Çocuğun yeteneği ve bestelediği yapıt Hasse'nin çok ilgisini çekmiş, yanındakilere, "Bu çocuk hepimizi unutturacak," demişti.[109]

15 Ekim 1771'de, Arşidük Ferdinand, Milano'ya ulaşmış; aynı gün görkemli bir törenle kilisede düğün gerçekleşmiş ve kutlamalar başlamıştı. 16 Ekim'de Johann Adolf Hasse'nin *Ruggiero* operası sahnelendi. Ertesi gün, ayın 17'sinde, sırada Wolfgang'ın bestelediği serenat vardı. KV 111, *Ascanio Alba'da*, Milano Teatro Regio Ducal'de sahnelendi. Başarı yine büyüktü. Leopold Mozart'a göre oğlunun yapıtı, Hasse'ninkini gölgede bırakmıştı. Arşidük yapıtın iki kopyasını istemiş, eser sonraki günlerde de yinelenmişti; üstelik bu temsillerin birine yeni evli çift de katılmış, beğenilerini bir kez daha yapıtı alkışlayarak belli etmişlerdi.

Bu başarılı temsilin ardından Mozart'lar, bir süre daha Milano'da kalıp kentin keyfini çıkarmayı sürdürdü. Zaten kutlamalar devam ediyor, davetler birbirini izliyordu. Kont Firmian'ın evindeki bir toplantıda Hasse'yle birlikte yemek yemişler, Kont hem ünlü besteciyi hem de Wolfgang'ı düğün törenine yaptıkları katkılardan ötürü ödüllendirmişti. Hasse, hediye olarak çok şık bir enfiye kutusu alırken çocuğun payına, kıymetli taşlarla süslenmiş bir saat düşmüştü. Evle yazışmalarında günlük konular yeniden ön plandaydı. Leopold Mozart, karısına eğer yeni bir elbiseye gereksinim duyuyorsa bunu diktirmeyi ertelememesini öğütlüyor ve ucuz bir şey almamasını söylüyordu: "Sakın kötü bir şey alma, insan kötü bir şey aldığı zaman tasarruf etmiyor. Tatil günlerinde giyebileceğin güzel bir elbise yaptır, Viyana'da yapılmış olanı da gündelik kullanırsın." Wolfgang ise aynı mektuba eklediği notta neşeli ve kaygısız ruh haliyle şunları yazmıştı: "Artık işim bittiği için yazmaya daha çok vaktim var ancak fazla haberim yok. Piyangoda '35-59-60-61-62' sayıları geldi. Eğer bu sayılara oynasaydık kazanabilirdik; ama oynamadığımız için ne kazandık ne de kaybettik, sadece oynayanlara güldük. Serenat'ta iki arya tekrarlattırıldı, biri Manzuoli'nin diğeri de Girelli'nindi."[110]

Mozart'lar ilk İtalya gezisinde burada tanıştıkları Çek besteci Josef Mysliveček'le karşılaştı. Yaşadığı dönemde, özellikle İtalya'da çok ünlü

olan sanatçı, 1737 yılında Prag yakınlarında dünyaya gelmişti. Varlıklı bir değirmencinin oğlu olduğu için ikiz kardeşi Joachim ile birlikte üniversite eğitimi almış, müziği önceleri yalnızca kilisede öğrenmişti. Yirmi dört yaşına geldiğinde baba mesleğini kardeşine bırakarak kendini tümüyle müziğe vermiş, kısa bir süre sonra ilk senfonilerini bestelemişti. 1763'te Venedik'e giden Mysliveček, burada özellikle opera alanında kendini yetiştirmiş ve bir süre sonra eserleri İtalya'nın farklı kentlerinde sahnelenmeye başlamıştı. Adını söylemekte zorlanan İtalyanlar ona, *Il divino Boemo* (İlahî Bohemyalı) ya da Mysliveček'in çevirisi olan, *Venatorini* (Küçük Avcı) şeklinde hitap etmeye başlamışlardı. İtalyan operalarında sahneye çıkan sopranolarla olan gönül maceraları zaman zaman müzik çevrelerinin sevilen dedikoduları arasına katılmış, özellikle La Bastardella olarak ünlenen Lucrezia Agujari'yle fırtınalı bir ilişki yaşamıştı. Wolfgang'ın yolu sonraki yıllarda da Mysliveček'le kesişecekti.

Leopold Mozart, Kasım ortasında Salzburg'a yazdığı mektupta, eve dönmek için sabırsızlandığını ancak kent dışında bulunan Arşidük Ferdinand'ın kendileriyle konuşmak istemesi üzerine, onun dönüşünü beklediklerini bildiriyordu. Aslında açıkça ifade etmese de Leopold Mozart'ın niyeti, oğluna Milano'da bir iş bulabilmekti. Kentte başarıyla sahnelenen iki opera ve sırada bekleyen üçüncüsü, böyle bir olasılığı uzak kılmıyordu. Düğünün ardından Milano'da Arşidük Ferdinand'ın yanında belki Wolfgang'a göre bir iş olabilirdi. Kasım sonunda Arşidük tarafından kabul edilen baba oğul, 5 Aralık günü kentten ayrılarak Salzburg'a doğru yola çıktı. Büyük olasılıkla konu, kesin bir sonuca bağlanamamıştı. Çünkü 12 Aralık 1771 tarihinde İmparatoriçe Maria Theresia'nın, oğlu Arşidük Ferdinand'a gönderdiği belgede bu konuya değiniliyordu: "Benden, genç Salzburgluyu hizmetinize alabilmek için izin rica ediyorsunuz. Onu ne sıfatla alacağınızı bilemiyorum; çünkü bir besteciye ya da size yarar sağlamayacak insanlara ihtiyaç duyduğunuza inanmıyorum. Ama hoşunuza gidiyorsa elbet sizi engellemek istemem."[111] Belgenin devamında, Leopold Mozart'ın ve İmparatoriçe'nin konuya bakış

açılarının farklı olduğunu ortaya koyan satırlar vardı: "İleride bu hatırşinaslığınız, görev verdiğiniz kişiler, bir dilenci gibi dünyayı dolaşmaya başladıklarında sarayınıza zarar verir. Ayrıca çocuğun geniş bir ailesi var."[112]

Mozart'lar 15 Aralık günü Salzburg'a ulaştı. Bu kez ayrılık öncekilere göre fazla uzun sürmemişti; üstelik aile, Noel'i birlikte kutlayabilecekti. Kente gelişlerinin ertesi günü, uzun süredir hasta olan Başpiskopos Schrattenbach öldü. Bu hem Salzburg'un hem de Mozart'ların yaşamında bir dönemin bitişi anlamına geliyordu. Yerine geçecek kimsenin seçimi uzun süre kent gündemini meşgul etmişti. Ruhani Meclis içinde genel kanı, Kont Ferdinand Christoph Zeil'ın bu göreve seçileceği yolundaydı. Büyük olasılıkla Leopold Mozart da böyle bir seçimden yanaydı. Fakat Viyana ve Roma, idari ve dinî iki önemli çekim gücü, Salzburg'daki seçime dolaylı yollardan müdahale etmeye başladı. Bir türlü sonuca ulaşmayan başpiskopos seçimi, 1772 Martı'nda son buldu ve kazanan, Kont Hieronymus Joseph Franz de Paula Colloredo oldu. Başpiskopos, adının, emrinde çalışan ve o sıralarda on beş yaşına basmış bir çocukla ilişkileri sayesinde, müzik tarihinde ölümsüzleşeceğini kuşkusuz düşünmemişti.

Bazı kaynaklarda Wolfgang'ın, KV 126, *Il sogno di Scipione* (Scipione'nin Rüyası) başlıklı serenadı, yeni Başpiskopos'un taç giyme töreni için bestelediği bilgisi yer almakla birlikte böyle bir seslendirme kayıtlarda gözükmemektedir. Büyük olasılıkla eser, ölen Başpiskopos Schrattenbach tarafından ruhani âleme kabul edilişinin ellinci yılına denk gelen 10 Ocak 1772 tarihi için sipariş edilmiştir. Wolfgang, yapıtın büyük bölümünü, *Ascanio Alba'da*' nın temsili için Milano'ya gitmeden bestelemiş, son düzeltmeleri yolculuk dönüşüne bırakmıştı. Ancak Başpiskopos'un ölümü bu projeyi suya düşürmüş; Wolfgang, eseri yeni seçilen Prens'e sunmak için ithaf bölümündeki ismi "Sigismondo"dan "Girolomo"ya çevirmiş, böylece yeni efendisinin "Hieronymus" olan adının İtalyanca karşılığını kullanmıştır. Metni, Pietro Metastasio'ya ait olan, 1735'te İmparator VI. Karl'ın doğum günü onuruna Angelo Predieri tarafından bestelenmiş olan serenadın

Wolfgang'ın kaleminden çıkmış versiyonu, büyük bir olasılıkla seslendirilmeden rafa kalkmıştır.

Son kez İtalya-Lucio Silla

Yeni Başpiskopos göreve başladıktan sonra, Ağustos ayında Wolfgang, saraydaki müzikten sorumlu konzertmeister (başkemancı) olarak atandı ve ona, yıllık yüz elli *gulden* maaş bağlandı. Daha önce aynı görevi ücret almadan yürütüyordu. Aslında bu sürenin büyük bölümünü İtalya'da geçirmişti. Bu kez yaptığı anlaşmada, yapacağı konser gezileri için Salzburg Sarayı'ndan ayrıca bir maddi destek görmeyeceği kayıtlara geçmişti. Yıl sonunda sahnelenecek yeni operası için 24 Ekim 1772 tarihinde Milano'ya doğru yola çıkan Wolfgang ve babası, üçüncü kez aynı güzergâhı izliyordu. Operanın metni, Salzburg'dan ayrılmadan kısa bir süre önce eline ulaştığı için Wolfgang, resitatiflerin bir bölümünü bestelemeye başlamıştı. Bu kez libretto *Lucio Silla* (Lucius Sulla) başlığını taşıyordu ve Giovanni de Gamerra'nın kaleminden çıkmıştı. Dönemin ünlü metin yazarı Pietro Metastasio'nun koruması altına aldığı Gamerra, librettosuna Romalı diktatör Lucius Cornelius Sulla'yı başkahraman olarak seçmişti.

Yaklaşık on gün süren yolculuğun ardından 4 Kasım'da Milano'ya vardılar. Leopold Mozart, Bolzano'dan gönderdiği mektupta oğlunun neşesinin yerinde olduğunu, can sıkıntısını gidermek için bir dörtlü bestelediğini (KV 155) yazıyordu. Bu bilgi, yeni operanın resitatiflerinin büyük bölümünün Salzburg'da tamamlanmış olduğunu ya da en azından Wolfgang'ın Milano'da kısa zamanda tamamlamayı umduğunu gösteriyor. Belki de, uzun süredir ağırlıklı olarak vokal müzikle uğraştığı için, değişiklik olsun diye çalgı müziğine yönelmişti. Milano'dan ilk mektubu her zamankinin ak sine Wolfgang yazmış, genellikle babasının detaylı bilgilerinin altına birkaç satır eklerken bu kez Leopold Mozart yoğun ziyaret trafiğinden zaman bulamadığı için gelişlerini eve o bildirmişti. Salzburg'da duydukları, İtalya'da bazı

çatışmalar olduğu yolundaki haberleri hatırlatarak bunların gerçek olmadığını yazıyordu.

Kasım ortalarında Wolfgang, uvertürü ve resitatiflerin tümünü tamamlamış ancak şarkıcılar henüz Milano'ya gelmedikleri için aryalara başlayamamıştı. Ayrıca metin yazarı, librettoyu bir kez de Metastasio'ya onaylatmak istemiş ve Viyana'ya göndermişti; orada yapılacak düzeltmeler Wolfgang'ın işini uzatacak, bazı bölümlerin yeniden bestelenmesine neden olacaktı. Operada rol alacak kişiler bu kez öncekilerden daha ünlüydü. Mozart'ların Napoli'den tanıdığı Anna Lucia de Amicis "Giunia" rolünü seslendirecekti. "Cecilio" rolünde dönemin bir başka ünlü ismi, kastrato Venanzio Rauzzini rol alacaktı.

21 Kasım günü Leopold Mozart, karısına şu satırları yazıyordu: "Tanrı'ya şükür sağlığımız yerinde ve sudaki balıklar kadar tazeyiz; çünkü sekiz gündür inanılmaz bir yağmur var. (...) Bugün evlenme yıldönümümüz. Eğer yanılmıyorsam, evlenmeye karar verişimizin yirmi beşinci yılı. Seneler önce aldığımız bu karar, iyi şeylerin zamana ihtiyacı olduğunu göstermesi yönünden de anlamlı."[113] Gerçekten Mozart'lar yaşamlarını çok uyumlu bir çift olarak geçirmiş, özellikle XX. yüzyılda büyük önem kazanacak anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile kavramını sanki XVIII. yüzyılda uygulamaya koymuşlardı. Leopold Mozart, eşine ve çocuklarına sevginin yanında derin saygı besliyor, onlardan da aynı karşılığı görüyordu.

Aralık başında şarkıcılar Milano'ya gelmiş, Wolfgang'ın işi yoğunlaşmıştı. Ablasına yazdığı bir mektupta, aklı tümüyle operada olduğu için sözcükler yerine kaleminden bir arya çıkmasından korktuğunu bildiriyordu. "Lucio Silla" rolünü seslendirmesi düşünülen tenor Cortoni'nin hastalığı nedeniyle gelemeyecek olması, yöneticileri zor durumda bırakmış, temsile bu denli yaklaşıldığı bir zamanda, onun yerine geçecek birini aramaya girişmişlerdi. Üstelik rol aynı zamanda iyi oyunculuk da gerektiriyordu. Leopold Mozart, oğlunun operasının en iyi şekilde ortaya çıkması için elinde gelen tüm gayreti gösterirken Salzburg'daki kızına da müzik eğitmenliği konusunda uyarılarda

bulunmaktan geri kalmıyordu. Nannerl'ın küçük öğrencisiyle, sabırla, bıkmadan usanmadan ilgilenmesi gerektiğini öğütlüyor, bunun hem öğrenciye hem de öğretmene faydası dokunacağını belirtiyordu.[114] Bu satırlar, Leopold Mozart'ın pedagoji konusunda ne denli deneyimli olduğunu ve en sıkışık durumlarda bile, eğitimin onun için hep ilk planda geldiğini gösteriyordu.

Temsil tarihi giderek yaklaşıyor Wolfgang adeta zamana karşı yarışıyordu. 18 Aralık'ta Salzburg'a gönderilen mektupta artık işin sonuna gelmiş olmanın rahatlığı vardı. Her ne kadar Leopold Mozart, karısına, oğlunun son dakikada gelen yeni tenor için iki arya daha bestelemesi gerektiğini bildirse de, mektubun sonuna Wolfgang'ın eklediği satırlar, delikanlının artık kafasında yalnızca operayla yatıp kalktığı günlerin geride kaldığını gösterir gibiydi; her zaman olduğu gibi ablasıyla sanki karşılıklı konuşuyormuşçasına sohbet ediyordu: "Umarım kendini daha iyi hissedersin, sevgili kız kardeşim. Sen bu mektubu alınca sevgili kız kardeşim, operam da sahnelenmiş olacak. Yani beni düşün ve hayal et sevgili kız kardeşim, tüm gücünle hayal et. Şu anda operayı izliyorsun, sevgili kardeşim ve onu dinliyorsun ama zor biliyorum; çünkü saat 11.00 olmuş. Yoksa biliyorum, Paskalya zamanına göre gündüzlerin çok daha aydınlık olduğundan hiç şüphem yok zaten. Sevgili kardeşim, yarın Bay Mayer'le[115] yemek yiyoruz, hem de niçin biliyor musun? Bizi davet ettiği için. Düşünebiliyor musun, yarınki prova emprezaryonun tiyatrosunda olacak ama Signor Castiglione[116] benden bu konuda kimseye hiçbir şey söylemememi rica etti, yoksa herkes koşup gelir, tabii bunu istemeyiz. Bu durumda çocuğum, kimseye tek kelime etmek yok, tamam mı çocuğum, yoksa bir sürü insan koşup gelir. Bu arada aklıma gelmişken burada neler oldu biliyor musun? Şimdi sana anlatacağım. Bugün eve gitmek üzere Kont Firmian'ın yanından ayrıldık. Sokağımıza geldiğimizde evimizin kapılarını açtık. Sonra ne yaptık dersin? İçeri girdik. Hoşça kal akciğerim. Öpüyorum seni karaciğerim, her zaman midem o benim,

senin değersiz kardeşin Wolfgang, lütfen, lütfen sevgili kardeşim, bir şeyler ısırıyor beni, gelip kaşısana."[117]

26 Aralık 1772 günü, Wolfgang'ın Milano'daki Teatro Regio Ducal'de sahnelenecek üçüncü operası KV 135, *Lucio Silla*'nın başlamasına saatler kala, Leopold Mozart, adeta içi içine sığmaz bir halde Salzburg'a mektup yazıyordu. Genel provada her şey yolunda gitmiş, soprano De Amicis bir melek gibi aryalarını söylemişti. 2 Ocak 1773 tarihli mektupta daha sakin, yatışmış ve alışıldık şekilde ailesine haber veren bir baba vardı: "Mutlu yıllar! Önceki mektupta bu dileğimi yazmayı unuttum, nedeni sadece telaş değildi, tam tiyatroya gitmek üzere olduğumuz bir sıraya denk geldiği ve aklımda pek çok düşünce birbirine girmiş halde dolaştığı içindi. Opera ilk gece yaşanan bazı aksiliklere rağmen iyi bir şekilde sahnelendi. Aksiliklerin ilki, operalar genelde akşam çanlarından bir saat sonra başlarken bu kez üç saat geç başlamasıydı. Akşam sekizde başladı ve gece ikide son buldu. Bunun nedeni Arşidük'ün geç gelmesiydi. Yemekten sonra kendi elyazısıyla, imparatora, imparatoriçeye ve diğer kişilere beş tane yeni yıl tebriki yazması gerektiği ve çok ağır yazdığı için bu gecikme ortaya çıktı. Gözlerinin önünde tüm tiyatronun saat beş buçukta tıklım tıklım dolduğunu canlandırmaya çalış."[118]

Leopold Mozart bu durumun şarkıcıları ve orkestrayı da etkilediğini belirterek son anda "Lucio Silla" rolü için bulunan Bassano Morgnoni'nin düşük performansının da ilk gecenin aksilikleri arasında olduğunu bildiriyordu: "Güç duruma düşünce görev vermek zorunda kaldığımız bu tenorun Lodili bir kilise şarkıcısı olduğunu, hiçbir zaman böylesine önemli bir oyunda oynamamış olduğunu, Lodi'deyken yalnızca iki kere "primo tenor" rolüne çıktığını ve operamızın sahnelenmesine sekiz gün kala işe alındığını biliyoruz; primadonna, ilk aryasını söylerken bu sanatçının ona öfkesini gösterir biçimde davranması gerekiyordu ama o bu öfkeli hareketi öylesine abartılı yaptı ki, onun primadonnayı tokatlamak, burnuna yumruk atmak istediğini sanırdın, bunu gören seyirciler de gülmeye başladılar. Kendisini söylediği aryaya vermiş olan Bayan De Amicis önce

seyircilerin neye güldüğünü anlamadı, şaşırdı, kime gülündüğünü çıkartamadı, bütün o ilk akşam boyunca şarkılarını kötü söyledi."[119]

İlk gece yaşanan bu aksiliklere karşın, sonraki temsiller giderek artan bir başarıyla sahnelenmeye başlamış, önceki yapıtlarında ol duğu gibi, Wolfgang bu kez de Milanoluların kalbini kazanmayı bilmişti. İtalya için bestelediği bu son operasında, dönemin alışkanlıkları çerçevesinde kusursuz bir "opera seria" ortaya çıkarmış, bazı bölümleriyle de, sonraki yıllarda yaratacağı yapıtların ilk kıvılcımlarını ateşlemeyi başarmıştı. *Lucio Silla*'daki aryalar bir yönüyle ilk temsilin kadrosunda yer alan şarkıcıların teknik becerileri göz önünde bulundurularak bestelenmiş ancak aynı zamanda konunun gerektirdiği dramatik özellikler de tümüyle yok sayılmamıştı. Wolfgang, yaklaşık on yıl sonra bu konuda çok ustalaşacaktı.

Mozart'lar, önceki gezilerinde olduğu gibi, Milano'dan hemen ayrılmadı. Bunun en önemli nedeni, *Lucio Silla*'nın temsillerinin başarıyla devam etmesiydi. Ayrıca Leopold Mozart, oğlunun kentte kalıcı bir iş bulması için yeniden bazı girişimlerde bulunuyordu. Ancak gerek Milano'da, gerekse Habsburg hanedanıyla ilişki içinde bulunan Kuzey İtalya'da, Wolfgang'a kalıcı bir iş bulmak olanaklı görünmüyordu. Dönüş yolculuğu sırasında, özellikle Toscana Arşidükü Leopold'un nezdinde bir kez daha girişimlerde bulunulacak ancak sonuç değişmeyecekti. Hemen herkes çocuğun yeteneğini takdir ediyor, sahne eserlerinden övgüyle söz ediyor ancak bu başarılar ona bir iş sağlayamıyordu. Handel'den beri hiçbir Alman müzisyen, müziğin anavatanında bu denli başarı kazanmamış, böylesine tanınmamıştı. Üstelik bu ün, soylular ve saray çevresiyle sınırlı kalmamıştı.

Wolfgang'ın Milano'da bestelediği yapıtlar arasında, günümüzde de sık seslendirilen KV 165, *Exsultate, jubilate* başlıklı motet[120] de yer alır. Barok Dönem'de kilise ayinlerinde seslendirilmek üzere bestelenen solo motetler, genellikle iki arya, bunları birbirine bağlayan bir resitatif ve en sonda yer alan bir *aleluya*'dan oluşurdu. 17 Ocak 1773'te seslendirilen motet, *Lucio Silla* operasında rol alan ünlü

kastrato Venanzio Rauzzini için bestelenmiş, sanatçının teknik becerilerini olabildiğince sergilemesine özen gösterilmişti.

23 Mart 1773'te Leopold Mozart ve Wolfgang eve dönmüş, Salzburg'daki gündelik yaşam, kaldığı yerden devam etmeye başlamıştı. Kentte opera temsilleri gerçekleşmediği için, çalgı eserleri doğal olarak ön plana çıkacaktı. Aslında artık on yedi yaşına girmiş olan Wolfgang'ın o güne dek besteledikleri arasında hayli kabarıktı. Operalar ve vokal eserler göz önüne alındığında dokuz yapıtı vardı; aynı dönemde yirmiden fazla senfoni bestelemişti. Bunların bir kısmı üç bölümlü, opera uvertürleri formunda İtalyan tarzı *sinfonia*'lar, bazıları da sonraki yıllarda gelişmiş örneklerini vereceği dört bölümlü yapıtlardı. Özellikle Salzburg'da geçireceği 1770'li yıllarda, diğer çalgı yapıtlarıyla birlikte senfonilerinin de sayısı artacaktı.

13 Haziran 1773'te baba oğul Mozart'lar yeniden yola koyuldu. Bu kez hedef, Viyana'ydı ve bu bir iş gezisiydi. Yeni Başpiskopos, tahta geçtikten sonra Viyana'yı ziyaret etmeye karar vermiş, kendi grubunun içine Leopold Mozart ve Wolfgang'ı da almıştı. İmparatorluk başkentine yapılacak bu yolculuk, yeni iş olanaklarının kapısını açabilirdi. Salzburg'daki görev kalıcı görünmekle birlikte, hem Leopold Mozart'ın hem de Wolfgang'ın gönlünde yatan büyük bir kentte, daha önemli bir iş sağlayabilmekti. Viyana gezisi, önceki dostlukların tazelenmesi açısından önemliydi. Kentte vardıkları akşam, 17 Haziran'da, Doktor Mesmer'in konuğu olmuşlardı. *Bastien ve Bastienne*'in bestelenmesine öncülük eden bu ilginç kişilik, bu kez Wolfgang'a *glasharmonika*[121] adlı çalgıyı göstermişti. Yaşamının son yıllarında bu çalgı için besteleyeceği yapıtın ilk kıvılcımı belki de o gece parlamıştı.

5 Ağustos günü, İmparatoriçe Maria Theresia'nın huzuruna kabul edildiler. Leopold Mozart eve yazdığı mektupta, yazlık saray Laxenburg'da gerçekleşen görüşme için, "Çok içten karşılandık," şeklinde bir ifade kullanmış, ayrıntıları sonra anlatmak üzere konuyu kapatmıştı.[122] Umdukları destek gelmeyecekti. Zaten İmparatoriçe, bu konudaki düşüncelerini birkaç ay önce oğluna bildirmiş, Wolfgang'ın

işe alınması konusunda olumsuz tavır takınmıştı. Yaz aylarında soyluların çoğu kent dışında olduğu için sosyal yaşam oldukça sakindi. Ancak 8 Ağustos günü Leopold Mozart, Viyana'daki Jesuitenkirche'de[123], oğlunun bir *missa*'sını yönetti. Söz konusu yapıt, Wolfgang'ın 1769'da, Salzburg'daki ev sahiplerinin oğlu Kajetan Hagenauer'in rahipliğe kabul töreni için beslediği *missa* idi (KV 66).

Eylül ortalarına dek Viyana'da kalan Mozart'lar, ay sonunda Salzburg'a geldiler. Artık sığamadıkları Getreidegasse'deki evden yeni bir yere taşınma fikri gündeme gelince bir süre sonra Hannibalplatz'daki (Hannibal Meydanı –günümüzde Makart Meydanı– No: 8-9) daha büyük bir konuta geçtiler. 1600'lü yılların başında inşa edilen ev, 1711'de dönemin dans hocası Johann Lorenz Spöckner (1661-1737) tarafından alınmış, içindeki geniş salonda dans dersleri verildiği için halk arasında "Tanzmeisterhaus" olarak anılmaya başlamıştı. 1760'larda evde yapılan tadilattan sonra odalar kiraya verilmeye başlamış, büyük salon da çeşitli sosyal etkinlikler için kullanılmıştı. 17 Ağustos 1768'de bu salonda Joseph Haydn'ın kardeşi Michael Haydn'ın düğün töreni gerçekleşmişti. Mozart'lar 1773 sonbaharında salon dahil, evin tüm odalarını kiralamışlardı. Önceki konutlarının ardından burada herkes için yeterli oda vardı. Böylece Wolfgang, çalışmalarını kendi odasında gerçekleştiriyor, Leopold Mozart dostlarıyla birlikte oda müziği çaldığında büyük salonu kullanıyordu. Ayrıca zaman zaman farklı piyano imalatçılarının gönderdiği yeni çalgılar evin salonunda bir süre duruyor, Leopold Mozart bunların satışına aracılık ediyordu.

Yıl sonuna dek, her zaman olduğu gibi, büyük bir coşkuyla beste yapmaya devam eden delikanlı, günümüzde *25 Numaralı Senfoni* olarak anılan KV 183, *Sol Minör Senfoni*'yi ve ilk özgün piyano konçertosu kabul edilen KV 175, *Re Majör Konçerto*'yu da bu dönemde besteledi. Önceki yıllarda başka bestecilerin temalarını kullanarak piyano için eserler yaratmasına karşın, bu yapıt gerçek anlamda ilk konçertosuydu. Günler birbirini kovalıyor; Mozart, Salzburg'daki durağan yaşama alışmaya çalışıyordu. Uzun süredir ilk

kez, aklında seyahat planı olmadan doğduğu kentteki çalışma ortamının içine girmişti. Hep yabancısı olduğu bu şehrin sunduklarını öğreniyor, kendinden istenilenler doğrultusunda yapıtlar besteliyordu. On sekiz yaşına basacağı yeni bir yıl yaklaşıyordu.

77. "Çok Sevgili Ablacığım", mektubun bu bölümünün tümü İtalyanca yazılmıştır.

78. Johann Ferdinand von Schiedenhofen, Mozart'ların Salzburg'da yakın dostuydu.

79. Salzburg yakınlarında bir kent.

80. Johann Wenzel von Helmreichen.

81. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 292, 293.

82. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 301, 302.

83. Heinrich Eduard Jacob, Mozart / Der Genius der Musik, s. 144.

84. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 307, 308.

85. (İt.) Balo.

86. (İt.) Hamal.

87. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 319.

88. Sanatçının soyadı bazı kaynaklarda "Aguiari" olarak yer almaktadır.

89. Babasının kim olduğu konusunda farklı söylentiler bulunan sopranonun bu özelliğine vurgu yapmak için kullanılan ifade, İtalyancada "sevimli piç" anlamına geliyordu.

90. Giuseppe Aprile ve Giuseppe Cigognani, Mozart'ların Milano'da tanışıp bu kentte yeniden karşılaştıkları kişilerdir.

91. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 327-329.

92. 6 Ekim 1600 tarihinde sahnelenen yapıtın metni Ottavio Rinuccini'ye, müziği ise Jacobo Peri'ye aitti.

93. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 331.

94. Tövbe duası olan *miserere*'lerin metni Kutsal Kitap'ın "Mezmurlar" bölümünde (51:1) yer alır. Duanın Latince başlangıcı, "*Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam*" (Ey Tanrı, lütfet bana, sevgi uğruna, sil isyanlarımı, sınırsız merhametin uğruna) şeklindedir ve ilk sözcük olan *miserere* bu metin üzerine bestelenen müzik yapıtlarının genel adı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Müzik tarihi boyunca pek çok bestecinin aynı metni kullanarak bestelediği *miserere* vardır.

95. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 190, 191.

96. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 353.

97. Christoph Willibald Gluck'a aynı unvan 1756 yılında (Mozart'ın doğduğu yıl) verilmiş; besteci, yaşam boyu bunu kullanmıştı. Günümüzde de pek çok kaynakta yer alan, "Christoph Willibald Ritter von Gluck" ifadesindeki, Ritter sözcüğü, "Şövalye" kelimesinin Almanca karşılığıdır.

98. (Fr.) "Matmazel, sizin sadık hizmetkârınız olduğumu gururla söylemek isterim, kardeşiniz Şövalye Mozart." G.N. von Nissen, *Biographie W.A. Mozarts*, s. 216.

99. Odysseus'un oğlu, dilimizde "Telemakhos" olarak geçmektedir. Burada Mozart'ın kullandığı şekliyle Almanca başlığa yer verilmiştir.

100. Katoliklerin ayin müziğinde, mezmur dizelerinin başında ve sonunda söylenen nakarat. (Y.N.)

101. Publig, Maria, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 109, 110.

102. agy. s. 110.

103. Alfred Einstein, Mozart, His Character, His Work, s. 147, çev. Arthur Mendel, Nathan Brodel, Oxford University Press, 1945.

104. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 116.

105. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 238, 239.

106. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 432.

107. (İt.) XVIII. yüzyılda yaygın olan bir çeşit müzikli sahne oyunu. Operalara göre daha kısa olur ve daha az karakter barındırırdı.

108. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 436.

109. Dirk Böttger, Wolfgang Amadeus Mozart, s. 64.

110. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 446.

111. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 65, 66.

112. Dirk Böttger, Wolfgang Amadeus Mozart, s. 68.

113. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 461, 462.

114. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 270.

115. Milano'da görevli asilzadelerden biri.

116. Opera yöneticisi Federico Castiglone.

117. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 468, 469, çev. Yeşim Tükel Kılıç.

118. agy. s. 272.

119. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 122.

120. (Fransızca mot: sözcük) Çoksesli vokal beste üslubu. (Y.N.)

121. Camdan yapılmış değişik boyda çanın titreşimi esasına göre ses çıkaran, özellikle XVIII. yüzyılın ikinci yarısında kullanılan bir çalgı.

122. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 485.

123. (Alm.) Cizvit Kilisesi.

1774-1776

Salzburg - Münih

1774 yılı, Salzburg Sarayı için yapıtlar bestelemek ve yeni Başpiskopos'a alışmakla geçeceğe benziyordu. Artık çocukluktan tümüyle kurtulup delikanlılığa adım atmıştı. Her ne kadar, reşit olması için yirmi bir yaşına ulaşması gerekse de, belirli bir mesleği ve düzenli bir geliri olduğu için kentin müzik yaşamı içinde kendine yer edinmeye başlamıştı. Babasının yetenekli çocuğu Wolfgang, yerini Saray Orkestrası Konzertmeister'i Mozart'a bırakıyordu. Hâlâ aklında daha iyi bir şehirde, çok daha iyi şartlarla bir iş bulma fikri vardı. Ancak bazı konularda gerçekçi olmak gerekiyordu. Konuk olarak gittiği kentlerde herkes yeteneğini takdir etse de, uzun süreli bir görev söz konusu olduğunda başka ilişkiler devreye giriyordu. Yetenekli olmak, çoğunlukla başvurulan iş için en son dikkate alınan özellikti. Bir süre daha Salzburg'da kalmak, diğer şehirlerden gelecek tekliflere açık olmak, en iyi ve en çok zevk alarak yaptığı iş olan müzik yazmaya devam etmek gerekiyordu.

Başpiskopos Hieronymus Colleredo, kentin yaşamına damgasını vurmaya başlamıştı; bir din adamı olarak oldukça açık fikirliydi. Özellikle dinî kutlamalarda ve ayinlerde, aşırıya kaçan gösterişi doğru bulmuyordu. İnsanın inancını daha sade yöntemlerle gösterebileceğini düşünüyor, bu fikirleriyle zaman zaman Protestan inanışına yakın bir yol izliyordu. Dinî bayramlar sırasında, büyük masraf gerektiren tören alayları yeni başpiskoposun döneminde giderek azalmış; genel bir sadelik ve tutumluluk, Salzburg Sarayı'na hâkim olmuştu. Bu sadelik isteği, ayinlerde çalınacak müziği de kapsıyordu. Dua aralarında seslendirilen uzun yapıtlar, belki müzikal yönden bestecilerin ve yorumcuların yeteneğini sergilemesi, yeni sanat yapıtlarının ortaya çıkması için faydalıydı ancak tapınmayı amacından saptırıyor,

cemaatin dikkatini dağıtabiliyordu. Bu nedenle yeni başpiskopos, *missa*'ların uzunluğunun en çok kırk beş dakika olmasını istiyor, araya eklenen motet ya da benzeri ekleri bir anlamda yasaklıyordu. Bu durum Mozart'ın o dönemde bestelediği *missa*'larda kendini belli etmiştir; hemen hepsinin süresi yarım saat civarındadır.

Mozart'ın bu yıllarda bestelediği yapıtlar arasında serenatlar önemli bir yer tutar. Daha önce sözü edilen vokal serenatlardan farklı olarak, çoğunlukla açık hava eğlenceleri için sipariş edilen bu çalgı yapıtları, bir anlamda çok bölümlü senfoniler gibidir. Ancak bu eserlerin en önemli özelliği, kolay dinlenilir olmaları ve geri plan müziği olarak düşünülmeleridir. Bununla birlikte bu yapıtların pek çok bölümü, Mozart'ın zekice buluşları ve insanı bir anda kavrayan ezgilerle bezenmiştir.

6 Aralık 1774'te, Mozart ve babası, bir kez daha kentten ayrılıp Münih'e doğru yola çıktı. Bu yolculuğun nedeni, yeni bir opera siparişiydi. Karnaval sırasında Mozart'ın yeni bir sahne eserinin oynanmasına karar verilmiş, temsil tarihi belirlenmemişti. Bu opera siparişinin ne zaman Salzburg'a ulaştığı ve kimin tarafından Mozart'a iletildiği konusunda kesin bir ipucu yoktur. Pek çok kaynakta, bu siparişin arkasında, Mozart ailesinin yakın dostu Chiemsee Piskoposu Kont Ferdinand Christoph Zeill'ın bulunduğu ileri sürülmüştür. Doğal olarak bu isteğin, Münih Saray Tiyatrosu'nun yöneticisi Kont Joseph Anton Seeau tarafından desteklenmiş olması gerekir. Operanın metni, daha önce olduğu gibi, Mozart, Salzburg'dan ayrılmadan eline geçmiş, eserin resitatifleri Münih'e gitmeden önce bestelenmeye başlamıştı. Bu kez libretto, *La finta giardiniera* (Sahte Bahçıvan) başlığını taşıyordu ve Giuseppe Petrosellini'nin[124] kaleminden çıkmıştı.

La Finta Giardiniera

Münih'e ulaştıktan sonra, Salzburg'la mektuplaşmalar başladı. Bu kez yapıtın ilk seslendirilmesine Nannerl da geleceği için, Leopold Mozart, onun seyahatinin organizasyonu için gerekli talimatları

veriyordu. Kızı, kente geldiğinde rahat edebileceği ve müzik çalışmalarını aksatmayacağı bir yerde kalmalıydı. 9 Aralık tarihli mektupta, operada rol alacak kişilerle ve tiyatro yöneticisi Seeau'la tanıştıklarını, herkesin kendilerine çok içten davrandığını yazmıştı. Aralık ayı ortasında, Nannerl'ın kalabileceği gibi bir ev bulduğunu müjdeliyordu. Evin sahibi yirmi sekiz yaşındaki Bayan von Durst, son derece aklı başında biriydi ve kızına aynı zamanda iyi bir arkadaş olabilirdi. Evdeki piyano ise Nannerl'ın günlük çalışmalarını devam ettirmesi açısından çok önemliydi.

Aralık sonunda operanın ilk provası yapılmış, herkes yapıttan çok memnun kalmıştı. Önceleri 29 Aralık olarak düşünülen temsil tarihi 5 Ocak'a kaydırılmıştı. Leopold Mozart bunun nedenini, şarkıcıların müziği daha iyi öğrenmelerini ve yapıtın teatral kısmını daha inandırıcı oynamalarını sağlamak olarak açıklıyordu. *La finta giardiniera* kayıtlarda, *drama giocoso* (eğlenceli oyun) olarak geçiyordu. Konu, bahçıvan kılığına girmiş bir kontesin, öldüğünü zannettiği eski sevgilisine kavuşması çevresinde gelişir. Yapıt bazı bakımlardan *Figaro'nun Düğünü*'nün bir ön çalışması gibi algılanabilir. Kıyafet değiştirmeler, bahçede gizli randevular ve yanlış eşleşmeler, *Figaro*'dan yaklaşık on yıl önce Mozart'ı benzer bir atmosferin içine çekmiştir. Yapıtın ilk seslendirilmesinde rol alan şarkıcılardan yalnızca "Sandrina" rolünü canlandıran Rosa Manservisi hakkında bilgi vardır. Münih Operası'nda sahneye çıktığı dönemde oldukça üne kavuşan bu soprano, çağdaşı pek çok besteciyi kendine hayran bırakmıştı.

Nannerl yeni yılın ilk günlerinde Münih'e ulaştı. Babasının ve kardeşinin, kendi yolculukları boyunca soğuktan yakınmalarına rağmen rahat sayılabilecek bir şekilde kente varmıştı. Leopold Mozart, kızının oraya geldiğini karısına bildirdiği 5 Ocak 1775 tarihli mektupta, operanın ilk temsilinin 13'üne ertelendiğini yazıyordu. Provalar ilerledikçe yapıta hayran kalanların sayısı artıyordu; herkes daha önce böylesine güzel bir opera duymadığı konusunda hemfikirdi. Bu olumlu gelişmelere rağmen, eserin bir türlü sahnelenemiyor olmasının ardında yatan gerçek neden bugün tam olarak

anlaşılamamaktadır. Bu ertelemenin, kusursuz bir temsil için yapıldığını düşünmek, o çağın alışkanlıklarıyla örtüşmemektedir. Çok kısa sürelerde yeni operaları sahneye taşımaya alışkın şarkıcıların, Mozart'ın yapıtı için bunca titizlenmesi anlaşılabilir bir durum değildir. Daha gerçekçi bir neden olarak, Salzburg Başpiskoposu Colloredo'nun Münih'e yapmayı planladığı gezi gösterilebilir. Büyük olasılıkla Mozart'lar da Başpiskopos'un katılacağı bir sahnelemeyi beklemekten yana tavır koymuşlardır. Ancak Colloredo, Münih'e, yapıtın temsilinden iki gün sonra gelmiş ve operayla hiç ilgilenmemiştir. Bu, bazı kaynaklarda kasıtlı bir ilgisizlik olarak tanımlanmakla birlikte, tümüyle bir rastlantı da olabilir.

KV 196, *La finta giardiniera*, 1775 yılının 13 Ocak gecesi Münih'te başarıyla sahnelendi. Önceki yıllarda İtalya'da olduğu gibi, bu kez de seyirciler, besteciye büyük tezahüratta bulunmuş, eser defalarca temsil edilmiştir. 14 Ocak 1775'te Wolfgang, annesine keyifle bu mutlu haberi veriyordu: "Operam dün ilk kez sahnelendi ve çok beğenildi. Oradaki tezahüratı sevgili anneme anlatmam imkânsız. Her şeyden önce salon tıklım tıklım doluydu ve pek çok kimse yer bulamadığı için geri dönmek zorunda kaldı. Her aryadan sonra kuvvetli bir alkış ve, 'Bravo Maestro!' sesleri yükseliyordu. Prenses[125] tam karşımda oturuyordu ve o da bana, 'Bravo!' dedi. (...) Opera bittikten sonra babamla birlikte Elektör ve karısının bulunduğu odaya gidip diğer saray görevlileriyle birlikte elini öptük; o da bize çok içten davrandı. Bu sabah erken Chiemsee Piskoposu bir mesaj göndererek beni operamdan dolayı kutladı ve herkes için unutulmaz olduğunu bildirdi. Hemen dönmeye niyetimiz yok; annem de bunu beklemesin. Çünkü onun da çok iyi bildiği gibi biraz soluklanmak insana iyi gelir."[126]

Wolfgang'ın annesine yazdığı gibi hemen Salzburg'a dönmediler; biraz soluklanmak, karnavalın tadını çıkarmak istiyorlardı. Leopold Mozart için, her gece bir başka partiye gidip peş peşe balolara katılmak biraz yorucuydu ama gençlerin şikâyeti yoktu. Önceki gezilerde olduğu gibi, Mozart'ın, Elektör III. Maximilian Joseph'in sarayında kalıcı bir iş bulacağı söylentileri dolaşmaya başlamıştı.

Salzburg kaynaklı bu haberler, Leopold Mozart'ın kulağına kadar gitmiş; karısına, kentte bu konuda neler konuşulduğunu ayrıntısıyla yazmasını rica etmişti. Kimlerin nasıl haberler yaydığını bilmek istiyordu. Bu arada, Şubat ayı içinde bir pazar ayininde, Mozart'ın önceden bestelediği *missa*'lardan biri, Leopold Mozart'ın yönetiminde seslendirilmişti.

Münih'te bulunduğu dönemde Mozart, büyük olasılıkla kentteki konserlerde çalabilmek umuduyla altı piyano sonatı bestele di (KV 279-284). Altı sayısı, bestecinin eserleri bastırma umudunu taşıdığını da göstermektedir. O tarihlerde sonatlar altılı gruplar halinde basılıyor, bu şekilde daha fazla alıcı buluyordu. Mozart yapıtlarını Münih'te bastırmamış, bir süre sonra Paris'te denemiş ancak yine başarılı olamamıştır. Eserlerin içinde en ilginci, Münihli amatör müzisyen Baron Thaddäus von Dürnitz'e ithaf edilmiş olanıdır (KV 284). Dört bölümlü yapıtın son bölümü, Mozart'ın, piyano sonatları içinde ilk kez bir tema ve onun çeşitlemelerini kullandığı örnektir.

Il Re Pastore

7 Mart 1775'te tekrar Salzburg'daydılar. Benzer gezilerin hemen hepsinden sonra olduğu gibi Mozart, kendine güveni artmış fakat iyi bir iş bulamamış olarak eve dönmüştü. Kente döner dönmez karşılaştığı yeni bir sipariş, Münih başarılarının Başpiskopos nezdinde de yankı bulduğunu gösteriyordu. Nisan ayı sonunda Salzburg'u ziyaret edecek olan Maria Theresia'nın en küçük oğlu, Arşidük Maximilian Franz'ın onuruna bir sahne eseri bestelemesi isteniyordu. Söz konusu yapıt, bir süre önce Milano'da, İmparatoriçe'nin diğer oğlu için yazdığı *Lucio Silla* gibi bir serenat olacak, metin olarak Pietro Metastasio'nun, *Il re pastore* (Çoban Kral) adlı eseri kullanılacaktı. Süre oldukça kısıtlı ancak Mozart için olanaksız değildi. Arşidük için düzenlenecek törenlerde Başpiskoposluk Sarayı'nda görevli İtalyan müzik yöneticisi Domenico Fischietti'nin bir sahne eseri de oynanacaktı.

23 Nisan 1776 tarihinde sahnelenen KV 208, *Il re pastore*, başarılı bulundu. Mozart bu serenadında her zaman olduğu gibi, yapıtı seslendiren kişilerin ses renklerini ve becerilerini göz önünde bulundurarak aryalar bestelemişti. Eserde rol alan sanatçılar hakkında ayrıntılı bilgi olmamakla birlikte, Salzburg Başpiskoposluk Sarayı'nda görevli şarkıcıların, kadronun büyük çoğunluğunu oluşturmuş olması akla ilk gelen olasılıktır. Kesin olarak bilinen kastrato Tommaso Consoli'nin Münih'ten gelerek, "Aminta" rolünü canlandırmış olması ve Mozart'ın onun için yapıtın ikinci perdesinde, "*L'amerò, sarò costante*[127]" sözleriyle başlayan bir arya bestelemiş olduğudur (No. 10, Rondeaux). Bu parçada, insan se sine eşlik eden solo kemanın kullanılması, Mozart'ın ilk dönem sahne eserleri arasında ender rastlanan bir durumdur.

İki sahne eseri dışında Salzburg günleri bol çalgı yapıtı ve *missa* besteleyerek geçiyordu. Bunların içinde keman konçertoları, KV 250, *Haffner Serenadı* ve KV 271, *Mi Bemol Majör Piyano Konçertosu* günümüzde de sık seslendirilen yapıtlar arasında yer almaktadır. Çağın tanınmış Fransız piyanisti Louise Victoire Jenamy'nin Salzburg'a yaptığı konser turnesi için bestelenen yapıt, genç kadının teknik ve müzikal becerisini en iyi şekilde sergilemesine olanak sağlamasının yanında, Mozart'ın Viyana yıllarında yazacağı piyano konçertolarının habercisi gibidir. Dönemin tanınmış dansçısı Jean-Georges Noverre'in kızı olan Louise Victoire'ın soyadının, Mozart'ın mektuplarındaki karmaşık elyazısından dolayı yanlış okunması sonucu, bu yapıt uzun yıllar *Jeunehomme* adıyla anılmıştır. Hâlâ pek çok kaynakta bu şekilde yer almaktadır.

Salzburg'da geçen yıllar, yeni yapıtlara ve yeni deneyimlere olanak sağlamakla birlikte, müziğe daha çok değer verilen bir başka kente yerleşme düşüncesi, baba oğul Mozart'ların aklından hiç çıkmıyordu. Bunun gerçekleşebilmesi için özellikle Leopold Mozart her yolu denemeye hazırdı. Zaten artık oğlunun aklında da olabildiğince çabuk yeni bir iş bulmak ve Salzburg'dan uzaklaşmak vardı. Bu arada eski dostlukları sıcak tutmak, onların yardımlarını beklemek de bir başka

yoldu. Büyük olasılıkla bu düşüncenin bir sonucu olarak Mozart, 7 Eylül 1776 tarihinde Padre Martini'ye bir mektup yazdı. Babasının bilgisi dahilinde ve onun yönlendirmesiyle kaleme alındığı zannedilen bu belgede Mozart, görüşmelerinin üzerinden geçen süre boyunca yaptıklarını anlatıyor, bir *missa*'sının notasını Padre Martini'nin fikrini almak üzere gönderiyor ve bol bol Salzburg'dan yakınıyordu. Oldukça uzun olan bu mektubun bazı ilginç bölümleri şöyleydi: "Geçen yıl karnaval döneminde Münih'te sahnelenmek üzere *La finta giardiniera* adlı bir komik opera besteledim. Oraya gitmemden birkaç gün önce elektör, kontrpuan tekniğiyle yazdığım yapıtlarımdan birini dinlemek istediğini bildirdiği için aceleyle bu moteti besteledim.(...) Sizden ricam tüm içtenliğinizle yapıt hakkındaki fikrinizi söylemeniz. (...) Size daha yakın yaşamayı öylesine sık arzuluyorum ki, böylece sizinle konuşma ve fikirlerimi paylaşma şansım olurdu. Müziğin, insanı mutlu etmediği bir ülkede yaşıyorum. (...) Tiyatroda iyi şarkıcılar olmadığı ve hiç kastrato bulun madığı için çalgı müziği veya dinî müzik besteliyorum. Burada Bay Michael Haydn ve Kajetan Adlgasser adlı iki besteci daha var. Babam kent kilisesinde müzik yöneticisi[128]. (...) Bizdeki kilise müziği, İtalya'dakinden oldukça farklı, üç çeyrek saatten daha fazla süremiyor."[129]

Mozart, tüm Bologna Filarmoni üyelerine en derin saygılarını sunarak ve Padre Martini'yi, "dünyada en çok sevdiğim ve değer verdiğim kişi" olarak tanımlayarak mektubunu noktalamıştı. Padre Martini cevabında moteti[130] çok beğendiğini, baştan sona zevkle incelediğini ve "modern müziğin tüm gerekleri"ni yapıtta bulduğunu bildiriyordu. İyi bir armoni, olgun modülasyon, kemanların uyumlu hareketi, vokal partilerinin doğal akışı ve müziğin başarıyla işlenmesi, yaşlı ustanın çok hoşuna gitmişti. Ayrıca Mozart'ın Bologna'da karşılaşmalarından beri beste yapmada bu denli ustalaşması büyük bir ilerlemeydi.[131]

Yaklaşmakta olan 1777 yılında Mozart artık reşit olacaktı. Üç yüz kadar eser bestelemişti. Bu, tüm yaşamı boyunca besteleyeceklerinin

yarısını oluşturuyordu. O tarihlerde bunu bilmese de önünde, geride bıraktığından daha az bir yaşam kalmıştı. Bazı çevreler için hâlâ olgunlaşmamış bir çocuktu; gerçi oldukça küçük denecek yaştan beri saray orkestrasında çalışıyordu ama babasının öğütleri ve direktifleri olmasa yaşamını nasıl yönlendirmesi gerektiğine karar vermekte güçlük çekebilirdi. Leopold Mozart, çocukluk günlerinden beri oğlunun ender rastlanan bir dehaya sahip olduğuna inandığı için, onu Salzburg dışında daha iyi bir işe yerleştirmek istiyordu. Zaten oğlunun da bu ufak kentte durmaya pek niyeti yoktu. Küçümsenemeyecek bir sanatsal yaşama sahip olmasına rağmen, Salzburg'da zaman sanki daha ağır akıyordu, arada kalmışlık, sıkışmışlık hissi her alanda kendini hissettiriyordu. Yeni yılda bir şeyler yapmaları, bu kentten kurtulmanın çarelerini aramaları gerekiyordu.

124. Eski kaynakların pek çoğunda operanın metin yazarı olarak Raniero da Calzabigi'nin adı geçmekle birlikte son yıllarda yapılan araştırmalar, La Finta giardiniera'nin librettosunun Giuseppe Petroselli'nin kaleminden çıktığını kanıtlamıştır.

125. Bavyera Elektörü III. Maximilian'ın karısı Prenses Maria Anna Sophia (1728-1797).

126. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt I, s. 517.

127. (İt.) Onu seveceğim ve metin olacağım.

128. Leopold Mozart'ın gerçek görevinin Başpiskoposluk Saray Orkestrası Müzik Yöneticisi Yardımcısı olduğu daha önceki sayfalarda açıklanmıştı. Mozart burada Padre Martini'ye detaylı bilgi vermiyor.

129. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 290-292.

130. Bu motet, büyük olasılıkla KV 222, Misericordias Domini başlıklı eserdi.

131. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 292.

1777-1779

Yeniden Paris - İlk büyük aşk - İlk hayal kırıklığı

Yola çıkışınızın ardından, bitkin bir halde merdivenleri tırmanıp kendimi bir koltuğun üzerine attım. Vedalaşmamızı daha fazla güçleştirmemek için büyük çaba harcadığım o karmaşada oğlumu kutsamayı unutmuşum. Arkanızdan hemen pencereye koşarak onu gerçekleştirdim. Ancak kapıdan çıkışınızı göremedim, oturduğum yerde hiçbir şey düşünmeden kaldığım sürede uzaklaşmış olacağınızı düşündük. Nannerl öyle çok ağladı ki, onu sakinleştirmek için çok çaba harcamam gerekti. Baş ağrısından ve mide bulantısından yakındı, bir süre sonra kustu, başına bir şeyler bağladı, kepenkleri sıkıca kapatarak yattı. Üzgün Pimpes[132] onun yanında kaldı. Ben de odama gidip yatağa uzandım ve kitap okumaya başladım, bir süre sonra dalmışım. Köpeğin gelmesiyle uyandım, ayağa kalktım, paltomu aldım, Nannerl'ı derin bir uykuda buldum, saat 12.30'du. Akşam Nannerl yeniden sağlığına kavuşmuştu ve iştahı yerindeydi. Birlikte kâğıt oynadık, sonra da duamızı edip yatmaya gittik. Hayatımda yaşayacağımı hiç ummadığım bu üzüntülü gün işte böyle geçti.[133]

23 Eylül 1777 tarihinde, oğlunu ve karısını Münih'e uğurlayan Leopold Mozart, o gün yaşadıklarını, iki gün sonra kaleme aldığı mektupta bu şekilde anlatıyordu. Oysa henüz Münih'e ulaşmadan yolda konakladıkları Wasserburg'dan, Mozart aynı güne ilişkin izlenimlerini oldukça farklı bir ruh haliyle aktarıyordu: *Viviamo come i Principi*.[134] Rahatımız, babamızın Tanrı'dan dileyeceği gibi yerinde. Her şey daha iyi olacak. Babamın keyfinin yerinde olduğunu ümit ediyorum. Kendimi babamın yerine ko yup yolculukta her şeyle ilgileniyorum. Konakladığımız yerlerde ödemeleri yapıyorum, erkeklerle anneme göre daha iyi konuşuyorum. Her ikimiz de babamızdan sağlığına dikkat etmesini, gülüp eğlenmesini ve bizim gibi, Hieronymus Colloredo'nun işe yaramaz biri ama Tanrı'nın

bağışlayıcı ve yüce gönüllü olduğunu düşünmesini istiyoruz. Babamın ellerinden binlerce kez öper kız kardeşimi kucaklarım."[135]

Yaşamında ilk kez oğlundan ayrılan Leopold Mozart ile babası olmadan, annesinin sorumluluğunu da üstlenmiş bir delikanlı olarak Salzburg'dan uzaklaşmakta olan Mozart, adeta gece ve gündüz gibi farklı iki ruh hali sergiliyordu. Paris'e dek sürmesi planlanan yolculuk boyunca babasının öneri ve direktiflerinden çok fazla kurtulamayacak olan Mozart, yine de kendi başına olmanın, ayakları üzerinde durmanın, farklı kesimden pek çok insanla ilişki kurmanın nasıl olduğunu yaşayarak öğrenecek, bazı konularda yenilgiye uğrasa da, on beş ay sonra Salzburg'a hayata bakışı değişmiş olarak dönecekti. Leopold Mozart'ın ilk gün içini kaplayan derin üzüntü, sanki çok sevdiği karısını bir daha göremeyecek olmasının habercisi gibiydi. Her zaman çok iyi bir eş ve müşfik bir anne olan Anna Maria Mozart, hızla dönen tekerleklerin onu doğup büyüdüğü topraklardan ebediyen ayırmak üzere olduğunu bilse, herhalde çok daha farklı davranırdı. Ancak yaşam, her zaman olduğu gibi, olayları kendi isteğine göre düzenlemekte ve yüzyıllar sonra onları kayda geçirenleri kâhin konumuna sokmakta çok ustaydı.

1777 sonbaharında başlayan bu yolculuk, öncekiler gibi uzun süredir planlanıyordu. Leopold Mozart, oğluyla gitmeyi çok istemesine karşın, gelişen olaylar onun Salzburg'da, görevinin başında kalmasını gerektirmişti. İtalya'dan döndüklerinden beri, Mozart'a daha uygun bir iş bulmanın yollarını arayan Leopold Mozart, artık yapılacak gezinin eğitim amaçlı olmayacağının bilincindeydi. O nedenle, Münih, Augsburg, Mannheim gibi Alman kentlerinden geçerek her dönemde sanatçılar için büyük bir çekim kaynağı konumundaki Paris'e dek uzanmayı planlamıştı. Üstelik Seine Irmağı kıyısındaki bu kent, on yıl kadar önce, "harika çocuk" Wolfgang'ı çılgınca alkışlamış, onu alabildiğine onurlandırmıştı. Artık yetenekli bir besteci konumuna gelmiş olan Mozart için Paris'te daha çok iş olanağı bulunabilirdi.

Leopold Mozart, yaz aylarında, oğluyla birlikte yeni bir iş gezisine çıkmak için Başpiskopos nezdinde izin talebinde bulundu. Büyük

olasılıkla bu dileğini dolaylı yoldan iletmiş, olayların gelişimine göre tavrını belirlemeyi uygun bulmuştu. Alacağı yanıtın olumsuz olacağını kestirince farklı bir planı uygulamaya koydu. 1 Ağustos 1777 tarihinde Mozart bir dilekçeyle Başpiskopos Colloredo'ya başvurarak işinden affını istedi. Dönemin alışkanlıkları doğrultusunda son derece alçakgönüllü bir dille kaleme alınmış olan bu belgenin satır aralarında, aslında Başpiskopos'a açıkça meydan okunuyor, neredeyse işten ayrılmak istediği tebliğ ediliyordu. Oğlunun imzasını taşımasına karşın, Leopold Mozart'ın kaleminden çıktığı konusunda tüm müzik tarihçilerinin hemfikir olduğu dilekçede şunlar yazıyordu:

1 Ağustos 1777, Salzburg

Sayın Majesteleri,

Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nun Şanlı Prensi,

Efendilerin Efendisi,

Sayın Majesteleri, içinde bulunduğumuz sıkıntılı koşulları ayrıntısıyla anlattığım için canınızı sıkmam umarım. Babam bu yıl göndermiş olduğu 14 Mart tarihli mektubunda bunları büyük bir dürüstlük ve açık yüreklilikle size açıklama cüretinde bulunmuştu zaten. Ancak siz Sayın Majesteleri'nden umduğumuz yanıt, ne yazık ki gelmeyince babam da Haziran ayında sizden, bize birkaç ay sürecek bir yolculuk için izin verme lütfunda bulunmanızı rica etmişti; içinde bulunduğumuz zor durumdan kurtulmak için biraz olsun faydası olacaktı bunun; ancak İmparatorumuzun yaklaşan ziyareti için müziğin her şeyiyle tamamen hazır olması gerektiğinden, siz Sayın Majesteleri bu konuda bize yardımcı olamamıştınız ve ben yarı zamanlı çalıştığımdan, yolculuğa benim tek başıma çıkabileceğimi söylemiştiniz. Durumumuz gerçekten kötü. Babam beni tek başıma göndermeye karar vermişti. Ancak Sayın Majesteleri'nin bu konuda da bazı itirazları olmuştu.

Şanlı Prensimiz, Efendilerin Efendisi! Anne babalar çocuklarını kendi ekmek paralarını kazanabilecek hale getirmek için uğraşır. Bunu hem çocuklarına hem de devletimize karşı borçludurlar. Çocukların Tanrı vergisi yetenekleri ne kadar çoksa bu yeteneklerden faydalanma sorumlulukları da

o denli büyüktür; böylece hem kendilerinin hem de ailelerinin koşullarını düzeltebilir, ailelerine yardımcı olabilir, ayrıca hem mesleklerinde kendilerini geliştirmek hem de geleceklerini garantiye almak için çaba sarf etmiş olurlar. Yeteneklerden sonuna kadar faydalanmak gerektiğini İncil de bize söylüyor zaten. Bu nedenle Tanrı'nın huzurunda benim vicdanım da kendini babama karşı borçlu hissediyor. Hem babam hiç yorulmaksızın tüm vaktini benim eğitimime harcadı, benim yeteneklerimin karşılığını vermeye çalıştı; ben de onun acısını hafifletmek ve hem kendim hem de kız kardeşim için bir şeyler yapmak istiyorum. Kız kardeşimin durumu çok üzüyor beni, saatlerce piyanonun başında zaman geçiriyor ama bunun ona hiç faydası olmuyor.

Bu nedenle Saygıdeğer Prensimiz, size olan tüm hürmetimle haddime düşmeyerek görevime son vermenizi rica ediyorum. Böylece ben de gelecek soğuk kış günlerinde sıkıntı çekmemek için, önümüzdeki sonbahar aylarından faydalanmak istiyorum. Umarım Sayın Prensimiz, benim bu naçizane ricamı bir saygısızlık olarak görmezler, çünkü bundan üç yıl önce Viyana yolculuğu için izin istediğimde, kendileri başka bir umudum olmadığını ve şansımı başka bir yerde denememin daha iyi olacağını söylemişlerdi. Şimdi size tüm iyilik ve lütuflarınız için en derin saygılarımla teşekkürlerimi sunuyor ve yetişkinlik yaşlarımda daha çok alkış alabilmek için vedalaşıyor ve Saygıdeğer Prensimize esenlikler diliyorum.

Efendilerin Efendisi Saygıdeğer Prensimizin, Sayın Majestelerinin itaatkâr kulu

Wolfgang Amadé Mozart[136]

Dilekçe, istenilen etkiyi yapmış Mozart'ın işine son verilmişti ancak babasının hesaba katmadığı bir olay daha gerçekleşmiş, kendi de işsiz kalmıştı. Bu durum, otuz yıldır aynı sarayda görevli Leopold Mozart için tam bir şok etkisi yapmıştı. Kısa bir süre sonra, Eylül ayında Başpiskopos onu eski görevine döndürmüştü. Ancak bu durum, planlanan geziye gitmesini tümüyle olanaksız kılıyordu. Sarayla bunca sorun yaşadıktan sonra, sonucu belli olmayan bir gezi için ısrarcı olmak faydasızdı. Eğer oğlu uygun bir iş bulabilirse Salzburg'da kalmayı yeniden gözden geçirebilirdi. Mozart'ı yalnız bir halde

göndermeyi göze alamadığı için de, karısının ona eşlik etmesini uygun bulmuştu. Nannerl, evde babasının bakımıyla ilgilenirken Mozart da annesinin kontrolünde olacaktı. En iyi çözüm buydu.

XVIII. yüzyılın ikinci yarısının ortalarına gelindiği o tarihlerde Mozart'ın kendine uygun bir iş arama serüveni, aslında Barok Dönem'den beri süregelen pek çok alışkanlığın, yavaş yavaş terk edilmeye başlandığının da göstergesi gibiydi. XVII. yüzyılın sonlarında dünyaya gelip XVIII. yüzyılın ilk yarısında meslek yaşamlarının zirvesine ulaşan Johann Sebastian Bach ve Georg Frideric Handel'in hayatlarını Mozart'la karşılaştırınca nelerin değiştiği daha açık anlaşılabilir. Aynı yıl (1685) dünyaya gelen Bach ve Handel, iyi bir eğitim aldıktan sonra yirmi yaşına ulaşmadan (1703) meslek yaşamlarına adım atmışlardı. Bach, küçük bir Kuzey Alman kenti olan Arnstadt'ta orgcu olarak çalışmaya başlamış, Handel ise Hamburg Operası'na kemancı olarak girmişti. Bach, çevresindeki iyi iş olanaklarını kullanarak ancak yirmi yıl sonra (1723) Leipzig Thomas Kilisesi kantorluğunu elde etmiş, bu görevde kaldığı yirmi yedi yıl boyunca da, yeni iş olanaklarını araştırmıştı. Ancak daha iyi bir iş bulmadan, kesinlikle çalıştığı kenti terk etmemişti. Bunda bestecinin, her şeyi büyük bir sabırla olgunlaştırmasının ve olaylara akılcı yaklaşan karakterinin de önemli rolü vardı; ancak o çağda zaten herkes aynı yolu izliyordu. Bach'a göre çok daha renkli bir yaşam süren Handel, Hamburg Operası'nda üç yıl çalıştıktan sonra 1706 yılında İtalya'ya giderek özellikle opera konusundaki bilgisini ilerletmiş; tıpkı Mozart'ın yaptığı gibi İtalyanların beğenisini kazanmayı başarmıştı. O topraklarda kalıcı bir iş peşinde koşmadan, 1711'de Almanya'ya dönmüş, bir süre sonra Londra'ya yerleşerek burada sarayın büyük desteği sayesinde, İtalyan operası temsillerini yaygınlaştırmak için çalışmıştı. Onun için de, daha iyi bir iş bulmadan yeni bir arayışa girmek düşünülemezdi.

Oysa Mozart için durum tümüyle farklıydı. Bu fark, bir yönüyle bestecinin aceleci ve hemen sonuca gitmek isteyen tavrından ve babasının onu daima herkesten üstün görmesinden kaynaklansa da,

sosyal yaşamdaki değişiklikler de göz ardı edilemezdi. Geçmiş yüzyılların katı kuralları esnemeye başlamıştı. Denizaşırı bir kıtada Amerika, İngiltere'ye baş kaldırmış, insan hakları konusunda önemli adımlar atılmıştı. On yıl sonra Bastille'e yürüyecek kalabalığın ayak sesleri duyulmaya başlamıştı. Bir besteci, emrinde çalıştığı soylunun kölesi olmamayı seçebilirdi; üstelik başkalarının yirmili yaşlarına yaklaşırken başladığı meslek yaşamına o sekiz yaşında başlamış ve babası onu daima –belki de haklı olarak– yeryüzüne gönderilmiş olağanüstü bir varlık gibi değerlendirmişse. İşte bu yüzden, 1777'de daha iyi bir iş aramak için başlayan gezi başarısızlıkla sonuçlansa bile Mozart, yaşamının son on yılını Viyana'da, eserlerinden elde ettiği gelirle sürdürmeyi se çecek ve bunu büyük ölçüde de başaracaktı. Onun açtığı yoldan ilerleyen Ludwig van Beethoven için benzer bir yaşam çok daha kolaydı. Çünkü toplum, yeniden şekillenen yapısıyla, bu tarz bir hayatı benimseye hazırdı.

Münih

Mozart ve annesi, 23 Eylül 1777'de Münih'e doğru yola çıktıklarında akıllarında böylesi derin düşünceler yoktu. İlk duraklarına bir an önce ulaşmak, olabildiğince çabuk kentteki eski dostlarıyla iletişim kurmak istiyorlardı. Önceki gezilerde olduğu gibi Zum Schwarzen Adler'de (Kara Kartal Hanı) konaklayacaklardı. Burayı işleten Franz Joseph Albert, Mozart'ı ve annesini bir kez daha görmekten çok mutluydu. Müziğe oldukça meraklı olan ve kentte sözü geçen Albert, bir süre sonra ilginç projelerle, bu yetenekli delikanlının Münih'te yerleşmesine yardımcı olmaya çalışacaktı.

Mozart, önceki yıllarda önemli başarılara imza attığı bu kentte kalmasının en emin yolunun, Bavyera Elektörü'nün sarayında elde edeceği bir iş olduğunu düşündüğünden, onunla görüşmesini sağlayacak dostlarını ziyarete gitti. Aklına ilk gelen, operanın yöneticisi Kont Seeau idi. *La finta giardiniera*'nın temsili sırasında kendisine yakın ilgi gösteren konta ulaşmak çok kolay olmadıysa da birkaç gün

içinde istenilen buluşma gerçekleşti. Münih'te kalma konusunda yardım isteyebileceği bir diğer kişi de Chiemse Piskoposu Ferdinand Christoph Zeill'dı. Leopold Mozart, oğluna mutlaka Elektör'ün bulunduğu bir ortamda becerilerini sergilemenin bir yolunu bulmasını öğütlüyor ve onu etkilemek için, Mozart'ın yolculuğa çıkarken aceleyle evde unuttuğu bazı belgeleri arkalarından Münih'e yolladığını yazıyordu. Bu belgelerin içinde ilk sırayı, Bologna Akademisi'nin Mozart'a verdiği diploma alıyordu. Babasının öğütlerinden biri de, müziğe oldukça meraklı olan ve gamba çalan Elektör'ün gözüne girmek için, bu çalgıyı kullandığı eserler bestelemekti. Elektör'ün müzikal zevki konusunda danışması gereken kişileri de belirtmeyi unutmamıştı. Her şeyi en ince ayrıntısına dek planlamayı seven, bunu oğlu için yıllardır yapan Leopold Mozart ayrıca, Elektör'e yazılı olarak başvurması gerekirse Münih'te kimden yardım alabileceğini de ayrıntısıyla bildiriyordu.

Ancak Elektör'den gelen haberler ne yazık ki çok iç açıcı değildi. Chiemse piskoposuyla konuşan III. Maximilian Joseph, Mo zart'ın bir süre İtalya'da kalıp kendini iyice tanıttıktan sonra Münih'e gelmesini daha doğru bulduğunu söylemişti. Bu Mozart'ı oldukça sinirlendirmiş, İtalya'da kazandığı onca başarıya ve belgeye rağmen hâlâ kendisine güvenilmemesine çok içerlemişti. Yine de bu söylenenleri sineye çekerek, Elektör'le karşılaştığında son derece saygılı bir ifadeyle, onun hizmetine girmeye ve verilecek her görevi yapmaya hazır olduğunu bildirmişti. 30 Eylül tarihli mektupta yaşadıklarını babasına şöyle aktarıyordu:

"Bu sabah saat 09.00'da saraya gittim. (...) Herkes av için hazırlık yapıyordu. Saat 10.00'da Bay Wotschitka[137] beni Elektör'ün avdan önce ayine giderken geçeceği dar bir odaya götürdü. Kont Seeau yanımdan geçerken son derece içten, 'Sevgili Mozart,' diye beni selamladı. Elektör bana doğru yaklaştığında hemen ileri atılarak, 'Elektör Hazretleri, lütfen bu değersiz kulunuzun kendini ayaklarınızın altına atmasına ve size hizmet etmesine izin verin,' dedim.

‘Salzburg’dan tümüyle mi ayrılmak istiyorsun?’

‘Evet, tümüyle Ekselansları.’

‘Peki neden? Kovuldun mu?’

‘Hayır, kesinlikle Ekselansları. Ben gezi için izin istedim ve reddedildim; böylece bu adımı atmak zorunda kaldım. Aslında uzun zamandır oradan ayrılmak istiyordum. Salzburg bana göre bir yer değil.’

‘Aman Tanrım, senin gibi biri için kesinlikle değil. Ama baban hâlâ orada değil mi?’

‘Evet, Ekselansları o da en sadık hizmetkârınızdır. Majesteleri! Üç kez İtalya’ya gittim ve orada üç opera besteledim. Bologna Akademisi’ne girmek için yapılan sınavı bir saatte tamamladım; pek çok usta aynı sınav için dört-beş saat ter dökmüştü. Bu benim her sarayda rahatça çalışabileceğimin kanıtı ama benim tek isteğim Ekselanslarına hizmet edebilmek.’

‘Evet, sevgili çocuğum ama maalesef boş kadro yok, üzgünüm. Keşke boş bir kadro olsaydı!’

‘Sizi temin ederim ki Ekselansları, varlığım, Münih için de önemli olur.’

‘Evet, ama bunun hiç önemi yok, ne yazık ki boş kadro yok,’ diyerek yoluna devam etti ve ben de saygıyla eğildim.”[138]

Elektör III. Maximilian Joseph’in Mozart’a söylediği, “Evet, sevgili çocuğum ama maalesef boş kadro yok,” cümlesi, müzik tarihçisi Heinrich Eduard Jacob’un ifadesiyle, bir anlamda tüm gezinin sloganı haline gelecek; Mozart her gittiği yerde, uygun bir kadro bulunmadığı için geri çevrilecekti.

Aslında onu en çok sinirlendiren şeylerin başında İtalyan hayranlığı geliyordu. İtalya ve bu ülkeden gelenler el üstünde tutulurken onun aynı topraklarda kazandığı başarı göz ardı ediliyordu. Bu konuyu babasına yazdığında aldığı cevap biraz olsun içini rahatlatmıştı: “İtalyan hayranlığı Münih’ten daha öteye geçmiyor. Zaten bu abartılmış bir hayranlık. Mannheim’da, birkaç kastrato dışında her şey

Alman. Mainz da öyle; Würzburg'da yalnızca Bay Fracassini[139] adlı bir kemancı var. Küçük Protestan kentlerinde bir tek İtalyan yok."[140]

Mozart'ı Münih'te en çok etkileyen olay, seyrettiği Almanca bir operaydı. Babasına yazdığı 2 Ekim 1777 tarihli mektupta bu konuya oldukça ayrıntılı bir şekilde değinmiş, başrol oyuncusunun da çok yetenekli olduğunu eklemişti. Söz konusu yapıt, çağın ünlü İtalyan bestecisi Piccinni'nin *La Pescatrice* (Balıkçı Kız) adlı operasıydı. İlk kez 1766'da Roma'da sahnelenen eser, 1770'lerin hemen başında *Die Fischerin*[141] adıyla Almancaya çevrilmiş ve Münih Operası'nda sahnelenmişti. Seyircinin ilgisini çeken yapıt, 1777'de yeniden sahnelenmeye başlamış, Mozart da operayı izleme şanını yakalamıştı. İtalyan operalarına ilgi duyan Münih Operası'nın yöneticisi Kont Seeau, aynı zamanda Almanca yapıtların sahnelenmesini teşvik ediyor, hatta bir Alman ciddi operası sipariş etmeyi bile düşünüyordu. Mozart, eğer Münih'te kalabilirse bu konuda adının gündeme geleceğinden emindi. Aynı tarihlerde, Viyana'da, İmparator II. Joseph, Almanca müzikli oyunların daha fazla sahnelenmesi için çaba harcayacak ve bu moda, Mozart'ın *Saraydan Kız Kaçırma* yapıtıyla birkaç yıl sonra doruğa ulaşacaktı.

Leopold Mozart, oğlunun ve karısının daha fazla Münih'te kalmasını doğru bulmuyordu. Ona göre kentte geçen her gün zaman kaybetmekti. Oysa Mozart, bir süre daha kalmaktan yanaydı. Pek çok dostu, orada kalarak konserler vermesinin, Elektör'ün fikrinin değişmesine neden olabileceğini düşünüyordu. Hatta yanında konakladıkları Franz Joseph Albert, birkaç dostuyla birlikte Mozart'ın kentteki masraflarını karşılamayı önermişti. Ancak Leopold Mozart daha somut adımlar atılmasından yanaydı. Sonucu belli olmayan planlar ona göre değildi. Mozart da, Kont Seeau'yla yaptığı bir konuşmada, bazı ayrıntıları bir kez daha vurgulamaya gereksinim duymuştu: İtalya'da on altı ay kalmış ve üç opera bestelemişti. Orada kazandığı başarılar, diplomalar ve yazılı belgelerle kanıtlanmıştı; bütün bu gerçekler ortadayken işe kabul edilmemesine bir anlam veremiyordu.

11 Ekim'de Mozart ve annesi, Münih'ten ayrılıp babalarının doğduğu kent Augsburg'a doğru yola çıktılar. Mozart, babasına Münih'ten yazdığı son mektupta, İtalya günlerinden tanıdıkları eski bir dostun hüzünlü öyküsünü haber veriyordu. Çek besteci Josef Mysliveček oradaydı ve hastanedeydi. Mozart, frengiye yakalanan Mysliveček'i iki kez ziyaret etmiş; bu ilgi hasta besteciyi çok mutlu etmişti. Onun kimsesiz ve çaresiz durumundan çok etkilenmiş, ağlamamak için kendini zor tutmuştu. Babasına da fırsat bulduğu zaman eski dostlarına yazmasını öğütlüyordu.

Augsburg-Bäsle'yle karşılaşma

Leopold Mozart, oğlunun ve karısının, Augsburg'da nerede kalacaklarını önceden ayarlamıştı. Kardeşi Franz Alois Mozart'ın evine çok yakın olan bir otelde konaklıyorlardı. Büyük olasılıkla kente geldikleri gün amcasının evine ziyarete gittiler. Mozart, ailece Avrupa gezisi yaptıkları yıllardan beri akrabalarıyla karşılaşmamıştı. 1763 ve 1766'da uğradığı Augsburg'a bu kez gerçek bir genç adam olarak geri dönmüştü. O yıllarda dikkatini çekmemiş olan kuzini Maria Anna Thekla ya da Mozart'ların adlandırdığı şekliyle "Bäsle"[142], on dokuz yaşında bir genç kız olmuştu. İki gencin birbirlerine hemen kanı kaynamış; Mozart, Augsburg'da kaldığı iki hafta boyunca en yakın arkadaşı Bäsle olmuştu. Bu arkadaşlığın boyutlarının nereye dek uzandığı, pek çok müzik tarihçisinin aklını kurcalamıştır. Bunun başlıca nedeni, Augsburg'dan ayrıldıktan sonra iki gencin mektuplaşmaya başlamaları, yazışmalardaki erotik ifadelerin ve bayağı söz oyunlarının, Mozart'ın başka hiçbir mektubunda olmadığı denli yoğun ortaya çıkmasıdır. Müzik tarihçilerinin pek çoğu, iki gencin ilk cinsel deneyimlerini birlikte yaşadıklarını ya da en azından bunu çok arzuladıklarını varsaymaktadır. Ayrıca Mozart ve kuzini birlikteyken çok iyi vakit geçiriyor, etraflarındakileri gizliden gizliye alaya almaya bayılıyorlardı. Açıkçası, her ikisinin de aynı kandan geldiği belli oluyordu.

Mozart, Augsburg'a geldikten hemen sonra, babasının tavsiyesi doğrultusunda, kentteki ünlü çalgı yapımcısı Johann Andreas Stein'ı ziyarete gitti. Önceleri org yapımcısı olarak tanınan Stein, daha sonra piyano yapımında adını duyurmuş, sonraki yıllarda "Alman mekaniği" olarak adlandırılacak yeni çekiç sistemini geliştirmişti. Leopold Mozart, 1750'den beri orada yaşayan yapımcıyla, 1763'teki Avrupa gezileri sırasında tanışmış, çocuklarına onun imalatı olan, portatif bir çalışma klavyesi almıştı. Mozart, önce kendini tanıtmadan yapımcının atölyesine gitmiş ancak bir süre sonra piyano çalmaya başlayınca Stein, heyecanla onun boynuna sarılmış ve kim olduğunu hemen anlamıştı. On dört yıl öncesinin harika çocuğu, artık bir delikanlıydı.

Mozart, babasına bu karşılaşmayı anlattığı 14 Ekim tarihli mektubunu, "Bir dahaki sefere piyanoları üzerine konuşacağım," diyerek noktalamış ve 17 Ekim'de yazdığı mektubun büyük bölümünü Stein'ın çalgılarına ayırmıştı: "(...) Stein'ın işlerini görmeden önce Späth klavyelerini beğeniyordum ama şimdi Stein'ı daha üste koyuyorum. Kuvvetli ve canlı çaldığım zamanlarda, tuşa aşağı da bastırsam, yukarı da kaldırsam sesi, ben onu çıkarttıktan hemen sonra bitiyor. Tuşlara nasıl istersem öyle basabiliyorum, çok güçlü ya da çok hafif de bassam hep güzel çalışıyor. Doğru, böyle bir çalışmaya en az 300 *florin* ister ama uğraştığı güçlükler ve temiz işçiliği göz önüne alınırsa bu normal karşılanmalıdır. Çalgıların farklı bir özelliği daha var: Hepsi maşalı[143]. Yüz kişiden biri bile bu özelliği dikkate almamıştır ama bunsuz piyanonun bloke olması ya da arka arkaya sesler çıkartması engellenemez. Tuşlara bastığında, çekiç tele vurur vurmaz geri düşüyor, sen tuşu aşağı da itsen, yukarı da kaldırsan fark etmiyor. Bana anlattığına göre, klavyeyi bitirmeden önce, onu çok uzun süre deniyormuş, tüm pasajları çalıyormuş; atlamalar yapıyormuş; ancak tam olarak emin olduğunda çalgıyı bitiriyormuş. Bunu yaparken, "Kendi çıkarımı değil, müziğin çıkarını koruyorum," diyor. Yoksa çalgıyı yapmayı çok kısa sürede bitirebilirmiş. Sıklıkla şöyle diyor: "Eğer ben, bu kadar tutkulu bir müziksever olmasaydım ve klavyeyi de bir parça çalabiliyor olmasaydım, işime olan sabrımı uzun

zaman önce kaybederdim. Çalanı aldatmayan ve uzun süre dayanabilen çalgıları seviyorum," diyor. Klavyeleri gerçekten dayanıklı. Ses tahtasının kırılmasına ya da çatlamasına karşı kesin garanti veriyor. Ses tahtası hazırlandıktan sonra onu dışarıda yağmura, kara, güneşe, tüm koşullara karşı bırakıyor; tahta küçük çatlamalar yapıp doyduğunda, bu çatlakları doldurup onun çok sağlam hale getiriyor. Çatladığı zaman çok mutlu oluyor çünkü bu şekilde ileride ona bir şey olmayacağı kesinleşmiş oluyor."[144]

Mozart, onun elinden çıkan orgları da denemek istediğini söylediğinde Stein oldukça şaşırmış, böylesine iyi piyano çalan birinin, sürekli aynı volümde ses veren, hiçbir nüans farkına olanak tanımayan, org gibi bir çalgıya ilgi duymasını anlayamadığını ifade etmişti. Ancak Mozart aynı fikirde değildi; onun gözünde ve kulağında org, tüm çalgıların kralıydı.[145]

Çalgı yapımcısının sekiz buçuk yaşındaki küçük kızı Anna Maria Stein'ın müzik yeteneği, Mozart'ın çok ilgisini çekmişti. Ancak babasının kısaca "Nanette" diye adlandırdığı bu kızın bazı zaafları vardı. Bir parçayı baştan sona aynı tempoda çalamıyordu. Mozart'a göre bu, çok büyük bir eksiklikti; çünkü müzikte en önemli nokta tempoydu ve küçük yaştan başlayarak kazanılmayan bu alışkanlık, ileri yaşlarda edinilemezdi. Mozart, küçük Nanette'in aynı pasajı iki kez peş peşe çaldığında giderek tempoyu yavaşlattığını belirtiyor ve bu konuyu Stein'la uzun uzun tartıştıklarını babasına yazıyordu.[146] Ne de olsa, yetenekli çocukların nasıl eğitilmesi gerektiğini o, herkesten daha iyi bilirdi.

Augsburg'da Bäsle ve Stein gibi, Mozart'ı heyecanlandırıp neşelendiren kişilerden başka, keyfini kaçıranlar da vardı. Babasının çocukluk arkadaşı, Salzburg'a eğitim için birlikte gittiği Jakob Wilhelm Benedikt Langenmantel, kentin belediye başkanı olmuştu, onu mutlak ziyaret etmeliydi. Ancak bu ziyaret ne yazık ki fazla neşeli geçmemişti. Özellikle belediye başkanının oğlu Jakob Alois Karl Langenmantel, Mozart'ın yolculuk boyunca, baba sının öğüdü doğrultusunda takmayı âdet edindiği şövalyelik nişanıyla alay etmiş, toplantıda bulunanların

çoğu ona katılmıştı. Bu durum Mozart'ın çok canını sıkmış, bir an önce toplantıyı, hatta kenti terk etmek istemişti. Sonraki günlerde araya giren dostlar, ortamı yumuşatmayı başarmış, konu kapanmıştı.

Bu gezinin ilk amacı Mozart'a yeni bir iş olanağı yaratmak olsa da, aynı zamanda yolculuğun masraflarını karşılamak için konser vermeleri de gerekiyordu. Augsburg'da iş olanağı kesinlikle gündeme gelemeyeceği için en azında hemşerileri Mozart'ı maddi yönden destekleyebilirdi. Aslında sarayın ve soyluların bulunmadığı Augsburg, müzisyenler için uygun bir yer değildi. Mozart da, tüccarların ağırlıkta olduğu bu yerden ayrılmaya can atmaya başlamıştı. 21 Ekim 1777'de düzenlenen konser, her zaman olduğu gibi, maddi yönden fazla tatminkâr olmasa da, Mozart'ın yeteneklerini bir kez daha gözler önüne serdiği için olumluydu. Konserin en ilginç yanı, yolculuğa çıkmadan Salzburg'lu Lodron ailesi için bestelenen KV 242, *Üç Piyano İçin Konçerto*'nun seslendirilmesiydi. Birinci piyanoyu, Augsburglu besteci ve orgcu Johann Michael Demmler, ikinci piyanoyu Mozart, üçüncü piyanoyu ise Stein çalmıştı. Mozart daha sonra kendi yapıtlarından örnekler sunmuş, konseri henüz tamamlamadığı bir sonatla noktalamıştı. Yapıtın son bölümünü konserde doğaçlama çalmıştı. Bu eser sonradan KV 309, *Do Majör Piyano Sonatı*'na dönüşecekti.

26 Ekim sabahı Augsburglu dost ve akrabalara veda edip yola koyuldular. Mozart'ın ve Bäsle'nin ayrılması kolay olmamış, özellikle genç kız epey gözyaşı dökmüştü. Ayrılmalarından bir gün önce Mozart, kuzininin günlüğüne Fransızca olarak şu satırları yazmıştı:

Si vous aimés ce que j'aime
vous vous aimés donc vous même
votre
Tres affectioné Neveu[147]

Wolfgang Amadée Mozart
Augspourg le 25 oct. 1777[148]

Franz Alois, ağabeyi Leopold Mozart'a çocukların ayrılırken çok üzüldüklerini bildirmişti. Bäsle hakkında oğlundan sürekli olumlu şeyler duyan Leopold Mozart, gençlerin ilk aşkını ve ilk ayrılığını oldukça farklı bir şekilde "ölümsüzleştirmek" istemişti. Arkadaşlarıyla hafta sonlarında oynadıkları oyun için yeni bir nişan tahtası sipariş etmiş, üzerine Mozart ve Bäsle'nin ayrılık sahnesini resmettirmişti. Fondaki Augsburg kiliselerinin önünde, gözleri yaşlı ve ellerinde kocaman mendillerle ağlayan iki genç görünüyordu. Bu olay, Leopold Mozart'ın ne denli açık fikirli bir baba olduğunun en iyi kanıtlarından biridir.

Mannheim-Bäsle'yle mektuplaşma

Mozart ve annesinin sonraki durağı, Pfalz Elektörü Karl Theodor'un yaşadığı Mannheim'dı. Yolda küçük bir prenslik olan Wallerstein'a uğradılar ancak umdukları ilgiyi bulamadılar. Prenses'in doğum sırasında ölmesi ve Prens'in derin bir üzüntü içinde yeni doğan bebeğin başında gözyaşı dökmesi, sarayda kimsede müzik düşünecek hal bırakmamıştı. Bu durum Mozart'ın annesine çok dokunmuş, kocasına yazdığı mektupta olayı detaylı olarak anlatmıştı.

30 Eylül 1777'de Mannheim'a ulaştılar. Çok eski dönemlerden beri hareketli bir kültür ve sanat yaşamına sahip olan kentte, o yılbaşında Ulusal Tiyatro açılmış, Almanca müzikli oyunların sergilenmesi için önemli bir adım atılmıştı. 1763'teki Avrupa gezisinde Leopold Mozart'ı çok etkileyen Mannheim Orkestrası, bu kez oğlunun da beğenisini kazanacak, mektuplarında uzun uzun bu topluluğun kusursuzluğunu dile getirecekti. Mozart, kente gelirken kendine uygun bir iş ortamını burada bulacağından emindi. Çünkü dışarıdan bakıldığında, müziğe bu denli önem veren bir hükümdarın yanında, onun gibi yetenekli biri için her zaman çalışma olanağı olmalıydı. Ancak olaylar beklendiği gibi gelişmedi.

31 Ekim'de Leopold Mozart'a yazdıkları mektupta, hem annesi hem de Mozart, yolculuklarından ve ilk gün yaptıklarından

bahsetmişlerdi. Her zaman olduğu gibi, delikanlının aklındaki tek düşünce olabildiğince çabuk, Elektör Karl Theodor'la temasa geçmekti. On dört yıl önceki gezilerinde yazlık sarayında ziyaret ettikleri bu müzik düşkünü soylu, o zamanlar çocuğun yeteneğine hayran kalmıştı. Mozart, Elektör'e ulaşmak için orkestra şefi Johann Christian Cannabich kanalıyla ilerlemeyi planlamış, Mannheim'daki ilk gününde onu ziyaret etmiş, ertesi gün sarayın müzik işlerinden sorumlu Kont Louis Aurel Savioli'ye gitmek üzere sözleşmişlerdi. Mozart, babasına gönderdiği ilk mektubu fazla ayrıntılı yazmamasının nedenini şöyle açıklıyordu: "Şimdi kesmeliyim, çünkü kuzinime yazmam lazım." Ve sanki Bäsle'yle mektuplaşmaya başlamış gibi, oldukça ciddi devam eden mektubuna neşeli bir ton hâkim olmuştu: "Babamın ellerinden öper, sevgili ablamı kısa ve kesin bir şekilde kucaklarım. Johannes Chrisostomus (27 Ocak benim doğum günüm). Sigismundus (Bu, benim Kilise'ye kabul edildiğim adım). Wolfgang Gottlieb Mozart. (Bugün benim isim günüm.)"[149]

Babasının mektubunun ardından Mozart, yaklaşık bir haftadır ayrı kaldığı ve yokluğunu derinden hissettiği kuzinine mektup yazmaya koyuldu. Bu ondan uzaktayken kaleme aldığı ilk belge olduğu için nasıl bir dil kullanması gerektiğini bilemez gibiydi: "İşte bu çok önemli! Ciddi şeyler yazmak istiyorum ama aklıma öylesi gelmiyor. Bay Dekan'a bana notaları çabuk göndermesini hatırlatmayı unutmayın. Bana verdiğiniz sözü unutmayın, ben de kendi verdiğimi unutmayacağım."[150] Oldukça resmî bir dille yazılan mektupta, iki gencin neşeli şakalarından iz yoktu. Ancak bir süre sonra Mozart, kuzinine hitap etmek için kalemi her eline aldığında, pek çoğu günlük konuşma dilinde yer almayan kaba ve argo kelimelere başvurmaktan, ayrıca bunlara bitmek bilmez kafiyeler uydurmaktan adeta zevk alacaktı. Mektuplaşmaları kısa sürede, aklına gelen her şeyi paylaşabileceği, kendine kesinlikle sınır koymayacağı bir şekle bürünmüştü. Bu ilk mektupta sözü edilen dekan, Augsburg'daki manastırın yöneticisiydi. İki gencin unutmamaları gereken söz ise birbirilerine göndermeyi taahhüt ettikleri portreleriydi.

Keyifli ve neşeli başlayan Mannheim günleri aynı şekilde devam ediyordu. Mozart, zamanının büyük bölümünü orkestra şefi Cannabich'in evinde geçiriyor; onun çevresi ve ailesiyle dostluğunu ilerletiyordu. Herkes tarafından "Rosa" diye çağrılan evin kızı Rosina Theresia Petronella, on üç yaşında olmasına rağmen çok iyi piyano çalıyordu. Mozart, Augsburg'da başladığı KV 309, *Do Majör Piyano Sonatı*'nı Mannheim'da tamamlayacak ve yapıtın ikinci bölümünün kızın, müzikal bir portresi olduğunu belirtecekti. Kentteki müzisyenlerden flütçü Johann Baptist Wendling, obuacı Friedrich Ramm, fagotçu Georg Wenzel Ritter ve tenor Anton Raaff genç bestecinin kısa zamanda yakın dost olduğu diğer isimlerdi. Orkestra şefi yardımcısı olarak görev yapan Joseph Georg Vogler ise Mozart'ın kanının bir türlü kaynamadığı isimlerin başında gelecek, babasına yazdığı mektuplarda sık sık onun yapıtlarını eleştirecekti.

Mozart'ın sarayın dikkatini çekebilmesi için uygun bir fırsat aranıyordu. Kasım ayı başında kutlanmakta olan Elektör'ün isim günü şenlikleri sırasında genç besteci yeteneğini gösterebilir, istediği işe kavuşabilirdi. 6 Kasım'da gerçekleşecek konsere katılması kararlaştırılmıştı. Bu arada Mozart, kente gelmesinin üzerinden henüz birkaç gün geçmiş olmasına rağmen, Mannheim'ın müzik yaşamı hakkında epey fikir sahibi olmuştu. Özellikle orkestranın disiplini, teknik kapasitesi ve güçlü sesi onu çok etkilemişti. Babasına yazdığı mektupta, o dönem için alışılmadık sayıda müzisyenden oluşan topluluk hakkında şunları söylüyordu: "Orkestra çok iyi ve güçlü, her bir keman grubunda on ya da on bir kişi çalıyor; ayrıca dört viyola, iki obua, iki flüt, iki klarnet, iki korno, dört viyolonsel, dört fagot, dört kontrbas, trompetler ve timpani var. Bu kadro iyi müzik yapmaya izin veriyor; ancak bana burası için bir *missa* besteleme arzusu vermiyor. Neden? Yalnızca süre yüzünden mi? Hayır, burada da her şey kısa olmak zorunda. Ancak buradaki şartlar göz önüne alınınca insan, çalgılar için bestelemek zorunda kalıyor. Çünkü insan altı soprano, altı alto, altı tenor ve altı bastan oluşan bir koroya karşılık yirmi keman ve on iki bas kullanınca aradaki oran sıfıra karşı bir oluyor."[151]

6 Kasım'da sarayda gerçekleşen konser her zaman olduğu gibi çok başarılı geçmiş; Mozart, Elektör ve eşinin huzuruna kabul edilmişti. Yaşadıklarını Salzburg'a anlatmak için önce Anna Maria Mozart mektuba başlamıştı.

Mannheim, 8 Kasım 1777

En Sevdiğim,

Ayın 29'unda gönderdiğin son mektubu ve diğerlerini de vaktinde aldık ama hemen cevaplayamadık. Aslında mektup yazacak zamanı bir türlü bulamadık. Akşamları hep çok geç geliyorduk. Saat 12.30'da yatıp sabah geç kalktıktan sonra zaman, yemek hazırlamakla geçiyordu. Yemekten sonra da Bay Cannabich'e gidiyorduk. Sonunda törenler[152] sona erdi. İlk günü saat 11.00'de top atışları yapıldı. Ardından Wolfgang, Bay Savioli'yle birlikte Prenses'i görmeye gitti. On dört yıl önce buraya bir kez daha geldiğini ona söylemiş ama Prenses hatırlayamamış. Daha sonra büyük bir ziyafet vardı. İkinci gün, büyük bir Almanca opera sahnelendi; adı, *Günther von Schwarzburg*[153] idi. Çok güzel bir opera müziği mükemmel; içinde bir bale de yer alıyordu. Üçüncü gün büyük "akademi"[154] düzenlenmişti. Wolfgang da bir konçertosunu, bir senfonisini seslendirdi ve bir sonatını doğaçlama çaldı. Orada bulunan herkes, başta Elektör ve Prenses olmak üzere konseri çok beğendi ve Wolfgang'ı çok alkışladı. Cuma günü, dördüncü gün bir komedi sahnelendi. Bay ve Bayan Cannabich'le birlikte gittik. O gün de, "akademi"nin olduğu gün gibi, Cannabich'lerin evinde yemek yedik. Bugün de Wolfgang onlarda yemekte; hemen sonrasında Elektör'ün çocuklarına gidecek. Dün de oradaydı. Elektör'ün dört çocuğundan ikisi piyano çalıyor ve Elektör, onları her şeyden çok seviyor. Wolfgang bir kere de Prenses'in huzurunda çalacak. Ne zaman olacağını henüz bilmiyoruz.

Sevgili kocacığım, yaklaşmakta olan isim günün için sana binlerce şans ve sağlık diliyorum. Bu dileklerimi sana yanında iletmek isterdim ama ne yazık ki bu kez böyle oldu. Senin şerefine güzel bir şarap içip senin de aynı şeyi yaptığını hayal ederek, Tanrı'nın izniyle en kısa sürede tekrar bir arada olmayı umuyoruz.

Mozart ise annesinin yazdıklarının altına şunları eklemişti:

Bugün öğleden önce Bay Cannabich'lerde kızı için bestelediğim sonatın[155] rondosunu[156] tamamladım. Sonrasında da beni bırakmadılar. Burada başta Elektör olmak üzere herkes benden çok memnun. *Akademi*'de çaldığım zaman Elektör ve beraberindekiler hemen piyanonun yanındaydı. Konserden sonra Bay Cannabich Elektör'le konuşmamı sağladı. Elini öptüğümde bana, "Sanırım on beş yıl önce buradaydınız?" dedi. "Evet, Majesteleri, o onura erişeli on beş yıl oldu." "Mükemmel çalıyorsunuz." Prensesin elini öptüğümde bana şöyle dedi: "*Monsieur, je vous assure, on ne peut jour meux*."[157]

Annemin de az önce yazdığı gibi dün yine Bay Cannabich'le birlikte saraydaydım. Elektör'le iki dost gibi konuştuk; çok içten ve merhametli biri. Bana, "Münih için bir opera bestelediğinizi duydum," dedi. "Evet, Majesteleri ama en büyük arzum burada sizin için bir opera bestelemek. Beni unutmamanızı dilerim. Tanrı'nın izniyle Almanca bir opera besteleyebilirim." "Bu iyi olurdu."

Elektör'ün bir oğlu ve üç kızı var. Kızların en büyüğü ve genç kont piyano çalıyor. Elektör, benimle çocukları hakkında konuştu. Onu, çocukların öğretmenlerini incitmeyecek şekilde cevapladım. Bay Cannabich de söylediklerimle hemfikirdi. Elektör ayrılırken bana son derece içten teşekkür etti. Bugün yemekten sonra saat iki sularında Bay Cannabich'le birlikte flütçü Wendling'i ziyaret ettik. Herkes çok kibardı. Kızı (bir zamanlar Elektör'ün metresiymiş) oldukça iyi piyano çalıyor. Onun ardından ben çaldım. Bugün size anlatamayacağım kadar keyifliydim. Sadece o anda aklıma gelen şeyleri çaldım. Sonrasında da kemanla üç düet çaldık ama parçaları ve bestecisini hayatımda daha önce hiç duymamıştım. (...) Daha sonra Elektör'ün çocuklarına gittik. Orada da üç kez tüm kalbimle çaldım. Elektör hiç hareket etmeden hep yanımda oturdu. Oradaki bir profesörün verdiği füg temasını işledim.

Ve sırada kutlamam var.

Çok sevgili babacığım,

Duygularımı şiirle aktaramam, şair değilim; kendimi gölgeler ve ışıkla ifade edemem, ressam değilim; düşüncelerimi hareketlerle de açıklayamam, dansçı değilim. Ama bunların hepsini seslerle yapabilirim. Ben bir müzikçiyim. Yarın Cannabich'lerin evinde, sizin doğum ve isim gününüzü kutlamak için piyano çalacağım. Bugün için *Mon tres cher Père*[158], her sabah ve her akşam yaptığım gibi, size tüm kalbimle sağlık, uzun bir yaşam ve mutluluk diliyorum. Salzburg'da olduğum zamana kıyasla sıkıntınız azalmıştır diye yürekten diliyorum; çünkü kabul etmeliyim ki, sıkıntınızın başlıca nedeni bendim. Hiç hak etmediğim şekilde bana kötü davrandılar, siz ise tüm şefkatinizle beni savunup tarafımı tuttunuz. Salzburg'u öylesine telaş içinde terk etmemin başlıca ve ivedi nedeni buydu. Bu yüzden umarım dileğim yerine gelmiştir. Müzikal bir kutlamayla noktalamak istiyorum. Size, müzikte yeni hiçbir şeyin bestelenemeyeceği yılları görecek kadar uzun bir yaşam dilerim. Hoşça kalın! Tüm samimiyetimle beni her zaman birazcık da olsa sevmeniz için yalvarıyorum ve bu arada, sınırlı küçücük bilgelik çekmecemde yenileri olmadığından doğum gününüzü bu denli zavallı şekilde kutladığım için, sizin arzuladığınız gibi bir olgunluğa erişene kadar beni affetmenizi diliyorum. Ellerinizden bin kez öperim, ölünceye dek size sadık oğlunuz

Mannheim, 8 Kasım 1777

Wolfgang Amadé Mozart[159]

Mannheim'da haftalar birbirini kovalıyor, Mozart bir türlü Elektör'den kentte kalmasını sağlayacak yanıtı alamıyordu. Artık kış ayları geldiği için, oldukça zor şartlarda geçeceği kesin olan Paris yolculuğuna çıkmak doğru bir karar gibi görünmüyordu. Bu arada masrafları sürekli artıyor, kazandıkları ufak meblağlar geçimlerini sağlamaya yetmiyordu. Böyle durumlarda Leopold Mozart, Salzburg'dan yardım etmeye çalışıyor ancak o da çevresine oldukça yüklü miktarda borçlandığı için, para bulmak her zaman kolay olmuyordu. Bu belirsizlik, herkesten çok Leopold Mozart'ın sinirlerini bozmaya başlamıştı. Mannheim'dan gelen mektupları her defasında olumlu bir haber bulmak umuduyla açıyor; ancak oğlunun hâlâ Elektör'ün cevabını beklediğini öğrenerek öfkeye kapılıyordu.

Aslında Mozart için de durum iç açıcı değildi. Hemen her gün, Elektör'le konuşma şansı olan kişilerin yanına gidip haber almayı umuyordu. Özellikle Kont Savioli sürekli olarak efendisine ulaşamamaktan yakınıyor, konunun aklında olduğunu söyleyerek genç besteciyi oyalıyordu. Elektör'ün danışmanı konumundaki orkestra şefi yardımcısı Joseph Georg Vogler, bu arabuluculukta belki daha etkin rol alabilirdi ancak Mozart, onu bir türlü sevemiyordu. Büyük olasılıkla orkestra üyeleri tarafından dışlandığı ve Cannabich'le çekişme içinde olduğundan Mozart, onların etkisinde kalıyor, yapıtlarının kötü olduğunu ve bilgisizliğini sık sık gündeme getiriyordu. Aslında müzik teorisi üzerinde araştırmaları bulunan Vogler, Elektör'ün maddi desteğiyle İtalya'da eğitim görmüş, tıpkı Mozart gibi Padre Martini'yle çalışıp Papa tarafından nişanla ödüllendirilmişti. Mannheim'da müzik eğitimi konusunda atılım yaparak Mannheim Tonschule'yi (Mannheim Müzik Okulu) kurmuş ve eğitim amaçlı iki kitap yayımlamıştı. *Tonwissenschaft und Tonsetzkunst* (Müzik Bilimi ve Armoni) adlı müzik teorisi kitabı ile *Stimmbildungskunst* (Ses Eğitimi Sanatı) adlı şan eğitimi kitabı 1777'de yayımlanmıştı. Mozart, 13 Kasım tarihli mektupta babasına, Vogler hakkında şu satırları yazıyordu: "Yaz dıklarınızdan Vogler'in kitabını okumadığınızı anlıyorum. Ben Canabich'ten ödünç alarak okudum." Mozart, babasına kısaca Vogler'in müzik eğitimini nerede aldığını ve İtalya yolculuklarını anlattıktan sonra onun hakkındaki olumsuz düşüncelerini sıralamaya devam ediyordu. "Geri döndükten sonra ruhani âleme katılıp saray vaizi olmuş. Ardından herkesin tahammül edilmez olduğunu söylediği ve her şeyin yanlış olduğu bir *miserere* bestelemiş. Kimsenin kendisini beğenmediğini görünce de, Elektör'e giderek orkestranın bilerek kötü çaldığını söylemiş. Tek kelimeyle, şef yardımcısı olacak şekilde işleri ayarlamayı bilmiş. Kendini eğitmiş bir aptal ama olduğundan daha fazlasına ulaşması imkânsız. Bütün orkestra, en üstten en alta, onu sevmiyor. Holzbauer'e[160] birçok kötülük yapmış. Kitabı kompozisyondan çok

hesap yapmayı öğretiyor. Kendine kalsa üç haftada besteci, altı ayda şarkıcı yetiştirdiğini söylüyor. Ancak bunu yaptığını gören yok."[161]

Aralık ayı gelmiş, kış iyice bastırmıştı. Kaldıkları oda iyi ısınmadığı ve annesi zamanının büyük bölümünü burada geçirdiği için dostlarının yardımıyla başka bir yere taşındılar; üstelik yeni buldukları evin fiyatı daha uygundu. Sürekli olarak Elektör'ün cevabını bekleyen Mozart, sonunda onunla konuşmayı başarmış ancak yine kesin bir cevap alamamıştı. Karl Theodor, genç bestecinin bahar aylarına dek kentte kalmasını çok istediğini söylemiş ancak bunun çocuklarına ders vermek için olduğunu ima etmişti. Doğal olarak böylesi bir işin maddi geliri fazla değildi. Ancak Elektör hâlâ açık bir kapı bırakıyor, Mozart'la ilgili kesin kararını vermediğini ifade ediyordu.

Her şeye karşın gelecekten umutluydu. Elektör'ün er ya da geç yeteneğini takdir edeceğinden, kendine uygun bir iş bulacağından emindi. O zamana dek kentteki dostlarıyla hoşça vakit geçirmeye ve birlikte müzik yapmaya devam ediyordu. Bu arada kuziniyle mektuplaşmayı sürdürüyordu. İlk Mozart yaşamöykülerinde, özellikle Nissen'inkinde, hiç bahsedilmeyen bu mektuplar daha sonra kısa alıntılar şeklinde metinlere girmeye başlamış, XX. yüzyılda tümüyle açığa çıkmıştır. Olayın bir başka ilginç yönü, günümüzde yalnızca Mozart'ın kaleminden çıkan mektuplara ulaşılabilmekte, Bäsle'nin yazdıklarının kayıp olduğu sanılmaktadır. Müzik tarihçilerinin pek çoğu, genç kızın gönderdiği cevapların sonraki yıllarda, Mozart'ın eşi Constanze tarafından ortadan kaldırılmış olduğuna inanmaktadır.

3 Aralık 1777 tarihinde kaleme alınan mektup, kullanılan argo ağırlıklı dil ve kelime oyunlarının fazlalığıyla, iki genç arasındaki yazışmanın nasıl geliştiğine çok iyi bir örnek oluşturur:

Mannheim, 3 Aralık 1777

Ma très chère Cousine,[162]

Size yazmadan önce kenefe gitmeliyim – Artık geçti işte! Ah! Şimdi içim yine rahat ... şimdi yüreğime su serpildi ... artık yine ağız tadıyla yiyip içebilirim! Evet, evet, insan içini ne kadar boşaltırsa yaşamı da o kadar iyi

olur. Eğer baş, boyun ve kol ağrılarınız olduğunu yazmasaydınız, 25 Kasım tarihli mektubunuz doğru zamanda elime geçmiş olurdu; ama şimdi, şu anda, halihazırda, artık ağrılarınız olmadığı için 26 Kasım tarihli mektubunuzu zamanında almış oldum. Evet, evet, benim sevgili kuzinim, bu dünyada işler işte böyle yürüyor; kiminde para kesesi var, kiminde para, peki sizinki nerede, □'inizde değil mi? *Hey presto*[163], bakırcı, tut onu, vurma bana, tut onu, vurma bana, kıçımı yala, bakırcı, evet, doğru bu, buna inananlar kutsanacaktır, inanmayanlar Cennet'e gidecektir; ama dosdoğru gidecektir, yoksa benim yazılarım gibi değil. Görüyorsunuz ki istediğim gibi yazabiliyorum ben, güzel de yazabiliyorum karmaşık da, düzgün de yazabiliyorum kargacık burgacık da. Kısa bir süre önce keyfim hiç yerinde değildi, yazılarım güzel, düzgün ve ciddiydi; bugünse çok keyifliyim, o yüzden yazdıklarım karmaşık, kargacık burgacık ve neşeli. Ama şimdi önemli olan sizin hangisinden daha çok hoşlandığınız; ama ikisinden birini seçmelisiniz, benim için ortası diye bir şey yok: ya güzel ya karmaşık, ya düzgün ya da kargacık burgacık, ya ciddi ya da neşeli, ya ilk üç sözcük ya da son üç sözcük. Bir sonraki mektubunuzda kararınızı bekliyorum. Benim kararım belli; gerekirse yürürüm, ama duruma göre, müshil almışsam koşarım, hiç tutamazsam da donuma yaparım. Tanrı senin ayağını korusun, pencerede bir hayvan paçası duruyor. Bu arada sevgili kuzinim, Fräulein Freysinger'in yaptığı ve Fräulein Juliana'nın da iletme nezaketini gösterdiği komplimanlar için size minnettarım. Bana daha fazlasını da yazabileceğinizi söylüyorsunuz ama bu kadarı bile fazla –kabul ediyorum, tek bir mektup için bu kadarı çok fazla; ama zamanla daha fazlası da yazılabilir– anlıyor musunuz beni, sonat[164] konusunda biraz daha sabırlı ol mak gerekiyor, değil mi? Eğer sevgili kuzinim için olsaydı, çoktan bitmiş olurdu (Matmazel Freysinger'in hâlâ bunu düşünüp düşünmediğini kim biliyor ki zaten!) Buna rağmen sonatı en kısa zamanda bitireceğim ve bir mektup yazıp sevgili kuzinimden hepsini uygun bir biçimde iletmesini rica edeceğim. Sırası gelmişken Augsburg'dan ayrıldığımdan beri pantolonumu hiç çıkarmadım; yalnızca geceleri yatağa girmeden önce çıkarıyorum. Ne düşünüyorsunuz hâlâ Mannheim'da olmam hakkında, hâlâ burada? Aslında buradan ayrılmamış olduğum için, zaten hiçbir yere gitmiş de değilim. Ama sanırım yakında Mannheim'dan

ayrılacağım. Size tekrar haber verinceye kadar yine Augsburg'dan Mannheim adresime yazmaya devam edebilirsiniz. Amcam beyefendi, hanımefendi ve de küçük hanım bizden sürekli haber almak istiyorlar. Uzun süredir bizden mektup almadıkları için, hasta olduğumuzu düşünerek endişelenmişler. Nihayet önceki gün bizim 26 Kasım tarihli mektubumuzu alınca sevinmişler; bugün, yani 3 Aralık'ta da memnuniyetle yanıt verdiler. Bu durumda size verdiğim sözü tutmuş oluyor muyum? Buna sevinmişsinizdir herhalde. Ama Münih'i sonat için hazırlamayı sakın unutmayın, ne de olsa insan tuttuğu sözü vermeli, erinin sözü olmalı.[165] Ama şimdi efendi olalım.

Size çabucak bir şey anlatmalıyım; bugün yemeği evde değil, Mösyö Wendling diye birinin yanında yedim; bu arada bilmelisiniz ki, kendisi her zaman saat bir buçukta yemek yer, evlidir ve sürekli hastalıklı olan bir kızı vardır. Karısı ise bir sonraki operada söylüyor. Kendisi de flüt çalıyor. Düşünsenize, saat bir buçuk, yatakta olan kızları hariç, hepimiz masada oturmuş yemek yiyoruz.

Kız olsun, erkek olsun bütün iyi dostlarımıza biz ikimizden bir kıç dolusu selamlar. Annenizin ve babanızın selamları da üçüncü sayfanın on ikinci satırında. Bunun dışında, yaşlı bir ineğin taze boklarını saymazsak hiçbir taze haber yok. Kızlık soyadı Schlüsselmacher[166] olan Anna Maria Schlosser'e[167] de böylece veda ediyorum. Hoşça kalın ve beni hep sevin; hemen yazın[168] *bana*, çünkü soğuk *hava*, sözünüzü *tutun*, beni *avutun*, *Addieu, mon Dieu*[169], sizi binlerce kez öptüm, artık *öldüm, geberdim.*

Mannheim

Ma très chère Cousine

Yok balgam

Hiç Berlin'e gelmediniz mi?

3 Aralık bugün: Dürüst ve gerçek kuzin perhiz yok bugün,[170]

güzel ve fırtınalı havada gezen.

1777, gece yarısında, W.A. Mozart şimdiden sonsuza.

S: sıçmak: çok sert.

Amin.[171]

Aloisia

Yıl sonunda meydana gelen bir olay, genç bestecinin kentte kalma hayallerinin tümüyle kaybolmasına neden olmuştu. 30 Aralık 1777'de ölen Bavyera Elektörü Maximilian'ın yerine, Karl Theodor geçecekti ve bu Mannheim Sarayı'nın eski önemini kaybetmesi anlamına geliyordu. Yeni durum, yönetim merkezinin Münih olmasını gerektirmiş, Karl Theodor da, sarayındaki sanatçılarla birlikte Münih'e doğru yola çıkmıştı. Oradaki müzisyenlerin büyük bölümü işlerinde kalmaya devam etmiş, yeni Elektör Mannheim'dan beraberinde getirdiği kişileri onlara eklemişti. Bu doğal olarak ortaya bir kadro şişkinliği çıkarmış, Mozart gibi iş bekleyenlerin umudunu tümüyle ortadan kaldırmıştı.

Leopold Mozart, durumu öğrenir öğrenmez oğlunun Mannheim'ı terk etmesi gerektiğini kavramıştı. Kent artık eski günlerindeki gibi önemli bir merkez olmaktan hızla uzaklaşmaya başlayacaktı. Ancak Mozart'ın buna hiç niyeti yoktu. Uzun süredir Mannheim'dan ayrılmakta ayak sürümesinin gerçek nedenini babasına nasıl açıklaması gerektiğini düşünüyor, uygun bir ortam kolluyordu. Elektör'ün kararsız davrandığı aylarda bile Mozart, sanki için için bu belirsizliğin olabildiğince uzamasına dua ediyor; kentten ayrılmasını geciktirecek olaylara dört elle sarılıyordu.

Adı Aloisia idi. Aile içinde herkesin "Luise" diye hitap ettiği bu kıza Mozart büyük bir tutkuyla bağlanmıştı. Genç kızın inanılmaz güzellikte bir sesi, etkileyici gözleri vardı, ayrıca çok iyi piyano çalıyordu. Mozart'la büyük olasılıkla babası vasıtasıyla tanışmıştı. Sarayda görevli Fridolin Weber, şarkıcılık ve suflörlük yapıyor aynı zamanda nota kopisti olarak çalışıyordu. Gençliğinde bir süre hukuk eğitimi almış, resmî görevlerde çalışmış ancak işleri ters gidince tiyatro dünyasına yönelmişti. Mozart, eserlerinin kopyasını çıkartmak için ona

başvurmuş, sonrasında ailesiyle tanışmıştı. Dördü kız beş kardeştiler, anneleri Cäcilia Weber, içkiye olan düşkünlüğü nedeniyle zaman zaman sorunlar yaşasa da, genelde uyumlu ve neşeli bir aile hayatları vardı. En büyük kardeşin adı Josepha'ydı, onu içlerinde tek erkek olan Johann Nepomuk izliyor, Aloisia, Constanze ve Sophie sırasıyla devam ediyordu.[172] Mozart, bu aileyle yolunun ileride yeniden kesişeceğinden ve özellikle Constanze'nin, yaşamında çok farklı bir yeri olacağından, o günlerde doğal olarak habersizdi.

Mozart ilk andan itibaren kendini Weber ailesinin yanında evindeymiş gibi hissetmeye başlamış; Aloisia'yla piyanonun başında geçirdiği saatlerin bitmesini hiç istememişti. Birlikte çalışarak genç kızın şarkı söylemesinin daha da gelişeceğine inanıyordu. Ona karşı hissettikleri Bäsle'den farklıydı. Bu kez sadece gülüp eğlenmek, kaba saba şakalaşmak yerine, her ânını kaplayan müziği paylaşmak istiyordu. Özellikle Aloisia'nın sesini duymak her defasında Mozart'ın aklını başından alıyordu. Ancak bir sorun vardı: Bu durumu, babasına nasıl açıklayacaktı? Konuyu fazla büyütmeden vermek ve Leopold Mozart'ın kulağına hoş gelecek kelimelerin ardına sığınmak en doğrusu olacaktı.

Sonunda kendinde o cesareti buldu ve 17 Ocak 1778 tarihli mektubunda şunları yazdı: "Gelecek Çarşamba, birkaç günlüğüne Kircheim-Bolanden'e, Oranje Prensesi'ni ziyarete gidiyorum. Herkes Prenses hakkında çok olumlu konuştuğu için gitmeye karar verdim. Prenses, yakın arkadaşım olan Hollandalı bir subayı, yılbaşında beni yanında götürmediği için fena halde azarlamış. Bu geziden en az sekiz *louis* altını kazanacağımı umuyorum. Prenses şarkı söylemeye çok meraklı olduğu için dört aryamın kopyasını çıkarttım; ayrıca bir senfoni de götürüyorum. Çünkü sarayda çok iyi bir orkestra var ve her akşam konser düzenleniyor. Aryaları geziye benimle birlikte gelecek Bay Weber adlı bir kişi kopya edeceği için bana pahalıya mal olmayacak. Size onun kızından daha önce bahsettim mi bilmiyorum? Mükemmel şarkı söylüyor, billur gibi bir sesi var. Sadece rol yapmasını biraz ilerletmesi gerek, bunu başarırsa her operada primadonna olarak

sahneye çıkabilir. Henüz on altı yaşında.[173] Babası son derece namuslu, çocuklarını iyi eğiten bir Alman; bu yüzden kızıyla çok ilgileniyor. Bay Weber'in altı çocuğu var, beş kız[174], bir erkek. Karısı ve çocuklarıyla on dört yıl boyunca iki yüz *gulden* ile geçinmek zorunda kaldıktan sonra, işini çok iyi yaptığı ve Elektör'e çok yetenekli bir şarkıcı yetiştirdiği için şimdi dört yüz *gulden* kazanıyor. Kızı, De Amicis[175] için bestelediğim korkunç pasajlarla dolu aryayı[176] mükemmel söylüyor. Bu aryayı Kircheim-Bolanden'de de söyleyecek"[177].

Satır aralarındaki ayrıntılar, Mozart'ın babasının nelerden etkilenebileceğini çok iyi bildiğini gösteriyordu. Her şeyden önce uzun süredir parasızlıktan yakınan Leopold Mozart'a ilk haber olarak yapmayı planladığı ve sekiz *louis* altını kazanmayı umduğu geziyi müjdeleyerek başlamış, ardından aryaları kopya etmek için fazla masraf yapmayacağını açıklamış ve bu iyiliği borçlu olduğu kişiyi babasına tanıtmıştı. Hemen ardından, son derece gündelik bir olaydan söz edercesine, kızını daha evvel tanıtıp tanıtmadığını hatırlamadığını vurgulamış, mükemmel şarkı söylemesini övmeye başlamıştı. İlk mektupta babasını daha fazla şüphelendirmemek için ağırlıklı olarak Fridolin Weber'den söz etmiş, adamın çocuklarını iyi eğitebilmek için çaba harcadığını eklemeyi unutmamıştı. Çünkü bu, Leopold Mozart için bir insanda bulunması gereken en önemli vasıflardan biriydi. Ailenin zor şartlarda geçindiğini, yıl larca sadakatle hizmet ettiklerini vurgulayıp kızının şarkı söylemedeki becerisini tam olarak vurgulamak için hangi aryadan bahsettiğinin adeta altını çizmiş, ünlü soprano De Amicis'in teknik becerilerine babasının da en az kendi kadar hayran olduğunu bildiğinden bunu vurgulamaya özen göstermişti. Mektubun bir başka ilginç yanı da, Aloisia ve babasından bahsettiği bu bölümün hemen ardından, birkaç gün önce düzenlenen konserden ve orada çok fazla sevmediği Vogler'le karşılaşmasından söz etmesiydi.

Leopold Mozart bu mektuba verdiği yanıtta, sağlıklarının yerinde olduğuna sevindiğini belirtiyor ve kızıyla kendisinin de sıhhatli

olduklarını ekliyordu. Onu asıl ilgilendiren, bir süre önce Padre Martini'ye yazdığı mektubuna cevap almış olmasıydı. Leopold Mozart, Elektör üzerinde çok etkili olduğunu duyduğu Padre Martini'den, oğlunun Mannheim'da işe alınması konusunda yardım rica etmişti. Gelen cevap oldukça diplomatikti. Konuyu sarayda görevli Anton Raaff'a ileteceğini belirten Padre Martini, Leopold Mozart'ın az da olsa umutlanmasına neden olmuştu. Ancak Elektör'ün o sıralarda, İtalya'dan gelecek tavsiye mektuplarından önce dikkate alması gereken yeni bir görevi vardı ve bu görev ne yazık ki Mozart'ın beklentilerini karşılamıyordu.

Aslında artık bunların hiçbiri Mozart'ın ilgisini çekmiyordu. Onun aklında yalnızca Aloisia ve onun kusursuz şarkıcılığı vardı. 4 Şubat tarihinde babasına yazdığı mektupta, Bay Weber ve kızıyla birlikte yaptıkları geziyi en ince ayrıntısına dek anlatmıştı:

"Öncelikle Kirchheim-Bolanden'de sevgili dostlarımla yaşadıklarımı size anlatmam gerek. Tam bir tatil oldu. Cuma sabahı saat sekizde Bay Weber'lerin evinde kahvaltı ettikten sonra yola çıktık. Dört kişilik, rahat bir arabayla yolculuk yapıyorduk. Saat dörtte Kircheim-Bolanden'e vardık ve gelişimizi bir notla saraya bildirdik. Ertesi gün başkemancı Bay Rothfischer[178] bizi görmeye geldi. Onun hakkında Mannheim'da çok olumlu sözler duymuştum, bende de aynı izlenimi uyandırdı. Akşam saraya gittik. Matmazel Weber üç arya söyledi. Tek kelimeyle olağanüstüydü. Geçen mektubumda ondan biraz bahsetmiştim ancak şimdi yapabileceklerini daha yakından görünce onu daha fazla anlatmaktan kendimi alamıyorum. Konserden sonra sarayda yemek yedik. Ertesi gün pazar olduğu için konser yoktu, yemek için saraya gide bilecekken kaldığımız yerde üçümüz birlikte yemeği tercih ettik. Baş başa hiç olmadığı kadar iyi vakit geçirdik.

Pazartesi, salı ve çarşamba günleri hep konser vardı. Matmazel Weber toplam on üç kez şarkı söyledi, iki kez de piyano çaldı; hiç de kötü çalmıyor. Beni en çok şaşırtan çok iyi nota okuması. Düşünün bir kere, benim zor bir sonatımı ağır ancak hiç yanlış yapmadan deşifre

etti. Kendi adıma o sonatı, Vogler'den dinlemektense ondan dinlemeyi tercih ederim."[179]

Mozart'ın bu yolculuk boyunca çok mutlu olduğu her halinden belli oluyordu. Fridolin Weber, onun için bir anlamda babasının yerini tutmuş gibi görünüyordu, hatta o denli otoriter davranmadığı için belki kendini daha rahat hissediyordu. Leopold Mozart'tan on dört yaş genç olan adam, Mozart'tan yirmi üç yaş büyüktü yani bir çeşit büyük ağabey olarak da algılanabilirdi. Aloisia ise güzelliğinin yanı sıra şarkı söylemesiyle de genç besteciyi tam anlamıyla etkisi altına almıştı. Ancak burada gözden kaçırılmaması gereken bir başka detay, Mozart'ın büyük bir hayranlık duyduğu genç kızın piyano çalışı için, oldukça ölçülü ifadeler kullanmasıydı. Hiç sevmediği Vogler'den daha iyi olduğunu söylese de, şarkıcılığı kadar kusursuz olmadığı kesindi. Bu da, Mozart'ın sanatsal değerlendirmelerde ne denli objektif davranabildiğinin en iyi kanıtlarından biridir.

Mektupta birlikte yapılan konser gezisinin ayrıntılarından sonra, Mozart'ın gelecek için tasarladıklarıyla ilgili bölüme sıra gelmişti. İşte bu noktadan itibaren Leopold Mozart, oğlunun yazdıklarını okurken derin bir endişeye kapılmaya başlamış olmalıydı; bunca yıldır üzerine titrediği evladı onu hayrete düşürüyordu. İşin ilginç yönü Mozart, yazdıklarını büyük bir içtenlikle kaleme alıyor; etkisini kuvvetlendirmek için annesinin de kendine katıldığını sık sık vurguluyordu.

Mozart, bir süre önce Mannheim'daki yakın dostları flütçü Johann Wendling ve obuacı Friedrich Ramm'la Paris'e gitme planlarından babasına bahsetmiş; bu iki ismin orada iyi ilişkileri olduğunu ve bunun da kendisine yardımcı olabileceğini bildirmişti. Ancak şimdi Weber ailesinden, özelikle de Aloisia'dan ayrılmayı hiç istemediği için babasına bir mazeret uydurması gerekiyordu. Delikanlı her zaman olduğu gibi, Leopold Mozart'ın zayıf yönünü çok iyi biliyordu: "Wendlig çok dürüst ve çok iyi bir adam ancak ne yazık ki inançsız biri. Ramm çok yararlı bir insan ancak fazla özgür."[180] Dostlarının zaaflarını böylece vurguladıktan sonra, kendisi gibi inançlarına bağlı

birinin, bu tip kişilerle birlikte seyahat etmekten fazla hoşlanmayacağını söylüyordu. Oğluna her zaman iyi bir Hıristiyan olmasını öğütleyen babasının bu durumda söyleyecek fazla bir şeyi olmamalıydı.

Sıra, Mozart'ın bundan sonra ne yapmak istediğini açıklamasına gelmişti. Önce Leopold Mozart için çok önemli olan maddi sorunların nasıl aşılacağını açıklamak gerekiyordu. Bir süre önce Ferdinand Dejean adlı Hollandalı bir amatör müzisyen, ondan flüt için eserler yazmasını istemiş, karşılığında iki yüz *gulden* vereceğini söylemişti. Bu meblağ onun uzunca bir süre Mannheim'da kalmasına yeterdi. "Şu anda hiç durmadan De Jean'ın yapıtlarını tamamlamak için uğraşıyorum, böylece 200 *gulden* alacağım. Burada istediğim kadar kalabilirim. Bay Weber, civardaki konser olasılıklarını değerlendirecek. Birlikte seyahat etmek istiyoruz. Onunla birlikte seyahat ettiğim zaman tıpkı sizinleymişim gibi hissediyorum, bu yüzden onu çok seviyorum. Size çok benziyor, karakteri, düşünme tarzı sizin gibi. Annem size yazmaya vakit bulabilse benzer şeyleri söyleyecek. Birlikte yaptığımız gezide çok rahat ettiğimi itiraf etmeliyim. Çok rahattı ve çok eğlendik. O konuşurken sizi duyar gibi oluyorum. Yanında hiçbir şeyle ilgilenmem gerekmiyor, tek kelimeyle bir prens gibi hizmet görüyorum."[181]

Mozart, mektubun sonraki bölümünde artık kendini tümüyle Weber ailesiyle yapmayı planladığı geziye kaptırmış gibiydi. Büyük bir heyecanla planlar kuruyor babasını da bu işin olabilirliğine inandırmak istiyordu. Hatta ondan İtalya'daki dostlarıyla en kısa sürede görüşmesini, Aloisia'nın nerelerde sahneye çıkabileceğini araştırmasını rica ediyordu. Genç kızın başrolünü oynayacağı bir eser için kendi, ücretinin yarısını almaya razıydı. Üstelik Mannheim'dan İtalya'ya doğru yapacakları bir gezide büyük olasılıkla Salzburg'a da uğrayacaklar ve iki aile birbirini yakından tanıyacaktı.

"Bu aileyi gerçekten çok seviyorum ve onları mutlu etmekten başka bir düşüncem yok, bunu belki de gerçekleştirebilirim. Onlara tavsiyem İtalya'ya gitmeleri. Sizden de ricam en kısa zaman da İtalya'daki

dostlarımız aracılığıyla orada bir primadonnaya ihtiyaçları olup olmadığını araştırmanız. Matmazel Weber'in şarkı söylemesine her şeyimle kefil olurum ve bu bana büyük onur verir. Birlikte çalışmalarımızdan kısa zamanda çok şey öğrendi. Eğer bu gezi[182] gerçekleşirse Bay Weber ve kızıyla birlikte Salzburg'da sevgili babamı ve ablamı da ziyaret edebiliriz. Ablam Matmazel Weber'i tanıyınca gerçek bir arkadaş bulacak, onun burada, tıpkı ablamın Salzburg'da olduğu gibi, iyi bir ünü var. Babası, tıpkı benim babam gibi, tüm aile Mozart'lara çok benziyor. Onlarla birlikte Salzburg'a gelirsem çok sevineceğim ve siz de onun şarkı söylemesini duyabileceksiniz. Lütfen İtalya'ya gidebilmemiz için elinizden geleni yapın, biliyorsunuz opera bestelemek benim için en önemli şey."[183]

Oğlunun yazdıklarına karısının eklediği satırlar Leopold Mozart'ın endişesini daha da arttırdı: "Sevgili Kocacığım, bu mektuptan da öğrendiğin gibi Wolfgang yeni dostlar edindi. Ve çok iyi bildiğin gibi böyle olunca onlar için her şeyini vermek istiyor. Yalnız kızın inanılmaz güzellikte şarkı söylediği gerçek. (...) Weber ailesiyle tanıştığından beri tümüyle değişti, benim yanımda vakit geçirmek istemiyor. (...) Bu satırları o evde yokken aceleyle ve ondan gizli yazıyorum. Hoşça kal. Her zaman sadık karın."[184]

Leopold Mozart, o güne dek oğlundan yüzlerce mektup almış, pek çoğunda onun çocuksu hayalleriyle karşılaşmış, çoğuna gülüp geçmişti. Ancak bu kez durum çok farklıydı. Delikanlı gerçekten kendini, yazdığı fikirlere inandırmış ve yaşamını bu uğurda feda etmeye karar vermişti. Bunca emekle büyüttüğü, üzerine titrediği oğlu, Weber ailesinin peşine takılıp yoksul çalgıcılar gibi kent kent dolaşma hayalleri kuruyordu. Bir şeyler yapmalı, vakit kaybetmeden kontrolü ele almalıydı. Öfkeyle hareket etmemeli ancak düşüncelerinin ne denli anlamsız olduğunu oğluna açıklamalıydı. Tüm kızgınlığına rağmen mantık çerçevesi dışına çıkmadan her şeyi en ince ayrıntısına dek açıklamalıydı. 11 Şubat günü yazmaya başladığı mektubu ancak bir gün sonra tamamlayabildi ve hiç zaman kaybetmeden oğluna gönderdi. "Sevgili Oğlum, 4 Şubat tarihli mektubunu hayret ve korku içinde

okudum. Uykusuz geçen bir gecenin ardından, yorgun bir şekilde, bugün, ayın 11'inde yazmaya başladığım cevabı çok yavaş, kelime kelime yazarak yarına dek tamamlamayı umuyorum. Almış olduğum mektup bana, oğlumun çok iyi tanıdığım kötü yönünü gösterdi. Başkalarının ağzından çıkan ilk söze kanması, onları hiç düşünmeden kabul etmesi, olayları fazla tartmadan kendi adını ve ailesinin onurunu bu yolda feda etmesi onun en kötü yönlerinden biri. Bu mektup beni derinden yaraladı."

Leopold Mozart oğlundan, yazdıklarını büyük bir dikkatle okumasını istedikten sonra çocukluk günlerinden bir anıya dönmüştü. Çok küçük yaşlardan beri aralarında eşine ender rastlanır bir ilişki vardı: "Küçük bir çocukken, her gece uykudan önce sana söylediğim aynı şarkıyı dinler, sonunda defalarca burnumu öperek, yaşlandığım zaman beni cam bir fanus içine koymak istediğini, böylece hep yanında kalmamı sağlayacağını ve aynı zamanda başkalarından da koruyacağını söylerdin." Eski günlerdeki bu duygulu sahnenin hatırlatılmasının ardından, sıra Mozart'ın son yolculuğa çıkış nedeninin bir kez daha vurgulanmasına gelmişti: "Yolculuğunun iki nedeni vardı: İyi ve sürekli bir iş aramak, eğer bu mümkün olmazsa bol kazanç getirecek şehirlerde kendini göstermek. Her iki ihtimalde de amaç, ailene ve sevgili ablana yardım etmek, kendini dünyaya tanıtmaktı. Bunu yapmak, Tanrı tarafından sana bahşedilen olağanüstü yetenek yüzünden boynunun borcu olmalı."

Babası, Mozart'ın Salzburg'dan ayrıldıktan sonraki dönemde yaşadıklarını satır başlarıyla hatırlatmayı uygun bulmuştu: "Augsburg'da küçük maceralar yaşadın, kardeşimin kızıyla keyifli anlar geçirdin. Mannheim'da çok iyi vakit geçirdin. Bay Cannabich tarafından övüldün, bestelediğin piyano sonatının *Adagio*'sunda, onun kızının portresini çizdin, kısacası en gözde dostların onlardı. Daha sonra Bay Wendlig'le dostluğun geldi. Ve en yakın arkadaşın o oldu. Bir süre sonra Bay Weber'le dostluk kurdun, öncekilerin hepsi unutuldu. Şimdi bu aile en şerefli en dini bütün aile ve kızları da, seninle Weber ailesi arasında oynanmakta olan trajedinin başrol

oyuncusu." Leopold Mozart, oğlunun düşüncelerinin ne denli çocukça olduğunu gösterebilmek için, ona çok yakından tanıdığı müzik dünyasından örnek vererek işe başlaması gerektiğinin farkındaydı: "Onu[185] primadonna olarak İtalya'ya götürmek istiyorsun. Lütfen bana söyler misin, sen, öncesinde Alman top raklarında bir kez bile sahneye çıkmamış birinin, oralarda başarı kazandığına tanık oldun mu?"

Ancak mektubun bundan sonrasında Leopold Mozart'ın sabrı taşmaya başlamış, yavaş yavaş hiddeti artmıştı: "Yazmaya hâlâ elimin varmadığı önerin, Bay Weber ve kızlarıyla[186] dünyayı dolaşma fikrin, neredeyse aklımı kaçırmama neden olacaktı. Sevgili oğlum, nasıl böyle bir düşünceyi ciddiye alabiliyorsun, yazdıkların bana bir roman gibi geldi. Gerçekten tüm ününü, yaşlı anne ve babanı, sevgili ablanı bir kenara bırakıp böyle bir yolculuk yapmayı düşünüyor musun? Beni çok iyi tanıyan, ayrıca seni de seven bu kentte ve Başpiskopos'un önünde rezil olmamı mı istiyorsun?" Leopold Mozart, oğlunun yeteneğini harcamasına göz yummamaya kararlıydı. Bir baba olarak elinden gelen her şeyi yapmalı, Paris'e gitmesini sağlamalıydı. Bu nedenle, karşılıklı konuştuğunu varsaydığı Mozart'a tüm gücüyle seslendi: "Derhal Paris'e doğru yola çık! Büyük insanların yanında yerini al! '*Aut Caesar aut nihil!*'[187] Paris'i görme fikri, seni bu boş hayallerden koruyabilir. Yetenekli bir insanın ünü, ancak Paris'ten tüm dünyaya yayılabilir."

Leopold Mozart, bu sert çıkışın ardından, daha yumuşak bir ifadeyle oğlunun gönlünü alıcı sözler yazmaya özen gösterdi: "Sevgili oğlum, beni kızgın bir babadan çok, gerçek bir arkadaş gibi gör. Paris'te ün ve para kazandıktan sonra İtalya'ya gidip istediğin gibi opera besteleyebilir, Mademoiselle Weber'i de orası için önerebilirsin. Yüz yüze konuşmak, emprezaryolara yazılan mektuplardan daha iyi sonuç verir. Bununla birlikte, ben bu yolu da deneyeceğim[188]. En kısa zamanda bana cevap yaz. İkimiz de seni milyonlarca kez öpüyoruz. Yaşlı ve dürüst baban.

Nannerl kendi hesabına iki gündür ağlıyor.

Annen de seninle birlikte Paris'e gitmeli ki, orada düzen sağlanabilsin."[189]

Mektup, Mozart üzerinde beklenilen etkiyi yapmıştı. Babasının düşünceleri onun için her zaman çok önemliydi. Sevdiği insanla bilinmez bir ufka doğru kanat çırpmak istemiş ama bunu başa ramamıştı. Mannheim'dan ayrılmanın Aloisia'yla olan ilişkisinin boyutunu değiştireceğinin farkındaydı. Babasına yazdığı cevapta, onun bu şekilde düşüneceğini tahmin ettiğini belirtiyor ancak bu konudan kendisine bahsedeceğine dair Weber ailesine söz verdiğini ekliyordu. Mozart bu süreçte ağır bir hastalığa yakalanmış, soğuk algınlığı yüzünden birkaç gün yataktan çıkamamıştı. Belki bozulan morali, bünyesini zayıflattığı için hastalığa yenik düşmüştü. Belki de Nannerl gibi ağlayarak geçirmek istediği birkaç gün boyunca hastalığını bahane ederek herkesten uzak kalmayı seçmişti.

1778 Şubatı sona ererken Mozart artık Mannheim'da daha fazla kalamayacağının farkındaydı. Baştan planlandığı gibi Paris'e gitmeli, şansını orada denemeliydi. Yine de olabildiğince ağır hareket etmekten kendini alamıyordu. Aloisia'nın bulunduğu kentte geçireceği her saat ona başka bir mutluluk veriyordu. Babası, Paris'te ne yapması, kimlerle konuşması gerektiğini en ince ayrıntısına dek yazıyordu. Aslında bu denli titizlenmekte haksız sayılmazdı. Çok hareketli ve karmaşık bir kent olan Paris'te "yoldan çıkmak" an meselesiydi. Leopold Mozart, önceki ziyaretlerinde daima kendileri gibi insanlarla arkadaşlık etmeye büyük özen gösterdiği için, başlarına bir şey gelmediğini belirterek bu kez de aynı şekilde davranması için oğlunu uyarıyordu. Özellikle kadınlar konusunda çok dikkatli olmasının altını çiziyordu. Ayrıca bu yolculuğun onu Salzburg'dan, dolayısıyla kendinden çok daha uzağa götüreceğine de üzülüyordu. Aslında Leopold Mozart gerçekten oğluyla bir babadan çok, bir arkadaş gibi konuşmaya özen gösteriyor, zorda kalmadıkça otoriter bir tavır sergilemiyordu. Büyük olasılıkla Mozart üzerinde bu denli etkili olabilmesinin altında yatan gerçek neden buydu.

Babasının endişelerine hak veren Mozart, 28 Şubat tarihli mektubunda onu rahatlatmak istercesine şu satırları yazıyordu: "Her şeyi bana bırakın. Tüm gücümle Mozart adını yüceltmek için çaba harcayacağım, bu konuda hiç şüphem yok."[190] Aynı mektupta, Mannheim'daki son günlerinde bestelediği iki aryadan da söz ediyordu. İlkini (KV 295, *Se al labro mio con credi*) tenor Anton Raaff için yazmış ve kendisine ulaştırmıştı. Ayrıca yapıt üzerinde istediği düzeltmeleri yapmaya hazır olduğunu belirterek, onun sanatına ne denli değer verdiğini vurgulamıştı. Aryayla ilgili babasına her zaman olduğu gibi ayrıntılı bilgi vermeyi ihmal etmiyordu: "Dün Raaff'ın yanındaydım ve ona bugünlerde bestelediğim bir aryayı götürdüm. Sözleri, '*Se al labro mio con credi, bela nemica mia,*'[191] şeklinde. (...) Aryayı beğenmezse bana çekinmeden söyleyebileceğini, üzerinde her türlü düzeltmeyi yapmaya, hatta başka bir tane bestelemeye hazır olduğumu söyledim. 'Tanrı esirgesin,' diye cevap verdi: 'Arya kalmalı, çok güzel, yalnız sizden ricam biraz kısaltmanız, eski formumda değilim.' 'Büyük bir memnuniyetle,' dedim, 'Onu bu uzunluğa getirmek için çok uğraştım, kısaltma yapmak her zaman için mümkün ama eklemek oldukça zor.' Diğer bölümünü de söyledikten sonra gözlüğünü çıkardı, dikkatle bana baktı ve, 'Güzel, güzel! Çok güzel bir ikinci bölüm,' diye üç kez tekrarladı. Yanından ayrılırken bana çok kibar bir şekilde teşekkür etti. Yapıtı keyifle söylemesini sağlayacak düzeltmeleri yapmaya hazır olduğumu yineledim. Bir aryanın, bir şarkıcının sesine, tıpkı iyi dikilmiş bir elbise gibi mükemmel uyması çok hoşuma gidiyor. (...) Bu aryadan önce çalışma olması için, '*Non so d'onde viene,*'[192] sözleriyle başlayan bir aryaya başladım. (...) Önceleri Raaff için düşündüğüm bu parçanın onun için çok tiz olduğuna karar verdim, biraz daha çalışıp çalgıları da katınca bir soprano tarafından seslendirilmesinin daha iyi olacağını anladım. Onu Madeimoiselle Weber için bestelemeye karar verdim."[193]

Böylece Mozart, sesine ve şarkıcılığına büyük hayranlık duyduğu Aloisia için ilk aryasını bestelemişti (KV 294, "Non so d'onde vieni").

Yaklaşık on beş gün sonra ayrılmak zorunda olduğu genç kıza, bu yapıt yardımıyla duygularını anlatmak ister gibiydi. Pietro Metastasio'ya ait olan sözler, Mozart ve Aloisia'nın durumuna çok uyuyordu:

Non so d'onde viene
Quel tenero affetto,
Quel moto che ignoto
Mi nasce nel peto,
Quel gel che le vene
Scorrendo mi va.[194]

Doğal olarak, Mozart'ın müziğinin sözlere fazla gereksinimi yoktu. Aloisia'nın yumuşacık ama yeri geldiğinde en tiz notalara dek rahatlıkla tırmanabilen sesi için, yapabildiğinin en iyisini ortaya koydu. Ayrıca yapıtın notalarını genç kıza verirken ilk sayfasına İtalyanca olarak şu sözleri yazdı: "*di Amadeo Wolfgango Mozart mpr. Per la Signora Weber a Mannheim li 24, di Feb. 1778.*[195]"[196] Bu şekilde, bir anlamda birlikte çıkmayı planladıkları İtalya gezisinin özlemini biraz olsun gidermek ister gibiydi.

Şubat ayı sonunda Bäsle'ye gönderdiği mektup, Mozart'ın uzun zamandır ciddi konularla uğraşmaktan ne denli sıkıldığının en iyi kanıtıdır.[197]

Mannheim, 28 Şubat 1778

Mademoiselle

Ma très chère cousine![198]

Belki de benim öldüğümü sanacak ve hatta buna inanacaksınız! – geberdim mi?– ya da nalları diktim mi? Tabii ki hayır! Böyle düşünmeyiniz, rica ediyorum; zira düşünmek ve sıçmak iki ayrı şeydir! Ölmüş olsaydım nasıl böyle güzel yazabilirdim? Bu nasıl mümkün olurdu? – Bu kadar uzun süre sessiz kalmış olduğum için hiç de özür dilemeyeceğim, çünkü bana inanmayacaksınız; ama evet, gerçek gerçektir! – Yapacak o kadar çok şeyim vardı ki, belki Bäsle'yi düşünecek zaman bulduysam da, yazacak zamanım olmadı, onun için ben de böylece bırakmak zorunda kaldım işte.

Ama şimdi, nasıl olduğunuzu ve kendinizi nasıl hissettiğinizi sorma onurunu bahşedin bana. – hâlâ canlı kanlı *mısınız*[199]? – yoksa yaralı *mısınız*? – bana birazcık daha tahammül edebilir *misiniz*? – bana tebeşirle daha sık yazabilir *misiniz*? – sonra beni yine de bir ara düşünebilir *misiniz*? – ara sıra kendinizi asmak ister *miydiniz*? – belki de bana *kızgındınız*? Zavallı bir deli olan *bendeniz*; belki de kendi isteğinizle barış yapmak *isterdiniz*, ya da ben gidip bütün onurumla birini dağıtırım *görürsünüz* – işte *güldünüz* – zafer! Kıçlarımız da barışın simgesi olacak! – bana daha fazla direnemeyeceğinizi düşünüyordum. Evet, evet, farkındayım ben ne *yaptığımın*, bugün bir bok daha *yapmalıyım*, 14 gün sonra Paris'e gidecek olmama *rağmen*, yine de bana cevap yazmak isterseniz, bulunduğunuz Augsburg şehrinden, bana yazınız ki, yakın *zamanda*, böylece mektubunuzu alabileyim *zamanında*, aksi halde gidersem *oraya*, mektubunuz yerine alırım *hava*...

Şimdi bir başka konuya geçelim: Karnaval akşamında bir güzel neşelenmişsinizdir. Augsburg'da böyle zamanlarda buradakinden daha fazla eğlenebiliyor insan. Yanınızda olmayı arzu ederdim, böylece sizlerle birlikte hoplayıp zıplayabilirdim. Anneciğim ve ben, ikimiz de babanız beyefendiye, anneniz hanımefendiye ve siz sevgili Bäsle'ye selamlarımızı gönderiyoruz ve üçünüzün de sağlık ve esenlik içinde olmanızı diliyoruz. Bizler Tanrı'ya şükür öyleyiz. Buna inanmam. Ne kadar iyi, iyi o kadar. *à propos*[200]: Fransızcayla işler nasıl? – yakında tamamen Fransızca bir mektup yazabilir miyim? – Paris'ten yazacağım ne de olsa! Söyleyiniz bana, *spunicunifait*[201] hâlâ sizde mi? – buna inanırım. Şimdi artık bitirmeden önce, zira birazdan son vermek zorundayım, çünkü acelem var, zira şimdi artık yapacak hiçbir şeyim yok ve ayrıca, gördüğünüz gibi yerim de olmadığı için; kâğıdım neredeyse bitiyor; zaten yorgunum da; sürekli yazmaktan parmaklarım yanıyor ve nihayet gerçekten yerim olsaydı da ne yazacağımı bilemezdim. Size anlatmayı düşündüğüm hikâyeden başka. O halde dinleyiniz. Bu olayın meydana gelmesinin üzerinden henüz çok zaman geçmedi; bu civarda olmuştu. Buralarda çok da dikkat çekti, çünkü imkânsız görünüyordu; laf aramızda olayın sonu da bilinmiyor. Yani kısaca söylemek gerekirse, buradan yaklaşık dört saat uzakta, tam yerini artık ben de bilmiyorum – köy gibi bir yer

miymiş neymiş; işte, pisliğin denize aktığı tribsterill[202] mi, yoksa yamuk göt deliklerini düzelttikleri *burmesquick* mi; tek kelimeyle köyün birindeymiş. Orada bir çoban ya da koyunları güden bir adam varmış, çok yaşlı olmasına rağmen çok dinç ve güçlü görünüyormuş; bekârmış ve hâli vakti yerindeymiş, çok da rahat yaşıyormuş. Evet, hikâyeyi anlatmadan önce şunu size söylemeliyim ki, konuştuğu zaman sesi çok ürkütücüymüş; insan onu ne zaman dinlese ondan korkarmış. İşte, konuyu kısaca anlatmak gerekirse, bilmelisiniz ki – bir de Bellot adını verdiği bir köpeği varmış, çok güzel, büyük, siyah benekleri olan beyaz bir köpek. Sonra, bir gün koyunlarını dolaştırıyormuş, koyunları on bir bin taneymiş; elinde de bir baston tutuyormuş, bastonun güzel pembe renkli bir tutacağı varmış. Zira bastonu olmadan hiçbir yere gitmezmiş. Bu böyle bir gelenekmiş vs. vs. Böyle bir saat kadar gittikten sonra yorulmuş ve bir derenin kıyısına oturmuş. Nihayet uyuyakalmış ve rüyasında koyunlarını kaybettiğini görüp bu korkuyla uyanmış; ama koyunlarının hepsinin de orada olduğunu görünce sevinmiş. Sonra ayağa kalkmış ve yürümeye devam etmiş, ama bu çok uzun sürmemiş; zira aradan yarım saat geçmiş geçmemiş ki, bir köprüye gelmiş, çok uzun bir köprüymüş; ama kimse düşmesin diye iki tarafı da çok sağlam yapılmış; böylece çoban, sürüsüne bakmış ve köprüden geçmek zorunda olduğu için de on bir bin koyununu köprüye doğru sürmeye başlamış. Şimdi lütfedip on bir bin koyunun köprüye çıkmasını bekleyiniz ki, size hikâyenin kalanını anlatayım. Size daha önce de söylediğim gibi hikâyenin nasıl bittiği bilinmiyor. Ama size yazana kadar bunun bilineceğini umuyorum; eğer olmazsa bu benden kaynaklanmayacaktır; bana göre orada kalabilirler de. Siz de bu kadarıyla yetinmelisiniz; bu olayla ilgili bildiklerimi yazdım zaten. Ve yalan söyleyerek devam etmektense, bitirmek daha iyi. O zaman sıçtığım bu hikâyenin hiçbir yerine inanmazdınız; ama böyle olunca –inanın bana– yarısına inanmazsınız. Şimdi bitirmeliyim *mektubumu*, canımı sıksa da benim *bu*, bir şeye başlayan bitirir o şeyi, yoksa rahatsız eder *herkesi*, bütün arkadaşlara benden *selamlar*, inanmayan varsa, yalasın popomu baylar *bayanlar*, şimdiden sonsuza *kadar*, aklım başıma gelene *kadar*...

Adieu Bäsle. Benim, bendim, ben olsaydım, benmişim, ben olsaymışım, ah ben olaydım, tanrı aşkına ben olsaydım, ben olurdum, ben olacağım, ben olacak olsaydım, ah ben olsaydım, ben olmuş olurdum, ben olmuş olacaktım, ben olmuş olsaydım, tanrı aşkına ben olmuş olsaydım, ne? – suskun bir palyaço, *adieu* sevgili kuzinim, nereye? –

Hakiki kuzenin
Wolfgang Amadé Mozart
Mannheim, 28 Şubat 1778[203]

Paris'e gitmek üzere 14 Mart günü, Mannheim'dan ayrılmaya karar vermişlerdi. Ayın 12'sinde, Cannabich'lerin evinde, Mozart'a veda konseri düzenlendi. Dört ay boyunca kentte onunla dostluk kurmuş hemen herkes oradaydı. Önce Rosa Cannabich piyano çalmış, ardından Therese Pierron ve Aloisia'nın da katılımıyla Mozart'ın KV 242, *Üç Piyano için Konçertosu* seslendirilmişti. Ama gecenin en önemli olayı, Aloisia'nın şarkı söylemesiydi. Genç kız hem *Il re pastore* operasından bir aryayı hem de Mozart'ın kendisine ithaf ettiği yeni yapıtı seslendirmişti. Kendi eserini ilk kez orkestra eşliğinde duyan Mozart, sonuçtan çok memnundu.

Paris'ten babasına gönderdiği ilk mektupta Mozart, o geceyi ve Mannheim'dan ayrılışlarını detaylı olarak anlatmıştı. Sanki satır aralarında babasına, Weber ailesinin ne kadar iyi olduğunu vurgulamak ister gibiydi, Aloisia'dan "Sevgili Weber'im" diye bahsetmekte bir sakınca görmüyordu: "Sevgili Weber'im son arya ile kendini ve beni tarif edilmez bir biçimde yüceltti. Herkes daha önce hiçbir aryadan bu denli etkilenmediğini söyledi. Tam söylenmesi gerektiği gibi seslendirdi. (...) Babası bana nota kâğıtları verdi ve hiç para almadan ihtiyacım olan notaları kopya etti. Ayrıca, daha önce okumadığımı bildiği için Molière'in komedilerini hediye etti. Annemle yalnız kaldıklarında, 'En iyi dostumuz ve koruyucumuz gidiyor,' dedi. 'Gerçekten, oğlunuzun onun için yaptıklarına karşılık kızım ne yapsa yeteri kadar minnettar olamaz.' Yola çıkmamızdan bir gün önce beni akşam yemeğine davet etmek istediler. Evde olmam gerektiği için davete gidemedim ancak yemekten iki saat önce uğradığımda bana

nasıl teşekkür edeceklerini bilemediler. Ayrılırken hepsi ağlıyordu. Kusura bakmayın ama o ânı düşününce benim de gözlerimden yaşlar geliyor." [204]

Harika çocuk günlerinden farklı bir Paris

14 Mart 1778'de Mannheim'dan ayrılan Mozart ve annesi, zahmetli bir yolculuğun ardından, 23 Mart'ta Paris'e ulaştılar. Yol boyunca sürekli yağan yağmur, henüz baharın gelmediğinin habercisiydi. Zaten büyük bir moral bozukluğu içinde, istemeden ayrıldığı Mannheim'ın ardından, Mozart, Paris için fazla iyimser hayaller kuramıyordu; aklı ve kalbi ayrıldığı kentte kalmıştı. Ancak yine de, tüm Avrupa'nın en hareketli şehirlerinin başında gelen Paris, ona yeni olanaklar sunabilirdi. On beş yıl önce "harika çocuk" olarak etkilediği çevrelerin ilgisini, bu kez yapıtlarıyla çekmeye çalışacaktı. Yaklaşık altı yüz bin kişinin yaşadığı kentte iki yüzden fazla bestecinin ekmeğini kazanmak için çaba harcadığı göz önüne alındığında, işinin ne denli zor olduğu daha kolay anlaşılabilir.

Her zaman olduğu gibi, yeni bir çevreye girince nasıl bir yol izleyeceğini belirlemek Leopold Mozart'ın işiydi. Bir süredir oğluna yazdığı mektuplarda en çok yer tutan konu buydu. Önceki gezilerinde yardımını gördükleri Melchior Grimm, yaşlı babanın yine en güvendiği isimdi. Mozart da Mannheim'dan ayrılmadan bazı tavsiye mektupları almış, özellikle kendini müzik çevresine hatırlatmaya yardımcı olacak soylularla yakın ilişki içine girmeye gayret etmişti. Mannheim'da çok iyi dostluk kurduğu Johann Wendling bir süredir Paris'teydi. Mozart'ın kentte ziyaret ettiği isimlerin başında Kont Karl Sickingen geliyordu. Pfalz Prensliği elçisi olarak Paris'te bulunan Sickingen, Mannheim'daki müzisyenleri yakından tanıdığı için onların tavsiye mektubuyla kapısını çalan Mozart'a çok ilgi göstermiş, genç besteciyi sık sık konuk etmiş, piyano başında uzun saatler geçirmişlerdi.

Önceleri işler yolunda gibi görünüyordu. Mozart, yoğun bir tempoda çalışmaya başlamış, eser siparişleri almış, hatta bir opera bestelemesi bile gündeme gelmişti. Annesi, oğlunun bu tempoda çalışmasından memnundu. Aslında onu ancak akşamları görebiliyordu ama Salzburg'a yazdığı mektuplarda Mozart'ın bu denli yoğun çalışmasını aranılır olmasına bağlıyor, halinden şikâyet etmiyordu. Oğlunun kazanacağı başarı, maddi rahatlamayı beraberinde getirecek, aile yeniden bir araya gelebilecekti. Leopold Mozart da karısı gibi düşünüyordu. 6 Nisan'da oğluna gönderdiği mektupta, Fransızlar ve Paris hakkında uzun uzun öğüt verdikten, her konuda Bay Grimm'e danışmadan kendi başına hareket etmemesini bir kez daha hatırlattıktan sonra şunları yazıyordu: "Parisli bir prensin yanında aylık gelirle bir iş bulduktan sonra, Concert sprituel, Concert des Amateurs[205] ve tiyatro için beste yapabilir, ayrıca yapıtlarını bastırabilirsin. Sevgili ablan ve ben ders verebiliriz, ayrıca ablan konserlerde çalabilir, böylece iyi şartlarda yaşayabiliriz."[206] Bu satırlar çok açık bir şekilde, Mozart'ın Paris'te kazanacağı başarının, tüm ailenin yaşamını değiştireceğine inanıldığını ve bunun gerçekleşmesi için çaba harcandığını gösteriyordu.

Mozart'ın Paris'e gelir gelmez aldığı siparişlerin başında Paskalya haftasında seslendirilmesi planlanan bir *miserere* bestelemek de vardı. Annesinin Salzburg'a büyük bir heyecanla bildirdiği bu siparişin gerçek öyküsünü Mozart aynı mektupta ayrıntılı olarak açıklamıştı. Söz konusu yapıt aslında Mannheim'da görevli müzisyenlerden Ignaz Jakob Holzbauer'e aitti. Mannheim Sarayı'ndaki koro, büyük orkestrayla kıyaslandığında çok cılız kaldığı için, besteciler vokal yapıt yazmaya çok istekli davranmıyorlardı. Holzbauer de aynı fikirden hareketle, bestelediği eseri Mannheim'da seslendirmek yerine, Mozart'la Paris'e göndermeye ve şansını, koro geleneğinin çok güçlü olduğu bu kentte denemeye karar vermişti. Paris'teki konser organizasyonlarından Concert Sprituel'in yöneticisi Joseph Le Gros, yapıtı seslendirmeyi kabul etmiş ancak Mozart'tan bazı ekler yapmasını istemişti. Böylelikle *miserere*, iki bestecinin ortak yapıtı

olarak seslendirilecekti. Bu eserden başka, uygun bir libretto bulunur bulunmaz genç bestecinin opera bestelemesi isteniyordu. Ayrıca yine Concert Sprituel dinletilerinde seslendirilmek üzere, nefesli çalgıların solist olarak kullanıldığı bir *sinfonia concertante*[207] üzerinde çalışıyordu. Mannheim Orkestrası'ndan yakından tanıdığı solistler için yazdığı bu yapıt Mozart'ı heyecanlandırıyor, babasının söz konusu eseri dinleyebilmesini çok arzuladığını bildiriyordu. Flüt, obua, korno ve fagot için bestelenen eserde Johann Wendlig, Friedrich Ramm, Giovanni Punto ve Georg Ritter solist olarak çalacaklardı.

Leopold Mozart, oğlunun böylesine yoğun bir çalışma temposunun içine girmesinden hoşnuttu. Ancak tek korkusu, özellikle *miserere* için zamanın çok az olmasından dolayı, yapıtın yeteri kadar kusursuz olamayacağıydı. Mozart'ın ne denli çabuk ve kolay beste yaptığını bilmesine rağmen, gerçek başyapıtların aceleye gelemeyeceğinin de farkındaydı. Ayrıca opera bestelemeden önce, mutlaka Paris'te sahnelenen yapıtları izlemesini, Fransızların ne tür müzikten hoşlandıklarını iyice anlamasını istiyordu. Özellikle operada elde edilecek bir başarının etkilerinin çok geniş olacağını en iyi bilenlerdendi. Oğlunun Fransızca bir libretto ile sorunlar yaşayacağından da endişelenen Leopold Mozart, bu konuda onu defalarca uyarmaktan çekinmiyordu: "Sözleri Bay Grimm ve Noverre[208] ile birlikte gözden geçir, daha sonra yaptığın eskizleri onlara dinlet. Herkes böyle yapıyor. Voltaire şiirlerini arkadaşlarına okuyup fikirlerini aldıktan sonra değişiklikler yapar." Bu satırların hemen ardından, oğlunu fazla sıkıştırmış olabileceğini hissederek onun çalışma şevkini kamçılamak için şunları yazıyordu: "Bu söylediklerim ün ve para kazanmak için, daha sonra, yeterli paramız olunca tekrar İtalya'ya gidebiliriz."[209]

Mozart, Paris'teki ilk haftalarında, eser siparişlerinin yanı sıra, yeni öğrenciler de bulmuş, zamanının olmaması nedeniyle ancak üçünü kabul edebilmişti. Bunların içinde özellikle Guines Kontu Adrien-Louis Bonnières de Souastre ve kızı, Mozart'ın ilgisini çekiyordu. Amatör olarak flüt çalan kontla oldukça iyi arp çalan kızı için

bestelediği KV 299, *Do Majör Flüt ve Arp Konçertosu*, günümüze dek repertuvardaki en ilginç yapıtlardan biri olma özelliğini korumaktadır. Mozart, babasına yazdığı mektupta, kontun kızıyla yaptığı kompozisyon derslerini ayrıntılı bir biçimde anlatıyor ve öğrencisinin istediği gibi ilerleme kaydetmemesinden yakınıyordu. Guines Kontu'nun, kızından beklentisi oldukça alçakgönüllü sayılabilirdi; Mozart ile derslere başlarken bunu şu sözlerle dile getirmişti: "Operalar, aryalar, konçertolar ya da senfoniler bestelemese de olur. Ondan istediğim kendi çalgısı ve benimki için sonatlar besteleyebilmesi." [210]

Mozart büyük bir istekle işe koyulmuş, kızın yaratıcı yönünü ön plana çıkarabilmek düşüncesiyle, tema ve çeşitlemeler üzerinde çalışmasını istemişti. Ancak öğrencisinin kaydettiği ilerlemeden hoşnut değildi. Burada asıl ilginç olan Leopold Mozart'ın tepkisiydi. Müzik eğitimi konusunda engin bir deneyime sahip olan ve oğlunun yeteneğini çok iyi bilen baba, herkesten aynı hızla öğrenmesini bekleyemeyeceğini bir kez daha hatırlatma gereğini duymuştu: "Kont'un kızıyla dördüncü dersini yaptığını ve onun kendine özgü temalar bulamadığından yakınmışsın. Herkesin sendeki dehaya sahip olduğunu mu zannediyorsun? İyi bir belleği var, bu çok iyi; insanın cesaret kazanıncaya dek biraz zamana ihtiyacı var. Çeşitlemelerle işe başlaman çok iyi, bu yolda devam et. Kont, kızının bir şeyler bestelediğini görünce çok sevinecektir; bu dostluk senin için çok yararlı."[211]

Ancak Mozart'ın Paris'te soylularla olan ilişkileri her zaman böylesine uyumlu olmuyordu. Rohan-Chabot dükü ve düşesiyle yaşadıkları, o dönem soylularının müziğe ve müzisyene bakış açı sını yansıtması açısından oldukça ilginç. Melchior Grimm'in tavsiyesi üzerine Chabot Düşesi'yle temasa geçen Mozart, soylu kadının ilgisizliğini ve kendine karşı davranışını 1 Mayıs 1778 tarihli mektupla babasına şöyle bildiriyordu: "Hiçbir haber çıkmadan aradan sekiz gün geçti; Kontes bana sekizinci gün için randevu vermiş olduğundan, ben de sözümü tutup gittim ama buz gibi soğuk, şöminesi bulunmayan

büyük bir odada yarım saat beklemek zorunda kaldım. Nihayet gelen Kontes Chabot bana son derece kibar davrandı ve benden piyanoya geçmemi, piyanolarının akortlu olmadığını ama yine de denememi rica etti. Bir şeyler çalmayı çok istediğimi ama bunun olanaksız olduğunu, çünkü soğuktan parmaklarımı hissetmediğimi söyledim ve beni hiç olmazsa şöminesi yanan bir odaya götürmelerini rica ettim. 'Evet, Mösyö, haklısınız.' Kontes'in bütün söylediği, bu oldu; sonra oturup bir saat sürecek resim çalışmalarına başladı; kendisine büyük bir masanın çevresinde oturmuş olan başka beyler de eşlik etmekteydiler. Tam bir saat böylece beklemekle onurlandırıldım. Pencereler ve kapılar açıktı. Yalnız ellerim değil, bütün vücudum ve ayaklarım da donuyordu; başım da ağrımaya başlamıştı. Çevremde mutlak bir sessizlik vardı. Onca zaman boyunca soğuktan, baş ağrısından ve sıkıntıdan ne yapacağımı bilemedim. Sık sık, eğer arada Bay Grimm olmasaydı, buradan hemen çıkıp giderdim, diye düşündüm. Neyse sözü fazla uzatmayalım, sonunda o berbat piyanoda çalmaya başladım. Ama işin en kötü yanı, ben çalarken gerek madamın, gerekse öteki beylerin resim yapmaya bir an bile ara vermemeleriydi; dolayısıyla ben de koltuklar, masalar ve duvarlar için çalmış oldum. Böylesine kötü koşullar altında, sabrımı yitirdim. Başladığım Fischer[212] varyasyonlarını bitirmeden ayağa kalktım. Bunun üzerine beni uzun uzun alkışladılar. Ama ben, gerekeni söyledim, yani bu piyanoyla kimseyi memnun edemeyeceğimi, daha iyi bir piyanoda çalabileceğim başka bir gün saptamanın daha iyi olacağını belirttim. Ama Kontes buna razı olmadı, bir yarım saat daha kocasının gelmesini beklemek zorunda kaldım. Kont yanıma oturdu ve beni bütün dikkatiyle dinledi – bunun üzerine soğuğu ve baş ağrısını unutup o berbat piyanoyu sanki keyfim yerindeymiş ve bana Avrupa'nın en iyi piyanosunu vermişler gibi çaldım; ama hiçbir şey anlamayan ya da anlamak istemeyen, çaldığımı benimle birlikte hissetmeyen insanlara çalmayı sürdürdüğüm takdirde, çalmaktan duyduğum bütün zevki yitireceğim."[213]

Yoğun bir çalışma temposuyla başlayan Paris dönemi ne yazık ki aynı şekilde devam etmiyordu. Holzbauer'in *miserere*'sine eklemesi istenen koro bölümleri, yapıtın tümü çok uzun olduğu için tam olarak seslendirilmemişti. Mozart, özellikle en iyi bölümlerin çıkarılmış olmasından yakınıyor, ayrıca dinleyicilerin yapıt içinde kendi bestelediği bölümler olduğundan habersiz olmasına da içerliyordu. Delikanlının gururunu inciten bir başka nokta da, pek çok kişi için adının hiçbir anlam ifade etmiyor olmasıydı. Ancak yine de, özellikle provalarda müzisyenlerin beğenisini kazanması hoşuna gitmişti. Ayrıca kendi besteledikleri̇nden son derece hoşnuttu. Mozart'ın yapıtları hakkında, objektif değerlendirmeler yapması, kimi zaman başkalarının dikkatini çekmeyen bazı ufak eksiklikleri babasına bildirmesi, onun müziğe karşı ne denli tarafsız olabildiğinin en güzel kanıtıdır.

Büyük bir heyecanla bestelediği nefesli çalgılar için senfoni konçertantın de akıbeti belli değildi. Konser programına alındığı bildirilen yapıtın bir süre sonra kopiste gönderilmediği anlaşılmış, her zaman olduğu gibi, kimse sorumluluğu üstüne almayarak suçu diğerinin üzerine atmıştı. Böylece eser seslendirilmeden kalmış ve bir daha gündeme gelmemişti.[214] Mozart yaşadıklarında kendini çekemeyenlerin parmağı olabileceğini düşünüyor, mektuplarında oldukça ender görülen bir milliyetçilik duygusuyla babasına şu satırları yazıyordu: "Tanrı'ya her gün, bana dayanma gücü vermesi için, Alman halkının şerefini ve kendi şerefimi yüceltebilmem, başarı kazanabilmem, para kazanabilmem, sizi içinde bulunduğunuz sıkıntılardan kurtarabilmem için dua ediyorum. Ayrıca en kısa sürede kavuşmamız ve birlikte mutlu bir hayat sürmemiz için de."[215]

Leopold Mozart en çok oğlunun besteleyeceği operayı merak ediyordu. Mozart hemen her mektubunda uygun bir libretto aradı ğından, metin yazarının en kısa sürede çalışmaya başlayacağından söz ediyordu. Babası bu bilgilere karşılık, ısrarla Paris'teki oyunları izlemesini, eserini ona göre bestelemesini istiyordu. Leopold Mozart bu ısrarında çok da haksız sayılmazdı; çünkü o yıllarda Paris gerçek bir "opera savaşı"na sahne oluyor, müzik çevreleri hemen her gün bu

konuyla ilgili haberlerle çalkalanıyordu. Olayların temelinde, Fransız opera geleneğine bir alternatif olarak düşünülen İtalyan *opera buffa*'sının Paris'e getirilmesi yatıyordu. Yaklaşık yirmi beş yıl kadar önce, Giovanni Battista Pergolesi'nin *La serva padrona* (Hanım Olan Hizmetçi) adlı yapıtı sahnelenmiş, aralarında Jean-Jacques Rousseau ile Melchior Grimm'in de bulunduğu bir kesim bu olayı desteklemişti. Aslında bunu bir yarış şeklinde algılamak yerine, Paris'i her türlü sahne yapıtının oynanabildiği bir kent olarak görmek daha doğru olabilirdi. Ancak o tarihlerde, İtalyan operasının ve İtalyan sanatçıların tüm Avrupa'ya yayılması karşısında, ulusal ekoller tam anlamıyla savunmaya geçmişlerdi.

1776'da ünlü İtalyan opera bestecisi Niccolò Piccinni'nin Paris'e davet edilmesi savaşa yeni bir boyut kazandırdı. Üstelik bu gelişmenin Fransa Kraliçesi Marie Antoinette'in bilgisi dahilinde gerçekleşmesi daha ilginçti. Her zaman Fransız operasını destekleyen Kraliçe, önceki yıllarda Paris'te önemli başarılara imza atan Gluck'a da çok değer veriyordu. Avusturya İmparatoriçesi Maria Theresia'nın kızı olan Marie Antoinette, Viyana'da geçen çocukluk günlerinde Gluck'tan ders almıştı. Piccinni'nin Paris'e çağırılması, doğal olarak Gluck'a bir meydan okuma olarak algılandı. Bu tür kamplaşmaları çok seven Fransız sanat çevresi, hemen "Piccinni Yandaşları" ve "Gluck Yandaşları" olarak ikiye ayrıldı. Bu kamplaşma ve yarış öylesine ciddiye alındı ki, iki bestecinin aynı librettoyu bestelemesi bile gündeme gelmiş, Haçlı Seferleri'ni konu olan bir metin olan "Orlando" bu yarışma için seçilmişti. Gluck'tan istenen, eseri Fransızca olarak "Roland" adıyla bestelemesiydi. Ancak ünlü besteci, böylesine bir yarışma içine girmeye fazla istekli olmadığından metni kabul etmemiş, Paris için, yine aynı konudan esinlenmiş *Armide*'i bestelemişti.

Her iki tarafın yandaşları savaşı kazanabilmek için kıyasıya bir mücadeleye girişmişlerdi. Fransız operası yandaşları yayımladıkları bildirilerle, İtalyan sanatçıların Avrupa'da aldıkları yüksek ücretleri gündeme getiriyor, bu meblağlar karşısında Fransızların ne denli düşük rakamlara çalıştıklarını vurgulamaya özen gösteriyorlardı. Ancak

benzer durumlarda sıkça karşılaşıldığı gibi, İtalyanla rın aldığı iddia edilen ücretlerin gerçekle fazla bir ilgisi yoktu, aşırı derecede abartılmışlardı. Örneğin Polonya'da İtalyan operası için yüz bin *duka* ödendiği, Lizbon'da birkaç kastrato için bir milyon *duka*'nın gözden çıkarıldığı açıklanıyordu. Rusya'da İtalyan sanatçılara, ordudaki generaller kadar ücret ödendiği belirtildikten sonra Paris operasında yabancı şarkıcılara ödenen ücretle, kentte açlık çekmekte olan iki bin kişinin rahatça yaşayabileceği vurgulanıyordu.[216] İşin ilginç yanı, Fransa krallarının yüzyıllardır yaptıkları aşırı harcamaların hiç gündeme getirilmeden, yalnızca İtalyanlar için ödenen ücretlerin sorgulanmasıydı.

Aslında opera alanında yaşanan bu çekişme Mozart'ın işini kolaylaştırabilir, iki cepheye ayrılmış olan kamuoyu, üçüncü bir isme daha tarafsız yaklaşabilirdi. Leopold Mozart bunu göz önünde bulundurarak oğluna, Gluck ve Piccinni ile yakın dostluk kurmaktan kaçınmasını özellikle öğütlemişti. Mozart'ın kentte bulunduğu aylarda yalnızca Piccinni, Paris'teydi. Genç besteci, İtalyan ustayla bir kez karşılaşmış, ona karşı elinden geldiğince saygılı davranmıştı.

Mozart'ın opera librettosu konusunda bekleyişi sürerken, dönemin dans konusundaki en ünlü ismi olan Jean-Georges Noverre'in koreografisini gerçekleştirdiği bir bale için müzikler bestelemişti. Bir süre Viyana'da kalan, Gluck ile yakın dostluk kuran Noverre, Mozart'ı da önceden tanıyordu. Paris'teki ortak çalışmaları büyük olasılıkla KV 299b, *Le Petits Riens* (Küçük Hiçlikler) başlığını taşıyan ve ilk kez 11 Haziran 1778 tarihinde sahnelenen yapıttı. Mozart babasına yazdığı mektuplarda Noverre için sadece on iki bölüm bestelediğini, eserin dört kez başarıyla oynandığını belirtiyordu.

Mozart'ın, babasına Paris'ten ilk aylarda gönderdiği mektuplarda, yaşlı adamı heyecanlandıran en önemli konulardan biri, oğluna Versailles Kilisesi orgculuğunun teklif edilebileceği haberiydi. İyi bir gelir getirebilecek bu görev, altı ay Versailles'da kalmayı gerektiriyor, yılın geri kalan süresinde fazla yoğun bir mesaiye ihtiyaç olmuyor, zamanın büyük bölümü Paris'te geçiyordu. Leopold Mozart, bu teklife

çok heyecanlanmış, Mozart'a iyi düşünmesi için telkinlerde bulunmaya başlamıştı: "Bu işi hemen geri çevirmemelisin, 83 *louis* altınını altı ayda kazanabileceğini, başka işler yapabilmen için de sana altı ay kalacağını düşünmen gerek... Sarayda olacaksın, yani her gün kralla kraliçenin gözlerinin önünde olacaksın, şansın daha kolay açılacak. Bu görevinden ayrılırken iki orkestra şefliğinden birini elde edebilirsin, zamanı gelince, biri bu konuda uyarıda bulunursa Kral hazretlerinin piyano virtüözü de olabilirsin, bu iş çok kazançlı olurdu. Tiyatro ve konserler için yazmana, müziğini süslü kâğıtlara geçirmene, önemli dostlarına ithaf etmene kimse engel olamaz, zaten bakanların çoğu Versailles'da kalıyor, hiç değilse yazın. Versailles'ın kendisi küçük bir kent, en azından birçok önemli kişi oturuyor orada, onların arasında erkek ya da kız öğrenci bulabilirsin; son olarak da, bu işin Kraliçe'nin koruması altına girmek, kendini sevdirmek için en emin yol olduğuna inanıyorum. Bu yazdıklarımı Bay Grimm'e oku ve onun görüşünü al."[217] Ancak Mozart fazla istekli değildi. Paris'te akıl danıştığı pek çok dostu da bu işin göründüğü kadar iyi olmadığını, altı ay Versailles'da yaşamak zorunda kalan birinin, başkentteki müzik ortamından uzak kalacağını söylediğini belirtiyordu.

Leopold Mozart, Salzburg'da gazetelerde okuduğu bir haberin oğluna yeni iş olanakları yaratabileceğini umuyordu: Marie Antoniette bir süre sonra doğum yapacaktı. Bu olay büyük törenlerle kutlanacak, bu kutlamalar için bol bol müziğe gereksinim duyulacaktı. Mozart dikkatli olmalı, sarayın gözüne girebilmek için bu fırsatı kullanmalıydı. Aslında Kraliçe'nin, henüz küçük bir çocukken sarayda tanıştığı, yere düşerken yardımına koştuğu üstün yetenekli Wolfgang'ın, Paris gezisine karşı neden tümüyle ilgisiz kaldığı, pek çok müzik tarihçisinin aklını kurcalayan bir sorudur.

Oğluyla birlikte Paris'e gelen Anna Maria Mozart'ın günleri oldukça sıkıcı geçiyordu. Kente geldiklerinden beri kendini iyi hissetmiyordu. Önceleri bunu havaların yeterince ısınmamasına bağlamış, baharın ve yaz aylarının sorunu çözeceğini umarak halinden fazla şikâyetçi olmamıştı. Ancak ilerleyen haftalarda sağlık durumunda

hiçbir iyileşme yaşanmamış, aksine giderek kötüleşmişti. Kaldıkları evde piyano olmadığı için Wolfgang hemen her gün çalışabileceği bir dostunun yanına gidiyor, gece geç saatte annesinin yanına dönüyordu. Fransızca konuşamayan kadının dış dünyayla tek ilişkisi, gün sonunda oğluyla yaptığı sohbetler ve kocasına yazdığı mektuplarla sınırlı kalıyordu. 12 Haziran'da Salzburg'daki kocasına şunları yazmıştı:

Çok Sevgili Kocacığım,

28 Mayıs tarihli mektubunu, 9 Haziran'da aldık ve ikinizin de sağlığının yerinde olduğuna çok sevindik. Wolfgang ve ben de Tanrı'ya şükür iyiyiz. Dün kan aldırdım[218], o yüzden bugün yorgunum ve fazla yazamayacağım. Wolfgang evde değil, Bay Raaff ile birlikte Kont Sickingen'e yemeğe gitti. Oraya sık sık gidiyorlar. Kont Wolfgang'ı çok seviyor ve müzikten iyi anlıyor, aynı zamanda kendi besteleri de var. Bay Raaff hemen her gün uğruyor, bizi çok seviyor bana "anne" diyor. Bazı günler yalnızca beni görmeye uğruyor ve iki üç saat sohbet ediyoruz, geçen gün bana şarkı söylemek için uğradı ve üç arya söyledi, sesine hayran oldum. Çok iyi biri, sen de tanısan çok seversin.

Bizim nerede kaldığımızı merak ediyorsundur. Haritada Rue Montmarter'ı bul, sonra da Rue Clery'i.[219] Bu cadde üzerinde soldan ilk sokak. Güzel bir yer. (...) İki gün önce Bay Heina'da[220] yemek yiyip daha sonra Luxembourg Bahçesi'nde dolaştık. Oradaki sarayda çok güzel resimler gördüm ama eve döndüğümde çok yorulmuştum. Wolfgang, Bay Raaff'la Bay Grimm'e yemeğe gittiği için beni eve Bay Heina getirdi. (...) Burada güzel bir yaz yaşıyoruz, Tanrı'ya şükür fırtına olmadı. (...) Hoşça kalın, her ikinize de sağlıklı günler diler, 1 000 defadan fazla öperim. Her zaman sadık karın.

Mozart

Kesmem gerek; kolum ve gözüm çok acıyor.[221]

Kısa bir süre sonra, ne yazık ki bu satırlar hasta kadının kaleminden çıkan son mektup olma özelliğini kazanacaktı.

18 Haziran 1778 tarihinde Concerts Spirituel dinletileri çerçevesinde Mozart'ın bir senfonisi çalındı (KV 297, *Re Majör* "Paris Senfonisi", No. 31). Seyirciler tarafından çok beğenilen yapıt, o dönemde Fransa'da âdet olduğu üzere üç bölümlüydü. Mozart kazandığı başarıdan dolayı mutluydu ancak annesinin giderek ciddileşen sağlık sorunları keyfini kaçırıyordu. Haziran sonuna doğru bilincini kaybeden Anna Maria Mozart'a doktorlar son müdahaleleri yapmayı denediler. Sonuç değişmemiş, artık dünyevi yardımların yararı olmayacağı düşünülerek son dinî vecibeler de yerine getirilmişti. Mozart bir an bile annesinin başından ayrılmıyor, gözlerinin önünde yaşama veda eden kadını kurtarabilmek için yalnızca dua ediyordu. 3 Temmuz 1778'de, akşam saat 22.21'de kaçınılmaz son gerçekleşti. Oğluna daha iyi bir gelecek kurabilmek umuduyla, onunla birlikte aylardır evinden uzakta dolaşan Anna Maria Mozart, bu dünyaya veda etti. Henüz elli sekiz yaşındaydı.

Mozart, tek başına göğüslemek zorunda kaldığı, yaşamının bu en büyük acısını babasına ve ablasına hemen bildirmeyi göze alamadı. Özellikle babasının böyle bir haberden çok büyük üzüntü duyacağını, belki de sağlığının etkileneceğini düşündüğü için Salzburg'daki aile dostları rahip Joseph Bullinger'den yardım istemeye karar verdi. Annesinin öldüğünü ona bildirecek, babasını ve ablasını bu acı olaya hazırlamasını isteyecekti. Ancak önce, uzun zamandır yazmadığı ailesine cevap vermeli, onları daha fazla merakta bırakmamalıydı.

Paris ce 3 de julliet 1778

Monsieur mon très cher Père!

Size çok tatsız ve üzüntülü bir haber vermek zorundayım, bu aynı zamanda 11 Haziran tarihli mektubunuza daha erken cevap vermemi engelleyen olay. Sevgili annem çok hasta. Bir süre önce kan alındı ve kendini iyi hissetti ancak sonrasında önce soğuktan, hemen ardından da sıcaktan şikâyet etmeye başladı. (...)

Giderek durumu kötüleşti, konuşamaz ve duyamaz hale geldi. Bay Grimm kendi doktorunu yolladı. Çok güçsüz, ateşi var ve sayıklıyor. Henüz ümidi

kesmediler ancak ben çok iyimser değilim. Günlerdir korku ve umut arasında gidip geliyorum ve kendimi tümüyle Tanrı'nın ellerine bıraktım. Umarım siz ve sevgili ablam da aynısını yaparsınız, huzur bulabilmek için insanın elinden başka bir şey gelmiyor. (...)

Çünkü inanıyorum ki Tanrı bizler için en iyisini gerçekleştiriyor. (...) Etrafımızdaki insanların hastalanıp, yatağa düşüp öldüklerini görüyoruz. Bir kez vakit gelmişse hiçbir şey fayda etmiyor. Bazen ölümü geciktirmeye çalışmak çok daha kötü oluyor. Yakın dostumuz Hefner'in[222] durumunu hepimiz biliyoruz. Söylemek istediğim, sevgili annemin öleceği ve artık hiçbir umudun kalmadığı değil ama o ancak Tanrı isterse yeniden sağlığına kavuşabilir. (...)

Bir süreliğine de olsa şimdi bu üzüntülü duygulardan kurtulup çok fazla umut beslemeden kendimizi Tanrı'nın merhametine bırakalım. Onun bizim için her şeyin en iyisini yapacağına güvenelim.

Concerts Spirituel'in açılışı için bir senfoni bestelemem gerekiyordu. *Fronleichnam Günü*[223] büyük alkış alarak seslendirildi ve çok beğenildi; duyduğum kadarıyla *Couriere de L'Europe*'da bu konuyla ilgili bir haber çıkmış. Prova günü tam bir felaketti, hayatım boyunca bu denli kötü bir şey duyduğumu hatırlamıyorum. Senfoniyi iki kez baştan sona nasıl bir gürültü patırtı içinde çaldıklarını tahmin edemezsiniz. Ben bir kez daha çalmalarını isterdim ama vakit yoktu. Korku, sıkıntı ve hoşnut olmayan bir ruh haliyle yatağa girdim. Ertesi gün konsere gitmemeye karar verdim. Akşam olduğunda hava çok güzeldi. Kendi kendime eğer provadaki kadar kötü çalarlarsa sahneye fırlayıp, başkemancının elinden çalgısını kapıp kendim yönetmeye karar verdim. Tüm kalbimle Tanrı'ya iyi gitmesi için dua ettim. Neyse senfoni başladı, Raaff hemen yanımda duruyordu. İlk *allegro*'nun ortasında bir yer vardı, bestelerken seyircinin hoşuna gideceğini tahmin etmiştim. Orada büyük bir alkış koptu. İyi bir etki yapacağını bildiğim için bölüm sonunda tekrar koymuştum. Andante de beğenildi ama en çok son *allegro* hoşa gitti. Burada özellikle son bölümlerin *unison*[224] başlamasının âdet olduğunu bildiğim için sekiz ölçü boyunca birinci ve ikinci kemanları

tek başlarına aynı sesten ve çok hafif başlattım. Daha sonra aniden kuvvetli bir bölüm geliyordu. Tam beklediğim gibi hafif kısımda seyircilerden, "Şişşt!" sesleri yükseldi, ardından gelen *forte*'de ise hep birlikte el çırpmaya başladılar. Konserden sonra sevinç içinde Palais Royale'e gittim, dondurma yedim, Tanrı'ya şükrettim, ardından her zaman kendimi çok iyi hissettiğim ve hissedeceğim eve gittim. Kendimi evimde gibi hissedeceğim bir başka yer de, dürüst bir Alman'ın yanı. Eğer bekârsa, iyi bir Hıristiyan olarak yaşamaya özen gösteren, eğer evliyse karısını seven ve çocuklarını iyi yetiştirmek isteyen bir kimsenin yanı.[225]

Annesinin ölümünün üzerinden henüz birkaç saat bile geçmeden, Mozart'ın böylesi bir mektup kaleme alması onun ruh halini yansıtması açısından son derece ilginç. Babasını ve ablasını, onlara bildirmediği ölüm haberine hazırlamak için hastalıkla ilgi li detayları verip ardından Tanrı'ya sığınması ne denli anlaşılabilirse 18 Haziran günü gerçekleşen konserin ayrıntılarına aynı mektupta yer vermesi o denli şaşırtıcı. Aslında Mozart, büyük olasılıkla konseriyle ilgili ayrıntıları yazarken az önce yaşadığı şokun etkisini atlatmayı ve Salzburg'da bulunanlarla birlikte kendini de, olayların o denli vahim olmadığına inandırmayı amaçlıyordu. Oldukça uzun bu mektubun devamında Mozart, babasına Voltaire'in ölüm haberini, "Tanrıtanımaz Voltaire, tıpkı bir köpek, bir hayvan gibi can verdi, onun hak ettiği de buydu,"[226] şeklinde bir ifadeyle bildiriyor, ayrıca bestelemek için librettosunu beklediği opera hakkında da detaylı açıklamalara yer veriyordu. Kapanış satırları ise yine Tanrı'ya sığınma ve ondan merhamet dilemeyle ilgiliydi.

Ancak ölümün soğuk ve ürkütücü yüzü, aynı gece Salzburglu dostları Joseph Bullinger'e yazdığı mektupta tümüyle belli oluyordu. Çaresiz ve yalnız bir delikanlı, kilometrelerce uzaktaki dostundan kendini ve yaslı ailesini avutmasını istiyor, bu korkunç haberi eve bildirmesinde yardımcı olması için adeta yalvarıyordu.

Paris ce 3 julliet 1778

En iyi dostum –yalnızca size özel–

Benimle birlikte yas tutun dostum. Bugün yaşamımın en üzüntülü günü. Size bu satırları gece saat ikide[227] yazıyorum. Annemin, sevgili annemin artık olmadığını siz söylemek zorundayım. Tanrı onu yanına çağırdı. Onu istedi, bunu anlayabiliyorum ve kendimi Tanrı'nın ellerine bırakıyorum. Bana onu Tanrı vermişti, benden ancak o alabilirdi. Son on dört gün içinde yaşadığım karmaşayı tahmin etmeye çalışın. Kendini bilmez bir halde, sanki bir mum gibi eriyip söndü. Üç gün önce günah çıkardı ve kutsal yağla takdis edildi. Son günlerinde hayal görüyordu. Bugün saat 05.21'de durumu ağırlaştı, tümüyle kendini kaybetti. Elini tuttum; ama ne söylediklerimi anlıyor ne beni görüyor ne de konuşabiliyordu. Bu durum ruhunu teslim edinceye dek, yani beş saat sürdü ve 10.21'de bitti. Orada benim yanımda, babamı da tanıyan iyi bir arkadaşım Bay Heina ve bakıcıdan başka kimse yoktu. Hastalığın tüm safhalarını size bugün anlatamam. Bence Tanrı öyle istediği için ölmesi gerekiyordu. Sizden dostluğumuz adına tek dileğim, zavallı babamı bu habere hazırlamanız. Biraz evvel ona yazdığım mektupta, annemin ağır hasta olduğunu bildirdim. Ona gerçeği yazmak için sizden haber bekleyeceğim. Tanrı ona dayanma gücü versin. (...) Sizden ricam sevgili dostum, babamı koruyun ve ona bu zor âna dayanabilmesi için güç verin. Ablamı da tüm kalbimle size emanet ediyorum. Hemen onlara gidin ama annemin öldüğünü söylemeyin, sadece onları hazırlayın. Nasıl isterseniz öyle davranın. Benim bir başka felaket haberi almama engel olun. Babamı ve ablamı sizin ellerinize bırakıyorum, lütfen bana hemen cevap verin. Adieu, sadık ve müteşekkir hizmetkârınız...

Wolfgang Amadè Mozart[228]

Salzburg'da olaylar, büyük oranda Mozart'ın tasarladığı gibi gelişmişti. Karısının isim günü yaklaştığı için Leopold Mozart 12 Temmuz akşamı, uzunca bir süredir haber alamadığı Paris'e mektup yazmaya başlamış, nasıl olsa ertesi gün tamamlayıp postaya vereceği için "13 Temmuz 1778" tarihini atmıştı. Asıl acı olan, durumun ne boyuta ulaştığından tümüyle habersiz Leopold Mozart'ın mektubuna, her zaman olduğu gibi "Sevgili karım, sevgili oğlum" diye başlaması ve, "İsim günün için sana milyonlarca kez şans diliyorum; yüce Tanrı'dan bugünü yıllar boyunca sağlıklı ve değişken dünya sahnesinde neşeyle

yaşamana izin vermesini temenni ediyorum. Geçen yıl, gelecek isim gününü Paris'te geçireceğini düşünebilir miydin?" diye sürdürmesiydi. Son derece keyifli bir havada başlayan mektupta biraz altta, şu cümle yer alıyordu:

"Yukarıdakileri, dün ayın 12'sinde yazdım. Bu sabah, 13'ünde biraz önce saat 10.00'da, ayın üçünde yazdığın kederli haberleri aldım. Her ikimizin de ne hale geldiğimizi kolaylıkla tahmin edebilirsin." Ancak Leopold Mozart ve Nannerl, hâlâ daha Anna Maria Mozart'ın öldüğünden habersizdiler. Ağır hasta oluşu her ikisini de perişan etmişti. Leopold Mozart ısrarla, oğluna hastalıkla ilgili bazı detayları sormakta, sanki hemen cevap alabilecekmiş gibi davranmaktaydı. Kederli adam bir yandan karısının sağlığına kavuşacağını ummakta, ancak aksi gerçekleşirse oğlunun tek başına onca formaliteyle nasıl başa çıkacağını da hesaplamaktaydı. Tıpkı Mozart gibi, babası da konuyu dağıtmak istercesine, Concerts Spirituel'deki başarıdan söz etmiş, oğluna şu satırları yazmıştı:

"Konser sırasında işler iyi gitmediği takdirde, sahneye çıkma fikrin çok yersiz. Tanrı esirgesin, bu tür düşünülmeden yapılmış davranışlar senin yaşamına mal olabilir ve kimse hayatını bir senfoni için feda etmek istemez. Böyle bir davranış, üstelik herkesin içinde gerçekleşirse, yalnızca bir Fransız'ın değil, şerefli herhangi birinin kılıcına sarılmasına neden olabilir."[229]

Ancak mektubun devamı öğleden sonra saat dörtte büyük bir üzüntü ve acı içinde yazılmıştı. Rahip Bullinger ziyarete gelmiş, Leopold Mozart'a karısının hastalığını açmış ve konuşma ilerleyince gerçek ortaya çıkmıştı. Bu kez oğlunu teselli etme sırası babadaydı. Leopold Mozart, bir yandan karısını kaybetmiş olmanın üzüntüsüyle Tanrı'ya yakarıyor, bir yandan da oğluna, "Sağlığına dikkat et, benim yaşamım senin yaşamına bağlı," diye öğüt veriyordu. Henüz Nannerl'ın son gelişmeden haberi yoktu, kızının bu şoku olabildiğince hafif atlatması için elinden geleni yapmaya kararlıydı. Mektubun sonunda bitkin adamın ağzından şu cümleler dökülüyordu: "Yüce Tanrım, sevgili karımın mezarını Paris'te aramak zorundayım!"[230]

Annesinin ölümü sırasında Mozart'ın mektuplaştığı bir başka aile daha vardı. Delikanlı, yaşamının bu en sıkıntılı ve acı dolu günlerinde Fridolin Weber'e üç mektup göndermiş ancak beklediği çabuklukta cevap alamamıştı. Annesinin ölümünü bildiren mesajının ardından Mannheim'daki dostlarından haber gelmişti. Fridolin Weber, sarayda görevli müzisyenlerin pek çoğunun Münih'e gittiğini ancak kendisinin kentteki borçları nedeniyle bu yer değişikliğini henüz gerçekleştiremediğini bildiriyordu. Mozart her zaman olduğu gibi Weber ailesine yardım etmek için kolları sıvamaya kararlıydı. Kış aylarında bir süreliğine Paris'e gelebileceklerini, yolculuk ve konaklama giderlerini karşılamak için kendinin de yardım edeceğini yazmıştı.

Ayrıca Leopold Mozart'a gönderdiği bir mektupta, Weber ailesine birkaç yıllığına bin *gulden* kadar borç verip veremeyeceğini soruyordu. Oğlunun bu tip isteklerini artık daha soğukkanlılıkla karşılamaya çalışan Leopold Mozart, böyle bir imkânı olsa, kendi borçlarını ödeyip ona ve Nannerl'a daha iyi bir yaşam sunmanın yollarını arayacağını bildiriyordu.

Ancak Mozart'ın Aloisia'ya olan aşkı geçmemiş, araya giren uzaklığa bağlı olarak sanki artmıştı. Annesinin ölümünün ardından kendini tümüyle yalnız ve terk edilmiş hissettiği Paris'te, genç kızla ilgili yaşam dolu anılar gözünün önünden hiç gitmiyordu.

30 Temmuz 1778'de, Fridolin Weber'e yazdığı mektuplara aldığı cevaptan yüreklenerek kaleme sarıldı. Hâlâ birlikte çıkmayı hayal ettikleri İtalya gezisine olan inancından olsa gerek, sözcükler kâğıda İtalyanca dökülüyordu:

Parigi li 30 di giuglio[231]

Carissima Amica![232]

Bu kez size, benden rica ettiğiniz aryanın[233] değişikliklerini gönderemediğim için özür dilerim. Babanızın mektubuna vaktinde cevap vermeyi daha önemli gördüğüm için, bu değişiklikleri yazacak vaktim kalmadı. Gelecek mektupta elinize geçeceğinden emin olabilirsiniz.

Sonatlarımın en kısa sürede basılacağını, onlarla birlikte size, şu anda yarısı tamamlanmış olan *Popoli di Tessaglia*'yı (*Tesalya Halkı*) da göndereceğimi umuyorum.[234] Eğer o arya, benim hoşuma gittiği gibi sizin de giderse kendimi çok mutlu hissedeceğim. (...) Bu arada eğer size gönderdiğim "Andromeda"[235] aryasını büyük bir dikkatle çalışırsanız, çok başarılı olacağınıza ve parçanın size çok uyacağına eminim. Her şeyden önce sözlerin anlamı ve gücü üzerinde düşünün; kendinizi büyük bir ciddiyetle "Andromeda"nın yerine koyun. Bu yöntemi uygulamanız halinde, kusursuz sesiniz en kısa sürede çok daha büyük aşamalar kaydedecek. (...)

Sevgili arkadaşım, umarım sağlığınız yerindedir, sizden ricam ona her zaman çok iyi bakmanız. Benim sağlığım Tanrı'ya şükür iyi. Ancak ruhum huzursuz ve öyle de kalmaya devam edecek. Ancak sizi tekrar gördüğüm ve yürekten kucakladığım zaman yeniden mutlu olabileceğim. Yalnızca bu düşünce beni avutuyor. Lütfen bana sık sık yazın. Sizden gelen mektupların beni nasıl sevindirdiğini bilemezsiniz. (...) Sevgili arkadaşım, sizden bir haber alabilmek için yanıp tutuşuyorum. Lütfen beni daha fazla bekletmeyin. En kısa sürede sizden yeni haberler duymayı umuyorum. Ellerinizi öper, en içten duygularla sizi kucaklarım. Her zaman gerçek ve samimi dostunuz olan

W.A. Mozart

Lütfen benim yerime çok kıymetli annenizi ve kız kardeşlerinizi kucaklayınız.[236]

Mozart, bu mektuptaki ifadeden de anlaşılacağı gibi, Aloisia için her şeyden önce gerçek bir yol gösterici ve öğretmen olmak istiyordu. Kızın yetenekleri, cana yakınlığı genç bestecinin başka hayaller kurmasına neden olsa da, ona hitap ederken belirli bir mesafe koymaya her zaman özen gösteriyordu. O hiçbir zaman, kişiliğinin en değişken yönlerini çekinmeden sergilediği Bäsle olmayacaktı.

Paris'te ne yapacağına bir türlü karar veremeyen ve buradaki müzik zevkine uyum sağlamayan Mozart, Ağustos ayında eski bir dostuyla karşılaşınca çok sevindi. Bu eski dost, Johann Christian Bach'tan

başkası değildi. Paris için besteleyeceği yeni operanın hazırlıkları nedeniyle, İtalyan kastrato Giustino Ferdinando Tenducci'yle birlikte kente gelmiş, St. Germain'de Mareşal Noailles'in şatosunda konaklamıştı. Fransa'nın en varlıklı kişileri arasında sayılan Mareşal'in emrinde, çoğunluğunu Alman müzisyenlerin oluşturduğu bir orkestra vardı. Mozart, Ağustos ayında bir süre burada misafir olmuş, Johann Christian Bach'la eski günleri anma fırsatı bulmuştu.

Aslında bu buluşma yalnızca eski günlerin anılmasıyla sınırlı kalmamıştı. Yaşamında en sevdiği ve en çok değer verdiği müzisyenlerden biriyle karşılaşmak Mozart'a esin kaynağı olmuş, birlikte geçirdikleri süre zarfında Tenducci için bir arya bestelemiş ancak yapıtın notaları ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır. St. Germain'de geçen günler, büyük olasılıkla, geleceğe ilişkin bazı planlar yapılmasına da neden olmuştu. Müzik tarihçisi Heinz Gärtner'e göre Mozart, Londra'ya gitmeyi ciddi olarak düşünmüştü. Pek çok yönden akla yatkın görünen bu görüşü destekleyen en önemli etken, genç bestecinin Johann Christian Bach'ı babasının yerine koyacak denli sevmesi ve güvenmesidir. Çocuk luk günlerinin, Leopold Mozart dışında, tek gerçek öğretmeni olan Bach, kararsız ve umutsuz bir dönem geçiren genç besteci için sığınmak isteyeceği gerçek bir liman olabilirdi. Gärtner'e göre, Leopold Mozart'ın oğlunu Paris'ten Salzburg'a döndürme planlarına hız vermesinin ardında yatan asıl neden, Johann Christian Bach'ın devreye girmiş olmasıdır. Böylece, zaten kilometrelerce uzaktaki Mozart'a söz geçirmekte zorlanan baba, onu tümüyle kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştı. Üstelik Londra çok daha uzak ve müzik yaşamı, kıta Avrupası'na göre farklı bir kentti. Eğer Mozart oraya yerleşirse onu tamamen kaybedebilirdi.

Gerçekten de 1778 Ağustosu'ndan itibaren Leopold Mozart'ın, oğlunu Salzburg'a döndürme yönünde büyük çaba harcadığı görülür. Başpiskopos'la olan anlaşmazlıkları aşabilmek için ustaca hareket ediyor, sarayda boşalan bazı görevler için isimler ortaya atıldığında, oğlunun adını sürekli gündemde tutuyordu. Bu arada, Padre Martini'yle olan dostluklarını da bir kez daha devreye sokmayı denedi.

21 Ağustos'ta yaşlı besteciye gönderdiği mektupta, karısının ölümünün ardından oğlunun Paris'te tek başına kaldığını ve geleceğine ilişkin bir karar vermekte zorlandığını bildirdi. Ayrıca çok kibar bir dille, Elektör Karl Theodor henüz Mannheim'dayken yazmayı taahhüt ettiği mektubun, olası bir karışıklık yüzünden yerine ulaşmadığını ve bu kez Münih için ondan yardım istediklerini bildirdi. Bu arada Salzburg'da işler umduğundan iyi gitmiş, Başpiskopos, Mozart'ı sarayında görevlendirmeye karar vermişti. Aslında Leopold Mozart'ın gönlünde oğlu için, bir süre önce ölen müzik yöneticisi Lolli'nin görevi vardı ama Başpiskopos böyle bir atamanın henüz erken olduğunu düşünüyordu. Uzun süredir Salzburg dışında olan, elle tutulur bir başarı kazanamayan asi delikanlıyı ödüllendirmeye niyetli değildi. Sarayda orgcu olarak maaş alacak, eskiden olduğu gibi orkestranın başkemancılığını yürütecek, gerektiğinde ders verecekti. Leopold Mozart, 31 Ağustos'ta Paris'e gönderdiği mektupta haberi oğluna müjdeliyor, ikisinin maaşlarının toplamının yıllık bin *gulden*'e ulaşacağını söylüyordu. Ayrıca istediği zaman Münih ya da bir İtalyan kentinde operalarını yönetmek için izin alabilecekti. Mektubun en ilginç yönü, Leopold Mozart'ın, Başpiskopos'un Aloisia'nın şarkıcılığıyla da ilgilendiğini yazmasıydı. Bu satırları okuyunca, büyük olasılıkla gözlerine inanamayan Mozart, mektubun devamında daha da şaşırmış olmalıydı: "Burada onu mutlaka dinlemek istiyorlar, geldiklerinde bizde kalabilirler. Bana babası pek aklı başında bir adam gibi görünmediği için konu yu kızın kendisine bildireceğim."[237] 3 Eylül tarihli mektupta ise Leopold Mozart'ın kaleminden dökülenler gerçekten hayret vericiydi: "Her delikanlı zaman zaman bazı çılgınlıklar yapmak isteyebilir. Salzburg'da, şimdi olduğu gibi mektuplaşmalarını sürdürebilirsin. Kesinlikle sana onlar hakkında soru sormam ve yazdıklarını okumak istemem. Hatta sana bir öğütte bulunayım: Salzburg'da bir sürü tanıdığın var. Weber'lerden gelen mektupların bu kişilerden birine gitmesini sağlayabilirsin."[238] Deneyimli baba, oğlunun Londra'ya gidebileceğinden gerçekten korkmuşa benziyordu ve Aloisia'ya bile göz yummaya karar vermiş

gibiydi. Bir süre sonra Weber ailesinin Münih'e yerleştiğini ve baba kız ellerine toplam bin *gulden* para geçeceğini de Mozart'a yine o bildirecekti.

Dönüş yolunda

Paris'ten ayrılmayı istemesine ve bu kentte mutlu olmamasına rağmen, Salzburg'a geri dönme fikri, Mozart'ın çok hoşuna gitmemiş ancak başka çaresi olmadığı için kabul etmek zorunda kalmıştı. Aile dostları Bullinger'e yazdığı bir mektupta Salzburg'un onun yeteneklerine göre bir kent olmadığını belirtmekten kendini alamıyordu. Paris'ten ayrılmadan önce, 8 Eylül'de düzenlenen bir konserde yapıtları çalınmış, pek çok kişi onun geri dönme fikrinden haberdar olduktan sonra yeni siparişleri olduğunu söylemeye başlamıştı. Onu asıl üzen kenti, Piccinni kadar başarılı olamadan terk ediyor oluşuydu. Bir Alman olmasına rağmen bunu gerçekleştirebileceğine inanıyordu.[239] Dönüş yolculuğu sırasında Münih'e uğrayarak Aloisia'yı görecek olması, belki de onu avutan tek şeydi. 26 Eylül'de Paris'ten ayrıldı. Nancy üzerinden geçerek 4 Ekim günü Strassbourg'a ulaştı. Elinden geldiğince yolculuğunu uzatmak, Salzburg'a olabildiğince geç dönmek istiyordu. Burada asıl üzerinde durulması gereken nokta, Mozart'ın Aloisia'yı göreceği Münih'e ulaşmak için de aceleci davranmamasıydı. Yaklaşık üç hafta kaldığı Strassbourg'da, aynı zamanda konserler veriyor ancak her zaman olduğu gibi istediği maddi geliri elde edemiyordu. Onu asıl üzen dinleyici sayısının az oluşuydu: "Eğer az kişi geleceğini daha evvel tahmin edebilseydim, salonu dolu görebilmek mutluluğuna erişmek için, büyük bir memnuniyetle konseri bedava yapardım ve bu hoşuma giderdi. Bana seksen kişi için kurulmuş bir sofrada, üç kişinin yemek yemesinden daha fazla hüzün veren bir şey olamaz."[240]

6 Kasım'da Mannheim'a ulaştı. Bir yıl önce en güzel günlerini geçirdiği bu kentte artık dostlarının pek çoğu yoktu. Müzisyenlerin hemen hepsi Münih'e gitmişti. Her şeyden önemlisi Weber ailesi de

kenti terk edenlerin arasındaydı. Orkestra şefi Cannabich, Elektör'ün yeni sarayında görevli olduğu için onu görememiş ancak hâlâ Mannheim'da bulunan karısı, Mozart'ı çok içten karşılamış, kendi evlerinde misafir etmişti. Kent, sanatsal yönden eski görkemli günlerinden uzak olmasına rağmen, yine de genç bestecinin ilgisini çekecek olaylara rastlanıyordu. Babasına yazdığı 12 Kasım tarihli mektupta *Duodrama* adlı bir tür sahne eserinden bahsediyordu. Bu türün özelliği, müzik eşliğinde sanatçıların konuşmasıydı. Operalardaki resitatiften farklı olarak sözler müziğe uydurulmaya çalışılmıyor, tıpkı tiyatro eserlerinde olduğu gibi, fon müziği eşliğinde konuşuluyordu. Daha sonra "Melodram" adıyla yaygınlaşacak olan bu uygulamaya Mozart, tamamlamadan bıraktığı *Zaide* operasının bazı bölümlerinde yer verecekti. Aynı yöntem, XIX. yüzyıl başında da zaman zaman kullanılmaya devam edecek, benzer bir uygulama Beethoven'ın *Fidelio*'sunda da görülecekti.

9 Aralık'ta ayrıldığı Mannheim'dan sonra hemen Münih'e gitmedi. Önceki seferden tanıdığı Rahip Coelestin Angelsprugger'le birlikte seyahat ediyor, yolda dilediği gibi vakit geçiriyordu. Kaisersheim'daki manastırda on gün kadar konakladılar. Mozart buradan, uzun süredir haberleşmediği Bäsle'ye 23 Aralık günü bir mektup gönderdi. Kuzinine en kısa sürede Münih'e gelmesi için ricada bulunuyor, sanki onu bekleyen olaylardan korktuğu için yanında kuvvet alacağı kimselerin olmasını istiyordu:

Büyük bir telaş içinde yazıyorum size ve yarın Münih'e doğru yola çıkacağımı bildirmek istiyorum Sevgili Bäsle, ah keşke –sizi temin ederim ki Augsburg'da olmayı çok isterdim; ama Bay Piskopos Kral buna izin vermedi– Münih'ten yola çıkıp Augsburg'a gelebilsem; ancak bu da kesin değil; – eğer sizi görmekten mutlu olduğum kadar siz de beni görmekten mutlu olacaksanız Münih'e, bu güzel şehre gelin– yeni yıldan önce orada olmaya bakın... Yani kesinlikle gelin, yoksa kendimi çok kötü hissedeceğim; eğer gelirseniz bu yüce ve güçlü adam, hakkınızda iyi şeyler düşünecek, kıçınıza bir şaplak indirip ellerinizi öpecek, arkanıza iri bir silah yerleştirecek, özenle kucaklayıp

önünüze ve arkanıza sürtünerek size olan bütün borçlarını son kuruşuna dek ödeyecek, kuvvetli bir yellenmeyle bir şeylerin akıp gitmesine göz yumacak – Şimdi

Adieu meleğim, canım

Sizi ağrılar içinde bekliyorum

Bana Münih'e hemen yazın. *Poste restante*[241]...

Votre sincere...[242] W.A"[243]

25 Aralık günü Münih'e ulaştı. Noel yortusunun ilk gününü, aylardır özlemini çektiği Aloisia'nın yanında geçirmek için soluğu Weber ailesinin yanında aldı. Henüz annesinin yasını tuttuğu için, Paris'te âdet olduğu üzere, kırmızı düğmeleri olan siyah bir ceket giymişti. Bu ilginç ve komik kıyafet genç kızı güldürmüş, Mozart'ın ondan görmeyi beklediği sevgi gösterilerinin yerini, alaycı bakışlar almıştı. Üstelik açıkça dile getirilmese bile, Mannheim'da birlikte geçirdikleri günlerden beri çok şey değişmişti. Münih Operası'nın aranan bir şarkıcısı konumundaki Aloisia için, henüz doğru dürüst bir işi ve kazancı olmayan bu besteci fazla ilginç değildi. Zaten genç kızın gözünde her zaman bir sevgiliden çok, iyi bir öğretmen ve yol gösterici olmuştu.

Aloisia'dan beklediği ilgiyi göremeyen Mozart, öfkeyle oradaki piyanonun başına geçerek şarkı söylemeye başlamış, kızgınlığını şarkının sözleriyle aktarmaya çalışmıştı: "*Leck mir das Mensch im Arsch, das mich nicht will.*"[244] İlk kapsamlı Mozart yaşamöyküsünü yazan Nissen, baldızı Aloisia'nın onurunu kurtarmak için, belki Constanze'nin de uyarısıyla, bu sözleri şu şekle sokacaktı: "*Ich lass das Mädel gern, das mich nicht will.*"[245] Mozart, Weber'le rin evinden çıktıktan sonra tam bir yıkım içindeydi. Birkaç gün sonra 29 Aralık'ta, Münih'teki dostları Johann Baptist Becke'nin yanından babasına şu satırları yazacaktı:

Münih, 29 Aralık 1778[246]

Mon tres cher Père!

Bu satırları size Bay Becke'nin evinden yazıyorum. Ayın 25'inde Tanrı'ya şükür salimen buraya ulaştım. Ancak bugüne dek size yazmaya fırsatım olmadı. Yaşadıklarımın hepsini, karşılaştığımızda size yüz yüze anlatmak için saklıyorum. Bugün içimden yalnızca ağlamak geliyor, çok hassas bir kalbim var. Size yalnızca şu haberi vermek istiyorum: Kaysersheim'dan[247] ayrılmadan önce sonatlarım[248] elime ulaştı; burada onları Prenses'e ulaştıracağım. (...) Yazım her zaman kötü olmuştur, güzel yazmayı bir türlü beceremedim ama bugünkü kadar kötü yazdığımı da hatırlamıyorum. Yazamıyorum, yalnızca ağlamak geliyor içimden. Umarım en kısa sürede bana yazar, beni avutursunuz. En iyisi bana *poste restante* yazmanız. O takdirde mektubu kendim alabilirim. Weber'lerin yanında kalıyorum, aslında keşke dostumuz Bay Becke'nin adresine gönderseniz. (...)

Hoşça kalın sevgili babacığım, bana hemen yazın, ellerinizden bin kez öper, ablamı tüm kalbimle kucaklarım...

Ölünceye dek sadık oğlunuz

Wolfgang Amadé Mozart

Mutlu bir yeni yıl dilerim, bugün için daha fazlasını yazamayacağım.

Johann Baptist Becke, aynı gün dostu Leopold Mozart'a gönderdiği mektupta, Mozart'ın birkaç gündür kendisiyle birlikte olduğunu ve sürekli ağladığını bildirmişti. Bunun nedeni, Aloisia'nın kendisine ilgi göstermemesiydi. Delikanlı, babasının yanına dönmeyi ve onun tarafından anlaşılıp teselli edilmeyi özlemle bekliyordu.

1779 yılının ilk günlerinde Elektör'ün eşi Elisabeth Auguste'yi ziyaret edip ona, Paris'te basılan keman sonatlarını hediye ettikten sonra Salzburg'a doğru yola çıktı. Kısa bir süre önce Münih'e gelen Bäsle, ona eşlik ediyordu. Uzaktan kentin silueti göründü ğünde içinde garip bir duygu uyandı. Onca zamandır görmediği babası ve ablasına kavuşacağı için seviniyor, ancak çalışma ortamını hiç sevmediği Salzburg'a geri döndüğü için üzülüyordu. En kısa sürede bu kentten kurtulmanın yolunu bulmalıydı.

132. Ailenin köpeği.

133. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 8.

134. (İt.) Prensler gibi yaşıyoruz.

135. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 7.

136. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 4, 5, çev. Yeşim Tükel Kılıç.

137. Franz Xaver Wotschitka, viyolonselci ve besteciydi. Mozart'lar Wotschitka ailesinin üyeleriyle Salzburg'da dostluk kurmuşlardı.

138. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 23, 24.

139. Aloisio Lodovico Fracassini.

140. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 304.

141. Mozart mektubunda yapıttan, aynı anlama gelen "Das Fischermädchen" şeklinde bahsediyor.

142. Almancada Bäsle sözcüğü, "kuzin" anlamına gelen base'den türemiştir ve "küçük kuzin" anlamına gelmektedir.

143. Mozart burada, Stein'ın, piyanodaki çekiçlerin istenmeden hareket etmesini önleyen mekanizmanın özelliğine vurgu yapıyor.

144. Buğra Gültek, Piyano / Bir Çalgının Biyografisi, s. 72, 73, Epilog Yayıncılık, 2007.

145. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 313.

146. agy. s. 316-318.

147. Benim sevdiklerimi seviyorsanız / Kendinizi seviyor olmalısınız: Size tutkuyla bağlı yeğeniniz. (Mozart, "kuzin" yerine "yeğen" kelimesini kullanmıştır).

148. Martha Schad, Mozarts erste Liebe, s. 31, Wißner Verlag, 2004.

149. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 94.

150. Martha Schad, Mozarts erste Liebe, s. 33.

151. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 101.

152. Elektörün isim günü nedeniyle düzenlenen törenler.

153. Anton von Klein'ın metni üzerine Ignaz Holzbauer'in bestelediği yapıt, ilk kez 5 Ocak 1777 tarihinde sahnelenmiş ve büyük başarı kazanmıştı.

154. XVIII. yüzyılda düzenlenen konserler genellikle "akademi" olarak adlandırılıyordu.

155. KV 309, Do Majör Piyano Sonatı.

156. (Fr. rondeau'dan) Temel özelliği, başta sunulan belli bir melodiye (ya da melodi parçasına), aralarına konulan karşıt karakterli bölmelerden sonra hep dönülmesidir.

157. (Fr.) Bayım sizi temin ederim ki daha güzel çalınamaz.

158. (Fr.) Çok sevgili babacığım.

159. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 108-111.

160. Diğer orkestra şefi yardımcısı Ignaz Jacob Holzbaner.

161. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 119, 120.

162. (Fr.) Benim Sevgili Kuzinim.

163. (İt.) Çabuk.

164. Söz konusu yapıt büyük olasılıkla, KV 311, Re Majör Piyano Sonatı.

165. Mozart, Türkçeye, "İnsan verdiği sözü tutmalı, sözünün eri olmalı," olarak çevrilebilecek ifadeleri tersine çevirerek söz oyunu yapmıştır.

166. (Alm.) Anahtarcı.

167. (Alm.) Çilingir.

168. Buradan sonra italik yazılmış bölümler, Almancada da kafiyelidir.

169. (Fr.) Elveda Tanrım.

170. Mozart burada, Almancada "Aralık ayı" anlamına gelen *Dezember* sözcüğü ile dört perhiz zamanına işaret eden *Quatember* sözcüğü arasındaki bağlantıya işaret ediyor, aynı zamanda da aralarında bir kafiye kuruyor. Aynı yaklaşım ve dinsel göndermeler, diğer iki satır arasında da var; zira son satır ilahi kitabından alınmıştır.

171. Martha Schad, *Mozarts erste Liebe*, s. 40-42, çev. Yeşim Tükel Kılıç ve Asuman Karakaya. Bu metin, Türkçede tümüyle yayımlanan ilk Bäsle mektubu özelliğini taşır ve bu kitap için çevrilmiştir.

172. Bazı kaynaklarda Constanze'nin Aloisia'dan daha büyük olduğu bilgisi yer almaktadır. Bu tezi savunanlardan Dorothea Leonhart, ailesinin Aloisia'nın mesleki kariyerini de göz önünde bulundurarak yaşını büyük göstermek istediğini, Constanze'nin de, daha büyük olmasına rağmen, Mozart'ın ilgisini ilk çekenin küçük kardeşi olmasından fazla hoşlanmadığı için sonraki dönemde bu yanlışlığa göz yumduğunu belirtmektedir (Bkz. Dorothea Leonhart, *Mozart / Liebe und Geld* (Sevgi ve Para), s. 41, 42, Matthes & Steiz Verlag, 1991). Ancak kaynakların çoğunda hâlâ, Aloisia'nın Constanze'den daha büyük olduğu bilgisi geçerliliğini korumaktadır.

173. Nissen'in yazdığı yaşamöyküsünde bu yaş, büyük olasılıkla Constanze tarafından on beş olarak değiştirilmiştir.

174. Nissen'in yaşamöyküsünde bu sayı, büyük olasılıkla yine Constanze tarafından, dört olarak düzeltilmiştir ve doğrusu bu şekildedir. Ancak kitapta yer verdiğimiz bu alıntıda, mektubun Mozart'ın elinden çıkan özgün şekline sadık kalınmıştır.

175. Mozart'ın *Lucio Silla* operasında rol alan ünlü soprano Anna Lucia de Amicis.

176. Söz konusu arya büyük olasılıkla, *Lucio Silla* operasında, "*Ah se il crudel periglio,*" sözleriyle başlayan aryadır (No. 11).

177. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 226, 227.

178. Paul Rothfischer.

179. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 251, 252

180. agy. s. 252.

181. agy. s. 252, 253.

182. İtalya gezisi.

183. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 253, 254.

184. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 255.

185. Aloisia.

186. Mozart babasına yazdığı mektupta, Weber ailesiyle birlikte yapmayı planladığı yolculuğa Fridolin Weber ve iki kızıyla çıkmayı düşündüğünü yazmış ancak Aloisia'nın yanında kimin geleceğini

belirtmemişti.

187. (Lat.) Ya Sezar olmayı ya da yok olmayı seç.

188. Leopold Mozart'ın burada vurguladığı, oğlunun önceki mektupta, Aloisia'nın İtalya'da sahneye çıkabilmesi için babasının dostlarına mektup yazmasını istemesi.

189. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 272-279.

190. agy. s. 305.

191. (İt.) Eğer bana inanmıyorsan, benim sevgili düşmanım.

192. (İt.) Nereden geldiğini bilemiyorum.

193. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 304, 305.

194. (İt.) Nereden geldiğini bilmiyorum / Kalbime bu hoş duyguların / Bu bilinmez his / Tüm göğsümü kaplayan; / Bu soğuk ürperti / Tüm damarlarıma yayılan.

195. (İt.) Amadeo Wolfgango Mozart tarafından, Bayan Weber için Mannheim 24 Şubat 1778.

196. Ursula Schneewind, *Jede Note an dich gerichtet, Musikalische Widmungsgeschichten*, s. 100, Karl Blessing Verlag, 2004.

197. Aşağıdaki mektubun orijinalinde hiç dikkate alınmayan noktalama işaretleri, çeviri sırasında eklenmiştir.

198. Matmazel, çok sevgili kuzinim!

199. Mektupta yer alan Türkçe italik bölümler, orijinal metinde de kafiyelidir.

200. (Frz.) Bu arada.

201. *Cunus,* Latincede kadının cinsellik organı anlamına gelir. *Cuni fait* ise Fransızcadaki *qu' on y fait* (yapılması gereken, yapmaya izin verilen) sözünün okunuşunun karşılığı olabilir.

202. Mozart, bir yer ismi olan Tripsdrill'i değiştirerek kullanıyor. Bu yer ismi aynı zamanda bir Alman masalında da geçmektedir. Kaynak: Martha Schad, *Mozarts erste Liebe*, s. 91.

203. Martha Schad, *Mozarts erste Liebe*, s. 43-48. çev. Yeşim Tükel Kılıç ve Asuman Karakaya (3 Aralık tarihli mektup gibi bu belge de, hiç kısaltılmadan ilk kez bu kitap için Türkçeye çevrilmiştir).

204. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 326-328.

205. Paris'te halka açık konserler düzenleyen iki organizasyon.

206. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 334, 335.

207. (İt.) Senfoni konçertant. Birden çok çalgının solist olarak öne çıktığı senfonik yapıt.

208. Jean-Georges Noverre.

209. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 354.

210. agy. s. 357.

211. agy. s. 364, 365.

212. Salzburg'lu besteci Johann Christian Fischer.

213. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 55, 56.

214. Köchel Dizini'nde genellikle "297B" (büyük harfle) şeklinde numaralanan bu yapıtın notaları ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır. XIX. yüzyılda bulunan ve Mozart'a ait olduğu kesin olarak

saptanamayan bir diğer senfoni konçertant daha vardır. Obua, klarnet, korno ve fagot için olan bu yapıt günümüzde KV 297b (küçük harfle) olarak numaralanmakta, konserlerde seslendirilmekte ancak Mozart'a ait olduğu konusu tartışılmaktadır. Pek çok uzman bu konçertonun Mozart'ın elinden çıkmış olabileceğine inanmaktadır. Ancak bu kopyanın, 1778 baharında Paris'te bestelenen yapıtla olan ilgisi de saptanabilmiş değildir.

215. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 346.

216. Heinrich Eduard Jacob, Mozart / Der Genius der Musik, s. 256, 257, Wilhelm Heyne Verlag, 1990.

217. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 223.

218. O dönemde kan aldırmanın tedavi edici özelliği olduğu varsayılıyor ve hastaları iyileştirmek için sık sık kan alınıyordu.

219. Sokak isimlerinin doğru yazımları: "Rue Montmartre" ve "Rue de Cléry" olacak.

220. François Joseph Heina: Paris'te yaşayan bir müzisyen ve nota yayımcısı.

221. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 375-377.

222. Heinrich Wilhelm von Heffner, Mozart ailesinin yakın dostuydu ve 1774 yılında genç yaşta ölmüştü.

223. Kutsal Üçleme Yortusu'nu (Trinitatis) izleyen ilk perşembe. Paskalya'ya göre değişen bu tarih, 1778 yılında 18 Haziran'a denk geliyordu.

224. Aynı notadan.

225. *Mozart, Briefe und Aufzeichnungen*, cilt II, s. 387-389.

226. agy. s. 389.

227. Aslında mektubun tarihinin 4 Julliet (4 Temmuz) olması gerek.

228. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 390, 391.

229. agy. s. 400-402.

230. agy. s. 403, 404.

231. (İt.) Paris, 30 Temmuz. (Mozart, İtalyanca giugno (haziran) ve luglio (temmuz) aylarının adlarını birleştirerek giuglio haline getirmiş.)

232. (İt.) Sevgili Arkadaşım.

233. Söz konusu arya Mozart'ın Aloisia için Mannheim'da bestelediği KV 294, "Non so, d'onde viene" (Nereden geldiğini bilemiyorum) sözleriyle başlayan parça. Sözü geçen değişiklikler yapıttaki bazı ufak düzenlemeler olmalı.

234. Burada bahsedilen yapıtlar, Paris'te basılan altı keman sonatı (KV 301-306) ve KV 316, "Popoli di Tessaglia" sözleriyle başlayan Aloisia için bestelediği arya.

235. Mozart'ın 1777 yılında Salzburg'da bestelediği, KV 274, "Ah, lo previdi" sözleriyle başlayan arya.

236. Tümü İtalyanca yazılan mektubun orijinali Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 420, 421'de yer almaktadır. (Almanca çeviri için faydalanılan kaynak: Mozart Briefe, Derleyen: Wolfgang Hildesheimer, s. 68-71, Insel Verlag, 1995.)

237. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 461.

238. agy. s. 465.

239. agy. s. 474.

240. agy. s. 501, 502.

241. (Fr.) Mektubun alıcıya postanede teslim edilmesi.

242. (Fr.) Saygılarımla...

243. Norbert Elias, Mozart – Bir Dâhinin Sosyolojisi Üzerine, çev. Yeşim Tükel, s. 142, Kabalcı Yayınları, 2000

244. (Alm.) "Beni istemeyen, kıçımı yalasın." Heinrich Eduard Jacob, *Mozart / Der Genius der Musik*, s. 291.

245. (Alm.) "Beni istemeyen kızı, ben de istemem." G.N. von Nissen, *Biographie W.A. Mozarts*, s. 415.

246. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt II, s. 528, 529.

247. Doğru yazım "Kaisheim" olacak.

248. Paris'te basılan piyano-keman sonatları (KV 301-306).

1779-1781

Salzburg'da Başpiskopos'un emrinde, Münih'te Idomeneo

Mozart, 1779 yılının 16 Ocak günü Salzburg'a dönmüş, kente varışının hemen ertesinde de resmen saray orgculuğuna atanmıştı. Kısa bir süre sonra yirmi üç yaşına basan delikanlı için ilk bakışta başarısız gibi görünen son yolculuğu, aslında önemli kazanımlar sağlamıştı. Her şeyden önce Mozart bu gezi sırasında ilk defa, babasına danışmadan bazı kararlar vermiş, bunların sonuçlarına katlanmıştı. Gerçi oğluyla mektuplar aracılığıyla ilişkisini hiçbir zaman koparmayan Leopold Mozart, önemli kararların hepsinde, er ya da geç etkili olmuş, istediği sonucu elde etmişti. Genç besteci bu gezi sonrasında sanatsal açıdan artık tam anlamıyla kendi özgün stilini yakalamayı başarmış, müzikal kusursuzluğa ulaşmıştı. Paris'te bulunduğu aylarda, sürekli olarak Fransızların müzik zevkini eleştiren Mozart, bu gözlemleri sonucu kendi doğrularını daha iyi saptama şansı yakalamıştı. Opera bestelemeyi her şeyden çok istemesine rağmen, yolculuğu boyunca çeşitli nedenlerden ötürü bu amacını gerçekleştirememiş, Salzburg'a bunun özlemiyle dönmüştü. Kentte düzenli temsillerin verildiği bir opera binasının bulunmayışı, Mozart'ı doğduğu şehirden soğutan en önemli etkendi. Bu özlemini, civar kentlerden alacağı siparişlerle karşılamayı umarak, yeni görevi gereği kendinden beklenen dinî yapıtları bestelemeye koyuldu.

Ancak aynı tarihlerde üzerinde çalıştığı bir sahne eseri de vardı. Belirli bir başlığı olmadan bestelenmeye başlanan yapıt, sipariş sonucu hazırlanmadığı için tamamlanmadan bırakılmıştı. O dönemde çok moda olan Türk temalarıyla işli yapıtın metni Salzburg'lu trompetçi ve Mozart ailesinin yakın dostu Johann Andreas Schachtner tarafından kaleme alınmıştı. Günümüzde (KV 344) *Zaide* adıyla tanınan eser bu başlığı, partisyonu 1838'de ya yımlayan Johann Anton André'ye

borçludur. André, bir operadan çok Almanca bir *singspiel* olan yapıtın başkarakterinin adını, esere vermiştir. Eserin en ilginç yönlerinden biri, Mozart'ın kısa bir süre önce Mannheim'da dinleyip çok etkisinde kaldığı ve *duodrama* olarak adlandırdığı yöntemi kullanmış olmasıdır. Yapıtta *melolog* olarak anılan bölümler, fonda müziğin yer aldığı ancak karakterlerin duygularını, bir tiyatro yapıtındaki gibi, konuşarak dile getirdikleri pasajlardır. Kuşkusuz operadan günümüze kalan en güzel bölüm, *Zaide*'nin birinci perdede yer alan, "*Ruhe sanft mein holdes Leben*,"[249] sözleriyle başlayan aryasıdır. Bu bölüm, Mozart'ın benzer konuyu işleyeceği *Saraydan Kız Kaçırma* operasında, Konstanze[250] karakteri için besteleyeceği aryaların ön çalışması gibidir.

Müzik tarihçileri son yıllarda, *Zaide* operasının hangi nedenle bestelenmeye başlanmış olabileceği konusunda çeşitli görüşler öne sürmüştür. Otoritelerin üzerinde anlaştığı iki olasılık vardır. Bunlardan birincisi, yapıtın 1779-1780 yıllarında Salzburg'u ziyaret eden gezgin tiyatro topluluklarının siparişi üzerine bestelendiği yönündedir. Gerçekten de, Johann Heinrich Böhm ve Emanuel Schikaneder'in tiyatro toplulukları uzun sürelerle kente konuk olmuş, her iki tiyatrocu da Mozart ailesiyle yakın dostluk kurmuştur. Mozart, Böhm'ün topluluğu için KV 345, *Thamos, König in Ägypten* (*Mısır Kralı Thamos*) adlı oyunda kullanılmak üzere sahne müzikleri bestelemiştir. Schikaneder'le çok daha iyi dost olan genç besteci, özellikle onun Hamlet'i canlandırmasından çok etkilenmiş, topluluğun Salzburg'da sahnelediği oyunların neredeyse tümünü izlemişti. İki sanatçının yolu, yıllar sonra Viyana'da tekrar kesişecek ve bu karşılaşma müzik dünyasına bir başyapıtı, *Sihirli Flüt*'ü kazandıracaktı.

Otoritelerin *Zaide*'nin besteleniş nedeni olarak öne sürdükleri ikinci görüş, o tarihlerde Viyana'da II. Joseph'in hayata geçirmeye çalıştığı ve ayrıntıları sonraki sayfalarda *Saraydan Kız Kaçırma* ile birlikte anlatılacak olan, Almanca müzikli oyunlar uygulaması çerçevesindedir. Mozart'ın *Idomeneo* temsili için Münih'te bulunduğu sırada, 11 Aralık 1780'de babasının gönderdiği mektupta yer alan bir bölüm, bu savı kuvvetlendirir niteliktedir: "Schacht ner'in oyunu[251] için şu anda

yapacak fazla bir şey yok. Tiyatrolar kapalı olduğu[252] ve İmparator şu anda tiyatroyla fazla ilgilenmediği için elimizden bir şey gelmez. Bu durumda, müziğin tümüyle tamamlanmamış olması daha iyi. Kim bilir, belki ileride yapıtı Viyana'da sahnelemek için bir fırsat çıkabilir."[253] Bu ifade, *Zaide*'nin imparatorluk başkentinde sahnelenme düşüncesiyle bestelenmeye başlandığını oldukça açık bir şekilde ortaya koymaktadır. En azından ilk sipariş, Salzburg'u ziyaret eden tiyatro gruplarının birinden gelmiş olsa bile, Mozart'ın aklında yapıtını uzun vadede Viyana'da sahneleme fikri yer etmiş olmalı.

Mozart'ın bu dönemde bestelediği dinî yapıtlar içinde günümüzde en sık seslendirilenlerin başında KV 317, *Krönungsmesse* (*Taç Giyme Missası*) gelmektedir. Eserin ne amaçla bestelenmiş olduğu ve "Taç Giyme" adını ne için aldığı, günümüze dek tartışma konusu olmuştur. Kaynakların bir kısmı, *missa*'nın Salzburg yakınlarındaki Maria Plain Kilisesi'ndeki Meryem Ana heykelinin kutsanması onuruna bestelendiğini bildirmektedir. Yapıt 1791'de, İmparator II. Leopold'un, Prag'daki taç giyme töreni sırasında seslendirildiği için müzik tarihinde bu adla anıldığını söyleyen belgeler de vardır.

Mozart dinî yapıtlar dışında, kentte gereksinim duyularak sipariş verilen ya da kendisi seslendirmek için de yeni eserler besteliyordu. Bunların içinde en tanınmışları KV 365, *İki Piyano İçin Mi Bemol Majör Konçerto* ve KV 364, *Keman ve Viyola İçin Senfoni Konçertant*'tır. Mozart iki piyano için konçertoyu ablası Nannerl'le birlikte yorumlamak için bestelemiş ve genellikle birinci piyanoyu ona çaldırmıştı. Günümüze dek viyolacıların repertuvarının en gözde yapıtlarının başında yer alan *senfoni konçertant*'ın hangi amaçla yazıldığı kesin olarak saptanamamıştır. Büyük olasılıkla sarayda görevli çalgıcılar için düşünülmüş, keman partisini Antonio Brunetti seslendirmişti. Mozart aynı tarihlerde, keman, viyola ve viyolonselin solist olarak yer alacağı bir senfoni konçertanta başlamış ancak tamamlamamıştır.

Ablası ve babasıyla birlikte Salzburg'daki yaşam, kısa bir süre sonra eski eğlenceli haline dönmüştü. Maddi olarak eski yıllar dan daha iyi durumda olduklarından, Leopold Mozart, oğlunun Paris gezisi için

aldığı borçları ödemeye başlamıştı. Kentin sosyal yaşantısı elverdiğince Mozart'lar partilere ve balolara katılıyor, eğlenceye vakit ayırmaktan çekinmiyorlardı. Bu yıllarda aile bireylerinin hepsi bir arada olduğundan mektuplaşmıyorlardı. Bu bir anlamda, müzik tarihçilerinin oldukça önemli belgelerden yoksun kalmaları demekti. Çünkü mektuplarında en önemsiz detayları bile birbirlerine aktarmaktan zevk alan Mozart'lar, çağın yalnızca müzikal olaylarına değil, sosyal yaşantısına da ayna tutuyorlardı.

Mozart'ın bu dönemde, ablasının tuttuğu günlüğe, onun ağzından kaleme aldığı kısa notlar ilgi çekicidir. Kendini tümüyle Nannerl'ın yerine koyan genç besteci, kendinden "kardeşim" diye bahsetmektedir. Her gün için kısa cümleler girilmiş ve o gün yapılanlar adeta not düşülmüştür: "Saat altıya çeyrek kala Kont Thun bize geldi. Yedide babam ve Pimperl[254] ile gezinti. Öğleden sonra biraz yağmur yağdı ama hemen hava açtı. Bugün toplantı ve Mirabell'de[255] müzik."[256]

Idomeneo

Kesin tarihi saptanamamakla birlikte, 1780 yazının sonunda Münih'ten gelen bir sipariş, Mozart'ın yeniden opera besteleme hayalleri kurmasına neden oldu. 1781 karnaval sezonunda sahnelenecek yeni opera, Salzburglu genç besteciye sipariş edilmişti. Söz konusu yapıt, İtalyanca bir *opera seria* olacaktı. Elektör Karl Theodor'un bilgisi dahilinde, kentteki operanın yöneticisi Kont Seeau tarafından yapılan teklifin gündeme gelmesinde, Mannheim'lı eski dostların büyük katkısı olmuştu. Hemen hepsi artık Münih'te görevli olan müzisyenler, Mozart'ın bu siparişi alması için bir anlamda kulis çalışması yapmışlardı. Paris dönüşü, Elektör'ün karısına yeni basılan keman sonatlarının notasını hediye eden genç besteci, saray üzerinde olumlu bir iz bırakmış olmalıydı. Ayrıca Elektör'ün metresi konumundaki Kontes Josepha Paumgarten'ın müzisyenlerle arasının iyi oluşu, genç kadının da Mozart'ı destekleyenler safında yer alma olasılığını kuvvetlendiriyor.

Münih Operası için yeni bir eser besteleyecek olmak, Aloisia' nın da rol alacağı bir yapıt üzerinde çalışmak anlamına gelebilirdi; ancak genç soprano ve ailesi 1779 sonbaharından beri Viyana'ya yerleşmiş, oradaki saray operası, yetenekli şarkıcının yeni çalışma mekânı olmuştu. Bu yüzden Münih'e yapılacak bir yolculuk artık Aloisia'yı ya da Weber ailesini ziyaret etmek anlamına gelmiyordu. Buna herhalde en çok Leopold Mozart sevinmişti. Oğlunun aklını başından alan Aloisia artık tehlike olmaktan çıkmıştı. Ancak kader, Weber ailesiyle Mozart ailesinin yollarını kısa bir süre sonra yeniden kesiştirmeye hazırlanıyordu.

Yeni opera için konu olarak, Girit Kralı İdomeneus'un öyküsü seçilmişti, librettoyu Salzburglu Giambattista Varesco yazacaktı. Başpiskoposluk sarayında aynı zamanda din adamı olarak çalışan Varesco, metni yapıtın Fransızca versiyonundan İtalyancaya uyarlayacaktı. Homeros'un *İlyada* destanında bahsedilen İdomeneus' un öyküsü, Fransız yazar François de Salignac de la Mothe Fénelon'un *Telemakhos'un Maceraları* adlı yapıtında da yer almış, Mozart bu eseri 1770 yılındaki İtalya gezisi sırasında okumuştu. 1700'lerin en çok okunan kitapları arasına giren yapıt, 1705 yılında Prosper-Jolyot de Crébillon (Baba) tarafından *Idoménée* adıyla sahneye uyarlanmıştı. Crébillon'un yapıtı, 1712'de Antoine Danchet'in kaleminden libretto şekline sokulmuş ve André Campra tarafından opera olarak yine *Idoménée* adıyla bestelenmişti.

Bu konu, büyük olasılıkla Münih'teki Saray Operası yöneticileri tarafından seçilmiş, üzerinde yapılması istenilen değişiklikler Salzburg'daki metin yazarı Varesco'ya bildirilmişti. Yapılan en önemli değişiklik tam bir trajediye uygun olarak noktalanan eserin, mutlu sonla bitirilmesidir. Konu, Troya Savaşı'ndan dönen Girit Kralı İdomeneus'un başından geçen olaylar çevresinde gelişir. Yakalandığı fırtınadan kurtulup sağ salim ülkesine dönebilirse karşısına çıkan ilk kişiyi Deniz Tanrısı Poseidon'a kurban edeceğine dair ant içer. İdomeneus'u kıyıda, oğlu İdamantes karşılar. Girit'teki yabancı prensesler İlia ve Elektra'nın, İdamantes'e olan aşkı, konuya ayrı bir boyut katmaktadır. Yapıtın mutlu

sonla noktalanmasına dek sahnede gelişen olaylar, sanatçılara hem şarkıcılık hem de oyunculuk yönlerini sergileme fırsatı sunar.

Mozart, yapıtın ilk perdesinden bazı bölümleri bestelemiş olarak 5 Kasım 1780'de Salzburg'dan ayrıldı. Posta arabası kentten uzaklaşırken çalışma ortamını hiç sevmediği bu kentten, bir süreliğine de olsa ayrılıyor olmanın sevincini yaşıyordu. Ancak o zaman hiç tahmin edemediği şey, doğduğu kenti yaşamı boyunca ancak üç yıl sonra, üç aylığına bir kez daha görebileceği ve bu ayrılışın aslında tam bir kopuş anlamına geldiğiydi. Her şeye rağmen, yeni bir opera siparişi alarak Münih'e doğru yola çıkması moralini çok düzeltmişti ve o anda aklında yalnızca yeni operasıyla, onu bekleyen eski dostları vardı.

Her zaman olduğu gibi, Münih'e gelir gelmez işe koyuldu. Eserde rol alacak sanatçıların büyük bölümü dönemin en tanınmış şarkıcılarıydı. Idomeneo'yu, Mozart'ın Mannheim'dan tanıdığı ve sanatına çok değer verdiği tenor Anton Raaff seslendirecekti. 1714 doğumlu sanatçı, o tarihte altmış altı yaşındaydı; sesi eski parlaklığını kaybetmişti ve oyunculuk yönünden oldukça zayıftı. Mozart, babasına yazdığı mektuplarda onun sahnedeki durağan oyunculuğunu, bir "heykel"e benzetiyordu. Operadaki kadın karakterler, yine Mannheim'dan tanıdık isimlerdi. İlia'yı flütçü Johann Baptist Wendling'in eşi Dorothea Wendling seslendirecekti. Elektra rolünü ise orkestrada keman çalan, aynı zamanda Johann Baptist Wedling'in kardeşi olan Franz Anton'un karısı Elisabeth Augusta Wendlig oynayacaktı.[257] Mozart çalışmalar sırasında her ikisinden de çok hoşnut kalmıştı. Ancak İdamantes rolünü canlandıracak olan kastrato Vincenzo dal Prato kelimenin tam anlamıyla bir felaketti. Münih'te bir sezon için çalışan sanatçı Mozart'ı çok uğraştıracak ve sonuç, besteciyi hiçbir zaman tam anlamıyla hoşnut etmeyecekti.

Operanın metin yazarı Varesco, Salzburg'da kaldığı için, metin üzerinde yapılması gereken değişiklikleri Mozart babasına yazdığı mektuplarla ona bildiriyordu. Leopold Mozart'ın 11 Kasım 1780 tarihinde oğluna gönderdiği not, Münih'teki yöneticilerin metnin belirli bir plana uygun olarak yazılmasını istediklerini ortaya koyar

nitelikteydi: "Bütün gün hiç vakit bulamadığım ve Varesco bana metni geç ulaştırdığı için, şu anda gecenin saat dokuz buçuğunda aceleyle yazıyorum. (...) Metinle birlikte planı da geri yolluyorum ki, Kont Seeau her şeyin ona uygun olarak yapıldığını görebilsin. Sekiz gün içinde tamamı yazılmış metni gönde receğim. Varesco, onun basılmasını istiyor."[258] Ayrıca bu mektupta bahsedilen iki farklı metin büyük olasılıkla, Antoine Danchet'in Fransızca librettosu ile Varesco'nun yazmakta olduğu İtalyanca versiyondur. Leopold Mozart, önce Fransızca metni ve Münih'ten gönderilen planı geri yollamış; ardından da İtalyanca librettonun son şeklini oğluna ulaştırmıştı. O yıllarda operaların librettoları temsilden haftalar önce basılarak dinleyicilere satılır, izleyicilerin konu hakkında bilgi edinmesi sağlanırdı. Ancak *Idomeno*'da provalar sırasında sürekli değişiklik yapılması bu işlemi geciktiriyor; tiyatro yöneticisi Kont Seeau giderek sabırsızlanmaya başlıyordu.

Mozart, bu operasında metin ve müzik birlikteliğine büyük önem verdiği için libretto üzerinde sık sık düzeltmelere gidiyordu. Ayrıca solistlerden gelen istekler ya da onların yeteneklerinin elvermediği durumlarda da metinde değişiklik gerekiyordu: "İki sahnenin kısaltılması için ben öneride bulunmadım, ama onayladım. Neden böyle bir görüşe vardığımı sorarsanız, Raaff ile Dal Prato, resitatifi ruhsuz, cansız, tekdüze bir biçimde söyleyip geçiyorlar; ayrıca bu ikisi sahnelerin şimdiye kadar gördüğü en yeteneksiz aktörler."[259] Mozart aryalar söz konusu olduğunda solistlerin isteklerini elinden geldiğince karşılamaya özen göstermesine rağmen, diğer bölümler için kendi sezgilerine sonuna dek güveniyordu. Özellikle üçüncü perde içinde yer alan dörtlüye (No. 21) çok önem veriyor, eser içindeki en etkileyici bölümlerden biri olduğunu düşünüyordu. Tenor Anton Raaff'ın burada değişiklik yapması önerisine şiddetle karşı çıkmıştı. 27 Aralık 1780 tarihli mektubuyla durumu babasına şöyle anlatıyordu: "Ona dedim ki: Sevgili dostum, eğer bu dörtlüde değişebilecek bir tek nota bilseydim, hemen bunu gerçekleştirirdim. Tüm operada hiçbir sahneden bu dörtlü kadar hoşnut değilim. Tümünü duyduğunuz zaman sizin de başka türlü

konuşacağınızdan eminim. Sizin için bestelediğim iki arya üzerinde istediğiniz tüm değişiklikleri yaptım, bir üçüncü için de elimden geleni yapmaya hazırım. Ama üçlüler ve dörtlüler söz konusu olduğunda insan, bestecinin zevkine güvenmeli."[260]

Leopold Mozart her zamanki gibi, oğlunun yeni bir eser üzerinde çalışırken yaşadığı heyecanı, uzaktan da olsa tüm içtenliğiy le paylaşıyordu. Ayrıca onun başarısı için öğüt vermekten de geri kalmıyordu. Özellikle Münih halkının beğenisini göz ardı etmemesi konusunda Mozart'a uyarılarda bulunuyordu: "Beste yaparken yalnız müzikten anlayan izleyicileri değil anlamayanları da dikkate almanı öğütlerim; senin de bildiğin gibi müzikten gerçek anlamda anlayan on kişiye karşılık yüz tane hiç anlamayan vardır; öyleyse kulaklarını diken *populare*'yi[261] de unutma." Mozart, babasının uyarılarını dikkate alacağını bildirdiği cevabında onun içini rahatlatmak için şunları yazıyordu: "*Populare* konusunda tasalanmayın; çünkü benim operalarımda her sınıftan insan için müzik vardır – sivri kulaklar hariç."[262]

Mozart, yapıtını seslendirecek topluluğun, dönemin en iyi müzisyenlerden kurulu olmasına çok seviniyor, bu eserde orkestranın yalnızca eşlik görevi üstelenmeyeceğini, sahnedeki olayları vurgulamakta önemli bir rol oynayacağına inanıyordu. Babası, uzun yıllardır orkestrada çalan bir müzisyen olarak, oğlunu topluluk üyelerinden gelebilecek olumsuz tepkilerden korumaya özen gösteriyordu: "Tüm orkestrayı neşeli ve keyifli bir havada tutmaya gayret et. Senin kompozisyon yöntemini yakından tanıyorum. Çalgıların hepsinin azami dikkat ve gayret sarf etmesi gerekiyor, üç saat boyuca bu tempoda çalışmak çok keyif verici değil. Herkes, orkestradaki en kötü viyolacı bile, kendine yapılan bir iltifattan çok hoşlanır ve elinden geldiğince dikkatli olmaya gayret eder. Bunu yapmak sana sadece birkaç sözcüğe mal olur. Aslında bunların hepsini senin de gayet iyi bildiğinin farkındayım; ancak hatırlatmamın nedeni, insan bazen provada çalışmaya dalınca yapması gerekenleri unutabilir. Ayrıca eser sahnelendiği zaman orkestranın dostluğuna ve desteğine çok

ihtiyaç duyacaksın."[263] Leopold Mozart'ın uyarıları, yılların deneyimi sonucu elde edilmiş çok yararlı ipuçlarıydı ve büyük olasılıkla, bugün olduğu gibi XVIII. yüzyılda da viyolacıların durumu, müzisyenler arasında espri konusuydu.

Mozart, *Idomeneo*'da konu gereği koro bölümlerine çok önem vermiş, başka hiçbir operasında olmadığı kadar insan sesinin etkileyici gücüne başvurmuştu. Bu yönüyle yapıt, Christoph Willibald Gluck'un eserleriyle paralellik gösterir. Opera boyunca geli şen olaylar karşısında Girit halkının tepkileri ve istekleri hep koro aracılığıyla dinleyicilere yansıtılmaktadır. Fırtınaya yakalanan krallarının akıbeti için kaygı duyduklarında (No. 5), önceden düşman bildikleri Troyalı esirlere özgürlüklerini iade ettiklerinde (No. 3), Argoslu Prenses Elektra'yı ülkesine uğurlarken denizin yolculuğa uygun olmasını dilediklerinde (No. 15), tanrıların lanetinin habercisi olarak ortaya çıkan canavardan korktuklarında (No. 17) ya da adalarının üzerindeki lanetin ortadan kalkması için İdamantes'in kurban edilmesi gerektiğini öğrendiklerinde (No. 24), duygularını hiçbir Mozart operasında karşılaşılmayan bir yoğunlukla ifade ederler. Özellikle İdamantes'in kurban edilmesi gerçeğinin açıklanmasından sonra duyulan bölüm, tüm opera dağarı içindeki en etkileyici koro bölümlerinin başında yer almaktadır. Henüz yirmi dört yaşında olan bu uçarı delikanlı, tanrıların öfkesini dindirmek uğruna oğlunu feda etmek zorunda kalan bir babanın yürek parçalayan çaresizliğini ve bu gerçeği öğrenen halkın tepkisini akıl almaz bir ustalık ve inandırıcılıkla müziğe aktarmayı başarmıştır.

Mozart'ın sahneleme konusuna ne denli önem verdiği ve seyircilerin gördüklerini inandırıcı bulmalarına nasıl dikkat ettiği, operanın üçüncü perdesinde yer altından gelen sesin olduğu bölüm üzerindeki titiz çalışmasından anlaşılabilir. 29 Kasım 1780 tarihli mektupta, babasına bu konuda şunları yazar: "Yer altından gelen sesin konuşması sizce de çok uzun değil mi? Tekrar düşünün. Gözünüzün önüne salonu getirin, duyulan ses korkunç olmalı. Öyle etkileyici olmalı ki seyredenler gerçek olduğu hissine kapılsınlar. Eğer uzun olursa nasıl böyle bir etki bırakabilir? Konuşma uzadıkça herkes gerçek olmadığına inanmaya

başlar. Eğer *Hamlet*'te hayaletin konuşması o denli uzun olmasaydı daha inandırıcı olmaz mıydı? Konuşma kolaylıkla kısaltılabilir ve bölüm, kaybettikleri sayesinde çok şey kazanabilir."[264] 3 Ocak 1781 tarihinde ise Leopold Mozart'a bu sahnenin son durumunu bildirir: "Yer altından gelen sesin eşliğinde yalnızca üç trombon ve iki korno var; onlar da sesin geldiği yerde oturacaklar. Bu sahnede bütün orkestra susacak."[265] Mozart ayrıca babasına, ikinci perdede yer alan ve uzaktan duyulan marşta çalacak trompetlerin kullan ması için Münih'te uygun *surdin*[266] bulamadığını bildirir ve Salzburg'dan göndermesini rica eder. Her şeyin kusursuz olmasını istemektedir.

Münih'te bulunduğu süre boyunca Elektör'le sık sık karşılaşma olanağı doğmuştu. Mozart, müziğe çok meraklı olan bu soylunun kendisine gösterdiği ilgiden hoşnuttu. Oldukça uzun prova edilen opera bazı günler, Elektör'ün sarayındaki büyük bir salonda çalışılıyor, bu durumda Karl Theodor da yapıtı izliyordu. Elektör provalarda dinlediklerinden çok etkilenmiş ve Mozart'a, "İnsanın böylesine küçük bir kafada, bu denli büyük şeylerin saklı olduğuna inanması çok güç,"[267] demişti. Aynı akşam yemekte yanında bulunanlara operadan ne denli etkilendiğini anlatmak için, "Şimdiye dek hiçbir müzik beni böylesine etkilemedi, tam anlamıyla muhteşem,"[268] ifadesini kullanacaktı.

Idomeneo, Münih'te perde perde besteleniyor, hemen ardından prova ediliyordu. Bu bir anlamda yapıtın sürekli olarak gelişmesini sağlıyor, Mozart önceki bölümlerde karşılaştığı bazı sorunları, ilerleyen perdelerde ortadan kaldırıyordu. Eserdeki dekorlar için, dönemin en tanınmış sanatçıları arasında adı geçen İtalyan Lorenzo Quaglio görevlendirilmişti. Ayrıca sarayın bale yöneticisi Claudius Le Grand, yapıtın sonuna bir dans sahnesi eklemişti. Günümüzdeki sahnelemelerin çoğunda yer almayan bu bölüm KV 367 olarak numaralanmaktadır.

Provalar ilerledikçe herkes eserden hoşnut kalmaya başlamıştı. Tiyatro yöneticisi Kont Seeau, zaman zaman baş gösteren ufak aksilikler nedeniyle Mozart'la tartışsa da, temsilin iyi olacağından onun da şüphesi yoktu. Operanın prömiyeri için önce 20 Ocak 1781 tarihi

kararlaştırılmış ancak daha sonra ayın 29'unda karar kılınmıştı. Leopold Mozart ve Nannerl, 25 Ocak günü Salzburg'dan yola çıkıp Münih'e gelmiş, ayın 27'sinde gerçekleşen genel provada hazır bulunmuşlardı. Mozart yirmi beş yaşına bastığı gün *Idomeneo*'nun genel provası yapılmış, herkes heyecanla temsil gününü beklemeye başlamıştı. İlk kez 29 Ocak 1781'de Münih'teki Saray Tiyatrosu'nda (günümüzdeki Cuvillies Tiyatrosu) sahnelenen KV 366, *Idomeneo, Re di Creta* (*Girit Kralı İdomeneus*) büyük bir başarı kazandı.

Saverio dalla Rosa'nın *Mozart Verona'da* başlıklı tablosunun,
1859 yılında Leopold Bode tarafından yapılmış kopyası.

Versuch
einer gründlichen
Violinschule,

entworfen
und mit 4. Kupfertafeln ſammt einer Tabelle
verſehen
von

Leopold Mozart
Hochfürſtl. Salzburgiſchen Cammermuſikus.

In Verlag des Verfaſſers.

Augſpurg,
gedruckt bey Johann Jacob Lotter, 1756.

Leopold Mozart'ın *Versuch einer gründlichen Violinschule* başlıklı kitabının 1756'da Augsburg'da yapılan birinci baskısı.

Leopold Mozart, 1765, Pietro Antonio Lorenzoni'nin yağlıboya tablosu.

Anna Maria Mozart, yaklaşık 1775, Rosa Hagenauer-Barducci'nin yağlıboya tablosu.

Maria Anna Mozart,
“Nannerl”, yaklaşık 1763, Pietro Antonio Lorenzoni’nin
yağlıboya tablosu.

Mozart tören giysileriyle, 1763, Pietro Antonio Lorenzoni'nin yağlıboya tablosu.

Clavier-Musicalien № 39.

DOM-MUSIKVEREIN D. MOZARTEUM

INTERNATIONALE STIFTUNG MOZARTEUM Cr 1881

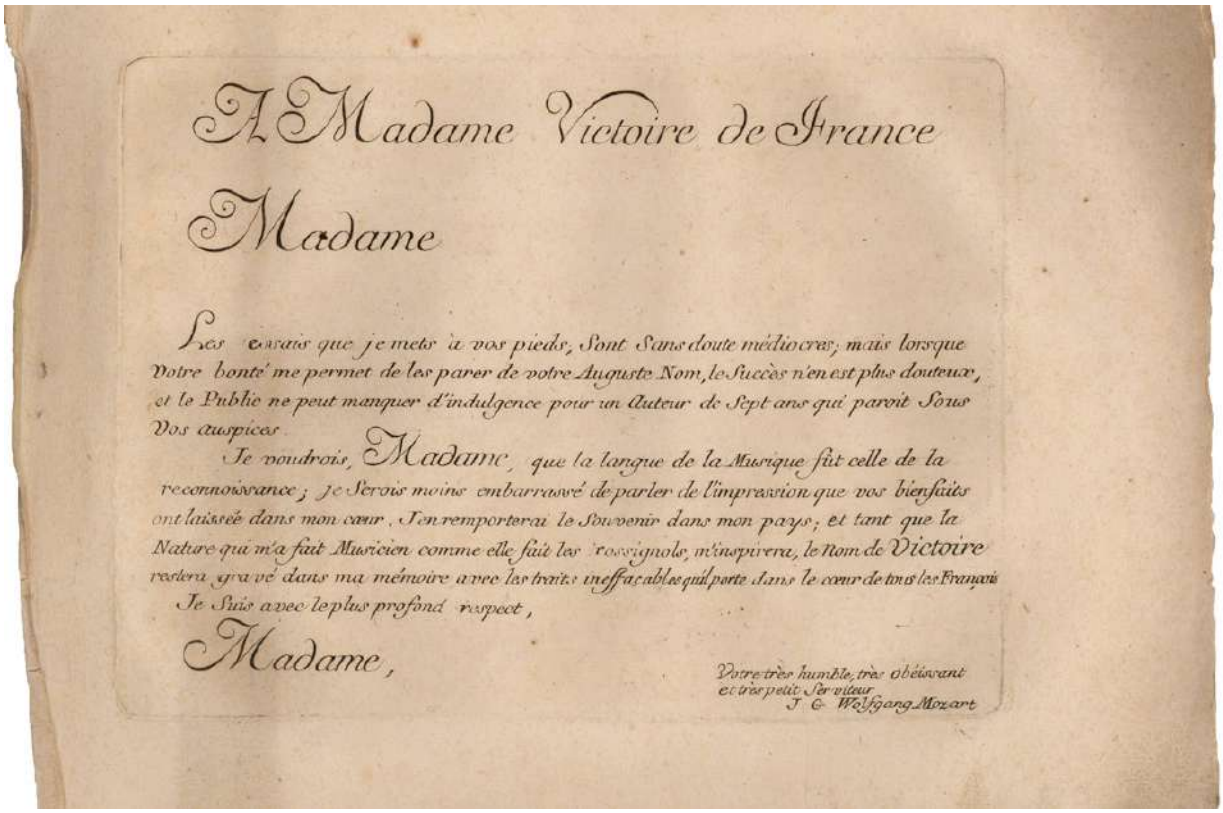
SONATES
POUR LE CLAVECIN
Qui peuvent se jouer avec l'Accompagnement de Violon
DEDIÉES
A MADAME VICTOIRE
DE FRANCE
Par J. G. Wolfgang Mozart de Salzbourg
Agé de Sept ans.
ŒUVRE PREMIERE.
Prix 4 Liv. 4 s.

Gravées par Mlle Vendôme Ci-devant rue St. Jacques
à present rue St. Honoré Vis-à-vis le Palais Royal.

A PARIS
aux adresses ordinaires
AVEC PRIVILEGE DU ROI.

imprimé par petit blé

Klav. Bl. 64.7

A Madame Victoire de France

Madame

Les essais que je mets à vos pieds, Sont Sans doute médiocres; mais lorsque Votre bonté me permet de les parer de votre Auguste Nom, le Succès n'en est plus douteux, et le Public ne peut manquer d'indulgence pour un Auteur de Sept ans qui paroit Sous Vos auspices.

Je voudrois, Madame, que la langue de la Musique fut celle de la reconnoissance; je Serois moins embarrassé de parler de l'impression que vos bienfaits ont laissée dans mon cœur. J'en remporterai le Souvenir dans mon pays; et tant que la Nature qui m'a fait Musicien comme elle fait les Rossignols, m'inspirera, le Nom de Victoire restera gravé dans ma mémoire avec les traits ineffaçables qui le porte dans le cœur de tous les Français

Je Suis avec le plus profond respect,

Madame,

Votre très humble, très obéissant
et très petit Serviteur
J. G. Wolfgang Mozart

Mozart'ın 1764'te Paris'te basılan ve Fransa Kralı'nın kızı Prenses Victoire'a ithaf edilen sonatlarının ilk baskısı ve başında yer alan ithaf yazısı.

Leopold Mozart çocuklarıyla, 1764, Jean Baptist Delafosse'un baskısı.

Mozart Ailesi, Johann Nepomuk della Croce'nin yaklaşık 1781'de yaptığı bu yağlıboya tabloda, o tarihlerde yaşama veda etmiş olan Anna Maria Mozart da duvarda asılı resmiyle yer almaktadır.

GRONDIG
ONDERWYS
IN HET
BEHANDELEN
DER
VIOOL,
ONTWORPEN
DOOR
LEOPOLD MOZART,
Hoogvorstelyk-Saltzburgschen Kamer-Musicus.

Met 4 Konst-Plaaten en een Tafel van de Regelen der Strykmanier enz. voorzien.

TE HAERLEM,
By JOANNES ENSCHEDE,
MDCCLXVI.

Leopold Mozart'ın *Versuch einer gründlichen Violinschule* başlıklı kitabının Hollanda'da yapılan baskısı.

MADEO WOLFGANGO MOZART ACCAD.FILARMON:D
ERONA

Mozart'ı "Altın Mahmuz Şövalyesi" olarak gösteren yağlıboya tablonun Antonio Maria Nardi tarafından 1926'da yapılan kopyası.

Maria Anna Thekla Mozart, "Bäsle", yaklaşık 1778'de yapılmış karakalem çizim.

Aloisia Weber,
anonim bir
yağlıboya tablo.

Constanze Mozart, Hans Hansen'in yağlıboya tablosu, 1802.

SEI
QUARTETTI

PER DUE VIOLINI, VIOLA, E VIOLONCELLO.

Composti e Dedicati
al Signor

GIUSEPPE HAYDN

Maestro di Cappella di S. A.
il Principe d'Esterhazy & &
Dal Suo Amico

W. A. MOZART

Opera X.

FRANT. POKORNÝ
V: č: Brodě.

In Vienna presso Artaria Comp.
Mercanti ed Editori di Stampe Musica,
e Carte Geografiche.

Cum Priv. S. C. M.

Prezzo f. 6. 30.

№ 59

F: HOFDEML

Mozart'ın Haydn'a ithaf ettiği dörtlülerinin ilk baskısı, 1785.

Krafft'ın 1819'da, Mozart'ın ölümünden yaklaşık
otuz yıl sonra yaptığı yağlıboya tablo.

Mozart'ın bir konseri için
giriş kartı.

Heute Freytag den 30ten September 1791.

Werden die Schauspieler in dem kaiserl. königl. privil. Theater auf der Wieden die Ehre haben aufzuführen

Zum Erstenmale:

Die

Zauberflöte.

Eine grosse Oper in 2 Akten, von Emanuel Schikaneder.

Personen

Sarastro,	Hr. Gerl.
Tamino,	Hr. Schack.
Sprecher,	Hr. Winter.
Erster)	Hr. Schikaneder der ältere.
Zweiter) Priester.	Hr. Kistler.
Dritter)	Hr. Moll.
Königin der Nacht.	Mad. Hofer.
Pramina ihre Tochter.	Mlle. Gottlieb.
Erste)	Mlle. Klöpfer.
Zweite) Dame.	Mlle. Hofmann.
Dritte)	Mad. Schack.
Papageno.	Hr. Schikaneder der jüngere.
Ein altes Weib.	Mad. Gerl.
Monostatos ein Mohr.	Hr. Nouseul.
Erster)	Hr. Giesecke.
Zweiter) Sklav.	Hr. Frasel.
Dritter)	Hr. Starke.

Priester, Sklaven, Gefolge.

Die Musik ist von Herrn Wolfgang Amade Mozart, Kapellmeister, und wirklicher K. K. Kammerkompositeur. Herr Mozard wird aus Hochachtung für ein gnädiges und verehrungswürdiges Publikum, und aus Freundschaft gegen den Verfasser des Stücks, das Orchester heute selbst diregiren.

Die Bücher von der Oper, die mit zwei Kupferstichen versehen sind, wo Herr Schikaneder in der Rolle als Papageno nach wahrem Kostium gestochen ist, werden bei der Theater-Kassa vor 30 kr. verkauft.

Herr Gayl Theatermahler und Herr Neustthaler als Dekorateur schmeicheln sich nach den vorgeschriebenen Plan des Stücks, mit möglichsten Fleiß gearbeitet zu haben.

Sihirli Flüt'ün ilk temsilinin afişi, 1791.

Mozart piyano başında, Joseph Lange'nin yarım kalan yağlıboya tablosu, 1789.

Temsil sonrasında Münih'te konuyla ilgili tek bir haber çıkmış; onda da Mozart'ın adına hiç yer verilmezken dekorların Quaglio tarafından

Maria Anna Mozart, "Nannerl", evlendikten yaklaşık bir yıl sonra yapılmış bir yağlıboya tablo, anonim, 1785.

Georg Nikolaus von Nissen, Ferdinand Jagemann'ın yağlıboya tablosu, 1809.

yapıldığı bilgisi yer almıştı: "Metin, müzik ve çeviri, Salzburg kökenliydi. İçlerinde liman ve Neptün tapınağı tasvirlerinin bolca bulunduğu dekorlar, kentimizin ünlü mimarı Lorenzo Quaglio'nun gerçek başyapıtlarıydı ve herkesin büyük beğenisini kazandı."[269]

Mozart opera temsilinin ardından, her zaman yaptığı gibi, hemen Salzburg'a dönmedi. Olabildiğince Münih'te kalıp karnavalın tadını çıkarmak istiyordu. Zaten Başpiskopos bir süredir Viyana'da olduğu için Salzburg'da işler yoğun değildi. 29 Kasım 1780 günü ölen İmparatoriçe Maria Theresia'nın cenaze töreni için Viyana'ya giden Başpiskopos, babasının sağlık durumunun çok iyi olmaması ve bastıran kış nedeniyle imparatorluk başkentinde kalışını uzatıyordu. Bu süreyi, artık yönetimde tek başına söz sahibi olan İmparator II. Joseph'le ilişkilerini geliştirmek için kullanmaya niyetliydi. Sarayda görevli pek çok müzisyen, Başpiskopos'la Viyana'ya gitmiş, aralarında Leopold Mozart'ın da bulunduğu az sayıda sanatçı ise Salzburg'da kalmıştı. Mozart için henüz bir karar çıkmamıştı. O da bundan faydalanmak, olabildiğince uzun Münih'te kalmak istiyordu. *Idomeneo*'nun provaları sırasında, 16 Aralık 1780'de babasına yazdığı bir mektupta, Salzburg'dan ayrı olduğuna ne denli sevindiğini ve oraya dönmemek için her yolu denemeye hazır olduğunu bir kez daha vurguluyordu: "Başpiskopos nasıl? Gelecek hafta, Salzburg'dan ayrılışımın üzerinden altı hafta geçecek. Bildiğiniz gibi babacığım, orada yalnızca sizi seviyorum. İçimden keşke kentten ayrılmadan sözleşmemi yırtsaydım ve işten çıksaydım diye geçiyor. Çünkü benim için Salzburg değil ama prens ve o soylular her geçen gün daha dayanılmaz bir hal alıyor. Artık bana ihtiyaç duymadığını belirten bir yazı alsam nasıl da sevinirdim."[270]

Mozart, Münih'te geçirdiği 1781 yılının ilk aylarında, müzisyen dostlarıyla bol bol bir arada olma fırsatı yakaladı. Bu dönemde bestelediği yapıtlar arasında KV 369, "*Misera, dove son*,"[271] sözleriyle başlayan konser aryası da vardır. Mozart yapıtı, Elektör'ün metresi Kontes Josepha Paumgarten için yazmıştır. Münih'teki müzik yaşamı üzerinde etkili olan Kontes'i, kente geldiği ilk günlerde ziyaret eden genç besteci, babasına bu konuda şunları anlatmıştı: "Dün Cannabich'le

birlikte Kontes Paumgarten'da yemek yedik. Arkadaşım bu evde çok önemli, dolayısıyla ben de öyleyim. Burası benim için en yararlı yerlerden, Kontes'in yardımıyla her şeyi daha kolay gerçekleştirebilirim."[272]

Her rüyanın bir sonu olduğu gibi, Münih'teki güzel günler de fazla uzun sürmedi. Viyana'dan gelen bir mesaj, Mozart'ın en kısa sürede bu kente giderek Salzburg Başpiskoposluk Sarayı Orkestrası üyelerine katılmasını emrediyordu. Yani artık görevinin başına dönmeliydi. İşine dönmek ne denli can sıkıcıysa, bunun Salzburg yerine Viyana'da gerçekleşmesi o denli sevindiriciydi. Çünkü kentte bulunduğu süre zarfında Mozart, kendi görevi dışında da konserler verebilecek, müziğini tanıtabilecekti. Belki bu sayede, yıllardır hayalini kurduğu Salzburg'dan ayrılma fikrini gerçekleştirebilirdi. Ancak şimdi hiç vakit kaybetmeden Viyana'ya ulaşmalıydı. 12 Mart 1780'de Münih'ten ayrılan besteci, ayın 16'sında imparatorluk başkentindeydi. Önceki yıllarda birkaç kez ziyaret ettiği ve umduğu kadar başarılı olamadığı bu kentin, bu kez kendisine nasıl bir sürpriz hazırladığını merak ediyordu.

249. (Alm.) Rahat uyu aşkım.

250. Saraydan Kız Kaçırma operasındaki "Konstanze" karakteri, librettoda "K" harfi ile yazılmaktadır. Mozart'ın aynı adı taşıyan karısı ise pek çok belgede adını "C" ile yazmıştır. Bu nedenle kitap boyunca iki farklı yazım kullanılmıştır.

251. Sonra da Zaide adını alacak metin.

252. İmparatoriçe Maria Theresia'nın 29 Kasım 1780 tarihindeki ölümünün ardından ilan edilen yas nedeniyle o dönemde Viyana'da tiyatro temsilleri gerçekleştirilmiyordu.

253. Rudolph Angermüller, W.A. Mozart – Sämtliche Opernlibretti, s. 456, Reclam, 1990.

254. Ailenin köpeği.

255. Salzburg'daki ünlü şato ve bahçesi.

256. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 8, 9.

257. Elektra rolünü ilk kez seslendiren Elisabeth Augusta Wendling (doğumu Sarselli) bazı kaynaklarda, Johann Baptist Wendling'in kızı olarak gösterilmektedir. Bu yanlışlığın nedeni, Johann Baptist Wendlig'in kızının adının da Elisabeth Augusta olmasından kaynaklanmaktadır. Amcasının eşiyle ön adlarının ikisi de aynı olan genç kız için Mozart, Mannheim'da bulunduğu yıllarda aryalar bestelemişti.

258. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 15.

259. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 199.

260. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 72, 73.
Mozart'ın bu dörtlüye ne denli önem verdiğinin bir başka kanıtı olarak bkz. s. 215.

261. (İt.) Halk.

262. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 199, 200.

263. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 70.

264. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 34, 35.

265. agy. s. 79.

266. Yaylı ve bakır nefesli çalgılarda sesin daha az volümle çıkmasını sağlayan alet.

267. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 72.

268. agy. s. 77.

269. Rudolph Angermüller, Mozart Sämtliche Opernlibretti, s. 478.

270. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 60.

271. (İt.) Zavallı, nerede.

272. agy. s. 16.

1781-1782

Salzburg'dan kopuş - Saraydan Kız Kaçırma - Constanze

Mozart'ın 16 Mart 1781 tarihinde ulaştığı Viyana, yaklaşık iki yüz bin nüfuslu bir kentti. 1683'teki Osmanlı kuşatmasının ardından başlayan imar hareketi, XVIII. yüzyılda büyük hız kazanmış, kentte soylulara ait irili ufaklı üç yüz kadar şato inşa edilmişti. Bazıları küçük birer sarayı andıran bu şatolar, Viyana müzik yaşamının itici gücü olmayı sürdürüyor, soyluların pek çoğu özel orkestra kuruyor ya da en azından küçük oda müziği grupları oluşturuyordu. Uzun süredir annesi Maria Theresia'yla birlikte yönetimde söz sahibi olmakla birlikte İmparator II. Joseph, on yıl sürecek hükümdarlığına yeni başlamıştı. Bu süre, başta Viyana olmak üzere imparatorluk topraklarında önemli değişikliklere sahne olacak, tarih onu "aydın despot" bir hükümdar olarak anacaktı. Bunun nedeni, özellikle düşük gelirli kesimlerin daha iyi yaşam sürebilmesi için hayata geçirmeye çalıştığı yeniliklere, kimi zaman yeteri kadar iyi anlatamadığı için, her zaman istediği desteği bulamamasıydı. Bazen de, eski alışkanlıklar toplumda öylesine kök salmış oluyordu ki, yerine konulan daha iyi bir uygulama, yüzyıllardır süren alışkanlıkları kolayca değiştiremiyordu. Katolik Kilisesi'nin gücünü kırmak için, toplum yararına faaliyette bulunmayan manastırları kapatma kararı, bu tip uygulamalardandı. Devletin merkezî gücü karşısında, ayrı bir örgütlenme içine giren Kilise'yi denetimi altına almak istemesi, II. Joseph'in en çok muhalefetle karşılaştığı uygulamalarının başında geliyordu. Bunun yanında 1781'de yayınladığı "Hoşgörü Fermanı", farklı dinlere mensup kişilere kanun karşısında Katoliklerle aynı hakları sağlıyordu. Bu uygulama, eğitim, sağlık ve hukuk alanında yapılan diğer reformlarla

birlikte, İmparator'un Aydınlanma düşüncesine olan yakınlılığının da bir göstergesi gibiydi.

Mozart, Viyana'ya gelirken onu en çok heyecanlandıran II. Joseph'in yaşama geçirmeye çalıştığı ulusal tiyatro fikriydi. Salzburg'da bestelemeye başlayıp tamamlamadığı yapıtını (*Zaide*) beraberinde getirmiş, uygun bir zamanda bu konuda girişimlerde bulunmayı aklına koymuştu. Gerçekten de İmparator, henüz tek başına tahta geçmeden, 1776'da çıkardığı bir genelgeyle Almanca oyunların temsil edildiği ulusal tiyatroyu yaşama geçirmeye karar verdi. İki yıl sonra, 1778'de de bu uygulamayı genişleterek Almanca müzikli oyunların (*singspiel*) sahnelenmesini istedi. Bu kararını daha etkili bir hale getirmek için de, saray tarafından desteklenen Burgtheather'da İtalyanca operaların temsil edilmesini yasakladı. Oysa 1625'ten beri opera temsillerine ev sahipliği yapan Viyana'da ağırlık her zaman için İtalyan operalarında olmuş, 1754'te kentte çalışmaya başlayan Gluck bile yeni bir anlayışın egemen olduğu "Reform Operaları"nı İtalyanca bestelemişti.

II. Joseph'in yapmak istediği, uzun dönemde Almanca operalar bestelenmesine olanak sağlamaktı; ancak ilk hamle olarak müzikli oyunlarla başlamak gerekiyordu. Halkın anladığı dilde, daha kolay dinlenebilir ezgilerden oluşan yapıtlar bestelenmeliydi. Bu uygulamaların sonucu olarak sahnelenen ilk eser, Avusturyalı besteci Ignaz Umlauff'un *Die Bergknappen* (Madenciler) adlı yapıtıydı. 24 Ocak 1778 tarihinde sahnelemiş, kazandığı büyük başarıyla *singspiel*'in Avusturya'da yaygınlaşmasına önayak olmuştu. Bu alanda aynı tarihlerde Almanya'da eser veren bestecilerin başında Johann Adam Hiller, Christian Gottlob Neefe ve Georg Benda geliyordu.

Mozart bu gelişmelerin ışığında umutla geldiği Viyana'da, emrinde çalıştığı Salzburg Başpiskoposu'nun adamlarının konakladığı yere ulaştı. Babasına gönderdiği ilk mektupta, kendisine ayrılan odanın iyi olduğunu bildiriyor ancak uşaklarla birlikte yemek yediğinden şikâyet ediyordu. Aslında bu, Salzburg'da sık karşılaştığı bir durumdu ve o dönemin alışkanlıkları göz önünde bulundurulduğunda son derece olağandı. Henüz sanatçı kavramı XIX. yüzyıldaki boyutlarıyla

algılanmıyor, müzisyenlerin pek çoğu soylular için, emirlerinde çalışan uşaklarla aynı kategoriye sokuluyordu. O günlerin gazetelerinde sık sık, "Viyola çalabilen aşçı" ya da, "Flüt çalan uşak aranıyor"[273] gibi ilanlara rastlanması, bu algılamanın en somut örneğiydi.

Mozart, Viyana'ya geldikten sonra hayalini kurduğu müzik ortamıyla bir türlü tanışamamanın sıkıntısını çekiyordu. Gerçi Kontes Thun'la yemek yemiş ve onun sanata düşkünlüğünden çok etkilenmişti; ama Başpiskopos, emrinde çalışan müzisyenlerin kendi düzenlediği konserler dışında çalmalarını istemiyor, bu konuda çok katı davranıyordu. Mozart babasına, katılamadığı toplantılardan birine İmparator'un gelmiş olduğunu büyük bir üzüntüyle aktarıyordu. Oysa genç bestecinin en büyük dileği II. Joseph'in huzurunda çalıp, "harika çocuk"luk günlerindeki karşılaşmalarını anımsatıp yeni siparişler alabilmekti. Ancak Başpiskopos'un Mozart'a ayrıcalıklı davranmaya hiç niyeti yoktu. Kentte, eski müzisyenlerin bakıma muhtaç yakınları yararına düzenlenen bir konsere katılmasına bile, araya giren soyluların uzun yalvarmaları sonucu razı olmuş; 3 Nisan 1781'de gerçekleşen bu dinleti, Mozart'ı Viyanalılara tanıtmıştı.

Mozart, babasına yazdığı mektuplarda, giderek artan bir dozda, Başpiskopos'un emrinde çalışmanın ne denli dayanılmaz olduğunu işlemeye başlamıştı. Aynı şekilde bu kentte kalmasının önünde açacağı yeni olanakları ve kazancının artacağını vurgulamaktan da geri kalmıyordu. 4 Nisan tarihinde gönderdiği mektuptaki şu ifadeler, babasını rahatlamak için kaleme alınmış gibiydi: "Şundan emin olmanızı istiyorum: Eğer buradaki durumum yeterince iyi olmazsa ve bir gelecek göremezsem kesinlikle kalmam. (...) Eğer kalmaya devam edersem en kısa sürede size para gönderebilecek duruma geleceğime söz veriyorum. Olaylar düşündüğümün tersine gelişirse size söz veriyorum geri döneceğim. (...) Sizi temin ederim ki, burası benim işim için dünyadaki en iyi yer. Herkes size aynı şeyi söyleyecektir. Burada olmaktan mutluyum ve elimden gelenin en iyisini yaparak olabildiğince çok para kazanmaya çalışıyorum, insanın sağlıklı olmaktan sonra en çok sahip olmayı isteyeceği şey. Geçmişte yaptığım

çılgınlıkları fazla düşünmeyin, onlardan fazlasıyla pişman oldum. İnsan yanlışlarından çok şey öğreniyor; şimdi çok başka düşüncelerim var."[274] Ayrıca sarayda o anda görevli olan müzisyenler arasında gelecekte yapılacak yeni bir görevlendirmede kendi adının da gündeme gelebileceğini düşünüyor; bunu, babasına 11 Nisan 1781 tarihli mektupta şöyle ifade ediyordu: "Bono öldüğü zaman Salieri orkestra şefi olacak, onun yerine de Starzer[275] geçecek. Starzer'in görevine kimin geleceği bilinmez."[276]

Bu tarihlerde Mozart'ın aklını kurcalayan en önemli şey, babasının konumuna zarar vermeden Salzburg'dan kurtulmanın yolunu bulmaktı. Leopold Mozart'ın da Başpiskopos'un yanında çalışıyor olması ve artık meslek yaşamının son dönemlerinde bulunması, oğlunu daha dikkatli, olabildiğince diplomatik davranmaya zorlamaktaydı. Ancak bu tip davranışlar, Mozart'ın yapısına hiç uymadığı için olaylar bir anda kontrolden çıkmıştı. 9 Mayıs tarihli mektubuna Mozart, çok kızgın olduğunu belirterek başlamış, babasının da kendisine hak vereceğinden emin olduğunu eklemeyi unutmamıştı. Sonrasında anlatacağı karmaşık olaylara karşın mektubun başındaki şu ifade özellikle dikkat çekiciydi: "Artık Salzburg'daki görevimde mutsuz olmayacağım, bugün yaşantımın en keyifli günü."[277] Mozart bu şekilde, sanki bir anlamda babasından gelecek olumsuz tepkileri en başından engellemeye çalışıyor, yaşadıklarının onda hiçbir üzüntü bırakmadığını vurguluyordu. Olayların ayrıntısına geçmeden, bir hafta kadar önce Viyana'ya geldiğinden beri kalmakta olduğu evden çıkartıldığını, sokakta kalmaktan, sevgili Bayan Weber'in yardımı sayesinde kurtulduğunu yazmıştı. Tıpkı Mannheim'da olduğu gibi bu kez de, Weber ailesinin adı, sanki rastlantıyla araya karışmış gibiydi. Yine yıllar öncesindeki gibi ailenin büyük yardımını gördüğünü, onların evine kiracı olarak taşınarak sokakta kalmaktan kurtulduğunu yazıp satır arasında, insanın tek başına zorluklarla başa çıkamayacağını eklemeyi de unutmamıştı.

Olayın ayrıntılarına gelince: Uzunca bir süredir Viyana'da bulunan Başpiskopos, beraberindeki görevlilerin yavaş yavaş kenti terk etmesini istemiş ve bunu belirli bir plan dahilinde uygulamaya koymuştu. Mozart, kentte kalışını olabildiğince uzatmak için her defasında bir bahane uydurup yolculuğunu ertelemeye başlamıştı. Mayıs ayı başında Viyana'dan ayrılması kesin olarak bildirildiğinde, bir arkadaşından alacağını henüz tahsil edemediği için yola çıkamayacağını söylemiş, bunun üzerine ipler kopmuştu. Üstelik tartışma Başpiskopos'la yüz yüze gerçekleşmiş, köprüler tümüyle atılmıştı: "Hemen bugün yola çıkmamı, çıkmazsam maaşımın kesilmesi için Salzburg'a yazı yazacağını söyledi; ben ağzımı bile açamadım, sanki ateş püskürüyordu, söylediği şeyleri serinkanlılıkla dinledim, maaşımın 500 *gulden* olduğunu öne sürerek yüzüme karşı yalan söyledi; benim bir paçavra, bir haylaz, bir züppe olduğumu söyledi –ah, bunların hepsini size yazmak istemiyorum– en sonunda o kadar hiddetlendim ki, 'Sayın efendim benden hoşnut değil mi?' diye sordum. 'Bir de beni tehdit etmeye kalktı o budala, ah o budala! İşte kapı orada,' diye gösterdi, 'Senin gibi alçak bir çocuğu artık görmek istemiyorum'; sonunda, 'Ben de sizi görmek istemiyorum,' dedim. 'Öyleyse git!' dedi ve ben de gittim."[278]

Mozart, mektubun devamında haklılığını iyice vurgulamak için şu ifadeyi kullanıyordu: "Şerefim her şeyin üzerindedir, sizin için de öyle olduğunu biliyorum."[279] Ayıca bu tartışmadan dolayı Başpiskopos'un babasına karşı da olumsuz bir tavır takınabileceğini düşünerek Leopold Mozart'ı teselli etmeye çalışmış, istedikleri zaman ablasıyla birlikte Viyana'ya gelebileceklerini, bu kentte üçünün rahatlıkla geçinebileceğini eklemişti. Mektubun sonundaki not, Mozart'ın kendine güvenine rağmen babasının onayına büyük önem verdiğini bir kez daha göstermektedir: "Bana durumdan hoşnut olduğunuzu en kısa zamanda bildirin, şu anda keyfimin tümüyle yerinde olmasını bir tek bu engelliyor. *Adieu*."[280]

Bu dönemde Leopold Mozart'ın oğluna yazdığı cevapların tümü kayıp olduğu için ne yazık ki onun tepkilerini birinci elden öğrenme

olanağı bulunmuyor; ancak Mozart'ın sonraki yazışmalarda babasını sürekli olarak kendi haklılığına inandırmaya çalışması ve Başpiskopos'un yardımcılarından Kont Arco'yla Haziran ayındaki kavga, olayların genç bestecinin istediği yönde gelişmediğinin kanıtı. Müzik tarihçilerinin, Mozart'ın mektuplarında yazdıklarından öğrendiklerine göre, oğlunun davranışını doğru bulmayan Leopold Mozart, uzun yıllardır tanıdığı Kont Arco'ya, bir çeşit arabulucu olması için ricada bulunmuş, Başpiskopos'la birlikte Viyana'da bulunan Kont da, çocukluğundan beri gelişmesini izlediği genç besteciyle konuşmayı kabul etmişti. Ancak Salzburg'daki göreve geri dönmek söz konusu olduğunda Mozart sinirlerine hâkim olamıyordu. Yine öyle olmuş, Kont Arco'yla konuşması gerçek bir kavgaya dönüşmüş, odadan dışarı yaka paça atılmıştı. Bazı müzik tarihçileri Mozart'ın, babasını durumun ciddiyetine inandırmak için olayları bilinçli olarak abarttığına inanmaktadır. Ancak 13 Haziran 1781 tarihli mektup, Mozart için Salzburg defterinin tümüyle kapandığını göstermektedir: "Benim şikâyetimi dinleyip bana yeni bir randevu ayarlayacağı ya da benimle konuşup olayları akışına bırakacağı yerde Kont Arco, beni dışarı attırıp arkama bir de tekme attı. Bu hareketin Almancası artık Salzburg'un bana göre bir yer olmadığı. Ancak herkesin içinde onun kıçına ben de bir tekme atacağım."[281] Böylece ipler tümüyle kopmuş; Mozart, yaşamını Viyana'da sürdürmeye başlamıştı. Tüm olayda belki de en ilginç nokta, bestecinin Salzburg'daki görevinden hiçbir zaman resmen kovulmamış olmasıdır.

Mozart, babasını Başpiskopos'la yaşadığı olaylarda kendi haklılığına inandırmaya çalışırken yazdığı mektuplarda satır aralarında Weber ailesiyle olan ilişkilerine de değiniyordu. Pek çok müzik tarihçisinin en çok ilgisini çeken, genç bestecinin Viyana'dan Salzburg'a gönderdiği 17 Mart 1781 tarihli mektubuna, "*Mon trés cher ami!*"[282] şeklinde bir hitapla başlamasıdır. Oysa Mozart babasına daima, "*Mon trés cher Père!*"[283] diye hitap etmiş, bu alışkanlığını neredeyse tüm yaşamı boyunca sürdürmüştür. Fridolin Weber'in Mozart'a söylediği, "*Mon trés cher ami!*" ifadesinin Viyana'ya gelir gelmez Mozart'ın ağzından

kaçması oldukça ilginçtir. Aslında bir yıl kadar önce yaşama veda eden Fridolin Weber'i kente gelir gelmez görmüş olmasına olanak yoktur. Büyük olasılıkla Weber ailesinin Viyana'da olduğunu bildiği için, en kısa sürede onlarla buluşmayı aklına koyan Mozart, eski dostunun Mannheim'da kendisine sık sık hitap ettiği şekilde babasına mektup yazmakta bir sakınca görmemiş ya da kaleminin ucundan dökülen sözcüklerin bu kez farklı olduğunu kavrayamamıştır.

16 Mayıs tarihli mektupta, babasının Weber ailesiyle ilgili yazdıklarının gerçeği yansıtmadığını bir kez daha vurgulamaya özen gösteriyordu. Leopold Mozart'ın satırları kayıp olduğu için yazılanların içeriği tam olarak bilinmiyorsa da, yaşlı adamın Weber ailesi hakkında hiçbir zaman olumlu düşünceler beslemediği bir gerçek. "Weber'lerle ilgi yazdıklarınızın öyle olmadığı konusunda sizi temin ederim. Bayan Lange[284] ile olan ilişkim sırasında bir aptaldım, evet gerçek bu ama insan sevince elden ne gelir. Onu sevdim ancak bana karşı aynı şeyleri hissetmediğini fark ettim. Kocası kıskanç adamın biri olduğu ve karısını hiçbir yere bırakmadığı için onunla oldukça seyrek karşılaşabilirim, bu da benim şansım. Ancak inanın bana yaşlı Bayan Weber[285] son derece gayretli bir kadın."[286]

Viyana için yeni bir opera: Saraydan Kız Kaçırma - Constanze ile Tanışma

Mozart'ın Viyana'da kalmak istemesinin en önemli nedeni, kentte temsillerine başlanan Almanca müzikli oyunlardı. İmparatorluk başkentine gelişinin hemen ertesinde, 28 Nisan 1781 tarihli mektubunda bu konudan babasına bahsetmiş, Gottlieb Stephanie'nin bir opera librettosu yazacağını belirtmişti. Tiyatro ile yakından ilgili bu kişiyi, Mozart büyük olasılıkla kente önceki gelişlerinde dost olduğu Doktor Anton Mesmer vasıtasıyla tanımıştı. Tiyatro çevresinin ondan her zaman entrikacı biri olarak bahsediyor olması önceleri Mozart'ı düşündürmüştü. 16 Haziran 1781 tarihinde babasına yazdığı

mektupta bu konudan bahsetmiş, söylentilere aldırmayarak Stephanie'yle dostluğunu sürdürmeye karar verdiğini bildirmişti.

Mozart'a, imparatorluk başkentinde opera bestelemesi konusunda en fazla destek veren isimlerin başında Kontes Thun geliyordu. Gençlik günlerinde Joseph Haydn'dan piyano dersi alan sanat âşığı bu soylu kadın, kente gelen pek çok kişiyi evinde ağırlayarak onları Viyana'nın önemli kişileriyle tanıştırmasıyla da ünlüydü. Mozart'ın henüz Salzburg Başpiskoposu'yla tartışmasının devam ettiği günlerde Kontes, evinde bir müzikli toplantı düzenlemiş, genç besteci için çok önemli olacağını tahmin ettiği bir kişiyi çağırmıştı. Bu kişi, saray tiyatrosu yöneticisi Kont Franz Orsini-Rosenberg'den başkası değildi. Mozart'ı İtalya gezi sırasında tanımış olan Kont ve diğer davetliler o akşam, genç bestecinin kısa bir süre önce Münih'te sahnelenen operası *Idomeneo*'yu piyanoda dinleme şansına sahip olmuşlardı, üstelik yaratıcısının parmaklarından. Kontes Thun böylece, Viyana'da opera konusunda en yetkili kişinin, Mozart'ın o alanda son yaptıklarını duymasını sağlamış, bu buluşmanın, bestecinin bir süre sonra alacağı yeni sahne eseri siparişinde çok önemli bir etkisi olmuştu.

Leopold Mozart aynı tarihlerde, oğlunun kendini dinlemeyerek yerleşmeye karar verdiği Viyana'da, müzikal başarıları kadar nasıl bir evde kaldığıyla da ilgilenmeye başlamıştı. Salzburg'a dek ulaşan dedikodular yaşlı adamı rahatsız ediyor, oğlunun bir an önce Weber ailesinin yanından taşınması için elinden geleni yapıyordu. Müzik tarihi yönünden son derece aydınlatıcı olabilecek bu mektuplar kaybolduğu için araştırmacılar, babasının tepkilerinin ne yönde olduğunu Mozart'ın yazdıklarından çıkarmaya çalışmaktadır. Zaten Weber ailesi söz konusu olduğu zaman Leopold Mozart'ın nasıl tepki verdiğine dair yeteri kadar belge bulunmaktadır.

Mozart, 25 Temmuz'da babasına gönderdiği mektupta, en kısa sürede Weber ailesinin yanından ayrılarak yeni bir eve taşınacağını bildirmiş ancak bunu sırf dedikoduları önlemek için, istemeyerek yapacağını eklemişti: "Size bir kez daha, uzun zamandan beri yeni bir ev aradığımı ve bunu sadece ortada dolaşan söylentiler yüzünden

yapacağımı söylemek istiyorum. Hiçbir gerçekliği olmayan dedikodular yüzünden böyle davranmak zorunda kalmam beni üzüyor. İnsanların her gün asılsız laflar yaymaktan neden keyif aldıklarını anlayamıyorum. Onların yanında oturduğum için kızlarıyla evlenecekmişim. Sevgiden bahseden yok, madem evlerinde kalıyorum o halde evlenmeliyim. Bütün yaşantım boyunca evliliği en az düşündüğüm bir dönemdeyim. (...) Kuşkusuz evliliğe karşı değilim ancak şu an benim için çok kötü olurdu. (...) Dedikoducuların benimle evlendirdikleri bu *Mademoiselle* ile aramın kötü olduğunu ya da hiç konuşmadığımı söylemek istemiyorum ancak âşık değilim. Vaktim elverdiği ölçüde, evde olduğum zamanlar şakalaşıyoruz. Bu da ancak akşamları evde yemek yediğimde olabiliyor, sabahları odamda çalışıyorum, öğleden sonraları da çok ender evde oluyorum. Gerçekler böyle, eğer şakalaştığım her kızla evlenmeye kalksaydım şimdiye dek rahatlıkla iki yüz karım olurdu."[287]

Yaz aylarında Viyana'daki soyluların pek çoğu kent dışındaki yazlıklarına gittiği için Mozart'ın öğrencilerinin sayısında azalma olmuş, bu maddi yönden besteciyi etkilemişti. Salzburg'dan ayrıl dığından beri babasına belirli aralıklarla para gönderen Mozart, böylece Paris yolculuğu döneminde oluşan borçların ödenmesine katkı yapıyordu. Elinden geldiğince ödemeleri aksatmamaya çalışmasının en önemli nedeni, babasına karşı, para kazanabildiğini ve kimseye muhtaç olmadan yaşayabildiğini ispat etmek istemesiydi. Bir süredir devam etmekte olan tatil havası, Temmuz sonunda eline geçen yeni librettoyla yerini yoğun bir çalışma temposuna bırakmış, 1 Ağustos tarihli mektupta Mozart, babasına son derece heyecanlı bir tonla, bu değişikliği müjdelemişti: "Önceki gün Stephanie metni bestelemem için getirdi. (...) Metin oldukça iyi; konu Türklerle ilgili ve adı, *Bellmont ve Konstanze* ya da *Saraydan Kız Kaçırma*[288]. Uvertür'de, birinci perde ve finalde yer alan korolarda Türk müziği kullanacağım. Bayan Cavalieri, Bayan Teyber, Bay Fischer, Bay Adamberger ve Bay Dauer[289] eserde rol alacaklar. Eseri bestelemeye başlamış olmak beni çok mutlu ediyor, Cavalieri'nin ve Adamberger'in ilk aryaları ile ilk

bölümün sonunda yer alacak üçlüyü besteledim bile. Önümdeki zaman çok kısa, Eylül ortasında sahnelenmesi isteniyor."[290]

Christoph Friedrich Bretzner tarafından kaleme alınan sözü geçen metin, Johann André tarafından bestelenmiş ve kısa süre önce Berlin'de sahnelenmişti. Stephanie'nin yapacağı, o dönemde âdet olduğu üzere, ufak değişikliklerle librettoyu Viyana sahnesine uyarlamaktı. Yapıtın Eylül ayında sahnelenecek olmasının nedeni, Rus Çariçesi Yekaterina'nın oğlu Prens Pavel'in yapacağı geziydi. İmparator II. Joseph, bir süredir Rusya'yla özellikle Türklere karşı sıkı bir işbirliğine girmeye özen gösteriyordu. Bu nedenle Prens Pavel'in yapacağı ziyarette, ortak düşmanlarını konu olan bir sahne eserinin sahnelenmesi yerinde olurdu. Ancak böyle bir gezi gündemde olmasa bile, Türkleri konu alan oyunlar bir süredir çok modaydı.

Sanat tarihinde oryantalizm, çeşitli dönemlerde farklı şekillerde ortaya çıkmıştı. Doğu'yu gerçek anlamda ilk kez Haçlı Seferleri sırasında tanıyan Hıristiyan Batı, gittiği ülkelerde düşündüğünden çok değişik bir manzarayla karşılaşmıştı. Kutsal toprakları "barbar"ların elinden kurtarmak için yola çıkanlar, Doğu'da hiç ummadıkları bir medeniyet ve yaşam tarzı bulmuştu. Barbarlar, onların henüz ulaşmadıkları bir medeniyete sahipti ve yaşam şekilleri sanki bir rüya âlemiydi. Gizemli kokuların yayıldığı banyolar, ipekli kumaşlar, yemeklere lezzet katan binbir çeşit baharat, bu gizemli dünyanın ince ayrıntılarıydı. Böylece ülkelerine dönen Haçlılar için Doğu hep bilinmezliğin ve büyünün kaynağı olarak kaldı. O zamanlar Doğu, Kuzey Afrika ve Araplar anlamına geliyordu ve Avrupa'nın, özellikle Akdeniz ülkelerinin bu kesimle ilişkisi oluyordu. Edebiyat eserleri içinde Doğu'ya ilişkin satırlara rastlanılan ilk örneklerden biri, Giovanni Boccaccio'nun yazdığı ünlü *Decameron*'dur. Beşinci günün ikinci hikâyesi, Gostanza ile Martuccio Gomito'nun aşkını anlatır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan ve tüm Avrupa'yı tehdit etmeye başlamasından sonra, Batı için "Doğu" kelimesi Türk ile özdeşleşti. Önceleri büyük bir korku olarak ortaya çıkan Türk yayılması, 1683 yılındaki II. Viyana Kuşatması'nın Avrupalılar

tarafından püskürtülmesinin ardından, yerini değişik bir ilgiye bıraktı. Özellikle Viyana'da Türk kahvesi içmek, Türk gibi giyinmek ve Türklerin hilalinden esinlenmiş ayçöreği yemek moda oldu. 1704 yılında *1001 Gece Masalları*'nın Fransızca çevirisi, Doğu'ya ilgiyi arttırdı. Bunu 1721 yılında yayımlanan Montesquieu'nün *İran Mektupları* izledi. Yazar bu eserinde, iki İranlı gezginin ağzından Paris'in yaşam biçimini ve Fransa'nın kurumlarını anlatıyor, iki dinin karşılaştırmasını gerçekleştiriyordu. Böylece Doğu'yu gezen Batılılara, Batı'yı gezen Doğulu tipi katılmış oldu. Voltaire'in 1732'de yayımlanan *Zaïre* adlı oyununda yine iyi yürekli Doğulu prens tipi yer alır.

Edebiyat alanındaki bu eserler, opera librettolarında da etkisini göstermekte gecikmedi. Kısa zamanda Avrupa'nın her yerinde Türkleri konu alan operalar oynanmaya başladı. Buradaki "Türk" sözcüğü tüm Doğu'yu kapsayacak biçimde kullanılıyordu. Mozart'ın *Saraydan Kız Kaçırma*'sının öncesinde bestelenen Türk operaları arasında, Christoph Willibald Gluck'un 1764 yılında Fransızca olarak oynanan *La rencontre imprévue* (Beklenmedik Karşılaşma) adlı operası dikkat çeker. Aynı eser 1780'de *Die Pilgrime von Mekka* (Mekke Hacıları) adı altında Almanca oynanmıştır. Konunun İtalyanca versiyonunu Joseph Haydn, *L'incontro improvviso* adı altında 1777 yılında, emrinde çalıştığı Prens Esterházy'nin şatosundaki tiyatroda sahnelemiştir.

Türk operalarının ve Türk müziğinin en önemli özelliklerinden biri, oyun içinde genellikle *Alla Turca*[291] motiflerin yer almasıdır. Bu müzik, günümüzdeki anlamıyla Türk müziğinin ezgilerinden esinlenmiş değildi. O dönem için Mehter takımının kullandığı değişik vurma çalgıların tınısı ve ritmi, Batılı bestecilerin ilgisini çekiyordu. Viyana Kuşatması'nın ardından ülkede esir kalan Yeniçerilerin mehter takımı, halka ilginç geliyordu. Viyanalılar tarafından *Bande* ya da *Banda* olarak adlandırılan bu grup ve kelimeler, yüzyıllar içinde *band*[292] terimine kaynaklık etmiştir. Batılı bestecilerin bu toplulukta en çok ilgisini çeken, her boydan ve tınıdan oluşan zengin vurma çalgılardı. Türk operalarında *Alla Turca* söz konusu olduğunda, *piccolo*

flütler, trompetler ve zenginleştirilmiş vurma çalgılar öne çıkıyordu. Mozart bu müziğe çok önceki yıllarda ilgi duymuş, Paris'te bulunduğu 1778 yılında bestelediği KV 331, *Piyano Sonatı*'nın son bölümünü *Alla Turca* olarak adlandırmıştı. Bu örnek, bestecinin vurma çalgıları kullanmadan da, Türk müziğinin karakterini ortaya çıkartmasına en iyi örneklerden birini oluşturur. Mozart ayrıca, 1775'te Salzburg'da bestelediği KV 219, *La Majör Keman Konçertosu*'nun son bölümünde de bu tarz müziğe gönderme yapmıştı.

1781 Ağustosu, Mozart için bir yandan büyük bir hızla yeni operasını bestelemekle, bir yandan da Weber ailesinin yanından taşınmak için ev aramakla geçiyordu. Bestecinin üzerinde durduğu en önemli nokta, oturacağı evin kendisini ziyarete gelen soylu kişileri ağırlayabileceği bir mekân olmasıydı. Aslında Mozart'ın istediği çok gösterişli bir ev değil, yaşanabilir bir ortama kavuşmaktı. Çünkü son haftalarda gördüğü evlerin pek çoğunda, insanların yaşamasına olanak yoktu. 5 Eylül 1781 tarihli mektupta babasına yeni bir ev bulduğunu müjdeliyordu. Kentin en işlek caddelerinden Graben üzerinde 1175 numaralı binada üçüncü kata taşınmıştı. Mayıs ayından beri oturduğu Weber'lerin "Zum Auge Gottes"[293] adıyla anılan konutundan sadece birkaç adım uzakta olan yeni evi, tüm inkâr çabalarına rağmen büyük bir sevgiyle bağlanmaya başladığı Constanze'yi her gün görmesine de olanak sağlıyordu. Ancak henüz bunları babasına açıklamaya niyetli değildi. Her zaman olduğu gibi, Leopold Mozart'tan gelecek tepkileri olabildiğince geciktirmek, ona karşı kendi düşüncelerini en iyi şekilde savunabilmek için beklemeyi seçmişti.

Mozart aynı tarihlerde, ablası Nannerl'ın da aşk hayatıyla yakından ilgilenmeye başlamış, kendisi gibi Leopold Mozart'ın katı muhalefetiyle karşılaşan genç kıza yardım etmeye karar vermişti. Ablasının uzun zamandır ilgi duyduğu Franz Armand d'Ippold, babası tarafından, maddi durumunun yetersizliği nedeniyle kızıyla evlenmeye layık görülmüyordu. Soylulara ait bir okulun yöneticiliğini yapan ve Nannerl'dan yaklaşık yirmi yaş büyük olan d'Ippolt, Mozart'ın sevgisini kazanmıştı. 1781 Eylülü'nde ablasına yazdığı bir mektupta,

yeni operası sahnelendikten sonra Viyana'da çok popüler bir konuma geleceğini belirtiyor, genç kızı sevgilisiyle birlikte yanına çağırıyordu. Onlara yardım eli uzatıyor, yeni bir kentte yeni bir hayata, yeni olanaklarla başlamayı öneriyor, ablasının da ders vererek önemli bir gelir elde edebileceğini vurguluyordu.

26 Eylül 1781 tarihli mektubunda ise babasına, neredeyse tümüyle yeni operasından bahsediyor, konuyu nasıl derinlemesine işlediğini anlatıyordu: "Opera bir monologla başlıyordu, Bay Stephanie'den bunun yerine küçük bir arya koymasını rica ettim, ayrıca Osmin'in küçük şarkısının ardından bir ikili olmasını teklif ettim. Osmin rolü için Bay Fischer düşünülüyor ve onun bas sesleri mükemmel. (...) Osmin'in aslında eserde sadece bir küçük şarkısı var, bir de finalde ve üçlüde söylüyor. Bu rol için hem birinci perdede hem de ikinci perdede birer arya besteledim. (...) Aryanın başlangıcında, bas seslerin olabildiğince tınlamasına dikkat ettim ama hızlı notalara geldiğinde öfkesinin gittikçe artmasının inandırıcı olmasına çalıştım. Tam arya sona erdiği zannedildiği bir anda *allegro aßai* tempoda, yepyeni bir hızla çok etkileyici olduğunu düşünüyorum. Öfkeden kudurmuş bir insanın gözü hiçbir şeyi görmez, her türlü kontrolü ve ölçüyü kaybeder, kendinden geçer. Müziğin de aynı şekilde olması lazım. Ancak duygular ne denli etkili olursa olsun iğrenç olmamalı. Müzik de hiçbir zaman kulağı rahatsız etmemeli her zaman müzik olarak kalmalı. (...) Belmonte'nin, "*O wie ängstlich, o wie feurig,*"[294] sözleriyle başlayan aryasında, sözlerin vurgulamak istediği gibi sevgi ve heyecanla çarpan bir kalbi, birer oktav aralıkla çalan kemanlarla duyurdum. Bu arya şimdiye dek her dinleyenin hoşuna gitti ve özellikle Bay Adamberger'in sesi için bestelendi. İnsan adeta titremeyi, sallanmayı ve kalbin heyecanla çarpmasını görüyor, müziğin kuvvetlenmesinde hissediyor. Kemanların surdinli olarak ve flütle *unison* çalmasında nerdeyse iç çekişi hissediyor. (...) Yeniçeri Korosu, olması gerektiği gibi kısa ve neşeli, Viyanalılar için bestelendi. Konstanze'nin aryasını bir parça Bayan Cavalieri'nin hızlı gırtlak cambazlıklarına kurban etmek zorunda kaldım. "*Trennung war mein*

banges Los,"[295] sözleriyle başlayan ilk arya, İtalyan tarzında oldu. Daha iyi bir etki yapabilmek için *Hui* sözcüğünü *schnell*[296] ile değiştirdim. Böylece sözler, "*Doch wie schnell schwand meine Freude,"*[297] şeklinde oldu. Bu konuda bilmem bizim opera konusunda hiçbir fikirleri olmayan Alman tiyatro yazarları ne düşünecekler? Bari karşılarında hiçbir şeyden anlamayan insanlar, duruyormuş gibi konuşmasalar. (...) Uvertürde daima *forte* ve *piano* nüans yer değiştiriyor. *Forte* bölümler Türk müziğiyle işlenmiş; öyle sanıyorum ki bu bölümde insan uykusuz bir gecenin sonrasında bile olsa kolay kolay uyuklayamaz."[298]

Mozart bestelediklerinin metinle uyum içinde olmasına büyük önem veriyor, operanın her yönden kusursuz olması için Stephanie'den sürekli isteklerde bulunuyordu. Çalışma arkadaşının bu konuda kendisiyle aynı fikirde olması hoşuna gidiyordu. Ancak yapılan değişiklikler uzun zaman aldığı için yapıtın temsili sürekli erteleniyordu. Rus Prens'in onuruna sahnelenmekten vazgeçilmiş, yeni tarih olarak 1782 Paskalyası'ndan sonrası konuşulmaya başlamıştı. Mozart, Viyana'da bestelediği bu ilk yapıtının tam anlamıyla kusursuz olması için elinden geleni yapmaya özen gösteriyordu. 13 Ekim tarihli mektupta babasına yazdıkları hemen her müzik tarihi kitabında yer alır ve operada yüzyıllardır süren metin-müzik işbirliğine bestecinin bakışını yansıtır: "Bir operada metin, daima müziğin sadık kızı olmalıdır. Neden İtalyan operalarının bunca beğenildiğini zannediyorsunuz? Müzik her şeyi unutturduğu için kimse metnin üzerinde durmuyor, bunun Paris'te de böyle olduğuna kendim tanık oldum. (...) Aslında en iyisi, tiyatrodan anlayan iyi bir bestecinin, zeki bir şairle ki, böyle birine rastlamak Anka kuşu ile karşılaşmak kadar güç-ortak çalışmasıdır."[299] Mozart'ın birlikte çalıştığı metin yazarları içinde, büyük olasılıkla Lorenzo Da Ponte, ona Anka kuşuyla karşılaştığı hissini verecekti. Ama şimdilik Stephanie'den de memnundu.

Sonbahar ilerledikçe Viyana'nın müzik yaşamı yeniden hareketli temposuna kavuşmaya başlamıştı. Operanın metni üzerinde yapılacak

değişiklikleri beklerken Mozart bir yandan da yeni besteleriyle kendini tanıtmayı amaçlıyordu. Ekim ayı içinde saray ressamı Joseph Hickel'in evinde seslendirilmek üzere bir nefesli sazlar serenadı besteledi (KV 375). İki klarnet, iki fagot ve iki korno için yazılan bu yapıtıyla Mozart, oldukça dolaylı bir şekilde de olsa II. Joseph'in dikkatini çekmeyi umuyordu. İmparatorun özel doktoru olan, onunla birlikte sarayda müzik yapma şansına sahip Johann Kilian Strack, ortak dostları ressam Hickel'in evinde Mozart'la karşılaşmış ve genç bestecinin yapıtlarına ilgisini belli etmişti. "Armoni" adı verilen ve tümüyle nefesli çalgılardan oluşan bir topluluk için bestelenen KV 375, *Serenat*, ilk kez 15 Ekim 1781'de seslendirilmişti. Eski bir geleneğe göre, 15 Ekim'de (Azize Theresia'nın isim günü) yoksul müzisyenler gece boyunca farklı yerlerde çalarak olabildiğince fazla para kazanmaya çalışırdı. Mozart'ın serenadı da, o gece üç farklı yerde çalınmıştı. Ancak bestecinin asıl istediği, özel doktoru Strack aracılığıyla, II. Joseph'in yapıtlarına ilgi duymasıydı. Mozart, sonraki yıllarda Viyana Sarayı'ndaki armoni topluluğu için yapıtlar bestelemiştir. 1782'den sonra altı kişilik grup, iki obuanın da katılmasıyla sekiz kişiye çıkmış, besteci KV 375, *Serenat*'ını bu kadro için yeniden düzenlemiştir.

Mozart'ı, Viyana'da geçirdiği ilk yıllarda koruması altına alan isimlerden biri de Barones Martha Elisabeth Waldstätten'di. Müziğe çok meraklı bu kadın, uzunca süredir eşinden ayrıydı ve toplumun büyük bölümü tarafından tasvip edilmeyen bir yaşam sürüyordu. Doğal olarak, kadının soylu oluşu ona istediğini yapma özgürlüğü veriyor, evinde düzenlediği toplantılara kentin tanınmış isimleri sık sık konuk oluyordu. Mozart, Barones'le yakın dostluk kurmuş; özellikle Constanze'yle evlenirken onun büyük yardımını görmüştü. Mozart'ın isim gününe rastlayan 31 Ekim'de (Wolfgang), Barones Waldstätten, evinde bir konser düzenlemiş ve genç besteci onuruna KV 375, *Serenat* seslendirilmişti.

Kasım ayı içinde Mozart, öğrencisi Josepha Auernhammer'in evinde gerçekleşen bir konser nedeniyle çok kısa sürede yeni bir *İki*

Piyano İçin Sonat'ı besteledi (KV 448). Besteci, Viyana'daki ilk yıllarında sıkça adı geçen Josepha Auernhammer hakkında pek çok olumsuz görüş bildirmesine rağmen, sanatsal yönden işbirliğine girmekten de kaçınmıyordu. Mozart'tan iki yaş küçük olan genç kız, bestecinin ifadesine göre, ona ilgi duyuyordu. Oysa Mozart, Josepha Auernhammer'i çok çirkin buluyor ve hiç ilgi duymuyordu. Bir keresinde babasına, "Eğer bir ressam şeytanın resmini yapmak isterse onun suratından esinlenebilir,"[300] diye yazmıştı. Ancak bütün bu olumsuzluklara rağmen birkaç kez genç kızla birlikte konser vermiş, 1781'de Viyana'da bastırdığı *Keman ve Piyano İçin Altı Sonat*'ı, Josepha Auernhammer'a ithaf etmişti (KV 296, 376-380).

15 Aralık 1781 tarihinde babasına yazdığı mektupta Mozart, uzun zamandır aklını kurcalayan ve ikisi arasında yeni bir sürtüşmeyi alevlendirecek konuyu açıklamak gereğini duymuştu. Aslında ona kalsa bunu elinden geldiğince geciktirebilirdi ancak babası bir önceki mektubunda yazdığı imalı sözlere bir anlam verememiş, açıklama istemişti. Her zaman olduğu gibi Mozart, konuya doğrudan girmemiş, önce moralini sanatsal yönden bozan bir olayı babasıyla paylaşmayı seçmişti: Bir süredir Viyana'da Württemberg Prensesi Elisabeth Wilhelmine Luise'ye ders verecek bir müzik öğretmeni aranıyor; kentteki tüm müzisyenler, bu konuyla ilgileniyordu. Arşidük Franz'la evlenecek olan Prenses'in müzik eğitimi için gerek İmparator, gerekse diğer soylular seferber olmuştu. II. Joseph, seçimini saray bestecisi Antonio Salieri'den yana kullanmış, bu durum doğal olarak Mozart'ın hiç hoşuna gitmemişti. Aslında bir süre önce babasına yazdığı bir başka mektupta, işin maddi yönden çok da tatminkâr olmadığını, öğrencinin bir prenses olduğu düşünülünce bunun bazı zorlukları beraberinde getireceğini ve başkalarına ders verme olanağının kalmayacağından yakınmıştı. Ancak yine de işi alamamış olmak gururunu incitmiş; kendini destekleyen Arşidük Maximilian Franz'ın, seçim ona bırakılmış olsa hiç düşünmeden genç besteciyi önereceğini söylemesi tek tesellisi olmuştu. Leopold Mozart'ı da üzecek bu haberin ardından sıra asıl konuya gelmişti.

Mozart, babasının vereceği tepkiden korkmasa konuyu çok daha önce açacağını belirttikten sonra, artık evlenmek istediğini ve her gün başka biriyle gönül eğlendirerek yaşayacak yaratılışta olmadığını belirtmişti. Doğanın bu en temel kuralı üzerinde uzun açıklamalarda bulunduktan sonra şöyle devam ediyordu: "Bekâr bir insan, benim gözümde yarım biri gibi. Bu konuda çok düşündüm ama fikrim bu yönde. Gelelim benim kalbimi kazanan kişinin kimliğine. Lütfen rica ediyorum telaşlanmayın. Bir başka Weber mi? Evet bir Weber. Ama ne Josepha ne de Sophie; ortanca olan Constanze. Ben hayatım boyunca hiçbir ailede böyle büyük karakter farkına rastlamadım. En büyükleri, tembel, kaba, yalancı ve güvenilmez biri. Bayan Lange[301], kendini beğenmiş kötü niyetli biri; küçüğü ise henüz böyle şeyler için çok genç olan aklı havada bir kız, Tanrı onu kandırılmaktan korusun. Ortancaları, yani benim sevgili Constanze'm ise içlerinde en çok ezileni. Evin tüm yükünü üstlenmesine rağmen kimseyi memnun edemiyor. (...) Çirkin değil ancak güzel de sayılmaz. Tüm güzelliği iki küçük siyah gözden ve alımlı bir vücuttan ibaret. Çok esprili değil ancak bir anne ve eş olarak görevlerinin farkına varacak olgunlukta. Para harcamaya meyilli olduğu kesinlikle doğru değil. Tam tersine oldukça kötü giyinmeyi alışkanlık haline getirmiş. Bunun da nedeni annesinin diğer iki kardeşine daha çok ilgi göstermesi. Temiz ve düzgün giyiniyor. Ve bir kadının en çok gereksinim duyduğu şeyi kendi yapabiliyor: Saçlarını her gün kendi yapıyor. Ev işlerinden anlıyor ve dünyanın en iyi kalbine sahip. Onu seviyorum, o da beni tüm kalbiyle seviyor. Söyleyin bana bundan daha iyi bir eş isteyebilir miydim? Size şunu da söylemem lazım, görevimden istifa ettiğimde[302] aramızda hiçbir şey yoktu. Onların evinde kaldığım süre boyunca bana olan içten ilgisi, bu aşkın doğmasına neden oldu."[303]

Leopold Mozart'ın okudukları karşısında neler hissettiğini tahmin etmek güç değil. Büyük olasılıkla oğlunun yıllar önce Mannheim'dan gönderdiği mektupları anımsayıp ne yapması gerektiğini bir kez daha düşünmüştü. Ancak bu kez durum oldukça farklıydı. Oğlu, durum iyice karmaşık bir hal alıncaya dek babasını haberdar etmeyerek, bir

başka Weber'e gönlünü kaptırmış ve yaşamını onunla birleştirmeyi aklına koymuştu. Oysa Leopold Mozart'ın Salzburg'a dek kulağına gelenler, olayların oğlunun anlattığı denli masum olmadığını düşündürüyordu. Yaşlı adamın en büyük korkusu, Mozart'ın bu birlikteliği kendi rızasıyla değil, başkalarının zoruyla istemesiydi.

22 Aralık tarihinde oğlundan gelen yeni bir mektup, bu endişesinin çok da yersiz olmadığını gösteriyordu. Ortada bir evlilik sözleşmesi vardı. Mozart bunu, "Constanze'ye olan bağlılığının yazılı güvencesi" olarak tanımlamayı tercih ediyordu. İşin aslı şuydu: Baba Fridolin Weber, aile Viyana'ya taşındıktan kısa bir süre sonra öldüğü için, yetişme çağındaki üç genç kızıyla yaşam savaşı vermeye çalışan anneleri, Johann Thorwart adlı birini çocukların vasisi olarak atamıştı. Böylece onların haklarını daha iyi koruyabilmeyi, kötü fikirli kimselere karşı kızlarını daha iyi savunabilmeyi umuyordu. Tiyatroda ufak idari görevlerde bulunan ancak çevresi tarafından fazla sevilmeyen Thorwart, Cäcilia Weber'in kendinden beklentilerini fazlasıyla karşılayabilecek bir yapıdaydı. Mozart ve Constanze arasındaki ilişkinin uzunca bir süredir devam etmesini ve bir türlü evlilikle sonuçlanmamasını doğru bulmayarak, kızın namusunu korumak adına olaya el koymuştu. Vasinin, Mozart'tan istediği, genç kızla evleneceğini yazılı olarak bildirmesi ve bunu bir an önce gerçekleştirmesiydi. Ancak buraya kadar, dönemin şartları göz önüne alındığında oldukça makul görünebilecek bu istek, evlenmenin gerçekleşmemesi durumunda genç adamdan istenilenle tümüyle farklı bir boyuta geçiyordu. Mozart üç yıl içinde Constanze'yle evlenmezse her yıl için üç yüz *gulden* ödemeyi kabul ediyor, bunu imzaladığı bir belgeyle resmiyete döküyordu.

Mozart, babasını kelimenin tam anlamıyla çıldırtacak bu gelişmeyi yazdıktan sonra müstakbel karısının bu işlerde hiç suçu olmadığını belirtmek için şu satırları eklemişti: "Ancak vasi odadan çıkar çıkmaz o yüce kız ne yapsa beğenirsiniz? Annesinden imzaladığım belgeyi istedi, bana dönerek, 'Sevgili Mozart! Benim yazılı güvencelere ihtiyacım yok, sizin sözünüze güveniyorum,' dedi ve sözleşmeyi yırttı. Bu

hareketi, sevgili Constanze'mi gözümde daha da değerli yaptı."[304] Bu yazılanlar, Leopold Mozart'ın öfkesini yatıştırmaya herhalde yeterli olamamıştı. Çünkü o günden sonra Mozart, bu evliliği gerçekleştirmek için babasının rızasını her istediğinde aynı olumsuz yanıtla karşılaşacaktı. Aslında kanuni olarak babasının yazılı iznine gerek duymuyordu. Ancak toplumsal olarak bu izne çok ihtiyacı olacaktı.

Mozart'ın Constanze'yle evliliğinde sözü geçen anlaşmanın ne derece etkili olduğu, Cäcilia Weber ile Johann Thorwart'ın olayları maddi çıkar sağlayacak şekilde yönlendirmeleri, yüzyıllardır müzik tarihçilerini uğraştıran bir konu olmuştur. Constanze'nin ikinci eşi Nissen tarafından kaleme alınan yaşamöyküsünde, bu olaylar doğal olarak hiç yer almıyor. Basılma aşaması, yazarın ölümünden sonra tümüyle Constanze'nin kontrolünde gerçekleşen bu yapıt, bir anlamda Mozart'ın Weber ailesinin çıkarları gözetilerek kaleme alınmış resmî yaşamöyküsü gibi. İşin en ilginç yönü, yukarıda ayrıntıları verilen ve büyük bölümü evlilik sözleşmesinin hangi şartlarda imzalandığını anlatan 22 Aralık 1781 tarihli mektubun, yalnızca Mozart'ın Viyana'daki çalışma temposunu babasına aktardığı bölümleriyle kitaba girebilmiş olması.

Daha sonraki yıllarda, olaya objektif olarak bakabilen araştırmacılar, konuyu farklı yönleriyle incelemeye çalışmışlardır. Aslında üzerinde durulması gereken, Mozart ve Constanze'nin birbirlerini gerçekten sevip sevmedikleridir. Sonraki sayfalarda ayrıntılı olarak verilecek mektuplardan anlaşılacağı gibi, genç besteci; karısını ömrünün sonuna dek sevmiş ve onun yanında kendini daima mutlu hissetmişti. Ailesinin, aileden bile olmayan vasinin yaptıklarının suçunu Constanze'ye yüklemek çok doğru bir davranış olmasa gerek. Ancak anne Weber'in, kızlarının evliliklerini kendi maddi durumunu düzeltmek için araç olarak gördüğü de bir gerçek. Çünkü tiyatro oyuncusu Joseph Lange de, Aloisia'yla evlenirken yüklü bir meblağ ödemiş, ayrıca ölümüne dek kayınvalidesine her yıl para vermişti. Bunlar göz önüne alındığında anne Weber'in Mozart'a aslında oldukça

insaflı davrandığı düşünülebilir; çünkü genç besteci sadece evlilikten vazgeçmesi durumunda para vermek zorunda kalacaktı.

1781 yılı sona ermeden Viyana Sarayı'nda, İmparator'un huzurunda oldukça ilginç bir buluşma gerçekleşmişti. O günlerin gözde piyano virtüözlerinde İtalyan Muzio Clementi ve Mozart, II. Joseph'in huzurunda bir araya gelmiş, dinleyenler iki büyük ustanın parmaklarından hangisinin daha yetenekli olduğu konusunda kesin bir yargıya varmakta zorlanmışlardı. İtalyan sanatçı, sonraki yıllarda o günleri şöyle hatırlayacaktı: "Viyana'ya gelişimin üzerinden birkaç gün geçmeden, İmparator'dan sarayda çalmak üzere davet aldım. Odaya girdiğimde, üzerindeki kıyafetinden saray görevlilerinden biri olacağını düşündüğüm kişiyle karşılaştım ve konuşmaya başladık. Konu hemen müziğe kaydı, birbirimize 'Mozart' ve 'Clementi' olarak tanıştırıldık; karşılıklı olarak dostça selamlaştık."[305] Mozart ise babasına yazdığı mektuplarda saraydaki buluşmayı şu şekilde aktarıyordu: "Önceki gün, 24'ünde sarayda çaldım. Clementi adında İtalyan bir piyanist daha vardı. Dün bu nedenle bana elli *duka* gönderildi, çok ihtiyacım vardı."[306] Aralık ayı sonlarındaki bu mektubun ardından yeni yılın ilk günlerinde, sarayda gerçekleşen konseri, ayrıntısıyla anlatmıştı: "Clementi'ye gelince. İyi bir piyanist, başka da söyleyecek bir şey yok. Sağ eli çok maharetli, özellikle üçlüleri çok iyi çalıyor. Ancak zevk ve duygu yönünden beş para etmez, tam bir makine gibi."[307] Mektubun devamında sarayda çaldıkları parçaları en ince ayrıntısına dek babasına anlatan Mozart, emin kaynaklardan, II. Joseph'in kendisinden çok hoşnut kaldığını öğrendiği bilgisini eklemeyi de unutmamıştı. 16 Ocak 1782 tarihinde kaleme alınan bu mektubun bir başka ilginç özelliği de, Mozart'ın her zaman yaptığı gibi, son anda aklına gelen bir düşünceyi eklemişçesine şu satırları da araya sıkıştırmasıydı: "İmparator benimle pek çok gizli şey konuştu, ayrıca evliliğimden de bahsettik."[308] Böylece artık evlenme konusunun sarayın gündemine de girdiğini belirterek bir anlamda babasına durumun ciddiyetini hatırlatmak ister gibiydi.

Mozart'ın Viyana'da tanıştığı kişilerden biri de Baron Gottfried van Swieten idi. Saray kitaplığında görevli olan ve sansür kurulunun başında bulunan van Swieten, bir süre Berlin'de çalıştığı için Barok Dönem bestecilerinin, özellikle de Johann Sebastian Bach ve Georg Frideric Handel'in yapıtlarını çok seviyordu. Pazar günleri evinde düzenlediği konserlerde bu bestecilerin eserleri çalınıyor, hemen her hafta dinletilere katılan Mozart da yapıtları yakından tanıma olanağı buluyordu. Zengin bir nota koleksiyonuna sahip olan van Swieten, genç besteciye hem Barok Dönem ustalarının notalarını veriyor hem de onları kendi konserlerinde çalabilecekleri gruplara uyarlamasını istiyordu. Bu istek sonucu Mozart, 1782 yılında Bach'ın prelüd ve füglerini yaylı çalgılar için düzenlemiş (KV 404a, 405), yaşamının son yıllarında ise Handel'in *Messiah* (KV 572), *Acis and Galatea* (KV 566) ve *Ode for St. Cecilia's Day* (KV 592) gibi korolu yapıtlarını yeniden orkestralayarak nefesli çalgılar eklemişti.

Bach'ın müziğiyle ilgilenmek ona, Londra günlerinde büyük bestecinin oğluyla tanışmasını anımsatmış, babasından Salzburg' da kendi kitaplıklarında bulunan Bach ve Handel notalarını göndermesini istediği mektubunun sonuna şu haberi de eklemişti: "Herhalde Londralı Bach'ın[309] öldüğünü biliyorsunuz. Müzik dünyası için ne kayıp!"[310] 1 Ocak 1782 günü yaşama veda eden Johann Christian Bach'ın ölüm haberi büyük olasılıkla Viyana'ya daha önce ulaşmış ancak Mozart kendi evliliğiyle ilgili sorunlar yüzünden, babasına bunu yazmaya fırsat bulamamıştı.

Mozart, 20 Nisan 1782'de ablasına yazdığı mektupla birlikte kendi bestelediği bir Prelüd ve Füg göndermiş (KV 394), yapıtın bestelenme öyküsünü de şöyle açıklamıştı: "Bu fügün dünyaya gelmesindeki gerçek neden, sevgili Constanze'm. Her pazar evine gittiğim Baron van Swieten, orada çaldığımız Handel'in ve Sebastian Bach'ın[311] yapıtlarını benimle eve yolladı. Constanze bunların içindeki fügleri duyunca âşık oldu. Şimdi sadece füg duymak istiyor, özellikle de Handel ve Bach'ınkileri. Çoğunlukla ezbere fügler çaldığımı görünce de, bana daha önce böyle bir eser besteleyip bestelemediğimi sordu.

Cevabımın hayır olduğunu duyunca haklı olarak bana çok içerledi. Müzikteki en güzel ve sanatsal şeyi bestelemek istemediğimi söyleyerek, bir füg yazıncaya kadar ısrarından vazgeçmedi. Başlığa özellikle *Andante maestoso* yazmamın nedeni yavaş çalınmasını sağlamak için. Çünkü bir füg yavaş çalınmazsa temaların girişi belirgin olmaz ve yapıtın hiçbir etkisi kalmaz."[312] Bu mektubun bir başka ilginç yönü, Mozart'ın, müstakbel karısının sonunda cesaretini toplayarak Nannerl'a yazmaya karar verdiğini bildirmesi ve üstü kapalı da olsa ablasından ona iyi bir cevap yazmasını istemesiydi. Salzburg'dan gelecek olası bir cevabın, Weber ailesinin elinde kaybolacağını düşünmüş olmalı ki, mektubu kendi adresine postalamasını Nannerl'dan rica ediyordu.

Constanze, 20 Nisan'da, Mozart'ın Nannerl'a gönderdiği mektuba kendi yazdıklarını da ekledi. Yaşamı boyunca ailesiyle yazışma alışkanlığı olmayan genç kızın bu konuda epey zorlandığı ve karşısındakinin gönlünü almaya özen gösterdiği hemen belli oluyordu:

En onurlu ve en değerli dosta!

Çok değerli dostum, eğer kardeşiniz, benim tarafımdan atılmış bu adımın sizi rahatsız etmeyeceği konusunda beni ikna etmeseydi, size bu cüretkâr mektubu kalbimin yönlendirmesine kapılıp asla yazmazdım. Mozart adından dolayı bana çok yakın olan ama aynı zamanda hiç tanımadığım birine mektup yazarken belki fazla aceleci davrandım. Henüz sizinle tanışma onuruna erişmediğim halde, böylesine değerli bir insanın kız kardeşi olduğunuz için sizi çok sevdiğimi ve hatta dostum olmanız için yalvarma cesaretini bulduğumu söylersem sanırım bana kızmazsınız. Gururumu bir kenara bırakıp daha da ileri giderek size bunu hak ettiğimi söylemeyi ve bunu tam anlamıyla hak etmek için çabalayacağımı bilmenizi isterim! Karşılığında ben de size kalbimde nicedir gizli tuttuğum dostluğumu sunabilir miyim? Umarım buna izin verirsiniz. Bu umutla çok değerli ve onurlu dostum...

En sadık hizmetkârınız
ve dostunuz
Constanze Weber

Babanızın ellerinden öptüğümü kendisine söylemenizi rica ediyorum.[313]

Bu mektubun yazılmasından kısa bir süre sonra Mozart ve Constanze'nin arasında ilk ciddi kıskançlık krizi baş gösterdi. Konu, genç kızın baldırının ölçüsünü aldırdığını kız kardeşlerine söylemesiyle ilgiliydi. O dönem modasında âdet olduğu üzere kadınların kullandığı bir aksesuvar olan baldıra takılan bu bantlar için şapkacılara ölçü veriliyordu. Mozart'ı kızdıran, Constanze'nin bunu kendi yapmayıp başkasına aldırmasıydı. Üstelik bu, birlikte oynanılan bir oyunda, kaybedenin cezası olarak gündeme gelmişti. Ona göre iyi yetişmiş kızların böyle şeyleri yapmaması, daha da önemlisi bunu herkesin önünde konuşmaması gerekirdi. Bu tartışma sonunda Constanze öfkelenerek nişanlısıyla görüşmek istemediğini söylemiş, Mozart da duygularını mektupla genç kıza açıklamak zorunda kalmıştı. Müzik tarihinin böylesine önemsiz bir kavgadan haberdar olmasına, Mozart'ın duygularını kâğıda dökmesi neden olmuştu. Besteci, duygularını ve kızma nedenini olabildiğince sakin anlatmaya çalışmasına rağmen kabul edemeyeceği davranışları da bir kez daha sıralamaktan geri kalmıyordu. 29 Nisan 1781 tarihli bu mektubun en ilginç bölümlerinden biri, Mozart'ın Constanze'yi, ikisine her konuda çok yardımcı olan, Barones Waldstätten gibi bir yaşam sürmeye özenmekle suçlamasıydı.

1782 bahar ayları, Mozart için bir yandan duygusal durumunu yoluna koymak, diğer yandan da uzun süredir sürüncemede kalan yeni operası üzerinde çalışmakla geçiyordu. Mayıs boyunca ikinci ve üçüncü perdeler tamamlanmış, 3 Haziran'da ilk prova yapılmıştı. Önceki yapıtlarından farklı olarak, Mozart'ın bu dönemde babasına yazdığı mektuplar da kayıp olduğundan çalışmalar sırasındaki ayrıntılar, müzik tarihçileri için belirgin değil. Ancak yapıtın 16 Temmuz günü sahnelendiği göz önüne alınırsa bu uzun ve detaylı çalışma dönemi sırasında –büyük olasılıkla önceki operalarda olduğu gibi– Mozart ile yöneticiler arasında ufak tefek tartışmaların ortaya çıkmış olabileceği rahatlıkla düşünülebilir.

16 Temmuz 1782 günü Viyana Burgtheather'da, İmparator II. Joseph'in de hazır bulunmasıyla ilk kez seslendirilen KV 384, *Die Entführung aus dem Serail* (*Saraydan Kız Kaçırma*), temsil sırasında ortaya çıkan tüm aksiliklere rağmen çok beğenilmişti. Kuşkusuz bu başarıda, eserde rol alan sanatçıların, dönemin en ünlü isimleri olmasının önemli bir payı vardı. Ayrıca eserdeki karakterlerin hünerlerini göstermesine olanak sağlayan aryalar ve *ensemble* parçaları, yapıt içine ustaca serpilmişti. Başrollerden Konstanze'yi, dönemin en tanınmış koloratur sopranosu olarak kabul edilen Caterina Cavalieri seslendirmişti. Salieri'nin öğrencisi olduğu için operada yükselmesi başarısını gölgelememişti. Mozart'ın onun için bestelediği aryalar dikkate alındığında, genç kadının ne denli yetenekli olduğu kolayca anlaşılır. Sesini çok geniş bir alanda ustaca kullanıyor, hızlı pasajları özellikle inanılmaz bir çabuklukla söyleyebiliyordu. Özellikle II. Perdede yer alan, "*Marten aller Arten*"[314] sözleriyle başlayan arya (No. 11), tümüyle bu özellikler göz önünde bulundurularak bestelenmiştir. Konstanze'nin sevgilisi Belmonte rolünü canlandıran Johann Valentin Adamberger, bir süre İtalya'da sahneye çıkmış ardından Viyana'ya gelerek özellikle Almanca müzikli oyunlarda başarılı olmuştu. "Osmin" rolünü canlandıran Johann Ignaz Ludwig Fischer, o dönemin en iyi bas sesi olarak kabul ediliyordu. Mozart, onun için bestelediği aryalarda sesinin özelliklerini göz önünde bulundurmuştu.

Saraydan Kız Kaçırma, tipik bir aşk öyküsüdür. Korsanlar tarafından esir alınarak İstanbul'da Selim Paşa'ya satılan Konstanze'yi kurtarmak için sevgilisi Belmonte harekete geçer. İstanbul'a geldiğinde Konstanze'yle birlikte esir düşen hizmetçileri Pedrillo ve Blonde'nin yardımıyla kılık değiştirerek saraya bahçıvan olarak kabul edilmeyi başarır. Bundan sonra iş, uygun bir zaman kollayıp Kâhya Osmin'i kandırıp saraydan kaçmaya kalmıştır. Her şey yolunda giderken son anda yakalanırlar. Selim Paşa, Belmonte'nin can düşmanının oğlu olduğunu öğrenmesine rağmen hepsini bağışlar ve ülkelerine dönmelerine izin verir.

Nissen'in yaşamöyküsüne göre, ilk gösteriyi izleyen İmparator'un, "Güzel bir eser ama içinde çok fazla nota var," demesi üzerine Mozart, "Sadece olması gerektiği kadar Majesteleri[315]!" diye karşılık vermişti. Aslında İmparator bu değerlendirmesinde çok da haksız sayılmazdı. Çünkü Mozart'ın eseri daha önce oynanan müzikli oyunlardan oldukça farklıydı. Halk ezgisi taklidi basit melodiler üzerine kurulu bu müzikli oyunlarla karşılaştırıldığında *Saraydan Kız Kaçırma*'da gerçekten çok fazla nota vardı. Mozart bir *singspiel* yazmak yerine, büyük bir Almanca opera bestelemiş, tam anlamıyla ulusal operanın temelini atmıştır.

Operanın başarılı temsilinin ardından Mozart'ın gündeminde evlilik konusu, yeniden ilk sıraya oturdu. Uzunca bir süredir babasından istediği onayı alamayan besteci, Weber ailesinin bu konudaki baskısına da göğüs germek zorunda kalıyordu. Babasına yazdığı mektuplarda hem yeni operasının başarısından söz ediyor hem de evlilik için onayını göndermesini istiyordu. Yeni eserini tanıyabilmesi için hiç vakit kaybetmeden partisyonun bir kopyasını Leopold Mozart'a göndermişti. Bu eser, babasının prömiyerine katılmadığı ilk operasıydı. Onun yokluğunu hissetmemesi olanaksızdı. Ancak 31 Temmuz tarihli mektubunda Mozart, babasının yazdığı cevapta, notaları almış olmasından hiç bahsetmemesini çok yadırgamıştı. Onun bildiği Leopold Mozart, oğlunun eseri eline geçtiğinde her şeyi bir yana bırakır, hemen yapıtı inceler ve en kısa zamanda düşüncelerini kâğıda dökerdi. Ama elinden bir şey gelmiyordu. Yine de operasının çok başarılı olduğunu, sık sık sahnelendiğini müjdelemeden geçemiyordu. Ayrıca bir kez daha iznini beklediğini ve müstakbel karısını çok sevdiğini dili döndüğünce anlatmaya çalışmıştı: "Gelecek mektubunuzda evlenme iznini göndereceğinizden eminim. Buna karşı çıkacak bir nedeniniz olduğunu sanmıyorum. Mektuplarınız bunu bana gösterdi. Dürüst ve çalışkan bir kız, iyi bir ailesi var. Onun geçimini sağlayabilecek durumdayım. Birbirimizi seviyoruz ve birbirimizi istiyoruz."[316]

Leopold Mozart hâlâ kararsız davranıyordu. Bu arada ailesinin baskılarına dayanamayan Constanze evden ayrılarak Barones Waldstätten'in yanına sığınmıştı. Ancak annesi haftalardır eve uğramayan kızını polis zoruyla geri döndürme planları yapmaya başlamıştı. Durumu öğrenen Mozart, Barones'i bilgilendirmiş, artık daha fazla beklemeden nikâh kıymasının zamanı geldiğini anlamıştı. 4 Ağustos 1782 tarihinde, Viyana'nın ünlü St. Stephan Kilisesi'nde kıyılan nikâhta gelinle damada çok az kişi eşlik etmişti. Törenden sonra Barones, yeni evlilere yemek vermiş ve sade tören böylece sona ermişti. Leopold Mozart'ın gönderdiği evlilik izni, nikâhın ertesi günü Viyana'ya ulaşmış, Mozart yine de 7 Ağustos 1782 tarihli mektubuyla buna teşekkür etmiş, Constanze'nin en kısa sürede kayınpederine yazacağına söz vermişti. Ancak her ikisinin de çok iyi bildiği bir şey vardı: Artık ilişkileri hiçbir zaman eskisi gibi olmayacaktı. Genç besteci, yapıtları hakkında ilk olarak babasını bilgilendirmeye devam etse de, Salzburg eskisinden daha uzakta kalmıştı. Durum, Leopold Mozart için de farklı değildi. Weber'lerin elinden ilk defada kurtarmayı başardığı sevgili oğlunu, ikinci kez kurtaramamıştı. Belki de yaşlı adamın kabul etmek istemediği, oğlunun artık gerçek bir yetişkin olduğu ve kendi yuvasını kurduğuydu. Küçük Wolfgang'ın büyüdüğünü kabul etmekte zorlanıyordu. Yirmi altı yıl önceki o soğuk Ocak akşamından, bu sıcak Ağustos gününe ne çabuk gelmişlerdi.

1782-1791

Lemberg[317], 12 Nisan 1826

Çok kıymetli anneciğim!

Dün Bay Metzger'in mektubunu aldığım zaman hissettiğim acıyı sana tarif etmem imkânsız. Aslında dün, hiçbir zaman unutamayacağım babamdan, 19 Mart'ta yazdığım mektubun cevabını beklerken beni derinden yaralayan, tarifsiz kaybın haberini öğrenmek zorunda kaldım. Sevgili anneciğim, onun bizler için, özellikle de benim için ne anlama geldiğini en iyi sen biliyorsun.

En iyi ve tek arkadaşımdı, çocukluğumdan beri babam ve koruyucumdu. Aklımdakileri toplayıp sana kendimin de çok ihtiyaç duyduğu teselli sözcükleri yazamıyorum. Bu satırları senin nasıl olduğunu ve gelecekle ilgili düşüncelerini öğrenmek için gönderiyorum. Eğer benim yanıma gelmek istersen, seni en çocuksu duygularımla karşılamaya ve elimden geldiğince mutlu etmeye çalışırım. Ya da, bir süreliğine işlerini düzene sokmak için senin yanına gelmemi ister misin? Bana en kısa sürede cevap yaz, ne yapmak istersen oğlunu da hesaba kat.

Wolfgang[318]

Constanze Nissen, oğlu Wolfgang'dan gelen bu mektubu aldığında zamanın ne çabuk akıp gittiğine bir kez daha hayret etmekten kendini alamadı. Küçük oğlu otuz beş yaşına gelmiş ve annesinin acısını paylaşmak için kilometrelerce uzaktan yardım elini uzatmayı teklif ediyordu. "Unutamayacağı babası"nın ölümü onun gibi oğlunu da çok sarsmıştı. Eşi, her iki oğlunu da kendi öz evladı gibi benimsemiş ve sahip çıkmıştı. Zaten Wolfgang, aynı adı taşıdığı gerçek babası bu dünyaya veda ettiğinde henüz dört aylıktı. Constanze o günlerde yaşadığı şaşkınlığı ve üzüntüyü bir kez daha hatırladı. Aradan otuz beş yıl geçtiğine inanmak zordu. Sevgili Wolfgang'ından ayrılalı bunca yıl geçmiş miydi? Mozart'ın dul eşi olarak yaşamanın ardından, şimdi Nissen'in dul eşi olarak yaşamaya da alışabilecek miydi?

Constanze çok daha öncesini, 1782 yılının 4 Ağustos gününü düşünmeye başladı. Yaşantısının en mutlu günlerinden biriydi. Tanrı huzurunda Wolfgang ile olan birliktelikleri kutsanmış ve resmiyet kazanmıştı. Son bir yılda yaşadıkları karmaşanın ardından baş başa kalabilecekleri günler başlıyordu. Evli kaldıkları on yıla yakın sürede ne çok şey paylaşmışlardı. Wolfgang ona nasıl sevgiyle bağlanmıştı. Evlendikleri yıl, evden erken çıktığı bir gün, onu uyurken bıraktığı için başucuna şu notu bırakmıştı: "Günaydın Sevgili Karıcığım! İyi uyuduğunu ve seni rahatsız etmediğimi umarım. Yataktan aniden kalkmadığını, üşütmediğini, yere düşmediğini, hizmetçiye sinirlenmediğini, yan odada ayağının eşiğe takılmadığını da ümit ediyorum. Ben gelinceye kadar evdeki karmaşaya sinirlenmemeye

çalış."[319] En ciddi konuları konuşurken bile neşelenecek bir şey bulmak Wolfgang'ın özelliğiydi. Mutlu, huzurlu bir birliktelikleri olmuştu.

Constanze, Viyana'daki ilk evlerini düşünmeye başladı. Öyle çok yer değiştirmişlerdi ki, hepsini hatırlaması güçtü ama ilk evleri hâlâ gözünün önündeydi.

273. Kurt Pahlen, Die Entführung aus dem Serail, s. 174, Opern der Welt, Piper – Schott, 1991 (3. basım).

274. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 102, 103.

275. Giuseppe Bono, o tarihte orkestra şefi, Antonio Salieri ve Joseph Starzer ise saray bestecisi olarak görev yapıyorlardı. Salieri, Bono'nun yerine 1788'de orkestra şefi olmuş, Starzer de 1787'deki ölümüne dek görevini sürdürmüştü.

276. Volkmar Braunbehrens, Mozart in Wien, s. 41, Piper Verlag, 1997, V. baskı.

277. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 110.

278. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 210, 211.

279. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 111.

280. agy. s. 112.

281. agy. s. 129.

282. (Fr.) Çok sevgili dostum!

283. (Fr.) Çok sevgili babacığım!

284. Aloisia, Viyana'ya geldikten sonra tiyatro oyuncusu Joseph Lange'yle evlenmişti.

285. Aloisia ve Constanze'nin annesi Cäcilia Weber.

286. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 116.

287. agy. s. 140, 141.

288. Mozart burada Belmonte yerine, "Bellmont" olarak iki "l' ile yazmıştır. Ayrıca eserin adını Die Entführung aus dem Serail yerine Die Verführung aus dem Serail şeklinde kullanmıştır. Bu sözcük Almancada, kaçırılmanın çok da kendi rızasıyla olmadığını, kandırılarak, baştan çıkarılarak gerçekleştiğini vurgular. Ama daha sonra besteci her zaman eserinden, Die Entführung aus dem Serail diye bahsetmiştir.

289. Operanın ilk seslendirmesinde yer alan kişiler.

290. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 143.

291. (İt.) Türk Tarzı.

292. (Alm.) Bando.

293. (Alm.) Tanrı'nın Gözü.

294. (Alm.) Ah ne korkunç, ah ne ateşli.

295. (Alm.) Ayrılık benim kaderimdi.

296. (Alm.) Çabuk.

297. (Alm.) Sevincim ne kadar çabuk değişti.

298. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 162, 163.

299. agy. s. 167, 168.

300. agy. s. 151.

301. Aloisia.

302. Mayıs ayında Salzburg'daki görevinden ayrılması.

303. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 181, 182.

304. agy. s. 186.

305. Volkmar Braunbehrens, Mozart in Wien, s. 73.

306. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 188.

307. agy. s. 192.

308. agy. s. 193.

309. Johann Christian Bach, "Milanolu" ya da "Londralı Bach" diye de anılıyordu. (Y.N.)

310. agy. s. 201.

311. Mozart için "Bach" kelimesi çoğunlukla Johann Christian'ı çağrıştırdığından, özellikle "Sebastian Bach" olarak yazmış.

312. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 202, 203.

313. agy. s. 203, 204.

314. (Alm.) Eziyetin her türü.

315. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 465.

316. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 216, 217.

317. Günümüzde Ukrayna topraklarında yer alan, "Lviv" kenti.

318. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 596, 597. (Bu mektup, orijinali elde olmadığı için, Mozart ailesinin tüm yazışmalarının derlendiği, Mozart Briefe und Aufzeichnungen içinde yer almamaktadır.)

319. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 246.

1782-1791

1782-1785

Evliliğin ilk ayları - Salzburg gezisi - Viyana'da konserler

Yeni evli Mozart çifti Stephan Kilisesi'ne fazla uzak olmayan bir eve yerleşmişti.[320] Yıl sonundan önce daha büyük ve geniş bir yere geçeceklerdi ama şimdilik bu küçük ve basit mekân onlar için gerçek bir yuva olmuştu. Yaşadıkları onca karmaşanın ardından evliliklerinin ilk haftaları oldukça sakin geçiyordu. Her zaman olduğu gibi, yaz ayları Mozart ve diğer müzisyenler için parasal yönden tatminkâr değildi ama birkaç ay sonra, kent dışına çıkan soylular geri döndüklerinde yaşam tekrar hareketlenecekti. Aslında o yıl öncekiyle kıyaslandığında çok da kötü sayılmazdı; mayısta "Augarten"da[321] başlayan konserler yaz boyunca devam etmiş, Mozart bunların birçoğuna öğrencisi Josepha Auernhammer ile birlikte katılmıştı.

Evliliğin ardından, Salzburg'daki aile fertleriyle gerilmiş olan ilişkiler yavaş yavaş düzelmeye başlamıştı. Mozart yazdığı mektuplarda özellikle karısından bahsediyor, onun, ailesiyle tanışmak için can attığını, en kısa zamanda Salzburg'a geleceklerini bildiriyordu. Önceki yazışmalarda olduğu gibi, genç besteci karısını, babasının hoşuna gidecek yönleriyle anlatmaya büyük özen gösteriyordu. Leopold Mozart'ın inançlarına son derece bağlı bir Katolik olduğunu çok iyi bilen oğlu, 17 Ağustos 1782 tarihli mektupta şu satırlara yer veriyordu: "Hayatımda daha önce hiç yapmadığım kadar güçlü şekilde dua ettim, büyük bir içtenlikle ibadet ettim, onun[322] yanında huşu içinde ayine katıldım. O da aynı şeyleri hissetti. Tek kelimeyle sanki birbirimiz için yaratılmıştık ve her şeyi düzenleyen Tanrı, bizim bir arada olmamızı istemişti, gelecekte de bizi hiç terk etmeyecekti. Size de, göndermiş olduğunuz kutsamanız için bir kez daha en içten duygularla teşekkür etmek istiyoruz. Umarım bu konuda daha önce

yazdığım mektubu almışsınızdır."[323] Mozart evli olmaktan büyük huzur duyuyor, bunu maddi ve manevi, yaşamının her ânında derinden hissediyordu. Ayrıca babasının bu birlikteliği kutsaması onun için çok önemliydi, 7 Ağustos tarihli mektubunda bu konudaki minnetini bildirmesine rağmen, bir kez daha vurgulamaktan kendini alamıyordu.

Aynı mektupta (17 Ağustos), babasına geleceğe ait planlarından da bahsediyordu. *Saraydan Kız Kaçırma*'nın başarılı temsillerinin ardından kendine güveni iyice artmıştı. Viyana'da kalıp İmparator'a hizmet etmeyi her şeyden çok istiyordu ancak bu, önüne çıkacak daha iyi olanakları göz ardı edeceği anlamına gelmiyordu. Özellikle maddi yönden tatmin olması gerekiyordu. Bu kentte ya da bir Alman sarayında çalışmayı, bir Alman olarak çok istemekle birlikte, İngiltere veya Fransa'ya gitmeyi de düşünebilirdi. Orada çok daha zengin olacağından emindi. Yeniden Fransızca çalışmaya başlamıştı, ayrıca İngilizce dersleri alıyordu ve üç ay içinde bu dili de okuyup konuşacak kadar öğreneceğini umuyordu. Babasına bu mektubu göndermesinden yaklaşık bir ay sonra, 28 Eylül'de, Barones Waldstätten'e gönderdiği mektubun sonunda kaleminden şu cümleler dökülmüştü: "*I kiss your hands, and hoping to see you in good health the Tuesday, I am your most humble servant, Mozart.*"[324] (Ellerinizden öper, sizi Salı günü sağlıklı görmeyi ümit ederim, en alçakgönüllü hizmetkârınız, Mozart) Tıpkı çocukluk günlerinde olduğu gibi, Mozart üzerinde çalıştığı bir şeyi kısa sürede tümüyle benimsiyor ve günlük yaşamının içine katıyordu. İngilizce çalışmaya yoğunlaştığı bu sırada, anadilinde yazdığı bir mektubun bitiriş cümleleri kendiliğinden bu dile kayıyordu. Ya da Mozart her zaman yaptığı gibi, farklı dilleri kullanmaktan özellikle zevk alıyordu.

Barones Waldstätten ile olan dostlukları aynı samimiyetle devam ediyordu. Her ikisi için de hem bir koruyucu hem bir arkadaş olmuştu. Mozart'ın 2 Ekim tarihinde gönderdiği mektup, bazı bölümleriyle, bestecinin kuzini Bäsle'ye yazdığı satırları çağrıştırmaktadır: "En sevgili, en iyi, en güzel, altın kaplı, gümüş kaplı, şeker kaplı, en

kıymetli, en nadide, hanımefendi Barones!"[325] Bu neşe dolu girişin ardından, Baronesin istediği notaları gönderdiğini belirten Mozart, bir süre sonra yeniden şakacı tonuna geri dönmüştü: "Şunu söyleyebilirim ki, ben hem çok mutlu hem de mutsuz bir adamım! Siz Sayın Hanımefendi'yi baloda öyle güzel süslenmiş gördüğümden beri mutsuzum, çünkü hiç huzurum kalmadı! Yalnızca iç çekip inliyorum! Balonun geri kalan bölümünde hiç dans etmedim –yalnızca zıpladım; *souper* getirtilmişti– ama ben insan gibi değil, hayvan gibi yedim yemeğimi, gece boyunca da rahat bir uykuya dalacağıma derin bir uykuya daldım ve ayı gibi horladım! Fazla bir umuda kapılmasam da siz Sayın Hanımefendi'nin de aynı durumda olduğunuza bahse girecektim! Gülümsüyor musunuz? Kızarıyor musunuz? Ah evet, mutluyum! Kısmetim açıldı! Heyhat! Sırtıma kim vuruyor? Yazdıklarıma kim bakıyor? Ah, ah, ah! Karım! Öyle olsun bakalım; ne yapayım ki onunla evliyim ve onu bırakamam!"[326] Mektubun sonunda ise Mozart, tüm yazdıklarının bir şakadan ibaret olduğunu vurgulamak istercesine, karısıyla birlikte en içten saygılarını göndermektedir: "Gerçek bir melek olan karım ve örnek bir koca olan ben, ellerinizden binlerce kez öperiz."[327]

Mozart'ların sonbahar aylarından beri gerçekleştirmek istedikleri en önemli olayların başında Salzburg ziyareti geliyordu. Ancak bir türlü uygun zamanı bulamıyorlardı. Önce, konser sezonunun başlaması nedeniyle Mozart, Viyana'dan ayrılmak istememiş, ardından bastıran kış şartlarının böylesi bir yolculuk için uygun olmayacağına karar vermişlerdi. Aileye yeni katılacak bir bebek bu gezinin uzunca bir süre daha ertelenmesine neden olmuştu.

Aralık ayı içinde, büyük olasılıkla doğacak bebeği de göz önünde bulundurarak aynı cadde üzerinde birkaç bina ötedeki daha büyük bir eve taşındılar. Evin sahibi, dinini değiştirerek Hıristiyanlığı seçen eski bir Yahudi Baron Raimund von Wetzlar idi. Varlıklı bir adam olan Wetzlar, yaşamı boyunca Mozart'ın yakın dostu olarak kalacaktı. İki oda, bir giriş ve mutfaktan oluşan yeni evleri, üçüncü kattaydı. Mozart, kentte verdiği konserlerin çoğunda kendi piyanosunu kullandığı için

çalgının sık sık taşınması gerekiyor, üst katlara çıkan dar merdivenler çoğunlukla bu nakliyeyi güçleştiriyordu. Yeni evlerinin konumu bu bakımdan ideal olmasa da, kötü sayılmazdı.

Mozart'ın Viyana'daki bir günü genellikle yoğun bir tempoda geçiyordu. Sabah erken saatlerde beste yapıyor, çoğunlukla ikiye dek öğrencileriyle ilgileniyordu. Öğle yemeğinin ardından biraz dinleniyor, akşamları da genellikle konser ya da dostların evlerindeki toplantılara katılmak için dışarıda oluyordu. Rahatsız edilmeden çalışmak için ona yalnızca geceler kalıyordu. Ancak bu yoğun tempo bir anlamda onu ayakta tutuyor, çalışma arzusunu kamçılıyordu. Bestecinin yaşamı incelendiğinde, en verimli olduğu yılların, zaman bulamamaktan en çok yakındığı dönemlere rastladığı görülür. Etrafında evin gündelik kalabalığının olmasından adeta hoşlanırcasına, karmaşanın bulunduğu ortamları seçiyor, büyük bir ustalıkla kendini bunlardan soyutlamayı başarıyordu.

1783, konser projeleri ve yeni opera siparişleri umuduyla başladı. Bir süre önce tiyatro yöneticisi Orsini-Rosenberg, Mozart'a İtalyan tarzı bir opera bestelemek isteyip istemediğini sormuştu. Müzik çevrelerinde, Almanca oyunların kısa süre sonra sahnelenmeyeceği konuşulmaya başlanmıştı. Tekrar İtalyanca operalar ağırlıkta olacaktı. *Saraydan Kız Kaçırma* başarıyla oynanıyordu ama yalnızca onun getirdiği canlılık bu tarz sahne eserlerini ayakta tutmaya yetmeyecek gibi görünüyordu. Almanca bestelenen diğer yapıtlar beklenilen ilgiyi görmemiş, halk bunlara oldukça mesafeli yaklaşmıştı. Aslında bunun oldukça anlaşılır bir yanı vardı: Müzikli oyunların büyük bir bölümü, tiyatro yönü ağır basan yapıtlar olduğu ve Kuzeyli Alman sanatçılar tarafından bestelendiği için Viyanalılara yabancıydı. Sahnelenen oyunlarda konuşma ilk planda kaldıkça, seyirciler kendi diyalektlerini duymak istiyor, kentin gündelik yaşamıyla bağlantılı konuları sahnede görmeyi yeğliyordu. Mozart'ın eserinde müzik, konuşmanın önünde olduğundan istenilen başarı elde edilebilmişti; ayrıca Türk konusu Viyana için her zaman güncelliğini koruyordu.

II. Joseph büyük bir cesaretle uygulamaya koyduğu fikrinde daha fazla direnemeyecekti. Zaten İmparator'un kendi kişisel zevki her zaman İtalyanca operalardan yana olmasına rağmen, uygulamaya koyduğu diğer reformları sanatsal yönden destekleyeceğini düşündüğü için, Viyanalıların kendi anadillerinde opera seyretmelerini istiyordu. Mozart, babasına yazdığı 5 Şubat 1783 tarihli mektupta Alman operası konusunda II. Joseph ile benzer fikirler taşıdığını açıkça ortaya koymuştur: "Alman operası, Paskalya'dan sonra ölecek gibi görünüyor. Zaten onu şimdiden yok etmeye çalışanlar var ve bunu Almanlar yapıyor, ne yazık! (...) İtalyan opera sezonunun çok uzun süreceğini sanmıyorum ve ben, daha çok vaktimi alsa bile, Almancayı tercih ediyorum. Her ulusun kendi operası var, neden biz Almanların da olmasın? Almanca, Fransızca veya İngilizce kadar şarkı söylemeye uygun değil mi? Ya da Rusça kadar? Ben yeni bir Almanca opera besteliyorum. Metin olarak Goldoni'nin 'Il servitore di due Padroni'sini seçtim. İlk perdenin çevirisi bitti. Çeviriyi Baron Binder[328] yapıyor. Ancak her şey tamamlanıncaya kadar bunlar bir sır. Siz ne düşünüyorsunuz? Başarılı olabilir miyim?"[329] Adı geçen yapıt, Mozart'ın aynı tarihlerde üzerinde çalışmaya başlayıp tamamlamadan bıraktığı birkaç eserden biridir. İyi bir metin ve onu uygun bir libretto şekline sokacak şairi bulmak, gerçekten de Mozart'ın daha önce söylediği gibi, Anka kuşuyla karşılaşmak kadar güçtü. Ancak Mozart'ın bu erişilmez kuşu yakalamasına az kalmıştı. Büyük olasılıkla o tarihlerde, ev sahibi Baron von Wetzlar'ın evinde tanıştığı Lorenzo Da Ponte'nin bir süre sonra en yakın çalışma arkadaşı olacağından habersizdi.

Yeni yılın ilk haftalarında Mozart'ın aklında kentte tüm hızıyla devam eden karnaval ve her gece farklı bir mekânda düzenlenen balolar vardı. Babasından kıyafet göndermesini bile istemiş, katılacağı eğlencede herkesten farklı görünmesinin çok önemli olduğunu belirtmişti. Mozart'lar da yeni evlerinde en yakın dostlarını çağırdıkları bir balo düzenleyerek bütün gece eğlenmişlerdi. Akşam altıda başlayan eğlence sabah altıya dek sürmüş, bol bol dans edilmişti. Davetliler

arasında, Aloisia ve kocası dahil, genç çiftin kentte yakın ilişki içinde olduğu hemen herkes vardı. Bay ve Bayan Lange çiftinin yeni evli Mozart'ları ziyaret etmesi, ilişkilerin artık normale döndüğünün bir göstergesiydi.

Mart ayı içinde Mozart'ın Burgtheather'da verdiği kendi eserlerinden oluşan ilk "akademi"ye Aloisia da katılmış, tıpkı eski günlerdeki gibi bestecinin aryalarını seslendirmişti. Başarı ve maddi gelir gerçekten büyüktü. Özellikle II. Joseph'in izleyiciler arasında olması ve beğenisini ifade etmesi Mozart'ın çok hoşuna gitmişti. Babasına yazdığı mektupta, konserde seslendirdiği yapıtları detaylı olarak anlatıyor, dinletinin yankılarının Salzburg'a dek ulaşmış olabileceğini bildiriyordu. Program ilginçti, o dönemde âdet olduğu üzere, Mozart'ın her tür eserinden örnek vardı: Konser 1782 yazında bestelenmiş KV 385, *Haffner Senfonisi* (No. 35) ile başlamıştı. Aralarında Aloisia'nın da bulunduğu şarkıcıların söylediği altı aryanın ardından, Mozart piyano konçertolarından ikisini ve II. Joseph'i hoşnut etmek umuduyla bir füg çalmıştı. Besteci ayrıca dönemin tanınmış operaları üzerine doğaçlama olarak çeşitlemeler yapmış, konser, senfoniden bir bölümün yinelenmesiyle son bulmuştu. Mozart, orkestra için ödediği ücret ve diğer masrafları düşünce, bazı kaynaklara göre 1.600 *gulden* kazanmıştı. Bu meblağ, Salzburg'daki yıllık ücretin ve *Saraydan Kız Kaçırma* için aldığının nerdeyse dört katına eşitti.

Yaz geldiğinde Constanze'nin hamileliği son aylarına yaklaşmıştı. Temmuz ayı içinde doğmasını bekledikleri bebeği Mozart, Leopold ya da Leopoldine olarak vaftiz etmeyi düşünüyordu. Fırsat buldukça güzel havanın tadını çıkarıyor, Viyana'nın ünlü mesire yeri Prater'de dolaşıyorlardı. Mozart olabildiğince açık havada kalmak istiyor, babasına yazacağı mektubu bile orada kaleme alıyordu: "Bugün Prater çok hoş. Yemeği dışarıda yedik, akşam sekize ya da dokuza kadar kalacağız. Bana yalnızca gebe karım eşlik ediyor, karıma da gebe olmayan ama tombul ve sağlıklı kocası."[330] Uzunca bir süredir Salzburg'dan gelen mektuplar eski kırgınlıkların unutulduğunun bir işareti gibiydi. Haziran başında Leopold Mozart ve Nannerl,

Constanze'nin isim gününü kutlamış ancak tarihte yanılmışlardı. Mozart ailesi içinde bu alışkanlığın ne derece önemli olduğu düşünüldüğünde, genç kızın artık yabancı olarak görülmekten vazgeçildiği sonucuna varılabilir. Mozart da, bu davranıştan son derece mutlu olmuş babasına şu satırları yazmıştı: "Karımın isim günü ne mayısta ne de martta, 16 Şubat'ta ama hiçbir takvimde yer almıyor. Ama o, isim günü olmamasına rağmen gönderdiğiniz iyi dileklere çok teşekkür ediyor."[331]

Uzunca süredir Mozart'ın aklını kurcalayan yeni bir opera fikrinin artık olgunlaştığı, 7 Mayıs 1783 tarihinde babasına gönderdiği mektupla iyice belirginleşmişti: "İtalyan *opera buffa*'sı yeniden oynanmaya başladı ve çok beğenildi. Özellikle *buffo*[332] çok iyi, adı Benucci[333]. Ben de opera librettosu olabilecek belki yüz eser karıştırdım ama hiçbiri tam istediğim gibi değil. En azından üzerlerinde mutlak düzeltmeler yapılması gerek. Bunu kabul edecek biri yeni baştan bir libretto yazmayı tercih edebilir ve yeni olan her zaman daha iyidir. Burada Da Ponte adında bir şair var, tiyatronun işleriyle meşgul ve Salieri için yeni bir libretto yazmak zorunda. Bu onun en azından iki ayını alır, daha sonra bana bir tane yazmak için söz verdi. Ama sözünü tutup tutmayacağını bilmiyorum; İtalyanları hepimiz tanıyoruz, yüzümüze karşı çok nazik oluyorlar. Neyse eğer Salieri'yle anlaşırsa bir daha ondan hiç libretto alamam. Oysa kendimi İtalyan tarzı bir operada göstermeyi çok istiyorum. Eğer Varesco,[334] Münih'te olanlar için kızgın değilse bana yedi kişilik yeni bir eser yazabilir. Bu konuda sizin bir fikriniz vardır ve belki Salzburg'a geldiğimiz zaman onunla birlikte eser üzerinde çalışabiliriz. Ama eserde benim için en önemli özellik bütününde komik olması ve iki çeşit kadın rolü bulunması. Biri *seria*[335] karakterde diğeri ise *mezzo*[336] karakterde ama birbirine eşit roller olmalı. Üçüncü kadın rolü ise tıpkı erkek rolleri gibi tamamıyla komik olabilir. Sizden ricam bu konuyu bir an önce Varesco'yla konuşmanız."[337]

Bu mektup, Mozart'ın kafasında, ilk sahnelenmesinden yaklaşık üç yıl önce, *Figaro'nun Düğünü* operasının kadrosunun şekillendiğini açıkça ortaya koyuyor. Ancak genç besteci düşündüklerini gerçekleştirmek için bir süre daha beklemek zorunda kalacak, Da Ponte'nin librettosuna kavuşana dek, *Idomeneo*'nun metin yazarı Varesco'yla tekrar çalışmayı deneyecekti. Üzerinde çalıştığı librettoların hiçbiri Mozart'ı tatmin etmeyecek, *Saraydan Kız Kaçırma*' nın ardından, yeni bir zafer için dört yıla yakın süre gerekecekti.

Aylar ilerledikçe doğacak bebek ve ardından çıkılması düşünülen Salzburg yolculuğu, gündemin ilk sırasına oturmuştu. Mozart'ı endişelendiren, resmî olarak Başpiskoposluk Sarayı'ndaki görevinden çıkarılmış olmamasıydı. Bu durum yolculuk tarihi yaklaştıkça mektupların tek konusu halini almaya başlamıştı. Genç besteci, babasına Münih'te buluşmayı öneriyor, Salzburg'a gelip zor durumda kalmak istemediğini bildiriyordu. Babasının cevabı Mozart'ı tatmin etmiş olmalı ki Temmuz ayı sonunda yola çıkmaya karar verdiler.

17 Temmuz günü, Mozart çiftinin sağlıklı bir erkek çocukları dünyaya geldi. Constanze'nin sonraki yıllarda anlattıklarına bakılırsa doğum sancılarının iyice sıklaştığı sırada Mozart, yan odada meraklı bekleyişini sürdürüyor ve bir süredir bestelediği yaylı çalgılar dörtlülerine bir yenisini ekliyordu. Genç kadının 1820'lerde İngiliz Novello çiftine söylediğine göre, söz konusu yapıt, KV 421, *Re Minör Dörtlü*'nün "Menuetto" bölümüydü.[338] Mozart babasına, gece saat 01.30'da sancıların başladığını, sabah 07.00'de ise her şeyin bitmiş olduğunu, doğumun çok rahat geçtiğini bildirmişti. Sabaha karşı yardıma gelen kayınvalidesi ve ebenin yardımıyla, Leopold Mozart büyükbaba olmuştu. Ev halkı bu mutlu olayın sevincini yaşarken bestecinin dostu ve eski ev sahibi[339] Raimund Wetzlar ziyarete gelmiş, coşkularını büyük bir içtenlikle paylaşmış ve çocuğu kucağına alarak kendi önadını vermişti. Böylece bebek Raimund Leopold Mozart olarak vaftiz edilmişti.

Salzburg gezisi

Temmuz sonunda Mozart ve Constanze, Salzburg'a doğru yola çıktılar. İki haftalık bebek, o dönemde âdet olduğu üzere bir sütannenin yanına verilmişti. Pek çok kaynakta bu yolculuk ve bebeğin yabancı birinin bakımına verilmesi, Mozart'ların düşüncesizliği olarak vurgulansa da, o yılların alışkanlığı göz önüne alındığında bu davranış normaldi. Büyük olasılıkla genç çift, yolculuğa çıkmasa bile, aynı şey gerçekleşecekti. Ancak doğduğunda son derece sağlıklı görünen Raimund Leopold, ne yazık ki çağdaşı pek çok bebek gibi uzun ömürlü olamamış, 19 Ağustos günü, anne ve babasının Salzburg'da bulunduğu sırada yaşama veda etmişti. Mozart'lar olayı ancak Viyana'ya döndükleri Kasım ayında öğrenebilmişti. Belki bugünün şartlarına göre anlaşılmaz olan buydu. Ancak çocuk ölümlerinin son derece yaygın olduğu XVIII. yüzyılda çiftler için doğum, oldukça sık denenmesi gereken bir olaydı. Uzun ömürlü çocuklara kavuşabilmek için yılmadan çabalamak gerekiyordu. Mozart ve Constanze, büyük olasılıkla bebeklerinin ileri yaşlara ulaşamayacağı fikrine, hamilelik süresinde kendilerini hazırlamışlardı.

Salzburg'da ailenin kavuşması gerçekleşmiş; Constanze, adını çok duyduğu, her zaman belirli bir korkuyla yaklaştığı yeni akrabalarıyla tanışmıştı. Aradaki tüm dargınlıklar unutulmasa da, kayda değer bir çatışma yaşanmamış gibi görünüyordu. Nannerl'ın günlüklerinin bazı bölümleri, Nissen'le evli olduğu yıllarda Constanze tarafından biraz sansüre uğradıysa da, yaşanan olayların kalıcı dargınlıklara neden olmadığı anlaşılıyor. Yaklaşık üç ay kaldıkları Salzburg'da zamanlarını nasıl geçirdiklerine dair fazla bilgi yok. Mozart, belki metin yazarı Varesco'yla bestelemeyi düşündüğü opera konusunda konuşma olanağı bulmuştu. Çünkü daha kente gelmeden Varesco, besteciye bir metin göndermiş, Mozart da üzerinde çalışabileceğini söylemiş ancak başka libretto arayışını sürdüreceğini eklemişti. *L'Oca del Cairo* (Kahire'nin Kazı) adını taşıyan opera ne yazık ki tamamlanamadı. Mozart, Salzburg'dan döndükten sonra bazı bölümlerini bestelemiş

ancak 1784 başlarında, araya başka projelerin girmesi ve opera idaresinden bir teklif alamaması üzerine eseri yarım bırakmıştı.

Constanze, 1829 yılında kendisini ziyarete gelen İngiliz Novello çiftine, 1783'te yaptıkları Salzburg gezisiyle ilgili ilginç bir anı anlatmıştı: Kocasıyla birlikte bir gün, Leopold Mozart ve Nannerl'ın de katılımıyla, *Idomeneo* operasında Üçüncü perdede yer alan, "*Andrò ramingo e solo*"[340] sözleriyle başlayan dörtlüyü seslendirmişlerdi (No. 21). Bu bölümü çok seven Mozart, o gün de çok duygulanmış, gözyaşları içinde odayı terk etmiş, uzun bir süre kendine gelememişti.[341] Constanze'nin, Mozart'ın müziğine büyük hayranlık duyan Vincent ve Mary Novello çiftiyle yaptığı konuşmalar, besteciyi ve müziğini olabildiğince yüceltme amacını güttüğü için, bu ifadelere dikkatli yaklaşmakta yarar var. Ancak şurası bir gerçek ki, Mozart için *Idomeneo*'daki dörtlünün, gerçekten ayrı bir önemi vardı.[342]

Salzburg gezisinin en önemli olayı, St. Peter Kilisesi'nde[343] seslendirilen KV 427, *Do Minör Missa* idi. Mozart, kente gelmeden önce babasına yazdığı mektuplarda, Constanze'yle evliliklerinin çıkmaza girdiği günlerde, olayların iyi bir sonuca bağlanması için Tanrı'ya adakta bulunduğunu ve bir *missa* bestelemeye söz verdiğini bildirmişti. Ancak yapıtını tamamlayamadan Salzburg'a getirmiş, kalan bölümlerini orada bitirmeyi tasarlamıştı. Çift kentten ayrılmadan seslendirilen[344] yapıt, ne yazık ki günümüze de tamamlanmadan ulaşmıştır. Eserin bir özelliği de Constanze'nin soprano partilerinden birini (büyük olasılıkla soprano I) seslendirmiş olmasıdır. Mozart bu davranışıyla belki de, karısının müzik yeteneğinin yabana atılmayacak seviyede olduğunu babasına ve ablasına kanıtlamak istiyordu. Ancak genç kadının daha sonra Viyana'da hiç şarkı söylememiş olması oldukça ilginç. Ayrıca yapıtın niçin tamamlanmadığı da bir başka soru işareti. Kilisede seslendirilen bir *missa*'nın eksik olamayacağı göz önüne alınınca akla iki olasılık geliyor: Eserin son bölümünün ilerleyen yıllarda kaybolduğu ya da o seslendirme için başka *missa*'lardan alınan bölümlerle tamamlandığı. Her zaman büyük bir hızla beste yapan

Mozart'ın, kentte kaldığı süre içinde neden bu denli önem verdiği *missa*'yı tamamlamamış olduğu ise bir başka bilinmez. Üstelik bestecinin aynı süre zarfında, sağlığı iyi olmayan eski dostu Michael Haydn'ın, Başpiskopos'un siparişi üzerine yetiştirmek zorunda kaldığı *Keman ve Viyola İçin Düet*'lerini (KV 423, 424), onun yerine tamamladığını düşünürsek *missa* ile ilgili soru işaretlerinin sayısı iyice artar.

Ekim sonunda Salzburg'dan ayrılan Mozart, arkasında bıraktığı kenti son kez gördüğünü bilse, belki ufukta kaybolan kentin siluetine daha dikkatli bakardı. Hiç sevmediği bu kentten artık ebediyen ayrılıyordu. Yanındaki Constanze ise ilk kez gördüğü bu şehirde ileride uzun yıllar geçirecek, son yolculuğuna burada uğurlanacak, mezar yeri olarak, yeni tanıştığı akrabalarıyla aynı kilisenin avlusunu paylaşacaktı. Ancak o günlere daha epey vardı. Şimdi düşündükleri, Viyana'ya yapacakları yolculuktu. Linz'de yakın dostları Kont Franz Joseph Thun'un babası Johann Joseph Thun'un şatosunda ağırlandılar. Tüm aile üyeleri gibi Baba Thun da müziğe çok meraklıydı ve malikânesinde iyi bir orkestra vardı. Mozart burada kaldıkları sürede seslendirilmek üzere yeni bir senfoni besteledi (KV 425, No. 36). Babasına yazdığı mektupta, yanında hiç senfonisi bulunmadığı için dört günde yeni bir yapıt bestelemek zorunda kaldığından yakınıyordu.

Viyana'da kendini kabul ettirme çabaları

Kasım ayında döndükleri Viyana'da ailelerinin yeniden iki kişi kaldığını üzülerek öğrendiler. İlk çocuklarını kaybetmiş olmak üzücüydü ancak yaşam devam ediyordu ve Mozart'ın önünde yoğun bir kış sezonu vardı. Ayrıca daha iyi bir eve yerleşmeleri gerekiyordu. 1784 Ocak ayında, Viyana'nın en hareketli caddelerinden Graben üzerinde "Trattnernhof" olarak anılan binanın üçüncü katına taşındılar. Ev sahipleri, binanın tümüne sahip olan yayıncı Johann Thomas Edler

von Trattnern[345] idi. Kendinden yaşça oldukça küçük olan karısı Maria Theresia Trattnern, Mozart'tan piyano dersi alıyordu.

7 Şubat 1784'te Mozart eserlerini bir kataloğa kaydetmeye başladı. Başlık olarak "Verzeichnüß[346] aller meine Werke von Monath Febrario 1784 bis Monath ... Wolfgang Amadé Mozart"[347] (Tüm Eserlerimin Listesi, Şubat 1784'ten ...'a kadar, Wolfgang Amadé Mozart) ifadesini kullanan besteci, listeye ilk olarak KV 449, *Mi Bemol Majör Piyano Konçertosu*'nu (No. 14) kaydetmişti. Oldukça titiz bir şekilde tutulan bu listede, yapıtların bitiş tarihleri, ilk ölçüleri, hangi çalgıların yer aldığı ve eğer varsa sipariş verenin adı yer almaktaydı.

1784 yılı konserler yönünden oldukça hızlı başlamıştı. Mozart, 26 Şubat-3 Nisan arasında yirmi iki konser vererek erişilmesi oldukça güç bir rekora imza attı. Bu konserlerin bir kısmı kentteki soylu şatolarında, üç tanesi bestecinin kendi evinin bulunduğu binada, iki tanesi de operada gerçekleşmişti. Konserlerin ağırlık noktasını, Mozart'ın yeni bestelediği üç piyano konçertosu oluşturu yordu (KV 449-451 - No. 14-16). Besteci yıl sonuna dek üç yeni konçerto daha besteleyecekti (KV 453, 456, 459 - No. 17-19). Bu konserler için, o dönemde oldukça sık kullanılan bir uygulamaya başvurmuş, dinleyicilerine bir çeşit abonman bileti satmıştı. Önceden yapılan ödemelerle konseri izleyenler, isterlerse belirlenen ücretten daha fazlasını da verebiliyordu.

Mozart yaşamöykülerinin hemen hepsinde gündeme gelen bir konu da, bestecinin Viyana yıllarındaki maddi durumudur. İlk dönem yazarlar, belirli bir sabit geliri olmadan yaşamaya çalışan bestecinin büyük zorluklar çektiğini, yaşamının son yıllarında yoksulluk içinde öldüğünü savunur. XIX. yüzyıl sonunda yapılan ciddi araştırmalar, Mozart'ın o yıllardaki maddi geliri üzerinde ayrıntılı bilgilere ulaşılmasını sağlamıştır. Ancak bu kez de, çok büyük bir geliri sorumsuzca harcayan bir besteci portresi çizilmeye başlanmış, çoğu araştırmacı da bu konuda asıl suçlunun, tutumlu davranmayı bilmeyen Constanze olduğu sonucuna varmıştır.

Bu konuda oldukça ayrıntılı bilgiler veren Volkmar Braunbehrens, *Mozart in Wien* (Mozart Viyana'da) adlı yapıtında, kayıtlara geçmiş rakamlara dayanarak Mozart'ın Viyana yıllarındaki kazancını ortaya dökmüştür. Buna göre besteci en çok konser verdiği 1784'te, bu dinletilerden 1.000 *gulden* kazanmış, derslerden ve nota basımından elde ettiği gelirlerle bu meblağ 1.650 *gulden*'i bulmuştur. Mozart, Viyana'da bulunduğu yıllar içinde en fazla geliri 1787'de elde etmişti. 3.216 *gulden* olarak hesaplanan bu gelirin 1.000 *gulden*'i babasından kalan mirastı.[348] Dorothea Leonhart ise *Mozart / Liebe und Geld* başlıklı kitabında aynı dönem kazançları konusunda oldukça farklı rakamlar veriyor. Leonhart'a göre, seri konserler verdiği dönemde Mozart yıllık en az 10.000 *gulden* elde etmiş olmalıydı. Bunun nedeni, dinleyiciler arasında bulunan soyluların belirlenen ücretin çok üzerinde ödeme yapmasının o dönem için son derece olağan sayılmasıydı.[349]

Her iki kitapta yer alan diğer listelerden aynı dönemde Viyana'daki ortalama kazançlar hakkında da bilgi edinmek mümkün. Buna göre üst düzey devlet görevlilerin yıllık geliri 1.000-1.500 *gulden* arasında değişiyordu. Mozart'ın Salzburg'daki gelirinin 450 *gulden* olduğu, 1787'den sonra saray tarafından kendisine "Krallık Bestecisi" unvanı için 800 *gulden* ödendiği düşünülürse gelir karşılaştırması daha kolay yapılabilir. Ayrıca Mozart'a operaları için genellikle 450 *gulden* ödeme yapılıyordu.

Bütün bu rakamlardan sonra şu sonuca varılabilir: Mozart, Viyana'da yaşadığı dönemde yoksul bir besteci olarak anılacak durumda değildi. Günün şartlarına göre iyi sayılabilecek bir geliri vardı. Leopold Mozart, 1785 yılında oğluna yaptığı ziyaret sırasında bu konuya değinmiş, kızına yazdığı 19 Mart 1785 tarihli mektupta, "Eğer oğlum borç ödemiyorsa bankaya yılda 2.000 *gulden* koyabilir,"[350] şeklinde bir ifade kullanmıştı. Bu durumda, Mozart'ın son yıllarında maddi yönden sıkışmasının nedeni tam olarak anlaşılamamaktadır. Karısının sağlık sorunlarının harcamalarını artırdığını öne süren yazarların yanında, Mozart'ın da lüks bir yaşam

tarzı benimsediğini iddia edenlerin sayısı oldukça fazla. Bu konuyu değerlendirirken yaşam standartlarının günümüzden çok farklı olduğunu, bazı harcamalar için (örneğin giyim) büyük meblağlar ödenmesi gerektiğini de göz önünde bulundurmak gerek.

Yoğun bir çalışma temposunun ardından gelen yaz ayları biraz dinlenme olanağı yaratmıştı. Ablasının uzun süredir devam eden evlilik sorunu nihayet bir sonuca bağlanmış Maria Anna Mozart ya da ailenin Nannerl'ı, kendinden on beş yaş büyük, iki kez dul kalmış ve beş çocuk babası Johann Baptist von Berchtold zu Sonnenburg'la 23 Ağustos 1784 tarihinde evlenmişti. Eşinin Salzburg yakınlarındaki St. Gilgen'de görevli olması nedeniyle Nannerl, annesinin doğduğu bu kasabaya taşınacaktı. Mozart, ablasının bu mutlu gününde yanında olmadığına çok üzülüyordu ancak her zaman olduğu gibi kâğıt kalem yardımıyla bu özlemini hafifletebilirdi:

Vienne ce 18 d'Août 1784

Mon très cher sœur![351]

Potz Saperment![352] Eğer mektubumun seni el değmemiş bir kadın olarak bulmasını istiyorsam şimdi mutlak yazmam gerek, birkaç gün sonra çok geç olacak.

Karımla birlikte medeni halindeki bu değişiklik için sana şans ve keyif diliyoruz. Evlenme töreninde yanında bulunamadığımız için ayrıca çok üzgünüz. Ancak gelecek baharda Salzburg'da ya da St. Gilgen'de seni Frau Sonnenburg olarak kocanla birlikte kucaklamayı umuyoruz. Yalnız kalacak olan sevgili babamız için fazla üzülmüyoruz; çünkü sen ona çok uzak değilsin, sık sık sana gelebilir. Hâlâ o lanet işte çalışıyor olması çok kötü. Eğer ben onun yerinde olsaydım Başpiskopos'a, kendisine uzun yıllar hizmet etmiş biri olarak emekli olmak istediğimi söylerdim. Oradan elde edeceğim gelirle de, St. Gilgen'e kızımın yanına gider ve huzurlu bir yaşam sürerdim. Eğer Başpiskopos bu isteğimi kabul etmezse istifa edip oğlumun yanına Viyana'ya giderdim. Bu konuda onunla konuşmanı senden rica ediyorum. Bugün gönderdiğim mektupta kendisine de aynı şeyleri yazdım. Şimdi sana

Viyana'dan Salzburg'a bin tane iyi dilek gönderiyorum ve ikinizin bizim kadar iyi bir yaşam sürmesini diliyorum. Bu nedenle sana şiir hazinemden[353] küçük bir öğüt yolluyorum, dikkatlice dinle:

Evlenince anlayacaksın,

Sana bir zamanlar yarı bulmaca gibi gelen şeyleri;

Havva'nın kendi başına becerdiklerini

Yani, Kabil gibi çocuklar doğurmayı

Sen deneyimle öğreneceksin.

Fakat göreceksin ki kardeşim, evliliğin kuralları

Yüreğinin sevinçle seçtikleriyle uyuşacak

İnan bu sözlerime çünkü pek zor değil bunlar!

Ancak, her şey gibi bunun da var iki yüzü

İzdivaç, beraberinde getirdiği gibi letafeti

Aile içine bazen sokar felaketi.

Eğer hak etmediğin zamanlarda,

Erkeğin, kızgın kaşlarını çatarsa şunu düşün:

"Garip yöntemlerinden biri bu erkeklerin,"

Ve şöyle söyle: "Beyim, gündüz senin borun öter,

Geceyse benim!"

W.A. Mozart[354]

Ablasının evlilik günü, Mozart için uzun süreli bir hastalığın başlangıcı olmuştu. 23 Ağustos'ta, operada sahnelenen Giovanni Paisiello'nun *Il re Teodore in Venezia* (Kral Teodore Venedik'te) adlı eserini seyrederken hastalanmış, birkaç hafta evden çıkamamıştı. Hastalığın nedeni kesin olarak bilinmiyorsa da, üşütmeye bağlı olarak bağırsaklarda meydana gelen bir iltihaplanma olasılığı yüksektir.

Yapıtın bestecisi, dönemin en tanınmış *opera buffa* bestecileri arasında sayılan İtalyan Paisello, uzun yıllar Petersburg'da, Rus Sarayı'nda çalışmış, sık sık Viyana'ya gelerek yapıtlarını sahnelemiştir. Sanatçı, Mozart'ın değer verdiği ve yakın dostluk kurduğu isimler arasında yer alıyordu.

Sonbaharda sağlığına kavuşan Mozart, 21 Eylül 1784'te ikinci kez baba oldu. Carl Thomas Mozart adıyla vaftiz edilen bebek, bestecinin hayatta kalmayı başaran ilk çocuğu olacak ve 1858'e dek yaşayacaktı. Eylül bitmeden Mozart'lar tekrar ev değiştirmiş, bu kez daha büyük ve birinci katta bir daireye yerleşmişlerdi. Bu mekân, bestecinin Viyana yıllarında en uzun kaldığı konut olma özelliğinin yanında, günümüze ulaşabilen tek yapıdır. Stephan Kilisesi'nin hemen arkasında (Domgasse, No: 5) yer alan ev, *Figaro'nun Düğünü*'nün bestelendiği mekân olarak da önemlidir. Bu ev, Mozart'ın çok sevdiği ve arkadaşlarıyla sık sık oynadığı bilardo için de ayrı bir oda ayırabilecekleri kadar büyüktü. Dört oda, iki küçük hol, mutfak ve kilerden oluşan yeni evinde besteci, bilardo masasını yerleştirmekte fazla güçlük çekmemişti.

17 Kasım'da *Saraydan Kız Kaçırma* operası, Salzburg'da ilk kez sahnelendi ve başarılı oldu. Leopold Mozart, durumu mektupla kızına bildirmiş, Başpiskopos'un bile, "Hiç fena değil," şeklinde bir ifadeyle beğenisini dile getirdiğini yazmıştı.[355] Tüm salon temsilden önce ağzına dek dolmuş, üç arya tekrarlatılmıştı. Yeteneğini kanıtlamak için Salzburg dışında iş aradığı dönemde böyle bir başarı hem Mozart hem de babası için çok daha önemli bir olay olarak algılanabilirdi. Ancak Viyana'da kazandığı başarılardan sonra, gözünde hiçbir değeri olmayan Salzburg'da operası hakkında neler konuşulduğu genç besteciyi fazla ilgilendirmiyordu. Yine de eski dostları için onun yeni operasını seyretmek ilginçti. Kendi yoğun bir konser maratonunun içinde olduğundan, Viyana'dan ayrılmayı aklının ucundan bile geçirmemişti.

14 Aralık 1784'te Mozart'ın yaşamında önemli rol oynayan bir olay gerçekleşti ve besteci "Zur Wohltätigkeit" (Hayırseverlik) locasına katılarak mason oldu. Maria Theresia döneminde yasak olan, gizli

toplantılarla varlığını sürdürmeye çalışan, üyelerinin büyük çoğunluğunu soyluların oluşturduğu mason locaları, II. Joseph'in tek başına tahta geçmesinin ardından, hoşgörü ortamından yararlanarak hızla çoğalmış, soylu sınıf dışında üye olanların sayısı da artmıştı. Kendi mason olmayan II. Joseph, bir süre sonra bunların faaliyetlerini kontrol altına almak amacıyla bazı sınırlamalar getirmiş, bunun sonucu olarak Viyana'daki mason locaları arasında birleşmeler olmuştu. Mozart'ın kentte tanıştığı kişiler aracılığıyla bu konuya ilgi duymuş olacağını ve sosyal dayanışma yönünü ön planda tutarak locaya katıldığını düşünmek yanlış olmaz. Bir süre sonra "Zur wahren Eintracht" (Gerçek Barış) locasına geçen besteci, daha sonra zorunlu birleşmelerin ardından "Zur Wahrheit" (Gerçek) üyesi olmuştur.

1785, önceki yılın yoğun temposunda devam ediyordu. Şubat ayında Leopold Mozart oğlunu ziyaret etmek üzere Viyana'ya geldi. Münih üzerinden oldukça uzun ve yorucu bir yolculuğun ardından kente ulaşmış, o yıl çetin geçen kış şartları, artık iyice yaşlanmış olan Baba Mozart'ı bir hayli hırpalamıştı. Ancak bu yorgunluk, Viyana'ya geldiği akşam, oğlunun verdiği konsere katılmasını engellememişti. Mozart, 11 Şubat 1785 tarihinde gerçekleştirdiği "akademi"sinde, kısa bir süre önce tamamladığı KV 466, *Re Minör Piyano Konçertosu*'nu da (No. 20) seslendirmişti. Leopold Mozart, kızına yazdığı mektupta bu konseri şöyle anlatıyordu: "Wolfgang mükemmel bir konçerto bestelemiş. Kopist notaları ancak dün yazdığı için kardeşin son bölümü prova yapacak zaman bulamadı."[356] Mozart'ın anlatım dili olarak öncekilerden çok farklı bir çizgiye ulaştığı bu konçerto, bazı müzik tarihçileri için romantik dönemin en güçlü sinyallerinden biridir. Gerek re minör tonalitenin yarattığı gizemli ve içe dönük atmosfer, gerekse ilk bölüm başında duyulan alışılmadık ritmik hareket, o tarihlerde henüz on beş yaşında olan Beethoven'ın gelecekteki müzik dilini haberler yapıdadır. Tıpkı Mozart gibi, kariyerine Viyana'da usta bir piyanist olarak başlayacak olan Beethoven, bu konçertoyu kendi konserlerinde sık sık çalacak ve günümüzde adeta yapıtın bir parçası halini alan kadansları[357] besteleyecekti.

Leopold Mozart, oğlunun evinde geçirdiği ikinci günün sonunda dönemin ünlü bestecisi Joseph Haydn'la tanışma onuruna erişti. Uzun süredir imparatorluğun en güçlü ailelerinden Esterházy'lerin, Eisenstadt yakınlarındaki şatosunda müzik yöneticisi olarak görev yapan besteci, kış aylarının büyük bölümünü Viyana'da geçiriyordu. Mozart'la bir süredir yakın dost olmuşlardı. Kendinden yaşça küçük olan bu yetenekli meslektaşının besteleri Haydn'ın çok ilgisini çekiyor, onun kendine çoğu kez "*papa*" diye hitap etmesinden hoşlanıyordu. Mozart bir süredir, Haydn'ın yaylı çalgılar için bestelediği *Op. 33 Dörtlüler*'ini örnek alarak aynı tarz eserler üzerinde çalışıyordu.

12 Şubat akşamı, aralarında Haydn'ın da bulunduğu dostları Mozart'ın evinde toplanıp genç bestecinin bir süre önce tamamladığı üç dörtlüyü seslendirdiler. Yapıtları çalanlar arasında Leopold Mozart da bulunuyordu. Salzburg'da alışık olduğu gibi, dostlarıyla birlikte yeni bestelenmiş eserleri ilk kez seslendirmek çok hoşuna gitmişti. Ancak yaşlı adamı asıl heyecanlandıran Haydn'ın oğlu hakkında söyledikleriydi. Günümüzde bütün müzik tarihi kitaplarında yer alan bu sözler, Leopold Mozart'ın tüm ömrünü oğluna vakfetmesinin boşuna olmadığının kanıtı gibiydi: "Tanrı'nın önünde sizi temin ederim ki oğlunuz, tanıdığım en büyük besteci. Hem zevkli hem de beste yapmanın tüm inceliklerini biliyor."[358]

Haydn ve Mozart'ın dostluğu yaşam boyu devam etti. Mozart, bir bölümü 12 Şubat akşamı seslendirilen altı adet yaylı çalgılar dörtlüsünü, bu dostluğun bir işareti olarak Haydn'a ithaf etmiş, 1 Eylül 1785 günü basılan yapıtların başına, İtalyanca olarak şu satırları eklemişti:

Değerli Dostum Haydn'a,

Çocuklarını bu koca dünyaya salmaya karar veren bir baba, onları o zaman çok ünlü olan ve ne mutlu ki kendisinin de en iyi dostu olan bir adamın koruması ve yönetimi altına güvenle teslim edeceğini düşündü. İşte, ünlü adam, benim değerli dostum, bunlar benim altı çocuğum. Şurası bir gerçek ki, bunlar uzun ve yorucu bir çalışmanın ürünüdürler. Birçok

dostumun bu çalışmanın, en azından kısmen, layık olduğu değeri bulduğuna inanmam yolunda bana verdikleri umut beni yüreklendiriyor, bu çocukların günün birinde bana biraz direnç vereceklerini düşünmek gururumu okşuyor. Sen kendin, değerli dostum, bu kente son gelişinde, ne kadar hoşnut kaldığını bana göstermiştin. Senin beni böyle takdir etmen, her şeyden önce bana bu çocukları sana takdim etme cesareti veriyor; senin göstereceğin yakınlığa layık olacaklarını umut edebiliyorum. Bu nedenle onları şefkatle kabul edip onların babası, rehberi ve dostu olmak senin hoşuna gidecektir. Bu andan başlayarak bu çocukların üzerindeki haklarımı sana devrediyorum, bir baba olarak taraflı bir gözle baktığım için görmemiş olabileceğim kusurları hoşgörüyle karşılamanı, bu kusurlara karşın değerli dostluğunu, ona onca saygı gösteren kişiden esirgememeni rica ediyorum. Değerli dostum, bütün kalbimle senin en sadık dostun kalacağım.

W.A. Mozart[359]

Leopold Mozart, kızına yazdığı mektuplarda, oğlunun Viyana'daki konserlerini elinden geldiğince anlatmaya çalışıyordu. Ancak Mozart öyle çok yerde çalıyordu ki hepsini birden yazmaya yetişemiyordu. Bir süre sonra bu yoğun tempoya ayak uydurmakta zorlandığını itiraf etmek istercesine şunları yazacaktı: "Geceleri saat birden önce yatamıyoruz, sabahları da dokuzdan önce kalkamıyoruz. Hava çok kötü. Her gün 'akademi', ayrıca çok fazla gürültü var. (...) Buraya geldiğimden beri kardeşinin piyanosu en azından on iki kez ev dışına taşındı."[360] Mozart, volümünü artırmak için özel olarak yaptırdığı piyanosunun tınısından çok hoşnut olduğu için, genellikle konserlerini kendi çalgısıyla gerçekleştiriyor bu da, piyanonun sık sık taşınmasını gerektiriyordu. Leopold Mozart, konserlerden birine İmparator II. Joseph'in gelmiş olmasından ve konser sonunda beğenisini, "Bravo Mozart!" diyerek belli etmesinden çok hoşnuttu.[361] Oğlu bu kentte artık tanınan, konserlerine gitmek için adeta yarış edilen biri konumuna gelmişti. Henüz belirli bir işi ve sabit geliri olmamakla birlikte kazancı yerindeydi. Ayrıca evlerinde tutumlu bir yaşam sürdükleri söylenebilirdi. Kızına yazdığı mektupta, Mozart'ın kısa zamanda iyi bir birikim sahibi olacağına inandığını belirttikten sonra

şunları eklemişti: "Ev idaresi, yiyecek ve içecek bakımından son derece tutumlu."[362] Yaşlı adamın, arasının pek de iyi olmadığı Constanze'yi ilgilendiren bir konuda böylesine olumlu cümleler sarf etmiş olması hemen yankısını bulmuş, Nissen'in yaşamöyküsünde pek çok kez sansüre uğrayan Leopold Mozart, bu kez denetimden geçmeyi başarmıştı.

Aslında Viyana gezisi, Weber ailesiyle bir yumuşamayı beraberinde getirmişti. 17 Şubat akşamı Cäcilia Weber, Leopold Mozart'ı yemeğe çağırmış, oldukça mükellef bir sofrada ağırlamıştı. Sülün kızartmasının çok lezzetli olduğunu kızına bildiren yaşlı adam, evde yalnızca Bayan Weber ve en küçük kızı Sophie'nin olduğunu eklemişti. 21 Şubat tarihinde kaleme alınan mektuptan, hemen her gecenin dolu geçtiği, Weber'lerin ardından, *Saraydan Kız Kaçırma*'nın metin yazarı Gottlieb Stephanie'nin evinde toplanıldığı anlaşılıyor.[363]

Oldukça sert geçen o kış, Mart sonuna dek kar kenti terk etmemiş; bu alışılmadık hava, yaşlı adamın ciddi bir soğuk algınlığına yakalanmasına neden olmuştu. Bu arada Mozart'ın yoğun konser programı devam ediyordu. 13 Mart'ta Müzisyenler Birliği yararına düzenlenen bir dinletide KV 469, *Davide penitente* (Davud'un Tövbesi) adlı kantat seslendirilmişti. Mozart, bu yapıttaki müziklerin büyük bölümünü son Salzburg gezisinde seslendirilen KV 427, *Do Minör Missa*'sından almış, yalnızca iki yeni arya eklemişti. Bir dinî yapıttaki müziğin, farklı sözlerle yeniden kullanılması, bestecilerin eski çağlardan beri başvurdukları bir yöntem olmakla birlikte, Mozart zaman darlığı nedeniyle böyle bir uygulamaya gitmişti. Kantatın metin yazarı olarak eski kaynaklarda Lorenzo Da Ponte'nin adı yer almakla birlikte, son yıllarda yapılan araştırmalar, bu bilginin doğru olmadığını ortaya koymuş, sözlerin kime ait olduğu anlaşılamamıştır.

25 Nisan'da Viyana'dan ayrılan Leopold Mozart, ay başında oğlunun bağlı olduğu mason locasına kabul edilmişti. Yaşlı adam, yaklaşık on hafta kaldığı kentten ayrılırken pek çok konuda huzurlu olmalıydı; gözü arkada kalmadan küçük ve sakin Salzburg'a dönebilirdi. Belki oğluyla yakın bir gelecekte yine görüşebilirlerdi.

Leopold Mozart, önünde yaklaşık iki yıllık bir yaşam kaldığının farkında olmadan, sevgili oğlunu son kez kucakladı.

320. Mozart'ın evlendikten sonra oturduğu ilk ev, yıl sonunda taşınacağı evle aynı sokaktaydı. Bu adres günümüzde Wipplingerstraße üzerindedir.

321. Viyana'da bir park.

322. Constanze.

323. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 220.

324. agy. s. 233. (Cümle yapısındaki yanlışlıklar Mozart'ın düşüncelerini Almancadan çevirdiği izlenimini vermektedir.)

325. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 233.

326. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 230.

327. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 235.

328. Johann Nepomuk Friedrich Binder.

329. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 254, 255.

330. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 256.

331. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 271.

332. İtalyan opera buffa'larında (komik opera) mutlak bulunan, kalın sesli komik erkek rolü.

333. Francesco Benucci.

334. Idomeneo operasının metin yazarı Giambattista Varesco.

335. (İt.) Ciddi.

336. (İt.) "Yarım" anlamındaki bu kelime, ciddi ve komik arasını ifade etmek için kullanılmış olmalı.

337. Aydın Büke, İki Dahi Üç Opera, s. 30, 31, Boyut Yayınları, 2000 (II. baskı).

338. Vincent ve Mary Novello, Eine Wallfahrt zu Mozart, s. 107, Almanca çeviri: Ernst Roth, Boosey & Hawkes, 1959.

339. Mozart, Nisan 1783'den beri, Wetzlar'ın kiracısı değildi. Bestecinin yaklaşık on yıllık süre boyunca kentte on bir farklı evde oturduğu göz önüne alındığında, metin içinde bu değişikliklerin hepsini belirtmenin fazla bir anlamı olmadığı kendiliğinden ortaya çıkar.

340. (İt.) Tek başıma uzaklara gidiyorum.

341. Vincent ve Mary Novello, Eine Wallfahrt zu Mozart, s. 100, 111.

342. Bu konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. s. 173.

343. Bu kilise, Benediktenlerin kontrolünde olduğu için Salzburg Başpiskoposu'nun yetki alanı içinde değildi ve büyük olasılıkla, Mozart'ın bu kiliseyi seçmesinin en önemli nedenlerinden bir buydu.

344. Nissen'in biyografisinde yapıtın ilk kez 25 Ağustos günü seslendirildiği bilgisi yer almakla birlikte (s. 476), son yıllarda, aralarında The New Grove Dictionary of Music'in de bulunduğu çok sayıda güvenilir kaynak, Do Minör Missa'nın ilk seslendirilme tarihi olarak 25 ya da 26 Ekim 1783'ü vermektedir.

345. Ailenin adı kimi zaman "Trattner" olarak da geçmektedir.

346. Mozart, Verzeichnis (liste) sözcüğünü, Verzeichnüß şeklinde yazmıştır.

347. Volkmar Braunbehrens, Mozart in Wien, s. 214.

348. Volkmar Braunbehrens, Mozart in Wien, s. 150-152.

349. Dorothea Leonhart, Mozart / Liebe und Geld, s. 162-164, Matthes & Seitz Verlag, 1991.

350. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 380.

351. Her zaman olduğu gibi tarih ve hitap Fransızca yazılmış. "Çok sevgili kız kardeşim!"

352. (Fr.) "Lanet olsun!" şeklinde çevrilebilecek bir küfür.

353. Aşağıdaki dizeleri Mozart'ın kendi yazmadığı sanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt VI, s. 184.

354. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 320, 321.

355. agy. s. 343, 344. (Leopold Mozart'ın bu tarihlerde oğluna yazdığı mektupların hepsi kaybolduğu için, operayla ilgili Mozart'a neler yazdığı bilinmiyor. Büyük olasılıkla yapıt hakkında çok daha ayrıntılı açıklamalarda bulunmuş ve Başpiskopos'un yargılarına daha fazla yer vermiştir.)

356. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 373.

357. (İt. cadenza) Latince bitirmek, sonlandırmak anlamındaki cadere kelimesinden türeyen terim, müzik tarihinin değişik dönemlerinde farklı anlamlar için kullanılmıştır. Sözcük, XVIII. yüzyıl başında solo konçertoların gelişmesinin ardından, solistin orkestra olmadan, genellikle birinci bölümün sonunda doğaçlama çaldığı pasajları anlatmak için kullanılmaya başlanmıştır. XIX. yüzyıldan sonra besteciler, genellikle kadansları da bestelemeye başlamışlardır.

358. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 373.

359. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 262, 263.

360. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 379.

361. agy. s. 373.

362. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 487.

363. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 375.

1785-1790

Üç başyapıt: Figaro'nun Düğünü, Don Giovanni, Cosi fan tutte

1785'in yaz ve sonbahar aylarında, Mozart'ın yaşamında önemli bir değişiklik olmamıştı. Konserlerine devam ediyor, piyanist olarak ününü pekiştiriyordu. Bir süredir aklını kurcalamakta olan yeni bir opera besteleme fikri gelişmiş, sonuca ulaşma yoluna girmişti. Oldukça uzun ve karmaşık bir öyküye dönüşen bu sürecin sonunda, Mozart'ın günümüzde en sık seslendirilen yapıtlarının başında yer alan *Figaro'nun Düğünü* operası bestelenecekti. Paris'te, bir tiyatro eseri olarak kaleme alınan *Figaro*, Viyana'da opera olarak sahneleninceye dek oldukça büyük değişim geçirmiş, her iki kentte de uzun yıllar adından söz ettirmeyi başarmıştı.

İtalyanca metin arayışına giren Mozart, aslında hâlâ, Alman operalarının programdan kaldırılmış olmasına çok içerliyordu. 21 Mayıs 1785 tarihinde, Mannheim'a, Anton Klein'a gönderdiği mektup, bestecinin bu konudaki düşüncelerini yansıtması açısından oldukça ilginçtir. Mannheim'da profesör ve şair olarak görev yapan Anton Klein, yaklaşık on yıl önce, Mozart'ın yakın dostu Ignaz Holzbauer için Almanca bir metin kaleme almış, *Günther von Schwarzburg* adlı oyun kentte uzun süre sahnelenmiş ve Mozart da, Paris yolculuğu sırasında yapıtı izleme şansı bulmuştu. Mozart'ın yazdıklarından anlaşıldığı kadarıyla, Klein bu kez besteciye bir Almanca libretto göndermiş ve fikrini öğrenmek istemişti. Çok yoğun bir çalışma temposu içinde olduğundan dolayı, metni henüz tam olarak inceleyemediğini belirten Mozart, daha sonra Viyana'daki Alman Operası'nın nerdeyse tümüyle kapandığını, baldızı Aloisia Lange dışında, orada görevli tüm şarkıcıların İtalyanca yapıtlarda görev almaya başladığını yazıyordu. Ancak asıl önemli olan, bestecinin bundan sonra yazdıklarıydı: "Eğer

bu kurumun yönetiminde bir tek vatansever olsaydı, bütün konu başka türlü gelişebilir, çürümekte olan Alman Ulusal Tiyatrosu belki yeniden çiçek açabilirdi. Ve biz Almanlar ciddi bir şekilde Alman gibi düşünmeye, Alman gibi davranmaya, Almanca konuşmaya ve Almanca şarkı söylemeye başlasaydık, Almanya için ne büyük utanç olurdu!!! Sakın beni yanlış anlamayın. Gerçek bir Alman'la konuştuğuma güvenerek duygularımın içimden geldiği gibi dökülmesine izin verdim."[364] Mozart son derece alaycı bir şekilde, kendi anadilleri Almancayı opera için yeterli bulmayan kesime eleştirilerini yöneltmekten geri kalmıyor ancak elinden bir şey gelmiyordu. Artık İtalyanca operalar gözdeydi, kendini bu tarz bir yapıtta göstermenin yollarını aramalıydı.

1785 başlarında, Viyana sanat çevreleri uzun süre, Emanuel Schikaneder'in tiyatrosunda sahneleneceği gün yasaklanan bir oyunu konuşmuştu. Söz konusu eser, Fransız yazar Pierre Augustin Caron de Beaumarchais'nin, *La Folle Journée ou Le Mariage de Figaro* (*Çılgın Gün veya Figaro'nun Düğünü*) adlı oyunuydu. Bir saat tamircisinin oğlu olarak dünyaya gelen Beaumarchais, baba mesleğini sürdürerek Fransa Sarayı'na girmeyi başarmış, ardından müzik öğretmeni olarak da kral ailesine hizmet etmişti. Varlıklı bir kadınla evlenerek servet ve unvan sahibi olduktan sonra oldukça maceralı bir yaşam sürmüş ancak asıl ününü "Figaro Üçlemesi" ile kazanmıştı. Kont Almaviva'nın uşağı olarak onun en yakın sırlarına ortaklık eden Figaro, aynı zamanda XVIII. yüzyılın çökmekte olan toplum yapısına da eleştirel bir bakış getiriyordu. Üçlemenin ilk oyunu olan *La Barbier de Séville ou La Précaution Inutile* (*Sevil Berberi veya Gereksiz Önlem*) 1775'te yayımlanmış, bunu 1781'de *Figaro'nun Düğünü* izlemişti. Yapıt, toplum düzenini bozucu nitelikte bulunduğu için uzun süre yasaklanmış, ancak 27 Nisan 1784'te sahnelenebilmişti. Başarı öylesine büyüktü ki, Beaumarchais kısa sürede hem büyük bir servetin sahibi olmuş hem de Paris'in en popüler kişisi konumuna gelmişti. Üçlemenin son oyunu ise *La mère coupable, ou L'autre Tartuffe* (Suçlu Anne veya Diğer Tartuffe) adıyla 1792'de yayımlanacaktı.

Figaro'nun Düğünü'nün toplum düzenine zarar verici etkilerini bugünün insanı olarak algılamak ne denli zorsa oyunda yer alan şu sözlerin, Fransız Devrimi'nin hemen öncesinde aristokrasi üzerinde yarattığı şoku tahmin etmek o denli kolay: "Soylusunuz diye kendinizi büyük bir dahi zannediyorsunuz değil mi? Asalet, servet, şans gibi şeyler insana gurur verir. Fakat bütün bunları elde etmek için ne yaptınız? Dünyaya gelme zahmetine katlandınız, o kadar. Üstelik basbayağı bir adam... Halbuki ben... Kalabalık içinde kaybolmuş ben, bir dilim ekmek edinmek için yüzyıldan beri bütün İspanya'yı yönetmek için harcanan bilgi ve beceriyi göstermem gerekti. Sonra benimle boy ölçüşmek istiyorsunuz ha..."[365] Beaumarchais, yapıtını sansürün hışmından kurtarabilmek için olayları İspanya'ya taşımış ancak bunun fazla bir etkisi olmamıştı. Napoléon Bonaparte sonraki yıllarda, "Fransız Devrimi, Bastille'in alınmasıyla değil, *Figaro*'nun sahnelenmesiyle başladı,"[366] diyerek yapıtın kurulu düzen üzerindeki etkisini dile getirecekti.

Fransa'da büyük yankı uyandıran oyunun ünü kısa zamanda Avrupa'nın diğer kentlerine yayılmıştı. Viyana'da kendi tiyatrosunda oyunlar sergileyen Emanuel Schikaneder yapıtı, Almancaya çevirterek sahnelemek istemiş, Paris'te yaşananları göz önünde bulundurarak sansür kuruluyla temasa geçmişti. Ön başvuruda hiçbir sorunla karşılaşmayan Schikaneder, yapıtın ilk sahneleneceği gün olan 4 Şubat 1785'te tatsız bir sürprizle karşılaşmış, perdenin açılmasına saatler kala oyun yasaklanmıştı. Gerekçe, sansür kurulunun verdiği iznin sadece basım için olduğu, bunun sahnelemeyi kapsamadığıydı. Oldukça açık fikirli bir yönetici olan II. Joseph, *Figaro*'nun Viyanalıları kışkırtmasına izin vermemişti. Üstelik Paris'te yaşananlara kardeşi Marie Antoinette vasıtasıyla yakından tanık olmuştu. Ayrıca Viyana polisindeki kayıtlara göre, Beaumarchais, 1774 yılında gizli bir görevle kente gelmiş ancak Maria Theresia'nın emriyle tutuklanarak sınır dışı edilmişti. Aslında Kral XVI. Louis'nin emriyle hareket etmiş ancak söyledikleri inandırıcı bulunmamıştı. Bu yüzden eski dosyalara göre Beaumarchais hâlâ istenmeyen adam konumundaydı.

Figaro'nun Düğünü, Viyanalıların gündemine yerleşince büyük olasılıkla Mozart da konuyla ilgilenmeye başlamıştı. Schikaneder'le Salzburg yıllarından beri dostlukları vardı, iki arkadaş oyunun kaderi üzerinde herhalde uzun uzun tartışmışlardı. Bu olaylar Leopold Mozart'ın gezisinin hemen öncesine rastladığı için, *Figaro*'nun akıbeti yaşlı adamın da ilgisini çekmiş olmalıydı. Aynı tarihlerde, besteleyebileceği bir metin arayışı içinde olan Mozart'ın ilgisi zamanla bu oyuna yönelmişti. Konunun son derece güncel oluşu, tarihî ya da mitolojik kaynaklara dayanmaması, bir komedi olmasına rağmen, sıradan komik opera karakterlerini barındırmaması ilginçti. Ancak sarayın böylesine titiz davranıp sahnelemesini yasakladığı yapıtı, opera olarak oynamak oldukça güçtü. Bunun altından kalkabilmesi için İmparator nezdinde çok etkili kişilere ihtiyacı vardı.

Mozart'ın metin yazarı: Lorenzo Da Ponte- Figaro'nun Düğünü

Bu kişi aslında çok uzakta değildi. Bir süre önce tanıştığı Lorenzo Da Ponte, son yıllarda II. Joseph'in en sevdiği isimler arasına girmeyi başarmış, bir İtalyan olmasına rağmen, saraydaki diğer İtalyan sanatçıların hedefi konumuna gelmişti. Ancak macera ve entrika konusunda son derece deneyimli olan Da Ponte, bu düşmanlıktan fazla şikâyetçi değildi. İmparator'la her istediği an görüşebiliyor olması, onun için gerçek bir kalkan görevi görüyor, doğru bildiği yolda korkmadan ilerliyordu. Zaten tüm yaşamı inanılmaz öyküler, birbirinden renkli olaylarla doluydu. Müzik tarihine yalnızca "Mozart'ın metin yazarı" olarak geçse de, bir insan ömrüne sığması çok zor olan olayların tanığı olmuştu.

10 Mart 1749 günü Venedik yakınlarındaki Cèneda'da[367] dünyaya geldiğinde adı Emanuele Conegliano idi ve babası Yahudi bir deri tüccarıydı. Annesinin ölümünün ardından, daha on dört yaşındayken babası, ikinci kez evlendiğinde karısının dinini seçerek Hıristiyan olmuş, oğullarıyla birlikte vaftiz edilmişti. Töreni gerçekleştiren

Kardinal Lorenzo Da Ponte, çocukların küçüğüne kendi adını vermiş, her ikisinin eğitimini de üstlenerek onların birer din adamı olarak yetişmesini sağlamıştı. Papaz olarak yetişmesine rağmen küçük Lorenzo'nun asıl ilgisi, edebiyat ve kitaplardı. Eğitimini tamamladıktan sonra bir süre okuduğu okulda çalışıp ardından Venedik'e gitmiş, yaşamının hiçbir döneminde din adamı olmayı aklının ucundan bile geçirmemişti. Yaşama ve eğlenceye büyük bir tutkuyla bağlıydı.

Venedik'te yaşadığı bir aşk macerasından ancak kenti terk ederek kurtulabilen Da Ponte, bir süre civar kentlerde öğretmenlik yapmış, ardından yeniden kente dönerek çeşitli işlerde çalışmıştı. Ancak her girdiği işte, inanılmaz bir şekilde olaylar onun aleyhine gelişiyor, etrafındakiler ona düşman oluyordu. Çoğunlukla kadınlarla olan ilişkilerini ayarlamakta sorun yaşıyor, başı sıkıştığında bulunduğu kenti terk ediyordu.

Bir süre sonra İtalyan toprağında yaşayamayacağını anlayarak uzun bir yolculuğun ardından Dresden'e gelmiş ve saray şairi Carlo Mazzola'nın yardımcısı olarak çalışmaya başlamıştı. Ancak burada da benzer olaylar yaşanmış, Da Ponte'yi istemeyenlerin sayısı hızla artmaya başlamıştı. Yeniden yollara düşmek, yepyeni bir şehre gitmek gerekiyordu. Sırada Viyana vardı. İmparatorluk başkenti, bu maceracı adam için uygun bir yer olabilirdi. Mazzola'nın yazdığı tavsiye mektubunu cebine koyan Da Ponte umutla yola koyuldu. Mektupta şunlar yazıyordu: "Dostum Salieri, gerçekten çok sevdiğim Da Ponte size bu satırları getirecek. Onun için bana yapacağınız her yardımı yapın. Onun yüreği ve yetenekleri buna layıktır. O aynı zamanda, '*Pars animae, dimidiumque meae*.'[368]"[369]

1782 baharında Viyana'ya geldiğinde bu belge, gerçekten Da Ponte'nin çok işine yaramıştı. Sarayda görevli İtalyan besteci Antonio Salieri'nin yardımıyla İmparator'un çevresine girmeyi başarmış, kente gelişinden kısa bir süre sonra dönemin ünlü şairi Pietro Metastasio'nun ölümüyle iş bulabilme şansı doğmuştu. Da Ponte, yıllar sonra İmparator'la tanışmasını şöyle anlatacaktı: "Herkes bana Joseph'in

yeryüzündeki hükümdarların en insancılı ve en seveceni olduğunu söylemesine karşın, huzuruna çıktığım an yine de heyecandan titriyordum. (...) Bana özel yaşamımla ilgili bazı bilgiler sordu. Vatanımı, eğitimimi, beni Viyana'ya çeken nedenleri öğrenmek istiyordu. Olabildiğince kısa yanıtlarım onu tatmin etmiş gibi görünüyordu. Son sorusu şimdiye dek kaç libretto yazdığım şeklindeydi. 'Hiç yazmadım, Majesteleri,' diye cevapladım. 'Çok iyi,' dedi gülerek, 'Demek bakir bir esin perimiz var.'"[370]

Böylece saray için metinler kaleme almaya başlayan Da Ponte, yaşamı boyunca resmen "Saray Şairi" olarak görevlendirilmemesine karşın, aynı tarihlerde bu unvanı taşıyan başka kimse olmadığı için, pratikte herkes tarafından böyle algılanıyordu. En büyük rakibi de bir başka İtalyan şair Giovanni Casti idi. Saray Tiyatrosu' nun yöneticisi olan Kont Franz Orsini-Rosenberg'in koruması altındaki Casti ile İmparator'un çok sevdiği Da Ponte, uzun yıllar birbirleriyle çekişecek, bu tartışmanın ucu zaman zaman Mozart'a dek uzanacaktı.

Da Ponte, 1838'e dek sürecek yaşamının son yıllarını Amerika'da geçirmiş, 1820'lerde kaleme aldığı anılarında, başından geçen olayları son derece eğlenceli bir dille anlatmıştı. Yaşadıklarını, XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde gelişen olayların süzgecinden geçirerek anımsasa da, bir dönemin perde arkasına ışık tuttuğu için anlattıkları son derece ilginçti. Da Ponte, Mozart'la tanışmasını şöyle anlatıyordu: "O zamanlar Viyana'da bence adı anılmaya değer iki besteci vardı: Biri, İmparator II. Joseph'in çok sevdiği Martini[371], diğeri ise Wolfgang Mozart'tı. Onu dostu ve koruyucusu Baron von Wetzlar'ın evinde tanıdım. Doğuştan sahip olduğu dehası, Mozart'ı gelmiş geçmiş bestecilerin hepsinden üstün kılıyordu. Ama onu çekemeyenlerin engellemeleri yüzünden, henüz kendini tam olarak gösterememiş ve tıpkı toprak altında kalmış bir cevher gibi fark edilmemişti. Bu eşsiz dehanın unutulmaz eserlerini yaratmasında, benim sürekli ısrarımın ve enerjimin de önemli bir yer tuttuğunu her zaman gururla hatırlarım. Beni çekemeyenler, bazı gazeteciler ve Mozart biyografları, böyle bir şerefi benim gibi bir İtalyan'a vermek istemeyebilir. Ama tüm Viyana,

Mozart'ı ve beni tanıyanlar, onun ailesi ve en önemlisi bu birlikteliğin ilk kıvılcımı evinde parlayan Baron von Wetzlar[372] söylediklerimi doğrulayacaktır.[373]"

Mozart'ın babasına yazdığı mektuptan[374], Da Ponte ile 1783 Mayısı'ndan önce tanıştıkları sonucu ortaya çıksa da, birlikte çalışmaları herhalde 1785 yazını bulmuştu. Salieri için yazdığı librettosu başarılı olmayan Da Ponte, İmparator dışında saraydakilerin tümüyle ters düşmeye başlamış, bunun sonucunda da yeni bir çalışma arkadaşı arayışına girmişti. Anılarında, *Figaro'nun Düğünü*'nü opera yapma fikrinin Mozart'tan geldiğini yazan Da Ponte, bu düşüncenin ilgisini çektiğini ve hemen çalışmaya başladığını ekliyor. Aynı metinde, ortak çalışmalarının büyük bir uyum içinde devam ettiğini ve eseri altı haftada tamamladıklarını yazsa da, buna inanmak oldukça güç. Ayrıca eldeki başka verilerle karşılaştırıldığında, Mozart'ın 1785 sonbaharından başlayarak opera üzerinde ciddi olarak çalıştığı anlaşılıyor. Bunun en kesin kanıtlarından biri, Leopold Mozart'ın 11 Kasım 1785'te kızına yazdığı mektup: "Sonunda kardeşinden on iki satırlık bir mektup alabildim. Özür dileyerek, işinin başından aşkın olduğunu ve *Figaro'nun Düğünü*'nü tamamlamak için var gücüyle çalıştığını söylüyor. (...) Sabahlarını boş bırakmak için tüm öğrencilerini öğleden sonraya almış. Müzik konusunda bir kaygım yok ancak metinde esaslı düzeltmeler yapılması gerek, bu da ona epey koşuşturmaya ve münakaşaya mal olacak."[375] Bu satırlar, Leopold Mozart'ın *Figaro* konusunda bilgili olduğunu ve büyük olasılıkla Viyana'da bulunduğu dönemde oğluyla fikir alışverişi yaptığını gösteriyor.

Beaumarchais'nin oyununu, sahnelenebilecek bir opera metni şekline sokmayı ve bunu İmparator'a kabul ettirmeyi Da Ponte üstlenmişti. Zaten aksi düşünülemezdi. Diplomatik konuşmayı son derece iyi bilen, sözcükleri büyük itinayla seçen, karşındakinin tepkilerine göre söylediklerini ayarlayabilen Da Ponte, çabuk parlayan, tümüyle duygularının esiri olan Mozart'la karşılaştırıldığında bu iş için

doğru kişiydi. II. Joseph'e, oyundaki tüm sakıncalı sahneleri ayıklayacağını ve sarayın saygınlığına gölge düşürecek hiçbir şeye izin vermeyeceğini söyleyen Da Ponte, gerçekten sözünde durmuş, Beaumarchais'nin oyununu elinden geldiğince "zararsız" hale getirmişti. Sahnede görünenler, çapkınlıklarına bir türlü gem vuramayan Kont Almaviva ve onun bu alışkanlıklarını bir oyunla yüzüne vurmaya çabalayan saray halkı arasında geçen eğlenceli olaylardı. Ancak yine de, *Figaro'nun Düğünü* satır aralarında, çökmekte olan aristokrasiye eleştiri oklarını fırlatmaktan geri kalmıyordu.

Figaro üzerine çalıştığı günlerde, saraydan gelen bir başka sipariş, Mozart'ın çok küçük de olsa yeni bir Almanca müzikli oyun bestelemesine neden olmuştu. 7 Şubat 1786'da, Hollanda'dan gelecek konukları onuruna Schönbrunn Sarayı'nın bahçesindeki serada bir eğlence düzenlemeye karar veren II. Joseph, o gün için iki yeni yapıt sahnelenmesini istemişti. Bir süredir Viyana'da tartışılan konuları yeniden alevlendirmek istercesine, yapıtların birinin Almanca, diğerinin İtalyanca olmasını önermiş, besteci olarak da Mozart ve Salieri'yi düşünmüştü. Metni, Gottlieb Stephanie tarafından kaleme alınan, adından anlaşılacağı gibi, gezici bir tiyatro topluluğunun yaşadığı gülünç olayları işleyen KV 486, *Der Schauspieldirektor*'un (Tiyatro Yöneticisi) büyük bölümünde müzik yoktu. Mozart yalnızca beş parça bestelemiş ancak bu bölümlerde, birbiriyle rekabet içindeki iki sopranonun yaşadıklarını ustalıkla sahneye yansıtmış, oyunun ilk sahnelenmesinde bu roller, Caterina Cavalieri ve Aloisia Lange tarafından seslendirilmişti.

Salieri'nin payına düşen ise tek perdelik bir İtalyanca operaydı. Metin, Da Ponte'nin en büyük rakibi ve düşmanı Casti tarafından kaleme alınmıştı ve *Prima la musica e poi le parole* (Önce Müzik Sonra Söz) adını taşıyordu. Operanın ilk yıllarından beri sürekli tartışılan, önceliğin müziğe mi, yoksa söze mi verilmesi gerektiği hakkında eğlenceli bir yapıttı. Sarayın bahçesindeki seranın iki ucuna iki ayrı sahne kurulmuş, yapıtlar peş peşe sahnelenmişti. Aslında bu sipariş, İmparator için Viyana'da iki önemli besteci bulunduğunun, Mozart'ın

onun gözünde hâlâ, *Saraydan Kız Kaçırma*'nın etkisiyle, müzikli oyun konusunda otorite olduğunun bir göstergesiydi.

13 Mart 1786 tarihinde Mozart bir kez daha opera bestecisi olarak gündeme gelmiş, Auersperg Şatosu'nda düzenlenen özel bir gösteride, *Idomeneo* operası sahnelenmişti. Mozart yapıt üzerinde bazı değişiklikler gerçekleştirmiş, yeni aryalar eklemiş, orijinalde kastrat bir rol olan Idamante'yi bu kez tenor ses için düzenlemişti. Yeni bir İtalyanca operasının prömiyeri öncesinde, bu alandaki son yapıtının tekrar gündeme gelmesi oldukça ilginçti. *Idomeneo* bir ciddi opera olduğu için, yeni hazırlanmakta olan eserle arasında önemli farklar vardı.

Figaro'nun Düğünü üzerindeki çalışmalar ilerledikçe Salieri ve Casti'nin başını çektiği grup, bazı engellemelere başvurmaya başlamıştı. Mozart'ın yapıtı için saraydan resmî bir sipariş almamış olması işlerini kolaylaştırıyordu. Aynı tarihlerde Salieri ve kentteki bir başka besteci Vincenzo Righini de yeni operalarını tamamlamışlardı. Herkes sahneleme önceliğinin kendine verilmesi konusunda var gücüyle çalışıyordu. *Figaro*'nun ilk sahnelenişinde iki küçük rolü birden oynayacak olan, saray operasında görevli İrlandalı tenor Michael O'Kelly sonraki yıllarda kaleme aldığı anılarında[376] o günleri şöyle anlatıyor: "Gündemde üç opera vardı, biri Righini'nin, biri Salieri'nin, diğeri ise Mozart'ın. Üçü de hemen hemen aynı tarihlerde sahnelenmeye hazır duruma gelmişti. Her besteci, önceliğin kendi eserine verilmesini istiyordu. Bu yüzden büyük tartışmalar oluyor, kamplaşmalar yaşanıyordu. Üç bestecinin karakteri birbirinden tümüyle farklıydı. Mozart barut gibi patlamaya hazırdı ve eğer öncelik kendisine verilmezse partitürü ateşe atacağına yemin ediyordu. Fikri, ateşli taraftarlarınca destekleniyordu. Righini, bir köstebek gibi karanlıkta çalışıyor ve önceliği kazanmaya uğraşıyordu. Üçüncü aday saray bestecisi[377], açıkgöz ve sinsi biriydi; Bacon'un çarpık zekâ dediği şeye sahipti. Operadaki üç başrol oyuncusu onun tarafındaydı. (...) İmparator'un emriyle *Figaro'nun Düğünü* için provalar başlayınca tartışma sona erdi."[378]

Leopold Mozart, 1786 Nisanı'nda kızına yazdığı mektupta benzer satırlara yer vermiş, Salieri'nin tüm gücüyle Mozart'ın yapıtını engellemeye çalıştığını belirtmişti. Büyük olasılıkla oğlunun mektuplarından ve Viyana'dan gelen dedikodulardan bu sonuca varmıştı. Bu tarihlerde aile içindeki mektupların büyük bölümü kaybolduğu için önceki yılların en güvenilir kaynakları ortadan kalkmıştı. Ancak tenor O'Kelly'nin anıları, o günlerin en yakın tanıklarından birinin ağzından yazıldığı için oldukça güvenilirdi; onun anlattıklarına bakılırsa *Figaro*'nun provaları son derece olumlu bir ortamda devam ediyordu: "Bütün oyuncular besteciyle çalışma şansına sahipti. Böylece onun fikirlerini öğrenebildiğimiz gibi beğenisini de hemen hissediyorduk. Hiçbir zaman Mozart'ın küçük çehresini, yaşam dolu yüzünü unutamayacağım. Güneşin parlamasının resmi yapılamayacağı gibi, bu yüzü de anlatmak olanaksız. Son provalardan birinde Mozart, sahne üzerinde durup tempo veriyordu. *Figaro*'nun 'Non più andrai' (Artık Gitmeyeceksin) aryasını, sesinin tüm parlaklığıyla söylemeye başladı. Ben sahnede Mozart'ın yanında duruyordum. Onun heyecanla kendi kendine, '*Bravo, bravo Benucci!*' diye mırıldandığını fark ettim. Parçanın en güzel yeri olan, '*Cherubino, alla vittoria, alla gloria militar!*'[379] sözlerini Benucci korkunç bir volümle söylemeye başlayınca sahnedeki tüm şarkıcılar ve orkestradaki müzisyenler arasında garip bir etkileşim oldu. Herkes kendinden geçmiş, '*Bravo maestro! Viva! Viva il grande Mozart!*' diye bağırıyordu. Mozart ufak tefek boyuyla sahnede öne çıkarak kendisini alkışlayanları selamladı."[380]

Lorenzo Da Ponte, anılarında kendisini çekemeyen şair Casti'nin, *Figaro*'nun içinde yer alan dans sahnesini bahane ederek tiyatro yöneticilerine şikâyette bulunduğunu bildiriyor. İmparator, o tarihlerde sahne eserlerinin arasına giren uzun bale bölümlerini, konuyu dağıttığı için yasaklamış, doğal olarak bu uygulama kural şeklini almıştı. Casti'nin şikâyeti üzerine Kont Orsini-Rosenberg, Da Ponte'yi çağırarak metni istemiş, dans sahnesini yırtarak librettoyu iade etmişti. Olayı duyan Mozart'ın çılgına döndüğünü belirten Da Ponte, konuyu

II. Joseph'e ileterek yardımını istemiş, yapmaya çalıştığının bale değil, konunun gerektirdiği bir dans olduğunu açıklamıştı. Genel provaya gelen İmparator, söz konusu sahne geldiğinde müziğin kesilmesi üzerine yapılmak istenen şeyin yanlışlığını anlamış, yapıtın kesintiye uğramadan oynanmasını istemişti. Bu, Mozart ve Da Ponte için bir zafer sayılabilirdi ama rakipleri için de yeni bir düşmanlık nedeniydi.[381]

Mozart, 29 Nisan 1786'da yapıtını eser kataloğuna eklemişti. Bu tarih, uzun süredir prova edilen yapıtın tümüyle tamamlandığı günü gösteriyordu. İlk seslendirilme için 1 Mayıs 1786'da kararlaştırılmıştı. Kataloğa *opera buffa* olarak kaydedilmesine rağmen Mozart partisyona *Comedia per musica* (müzikli komedi) ifadesini yazmış, eserin basit bir komik opera olmadığını vurgulamak istemişti. Da Ponte yazdığı önsözde, eserin kurgusunun alışıldık resitatif arya dizilişinin çok dışında olduğunu, olayların akışını en doğru şekilde aktarabilmek için değişik yapıda pek çok bölüm olduğunu vurgulamıştı. Gerçekten bu yapıt, Mozart'ın metni ve olayları, müzikle akıl almaz bir bütünlüğe kavuşturduğu ilk örnektir. Sonraki operalarında, özellikle Da Ponte'yle çalışmalarında, benzer uygulamalara yer vermeyi sürdürecektir.

Viyana'da, 1786 yılının 1 Mayıs gecesi, Ulusal Saray Tiyatrosu'nda sahnelenen KV 492, *Figaro'nun Düğünü*, operanın yapısı ve seyircinin bu tür bir esere alışık olmadığı göz önüne alınırsa, oldukça büyük bir başarı kazanmıştı. Yıl sonuna dek sekiz kez daha yinelenen yapıt hakkında 11 Temmuz 1786 tarihinde, ilk sahnelemenin üzerinden iki aydan fazla bir zaman geçtikten sonra, *Wiener Realzeitung* adlı gazetede çıkan yazı öncelikle, *Figaro*'nun Paris'te başlayan uzun yolculuğunun Viyana'da noktalanışına değiniyordu: "İnsan, *Figaro*'nun ardından, 'Günümüzde dile getirilmesi yasak olan şeyler, şarkı olarak söylenebiliyor,' ifadesini kullanabilir. Paris'te yasaklanan, burada da ne iyi ne de kötü bir çevirisinin sahnelenmesine izin verilen bu yapıtı, sonunda opera olarak izleme mutluluğuna eriştik. Fransızlardan daha şanslı olduğumuz söylenebilir."[382] Yazı daha sonra ilk gece seyircinin verdiği farklı tepkileri aktarıyordu: "Herr Mozart'ın müziği daha ilk

sahnelenişinde, bu işin uzmanı olan kişilerce genellikle beğenildi, ama bencillikleri ve gururları yüzünden kendi yazmadıkları bir şeyi beğenmeyenleri bunun dışında tutuyorum. İlk gün halk ne olup bittiğini tam anlayamadı (bu sık sık olur). Bu işten anlayan birkaç tarafsız kişinin alkışları duyulduysa da, en üst kattaki heyecanlı delikanlılar başkalarına kiraladıkları ciğerlerini zorlayıp, 'Şişşt, pişşt!' gibi seslerle şarkıcılarla izleyicileri şaşırtmaya çalıştılar; bunun sonucu olarak da oyun sona erdiği zaman izleyiciler arasında görüş ayrılığı doğdu. Ayrıca, beste çok zor olduğu için ilk gösterinin çok iyi bir biçimde sunulamadığı da bir gerçek."[383]

Figaro'nun Düğünü ana hatlarıyla, Beaumarchais'nin tiyatro oyunundaki konu üzerine kurulmuştur. Kont Almaviva, bir süre önce büyük bir tutkuyla bağlandığı, evlenmek için onca tehlikeyi göze aldığı karısı Kontes Almaviva'yla olan birlikteliğini sürdürmesine rağmen (*Sevil Berberi* oyunundaki olaylar), Kontes'in oda hizmetçisi Susanna'ya da kur yapmaktan geri kalmamaktadır. Kont, soyluların eski dönemlerden beri kullandığı, *Jus primae noctis*, adı verilen hakkı yürürlükten kaldırdığını açıklamasına rağmen, bunu yeniden uygulamaya koymaya istekli davranmaktadır. Ortaçağdan beri süregelen bu hakka göre soylular, emirlerinde çalışan kadınların evlilikteki ilk gecelerini kendileriyle geçirmelerini isteyebiliyordu. Uygulama, efendinin her şeye sahip olduğunun açık bir göstergesiydi. Ancak operada satır arasında bahsedilen bu hak fazla gündeme gelmeyip Kont Almaviva'nın yaptıkları çapkın bir erkeğin, emrindeki güzel hizmetçiyle gönül eğlendirmesi şeklinde verilmişti. Kontun en yakınındaki kişi olan uşağı Figaro, evlenmek üzere olduğu Susanna'yı efendisinin çapkınlıklarından korumaya çalışırken şatoda kendine karşı kurulan komploları da etkisiz hale getirmeye uğraşmaktadır. Düğün gününün sabahında açılan perde, gecenin karanlığında kapandığı zaman olaylar büyük bir hızla gelişmiş, Kont dersini alarak karısından özür dilemiş, Figaro sevgilisine kavuşmuştur.

Lorenzo Da Ponte, Beaumarchais'nin beş perde ve doksan iki sahne süren yapıtını, dört perde ve kırk altı sahneye indirmiştir. Müzikal

olarak yapıt, o güne dek alışıldık komik operaların yapısından oldukça uzaktır. Genellikle birbiri ardına dizilen aryalardan oluşan dönemin sahne eserleri yerine, *Figaro*'da on dört solo parçaya karşılık on iki *ensemble* bölümü yer almaktadır. Özellikle perde finallerinde sahnede kalabalık gruplar yer almakta, solistler yapıtın farklı bölümlerinde, üçlü ve ikili olarak da şarkı söylemektedir. Mozart, orkestrayı daha önce hiçbir yapıtında olmadığı kadar etkili kullanmış, müziği sanki oyuncuların hareketlerini destekleyen bir unsur olarak görmüştür. Sahnedeki en ufak bir şaşkınlık ya da sevinç, müzikte hemen karşılığını bulmakta, söylenen her sözcük adeta notalarla yinelenmektedir. Bu durum, kuşkusuz Mozart ve Da Ponte arasındaki uyumlu işbirliğinin sonucudur ve besteci ilk kez kendi dilini konuşan bir şairle karşılaşmış, yıllardır özlemini çektiği "Anka kuşu"nu bulmuştur.

Figaro'nun Düğünü operasında, daha önce alışılagelmiş başrol kavramının da değiştiği görülür. Her ne kadar oyunda Kont, Kontes, Figaro ve Susanna başkarakterler olarak seyirci karşısına çıksa da, yapıt sonunda salonu terk edenler daha farklı duygular içinde kalır. Opera boyunca, alışılmış formatta yalnızca bir arya söylemiş olan Susanna, yapıttaki tüm *ensemble* bölümlerinde var olduğu için akılda en çok kalan kişidir. Buna karşılık Kontes, olağanüstü güzellikteki iki solo aryasına rağmen, hizmetçisinin gerisinde kalmıştır. Figaro hem vokal hem de oyunculuk yönünden en şanslı kişidir; bu bir anlamda, oyuna adına vermesinin ödüllendirilmesidir.

Operanın ilk seslendirilmesinde, Viyana'nın en tanınmış isimleri görev almıştı. Özellikle Figaro ve Susanna'yı canlandıran sanatçılar, kentteki müzikseverlerin en çok değer verdiği şarkıcıların başında geliyordu. Figaro'yu canlandıran Francesco Benucci, bir süredir Mozart'ın en beğendiği baritondu. Babasına yazdığı mektupta, sanatçının İtalyan operası temsillerinde büyük başarı kazandığını vurgulamış, Figaro karakterinin aryalarını bestelerken onun sesinin özelliklerini göz önünde bulundurmuştu. Floransa'da doğan ve 1783'te Viyana'ya gelen Benucci, 1795 yılına dek kaldığı kentte, hem sesi hem

de oyunculuğuyla büyük beğeni toplamıştı. Güçlü bir sesi vardı ancak gerektiği zaman bunu son derece yumuşak kullanmayı da biliyordu.

Susanna'yı seslendiren Nancy Storace[384] ise Londra'da dünyaya gelmiş, doğduğu kentte bulunan devrin en tanınmış kastratolarından Venanzio Rauzzini'den[385] ders alarak şarkı söylemeye başlamıştı. 1778 yılında İtalya'ya giderek Floransa, Milano ve Venedik'te sahneye çıkmış; ardından 1783'te Viyana'da ilk kez, Salieri'nin *La Scuola de'gelosi* (Kıskançlar Okulu) operasında başrolde oynamıştı. Kısa zamanda komik operalarda izleyicilerin en beğendiği oyuncu olmuştu. Rol yapma yeteneğini etkili sesiyle birleştirdiği için çok başarılı oluyordu. Susanna rolü, genç kadın için biçilmiş kaftan gibiydi. Bazı kaynaklarda Storace ile Mozart arasında duygusal yönden bir yakınlaşma olduğu bilgisi yer alsa da, bunu doğrulayacak belgelere ya da tanıklara ulaşılamamıştır. Mozart'ın 1787 yılında, genç kadının ülkesine dönüşünden önce verdiği konser için, KV 505, *"Ch'io mi scordi di te... Non temer, amato bene,"*[386] sözleriyle başlayan aryayı bestelemesi, yapıtta sopranonun yanı sıra, piyanonun da solo çalgı olarak yer alması ve bestecinin eseri kataloğuna, "Matmazel Storace ve benim için," notuyla kaydetmesi, bazı araştırmacılara göre bu ilginin sonucudur. Bu tezi savunanlar ayrıca, *Figaro*'nun son perdesinde Susanna'nın, Kontes'in kılığına girdikten sonra söylediği resitatif ve aryanın (No. 28) aslında Kontes için düşünüldüğünü ancak Storace'nin ısrarı sonucu Mozart'ın bu değişikliği yaptığını söylemektedirler. Aslında sözler dikkate alındığında, gerçekten de arya, Kontes'in olmalıdır. Ancak onun kılığına giren hizmetçisi, karanlıkta randevuya gelecek olan kontu şaşırtmak için, ağzından daha önce çıkmayan sevgi sözcüklerine sığınmıştır. Gerçek ne olursa olsun, eğer bu arya da Kontes'e verilseydi, Susanna'nın opera boyunca hiçbir aryası olmayacaktı. Bu değişiklik Nancy Storace sayesinde gerçekleşmişse günümüze dek Susanna'yı seslendiren sopranoların ona şükranlarını sunması gerekir.

Figaro'nun ilk seslendirilmesinde Kont Almaviva rolünü Stefano Mandini, Kontes'i Luisa Laschi-Mombelli seslendirmiş, uçarı delikanlı

Cherubino rolünü ise Dorothea Bussani canlandırmıştı. Henüz ergenliğe adım atmış bir delikanlıyı karakterize eden bu rol, mezzo-soprano ses için bestelenmişti ancak bu, Mozart'ın ilk sahne eserlerinde yer alan kastrato uygulamasından tümüyle farklıydı. Burada elde edilmek istenen etki, çocuklukla erkeklik arasında bir tip yaratmaktı. Dorothea Bussani, operada Doktor Bartolo'yu canlandıran Francesco Bussani'nin karısıydı. Bussani, tiyatroda dekor ve kostümden sorumlu kişi konumunda olmakla birlikte, aslında Da Ponte ile Mozart'ın karşı cephesinde yer alıyordu. Ancak İmparator'un isteği sonucu *Figaro'nun Düğünü* repertuvara alınınca, bir anlamda kazanan tarafla ateşkes imzalamıştı.

Yapıtın ilk seslendirilmesinde, önceki sayfalarda anılarına yer verilen İrlandalı tenor Michael O'Kelly de, iki küçük rol olan Basilio ve Don Curzio'yu seslendirmişti. Ancak o gecenin en ilginç solisti kuşkusuz Anna Gottlieb idi. 29 Nisan 1774 tarihinde dünyaya gelen Gottlieb, prömiyer gecesi on üç yaşına henüz basmıştı. Operada son derece küçük bir rol olan Barbarina'yı seslendiriyordu. Mozart son perdenin başında, meslek hayatına yeni adım atmış bu küçük kız için, belki de opera dağarının en duygu dolu aryalarında birini bestelemişti. Yaklaşık bir dakika süren bu küçücük arya, genç kıza şarkı söylemenin ne denli güzel olduğunu anlatırken yüzyıllardır aynı ezgiyi duyan herkese, bir bestecinin dehasını gösterebilmesi için bir dakikanın bile yeterli olduğunu düşündürüyor.

Günümüzde opera dağarının en sık sahnelenen yapıtları arasında yer alan *Figaro'nun Düğünü*, gerçek anlamda Mozart'ın ilk başyapıtıdır. Besteci bu eserde ulaştığı anlatım zenginliğiyle, operanın XVIII. yüzyıldaki doruğunu belirlemiştir. Daha sonra kendi kaleminden çıkacak yapıtlar bu noktayı perçinleyecek, *Figaro*'daki başarının rastlantı olmadığını gösterecektir. O güne dek Viyana'da adını müzikli oyunları yardımıyla duyuran Mozart, İtalyan operası söz konusu olduğunda da tartışmasız en büyük isim olduğunu vurgulamıştı. Ancak bu gerçek, o yıllarda tam anlamıyla kavranabilmiş değildi. Da Ponte anılarında, II. Joseph'in operayı beğendiğini belirtiyordu. İmparator

yapıtın bir kez de Laxenburg Şatosu'nda özel davetliler için oynanmasını istemişti ancak genel kanı, operanın seyirciler üzerinde fazla bir etki yapmadığıydı. Hatta o günlerde sarayda önemli görevlerde bulunan Kont Karl von Zinzendorf, "Opera canımı sıktı," şeklinde bir ifade kullanmıştı.[387]

Prag'daki başarı: Don Giovanni

1786 yazında Mozart yeniden Viyana'dan ayrılıp şansını başka bir kette deneme planları yapmaya başlamıştı. Bu kez aklındaki kent Londra'ydı. Bunun başlıca nedeni, yakın çevresindeki İngilizlerin onu bu yönde desteklemeleri ve böylesi bir yolculuğun olumlu sonuçlar doğuracağını ifade etmeleriydi. Viyana'da Mozart ile yakın dost olan İngilizlerin başında soprano Nancy Storace ve bas Michael O'Kelly geliyordu; ayrıca 1785'ten beri bestecinin öğrencisi olan Thomas Attwood da onu bu yolculuk için heveslendirenler arasındaydı. Dönemin veliaht prensinin desteğiyle Viyana'ya gelen Attwood'un sarayla iyi ilişkiler içinde olması, Mozart'ı İngiltere'de başarı kazanabileceği konusunda umutlandırıyordu. Nancy Storace ve Michael O'Kelly'nin birkaç ay sonra ülkelerine dönecek olmaları, bestecinin –eğer gidebilirse– bu yabancı ülkede tümüyle yalnız kalmayacağını gösteriyordu.

Mozart yaşamı boyunca sık sık böyle planlar yapmış, müziğinin ülkesi dışında daha iyi anlaşılacağını düşünerek Paris veya Londra'ya yerleşmeye niyetlenmişti. Ancak düşüncelerini uygulamaya geçirecek son adımı atmaktan her zaman kaçınmış, Viyana'dan ayrılmamıştı. Bu kez durum biraz daha ciddi görünüyordu. Mozart'ın aklından geçen, öncelikle İngiltere'ye uzun bir gezi yapmak, bunun sonucunda daha sağlıklı karar vermekti. Constanze'yle çıkmayı planladığı bu yolculuk boyunca oğlu Carl'ın ve bir süre sonra doğacak çocuklarının bakımını kimin üsteleneceği, önemli bir sorun olarak karşılarına çıkıyordu. 1783'te yaptıkları Salzburg gezisinden dönüşte, bir ebenin yanına bıraktıkları ilk çocukları Raimund Leopold'un ölmesi, bu kez daha

dikkatli davranmalarına neden oluyordu. 18 Ekim 1786'da Constanze üçüncü hamileliği sonucunda bir erkek çocuk daha dünyaya getirdi. Johann Thomas Leopold adı verilen bu bebeğin, anne ve babasının çıkmayı planladığı yolculuk boyunca ağabeyiyle birlikte kimin yanında kalacağı, hâlâ bir soru işaretiydi.

Bir süre sonra çocukları, Salzburg'da yaşayan Leopold Mozart'ın yanına bırakma fikri gündeme geldi. Bunun başlıca nedeni, yaşlı adamın, Nannerl'ın 1785'te dünyaya gelen oğlunun bakımını, bir ebenin yardımıyla üstlenmiş olmasıydı. İşin ilginç yönü, en küçük detayları bile oğluna bildirmeye büyük özen gösteren Leopold Mozart'ın bu olayı oğluna bildirmemesiydi. Mozart durumu, Viyana'daki bir dostu aracılığıyla öğrenmiş ve babasından, çıkmayı planladıkları gezi boyunca, kendi çocuklarının bakımını da üstlenmesini istemişti. Baba oğul arasındaki mektuplar kayıp olduğu için, olayın gelişimini aydınlatan yegâne belge olarak Leopold Mozart'ın 17 Kasım 1786 tarihinde kızına yazdığı mektup kalmıştır. Yaşlı adam Nannerl'a, oğluna yazmak zorunda olduğu mektubun onu epey uğraştırdığını belirtmiş, iki çocuğu kendi yanına bırakarak geziye çıkma planlarını kabul edecek durumda olmadığını bir kez de kızına vurgulamıştı. Leopold Mozart ayrıca, Nannerl'ın oğlunun Salzburg'da olduğunu Wolfgang'ın öğrenmiş olduğunu bildiriyor ve bu durumun onu cesaretlendirmiş olabileceğini ekliyordu. Ama kararı kesindi, daha fazla sorumluluk almak istemiyordu. Nannerl, kocasının önceki evliliklerinden olan çocuklarıyla da uğraşmak zorunda olduğundan ve St. Gilgen'e, Viyana'ya göre çok daha kolay ulaşıldığından kızının çocuğuna bakmayı üstlenmişti.[388]

Bu mektubun yazıldığı günlerde, henüz bir aylık olan Johann Thomas Leopold yaşama veda etmiş, Constanze ve Wolfgang'ın tek çocukları olarak Carl Thomas kalmıştı. Zaten İngiltere'den olumlu bir yanıt alamadıkları için Leopold Mozart'ın cevabının da fazla bir önemi kalmamıştı. Aynı tarihlerde, Prag'dan gelen bir haber, Mozart'ı fazlasıyla mutlu etmişti. Yüzyıllardır gerçek bir müzik kenti olarak ün salan Prag'daki İtalyan operası, *Figaro'nun Düğünü*'nü sahnelemeye

başlamış, yapıt kimsenin öngörmediği bir başarı kazanmıştı. Prag'daki dostları Mozart'ı en kısa sürede bu büyük başarıyı yerinde görmek üzere kente davet etmiş, bu ilgi besteciyi fazlasıyla sevindirmişti. Çünkü bir süre önce Viyana'da sahnelenen yeni bir opera, *Figaro*'yu gölgede bırakmış, müzik çevresinin ilgisini çekmeyi başarmıştı. *Una cosa rara* (Garip Bir Şey) adlı operanın metni, tıpkı *Figaro* gibi, Lorenzo Da Ponte'nin kaleminden çıkmıştı; müzik ise İspanyol besteci Vicent Martin i Soler'e[389] aitti. 1785 yılında Viyana'ya gelen Soler, II. Joseph'in en beğendiği besteciler arasına girmeyi başarmıştı.

Mozart, Prag'a gitmek için 1787'nin ilk günlerini seçmişti. Bu nedenle Aralık ayı bir anlamda yolculuk hazırlığıyla geçti. Aynı tarihlerde tamamladığı KV 504, *Re Majör Senfoni*'yi de (No. 38, *Prag Senfonisi*), büyük olasılıkla bu gezi sırasında seslendirmek için kaleme almıştı. 8 Ocak 1787'de Viyana'dan ayrılan Mozart'a, karısından başka müzisyen dostları da eşlik ediyordu. Bunların içinde, bir süre sonra Constanze'nin ablası Josepha'yla evlenecek olan kemancı Franz Hofer, bestecinin en yakın arkadaşları arasında yer alan klarnetçi Anton Stadler, kemancı Marianne Crux ve teyzesi Elisabeth Barbara Qualenberg de bulunuyordu. Ayrıca uzun yıllardır Mozart'ın yanında çalışan uşak Joseph ve köpekleri Gauckerl, kafilenin müzisyen olmayan üyelerini oluşturuyordu. Son derece keyifli bir yolculuğun ardından 11 Ocak günü Prag'a ulaşmışlardı. Mozart yolculuk boyunca yaşadıklarını, dostu Gottfried von Jacquin'e gönderdiği mektupta anlatıyordu. Vakit geçirmek için birbirlerine takma isimler bulmuşlardı. Constanze'ye "SchablaPumfa", Hofer'e "RozkaPumpa", Stadler'e "Natschibinitschibi" adını takmışlardı, Mozart ise dostları tarafından "Punkitititi" olarak çağırılıyordu.[390]

Mozart ve Constanze, Prag'da Kont Thun'un şatosunda konaklıyordu. Zaten bestecinin kente davet edilmesinin arkasındaki en önemli isim, Kont Johann Joseph Thun idi. Mozart'ları uzun zamandır tanıyan Kont Thun, 1783'teki Salzburg ziyareti sonrasında çifti, Linz'deki şatosunda da ağırlamıştı. O yıllarda pek çok soylunun imparatorluğun farklı bölgelerinde büyük toprakları bulunuyor, yılın

farklı zamanlarında, farklı kentlerde yaşamlarını sürdürüyorlardı. Mozart'ı Prag'a davet etmek için çaba harcayan bir başka isim de Dušek ailesiydi. Piyanist ve eğitmen olan Franz Xaver Dušek ile karısı soprano Josefina Dušková, uzun yıllardır Mozart'ların dostu idi. Dedesi bir süre Salzburg'da belediye başkanlığı yapmış olan Josefina Dušková'nın şarkıcılık yeteneğini Mozart her zaman takdir etmiş, onun için konser aryaları bestelemişti.

İmparatorluk içindeki önemli merkezlerden biri olan Prag, özellikle canlı müzik yaşamıyla, her dönemde başkent Viyana'yla boy ölçüşebilecek bir konumdaydı. Bohemyalı müzisyenler, tıpkı İtalyanlar gibi, Avrupa'nın değişik kentlerinde kolaylıkla iş bulabiliyor, hemen her sarayda ya da müzik topluluğunda Çek bir sanatçıya rastlanıyordu. Prag coğrafi konumu nedeniyle, Avrupa'nın kuzeyinde yer alan Berlin ve Leipzig gibi kentlerle de yakın ilişki içinde olduğundan, müzik yaşamı zaman zaman Viyana'dan çok daha renkli olabiliyordu. Bohemyalı soylular, geniş toprakların kendilerine sağladığı maddi güç yardımıyla imparatorluğun siyasi kararlarında etkili olmaya gayret ediyor; ayrıca doğdukları topraklardaki sanat ortamını da elden geldiğince desteklemekten geri kalmıyorlardı. 1724 yılında Kont František Antonín Spork tarafından yaşama geçirilen opera temsilleri, daha sonra Kont Franz Anton Nostitz-Rieneck'in desteğiyle sürdürülmüş ve Viyana örneğinden esinlenerek 1780'lerde bir "Ulusal Tiyatro" yaşama geçirilmişti. 1783'te Mozart'ın *Saraydan Kız Kaçırma* operası bu binada sahnelenmiş, daha sonra operanın yöneticiliğine İtalyan Pasquale Bondini getirilmişti. Bu tarihten sonra ağırlıklı olarak İtalyan yapıtları oynanmakla birlikte zaman zaman farklı operalar da sahnelenebiliyordu. 1786 sonlarında oynanmaya başlayan *Figaro' nun Düğünü*, kısa sürede büyük başarı kazanmıştı.

Mozart, Prag'a geldikten sonra, yeni operasının günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası olduğunu anlamakta gecikmedi. Yollarda laternacılar yapıttan bölümler çalıyor, akşamları balolarda *Figaro*'nun ezgilerinden uyarlanmış parçalarla dans ediliyordu. Mozart, Viyana'ya yazdığı bir mektupta bu durumu şöyle anlatıyordu. "Büyük bir

sevinçle balodaki herkesin *Figaro*'dan parçalarla dans ettiğini gördüm. Gerçekten de burada operamdan başka bir şey konuşulmuyor, başka bir müzik duyulmuyor ve başka bir eser oynanmıyor. Her yerde *Figaro* var. Benim için büyük bir kıvanç."[391] Tüm yaşamı boyunca Mozart'ın hiçbir yapıtı, *Figaro*'nun Prag'da kazandığı başarı denli kitlesel bir beğeniyle karşılaşmamıştı. Ayrıca kentte geçen haftalar, Mozart çiftinin yaşamındaki en keyifli ve en çok el üstünde tutuldukları dönem olarak adlandırılabilir.

17 Ocak 1787'de, Mozart'ın *Figaro*'nun temsilini izlemesi, seyircilerin coşkusunu iyice arttırmış, iki gün sonra ayın 19'unda gerçekleşen konserde Mozart, kendi yapıtlarından örnekler çaldırmış ve dinmek bilmeyen alkışlara piyanonun başına geçerek birbiri ardına seslendirdiği doğaçlamalarla yanıt vermeye çalışmıştı. Konserde çalınan yapıtlardan biri de, kısa bir süre önce tamamlanan KV 504, *Re Majör Senfoni* idi. Mozart'ın *Figaro*'nun I. Perde finalinde yer alan, "*Non piu andrai farfallone,*"[392] sözleriyle başlayan arya üzerine çeşitlemeler yapması, konserin doruk noktasını oluşturmuştu. 20 Ocak günü Mozart, *Figaro'nun Düğünü* operasını bizzat yönetmiş, Praglı müzikseverlere unutamayacakları bir gece daha yaşatmıştı. Kentte verdiği konserler, besteciyi maddi olarak da tatmin etmişti. Elde ettiği 1.000 *gulden* gelirin, yaklaşık bir yıllık kazancına eşit olduğu düşünülünce Prag gezisinin faydası daha iyi anlaşılabilir.

Müzik tarihi açısından bu gezinin çok daha önemli bir sonucu vardı: Prag Operası yöneticileri, Mozart'ın kentte bu denli popüler olmasından faydalanmak için, yerinde bir düşünceyle, besteciye yeni bir eser sipariş ettiler. Mozart'a, sonbaharda başlayacak yeni sezona hazır olması istenen yapıtın konusu hakkında hiçbir öneride bulunulmamıştı. Besteciden istenen, eserini yazarken kentte kaldığı süre boyunca sanatsal becerileri hakkında bilgi sahibi olduğu topluluğun üyelerinin ses renklerini göz önünde bulundurmasıydı. Böylece 1787 Şubatı'nda Viyana'ya döndüğünde hem kendine güvenini tazelemiş hem de yeni bir opera siparişi almıştı.

Lorenzo Da Ponte, anılarında Mozart'ın yapacakları ikinci ortak çalışma için konu seçimini kendisine bıraktığını belirtiyor. O tarihlerde kaleme aldığı bazı librettoların, iyi bestelenmemesi yüzünden istediği başarıyı elde edememesi üzerine umutsuzluğa kapılan Da Ponte, bu konuda İmparator II. Joseph'in öğüdüne kulak kabarttığını belirtiyor: "İki gün sonra İmparator'la karşılaştığımda, 'Da Ponte,' dedi, 'bundan böyle Mozart, Martini ve Salieri için metin yazın, yalnızca birer sokak müzisyeni olan Peticchio ve Righini'yle çalışmayı bir daha aklınızdan geçirmeyin.' (...) Son başarısızlıklar üzerine sakatlanmış olan esin perimi yeniden iyileştirmem gerektiğini düşünürken İmparator'un sözünü ettiği üç besteci aynı anda benden birer libretto istedi. Her üçünü de çok seviyor ve çok değer veriyordum. Onların bu istekleri yardımıyla, içine düştüğüm durumdan kurtulacağımı umuyordum. Her üçünü de memnun edebilmek için üç metin üzerinde aynı anda çalışmaktan başka çarem yoktu. (...) Salieri'nin istediği orijinal bir yapıt değildi. Paris için bestelediği *Tarare*[393] operasını İtalyanca metne uydurmamı istiyordu. Yapmam gereken serbest bir çeviriydi. Mozart ve Martini konu seçimini bana bırakmışlardı. İlki için *Don Giovanni*'yi seçtim ve bu seçimimden çok etkilendi, ikincisine de *Diana'nın Ağacı*'nı[394] önerdim."[395]

Böylece Mozart, *Figaro'nun Düğünü* sırasında son derece başarılı bir ortak çalışma gerçekleştirdiği metin yazarıyla yeniden bir araya gelmişti. Da Ponte, *Anılar*'ında, büyük bir heyecanla işe koyulduğunu, ilk gece sonunda her üç yapıtta da hayli ilerlediğini, bestecilerin yazdıklarından son derece hoşnut olduklarını ekliyor. Kuşkusuz anıların yazıldığı tarihle, anlatılan olaylar arasında elli yıllık bir zaman dilimi olduğunu ve Da Ponte'nin yazdıklarının mazide kalan başarılar olarak kaleme alındığını unutmamak gerek. Ancak yine de, özellikle Mozart'ın, İtalyan şairle çalışmaktan hoşnut olmadığını ortaya koyacak hiçbir belgenin bulunmadığı düşünülürse yazılanlara inanmamak için fazla bir neden yok.

Lorenzo Da Ponte'nin, Mozart'ın yeni operası için seçtiği konu, XVII. yüzyıldan beri sanat tarihinde değişik şekillerde ortaya çıkan

Don Juan'ın maceralarıydı. Gerçek adı Gabriel Téllez olan ancak yapıtlarında "Tirso de Molina" ismini kullanan İspanyol rahibin, 1630'da yayımladığı *El Burlador de Sevilla y Convidado de Pietra* (*Sevil Çapkını veya Taş Konuk*) başlıklı yapıtının başkişisi, "Don Juan Tenerio" idi. Kadınlara karşı sınır tanımaz bir istek duyan bu asilzade, amacına ulaşabilmek uğruna her türlü ahlaki değeri ayaklar altına alıyordu. Her sınıftan kadını baştan çıkartmak için akla gelmedik yöntemlere başvuran Don Juan, zaman zaman cinayet işlemekten bile çekinmeyecek kadar gözü karaydı. Yapıtın başlığında yer alan "Taş Konuk" ise o dönemde soyluların adalet önünde hesap vermek zorunda olmadıkları için düşünülmüş bir çözümdü. Yazar bir anlamda, böylesine büyük suçlar işleyen, ahlaki değerleri ayaklar altına alan kişinin ancak ilahî bir güç tarafından cezalandırılabileceğini düşünmüş, Don Juan'ın kurbanlarından birinin mezarından kalkarak bu uslanmaz soyluyu öteki dünyaya götürmesini uygun görmüştü.

Don Juan karakteri, ilk kez kullanıldığı bu eserden, Mozart'ın konuyla ilgilendiği 1780'lere dek geçen yaklaşık yüz elli yıl boyunca Avrupa'nın farklı ülkelerinde hızla yayıldı. Özellikle İtalyan *Commedia dell'arte* oyunlarında canlandırılan tiplerin arasına katılması, olaya bir çeşit komedi boyutu katmıştır. XVIII. yüzyıl boyunca Viyana'da sahnelenen pek çok kukla oyununda benzer tiplere rastlanmakta, Don Juan ya da İtalyanca söylenişiyle "Don Giovanni" her kesimden izleyicinin tanıdığı bir tipe dönüştürmüştü. Bu konuyu işleyen en tanınmış yazarların başında Molière geliyordu. *Dom Juan ou Le Festin de Pierre* (Don Juan veya Taşın Ziyafeti) adlı yapıtı 1665'te sahnelenmiş ancak gerekli ilgiyi görmediği için uzun süre unutulmaya terk edilmişti.

Mozart'tan önce Don Juan'la ilgilenen müzisyenler arasında en önemlileri Henry Purcell ve Christoph Willibald Gluck idi. Purcell, Thomas Shadwell'in Don Juan konusunu işlediği *The Libertine* (Ahlaksız Adam) oyunu için sahne müzikleri yazmış, Gluck ise, ilk kez 1761'de sahnelenen bale müziğine *Don Juan* adını vermişti. 1750'den sonra pek çok besteci aynı konuyu işleyen operalar yazmıştı. Ancak 5

Şubat 1787 tarihinde Venedik'te sahnelenen *Don Giovanni, o sia Il convitato di pietra* (Don Giovanni veya Taş Konuk) adlı yapıt, belki de Lorenzo Da Ponte'nin konuya ilgi göstermesinin asıl nedeniydi. Dönemin tanınmış bestecilerinden Giuseppe Gazzaniga'nın, metin yazarı Giovanni Bertati ile gerçekleştirdiği bu ortak çalışmanın librettosu, Da Ponte'nin kaleme aldığıyla büyük paralellikler gösteriyordu. Da Ponte, anılarında bu konuya hiç değinmemekle birlikte, iki yapıt karşılaştırıldığında, Mozart için hazırlanan metnin, Venedik'te sahnelenen tek perdelik *Don Giovanni*'nin, bazı eklerle iki perdelik bir librettoya dönüşmüş şekli olduğu açıkça görülüyor. O dönemde sanatçıların birbirlerinin eserlerini günümüze oranla çok daha rahat kullandıkları bilinen bir gerçek; ayrıca Giuseppe Gazzaniga'nın 20 Şubat 1786 tarihinde Viyana'da sahnelenen *Il finto cieco* (Sahte Kör) operasının metninin de Da Ponte'nin kaleminden çıktığını unutmamak gerek.

Mozart'ın *Don Giovanni* üzerinde ne zaman çalışmaya başladığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, kış sonunda librettonun tamamlandığını düşünmek yanlış olmaz. Aynı tarihlerde Viyana'daki İngiliz müzisyenler, ülkelerine dönmek üzere kentten ayrılmışlardı. Mozart, dostlarının Salzburg'a uğrayarak yola devam edecek olmalarını fırsat bilerek babasına ulaştırılmak üzere onlara bir mektup verdi. Leopold Mozart, 1 Mart 1787'de, St. Gilgen'deki kızına gönderdiği mektupta İngiliz soprano ve arkadaşlarının kendisini ziyaret ettiğini, beraberlerinde bir sürü valizle birlikte gece yarısında Münih'e doğru yola çıktıklarını bildiriyordu. İki posta arabasına sığabilmeleri yaşlı adamın ilgisini çekmiş, kızına, "Böyle bir gezi oldukça masraflı olmalı,"[396] diye yazmıştı.

4 Nisan 1787 tarihinde Mozart'ın babasına yazdığı mektup, bestecinin yaşamöykülerinde en sık yer verilen belgelerin başında gelmektedir. Bunun nedeni, son derece olağan başlayan satırların, bestecinin aldığı tatsız bir haber nedeniyle aniden bambaşka bir atmosfere bürünmesi ve Mozart'ın ölüm üzerine düşüncelerini barındırmasıdır.

Viyana, 4 Nisan 1787

Mon très cher Père!

Mektubumun Storace'nin akılsızlığı yüzünden elinize geçmemesine çok üzüldüm. Pek çok ayrıntının yanı sıra son yazdığım mektubu (Prag'dan gönderdiğim ikinci mektup) alıp almadığınızı da soruyordum. O konuda bir şey yazmadığınıza göre, ne diyeceğimi bilemiyorum. Herhalde Kont Thun'un uşağı, posta parasını cebine atmayı tercih etti. Başkalarının eline geçmesini önlemek için iki misli posta parası vermeyi göze alabilirdim. Bugünlerde Ramm[397] ve iki Fischer[398], bas ve Londra'dan obuacı, buraya geldi. Sonuncunun, onunla Hollanda'da karşılaştığımızda, şu andakinden daha iyi çalıyor olduğundan eminim, yoksa bu denli ünlü olamazdı. Laf aramızda o yıllarda henüz sağlıklı bir yargıya varacak durumda değildim. Tek hatırladığım, etrafımda gördüğüm her şey gibi beni çok etkilediğiydi. O zamandan beri beğenilerin de değiştiği bir gerçek. Çalışı çok eski moda, daha doğrusu çok kötü bir öğrenci gibi. Fiala'nın öğrencisi olan genç André[399] ondan bin kez daha iyi çalıyor. Hele kendi besteleri olan konçertolar. *Tutti*[400] bölümleri neredeyse on beş dakika sürüyor, ardından kahraman ortaya çıkıyor. Kurşun gibi ağırlaşmış ayaklarını sırayla havaya kaldırıp yere vuruyor. Son derece nezleli bir tonu var.

(...) Şu anda beni çok üzen, sağlığınızın iyi olmadığı haberini duydum. Son mektubunuzda sıhhatinizin Tanrı'ya şükür yerinde olduğunu yazmış olduğunuzdan, bu haber beni iyice sarstı. Sizin sağlığınızla ilgili sevindirici bir haberi nasıl sabırsızlıkla beklediğimi söylememe gerek yok sanırım. Olaylara genellikle en kötü yanlarını düşünerek yaklaşma alışkanlığım olmasına rağmen, böyle iyi bir haberi yakında duyacağımdan şimdiden eminim. Yaşantımızın gerçek hedefi olan ölüm, birkaç yıldır bana iyi bir dost olarak görünüyor. Onunla yakın bir dostluk içine girdim ve artık resmi benim için korkutucu değil, aksine sakinleştirici bir çehreye sahip. Ve Tanrı'ya, ölümü gerçek mutluluğumuzun anahtarı olarak tanıma fırsatı verdiği için şükrediyorum. Geceleri, henüz çok genç olmama rağmen, ertesi günü göremeyecekmişim düşüncesi içimde olmadan yatmıyorum.

(...) Storace'nin size ulaştırmadığı mektupta, yakın ve sevgili arkadaşım Hatzfeld'in[401] ölümüyle ilgili olarak bu konudaki düşüncelerimi yazmıştım. Henüz 31 yaşındaydı, tıpkı benim gibi. Ona üzülmüyorum ama onu tanıyan dostları için üzülüyorum. Bu satırları yazarken sizin daha iyileştiğinizi umuyorum. Bana bir an önce gerçek durumu yazmanızı veya yazdırmanızı rica ediyorum. Böylece hemen sizin kollarınıza koşacağımdan emin olabilirsiniz. Tekrar sevindirici haberlerinizi beklediğimi bildirir, karım ve oğlum Carl ile birlikte binlerce kez ellerinizden öperim.

Her zaman sadık oğlunuz,

W.A. Mozart[402]

Mozart'ın babasıyla paylaştığı ölümle ilgili düşünceler, masonluğun temel felsefesi içinde yer alıyordu ve yaşlı adam da büyük olasılıkla aynı görüşlere sahipti. Benzer satırlar Leopold Mozart'ın kitaplığında bulunan Moses Mendelssohn'un *Phaidon oder über die Unsterblichkeit der Seele* (Phaidon veya Ruhun Ölümsüzlüğü Üzerine) adlı yapıtında da vardı. Mozart'ı bu konudan bahsetmeye iten, büyük olasılıkla yakın arkadaşının genç yaşta ölü müydü. Ancak bu satırlar farkında olmadan, hasta ve yaşlı babasını ölüme hazırlar gibi olmuştu.

Leopold Mozart'ın bu mektuba nasıl bir yanıt verdiği bilinmiyor. Yaşlı adam yaklaşık bir ay sonra 10 Mayıs günü kızına, sağlığının daha kötüye gitmediğini, kısa süre sonra temiz havaya çıkabilmeyi umduğunu yazıyordu. Ne yazık ki, bu umutlar gerçekleşemedi ve Leopold Mozart, 28 Mayıs 1787 tarihinde yaşama veda etti. Tüm yaşamını adadığı oğlu, o günlerde yeni operası *Don Giovanni* üzerinde çalışıyordu, babasının ölümünden, büyük olasılıkla cenaze kalktıktan sonra haberdar olabildi. Üstelik bu haber ablası tarafından değil, yıllar önce ablasıyla evlenmek isteyen Franz Arman d'Ippolt tarafından Viyana'ya bildirilmişti. Mozart, Mayıs ayı sonunda yakın dostu Gottfried von Jacquin'e gönderdiği bir mektuba şu notu iliştirmişti: "Bugün eve geldiğimde sevgili babamın ölüm haberini aldığımı size bildirmek istiyorum. Ne durumda olduğumu tahmin edebilirsiniz."[403] Böylece Mozart'ın yaşamında çok önemli bir sayfa kapanmış oluyordu.

Her zaman, özellikle mesleki konularda, ilk akıl danıştığı kişiyi kaybetmek onun için çok acı olmalıydı. Ancak bu acıyı başkalarıyla paylaşmamaya özellikle dikkat edercesine, sonraki yaşamında babasıyla ilgili neredeyse tek bir satır yazmadı. Yalnızca ablasına gönderdiği mektuplarda ortak acılarını dile getirdi ve elinden geldiğince onu teselli etmeye çalıştı. 16 Haziran'da, babasının ölüm haberini onun bildirmemiş olmasına gücenmediğini yineledikten sonra, karısının ve çocuğunun geleceğini düşünerek mirastan kendine düşecek payı almak zorunda olduğunu yazıyordu.[404]

Mozart ve Nannerl'ın babalarının mirasını paylaşma konusu, bazı müzik tarihi kitaplarında oldukça geniş yer tutar. Araştırmacıların bir kısmı, Mozart'ın kendi payını ablasına bırakmamış olmasını doğru bulmaz. Kısıtlı bir bütçeyle geçinmeye çalışan Nannerl ve kocasıyla kıyaslandığında, Mozart'ın durumu daha iyiydi ancak sabit geliri dikkate alındığında onun eline de fazla bir şey geçmiyordu. Leopold Mozart, yaşamının son günlerinde sık sık dile getirdiği gibi, borçlarından arınmış bir şekilde yaşama veda etmişti. Oğlunun gezilerini finanse edebilmek için dostlarından aldığı uzun süreli borçları, düzenli ödemeler ve tutumlu yaşamı sayesinde eritmeyi başarmış, geriye maddi bir birikim kalmamıştı. Ancak eşyalarının açıkarttırmayla satışından elde edilecek gelir iki çocuğu arasında paylaştırılacaktı. Bu konuda Mozart ve ablası arasındaki yazışmalar sonucu, Nannerl ile kocası açıkarttırmanın sonucunu beklemeden kardeşlerine 1.000 *gulden* ödemeyi teklif ettiler. Kanuni formalitelerin uzun süreceğini bilen Mozart bu teklifi kabul etti. Sonbaharda gerçekleşen açıkarttırma sonucu elde edilen gelir ise ancak 1.500 *gulden* kadardı. Nannerl, aradaki farkı kardeşinden geri istemedi.

1787 Nisanı'nda imparatorluk başkenti Viyana'nın genç bir konuğu vardı. Adını kimsenin bilmediği on yedi yaşındaki Ludwig van Beethoven, müzik bilgisini ilerletmek ve Mozart'la tanışabilmek için gelmişti. Doğum yeri olan Bonn'da bir süredir müzik dersleri alan delikanlı, kentteki Elektör'ün desteğiyle bu uzun yolculuğu göze almaya cesaret edebilmişti. Beethoven'ı bu fikrinde destekleyen

Elektör, İmparator II. Joseph'in kardeşi Arşidük Maximilian Franz'dan başkası değildi. Beethoven'ın bu ilk Viyana gezisi müzik tarihi kitaplarının pek çoğunda yer almakla birlikte, kentte kaldığı süre boyunca Mozart'la tanışma şansına sahip olup olmadığı hâlâ tartışma konusudur. Bazı kaynaklarda Mozart'ın, piyano çalışına hayran olduğu Beethoven için, "Bu çocuğa dikkat edin, ileride tüm dünya ondan bahsedecek," şeklinde bir ifade kullandığı bilgisi yer almakla birlikte, bu ifadenin Beethoven'ın yakın dostu kemancı Karl Holz'un ağzından aktarılması ve Holz'un o tarihlerde henüz doğmamış olması, bu buluşma üzerinde soru işaretlerini çoğaltmaktadır.[405] Tümüyle Constanze'nin anılarıyla şekillenen Nissen'in yaşamöyküsünde bu olaya değinilmemesi, müzik tarihi açısından gerçekleşmesi çok istenecek bu karşılaşmanın, hayal ürünü olma ihtimalini kuvvetlendiriyor. Ayrıca annesinin ani rahatsızlığını haber alan Beethoven'ın Viyana'da yaklaşık iki hafta kaldıktan sonra aceleyle Bonn'a dönmek zorunda kalması da bu buluşmanın gerçekleşme şansını oldukça azaltıyor.

Don Giovanni'nin ilk temsilinin ekim ayında olması kararlaştırılmıştı, bu yüzden Mozart 1787'yi yoğun bir çalışma temposuyla geçiriyordu. Babasının ve Kont Hatzfeld'in ölümünün ardından, sonbaharda yakın çevresindeki kayıplara bir yenisi daha eklendi: Mozart ailesinin Salzburg yıllarından dostluk kurduğu Barisani'lerin en gençlerinden olan Dr. Sigmund Barisani, henüz yirmi dokuz yaşında öldü. Bu kaybın besteci üzerinde etkisi büyük olmuştu. Salzburg Başpiskoposu'nun özel doktoru olan Silvester Barisani'nin oğlu olan Sigmund, Mozart'ın en yakın dostları arasındaydı. Yaz başında gelen bir başka ölüm, bestecinin üç yıldır günlük yaşamının bir parçası olan sevimli kuşundan ayrılmasına neden olmuştu. Mozart 4 Haziran 1787'de, duyduğu acıyı şakacı bir dille kâğıda döktü:

Burada şirin bir budala kuştur yatan,
Daha yaşamının en güzel yıllarında
Ölümün acısını tadan.
İçim kan ağlar düşündükçe,

Ey yolcu, senden de bir damla gözyaşı düşsün,
Buradan geçtikçe.
O yaramaz değildi, yalnız biraz acar
Şaka yapıp uçar kaçar
Ama asla değildi naçar.[406]

Mozart'ın başta babası olmak üzere yakın dostlarını kaybettiği bu dönemde bestelediği yapıtlarda genel bir hüzün aramak, müzik tarihçileri arasında oldukça yaygın bir davranıştır. Aslında gerek *Don Giovanni*'de, gerekse diğer yapıtlarda böylesi izler sıkça kendini belli etmekle birlikte, bir genellemeye gitmek doğru olmaz. Mozart, operanın konusu gereği, bazı sahnelerinde hüznün ve karamsarlığın öne çıktığı bir anlatımı benimsemek zorundaydı ve bunu başarıyla gerçekleştirmişti. 1787'de bestelenen KV 511, *La Minör Rondo* ve KV 516, *Sol Minör Yaylı Çalgılar Beşlisi*'nin, Mozart'ın alışılmış neşeli atmosferinin dışında kalan yapıtlar olarak dikkat çekmesine karşılık, aynı dönem ürünü olan KV 522, *Ein musikalischer Spaß* (Müzikal Şaka) ve KV 525, *Eine kleine Nachtmusik* (Küçük Bir Gece Müziği) içten gelen bir coşkuyu barındırmaktadır. Özellikle amatör müzisyenlerin kimi zaman seslendirmelerde ne denli kötü çalabileceğini göstermek için bestelenen KV 522, *Ein musikalischer Spaß*, adından da anlaşılacağı gibi tümüyle mizahla örülmüş bir yapıttır.

1787 Eylülü'nün son günlerinde Mozart ve karısı Constanze bir kez daha Prag'a doğru yola koyuldular. Opera büyük bölümüyle tamamlanmış, solistlerin istekleri ve becerileri doğrultusunda eklenecek bazı ufak detaylar kalmıştı; bir de, besteleniş öyküsü adeta bir efsane halini alan uvertür. İlk sahneleme için 14 Ekim günü kararlaştırılmıştı ancak Mozart kente geldiğinde bu tarihe yetişilemeyeceği anlaşıldığı için prömiyer 29 Ekim'e ertelenmişti. Aslında operanın ilk seslendirilmesi, İmparator II. Joseph'in kuzini Arşidüşes Maria Theresia ile Saksonya Prensi Anton Clemens'in evlenme töreni için tasarlanmıştı. Yapıtın gecikeceği anlaşılınca 14 Ekim günü Mozart'ın yönetiminde *Figaro'nun Düğünü* sahnelendi.

Seyircilerin büyük bölümü, *Figaro*'nun konusunu yeni evli çifte uygun bulmamıştı ama belki de, *Don Giovanni* ile karşılaştırıldığında daha iyi bir seçimdi.

Mozart, dostu Gottfried von Jacquin'e gönderdiği mektuplarda çalışmaların istediği tempoda ilerleyememesinden yakınıyordu. Özellikle topluluğun kadrosunun sınırlı olması en büyük sorundu. Hastalanan birinin yerini alacak kimse olmadığı için herkesin çok dikkatli davranması gerekiyordu. Çalışmalar sırasında karşılaştıkları sağlık sorunları işlerini güçleştiriyordu. Mozart'tan kısa bir süre sonra metin yazarı Lorenzo Da Ponte de Prag'a gelmiş ancak yapıtın sahnelenmesi ay sonuna ertelenince Viyana'ya dönmek zorunda kalmıştı. Çünkü Salieri'nin operası aynı tarihlerde başkentte oynanacaktı ve İmparator'un huzurundaki bu gösteriye mutlak katılması gerekiyordu.

Don Giovanni ile ilgili hemen her kaynakta yer alan bir bilgi de, operanın uvertürünün son gece sabaha karşı tamamlanabildiği ve kopistlerin gün boyu çalışması sonucu eserin orkestra partilerinin ancak temsile yetiştirilebildiğidir. Genellikle çok hızlı beste yapan, sahne eserlerine uvertürü yazarak başlayan Mozart, bu kez 28 Ekim gecesine gelindiğinde henüz bu bölümü bestelememişti. Ya da bazı yazarların öne sürdüğü gibi, kafasında ana hatlarıyla şekillendirdiği eseri bir türlü kâğıda dökecek zamanı bulamamıştı. Constanze'nin sonraki yıllarda Nissen'e anlattıkları, olaya bir parça romantizm eklese bile, ana çizgileriyle doğru olmalı. Mozart, 28 Ekim gecesi genel provanın ardından karısına uvertürü bestelemesi gerektiğini söyleyerek çalışma masasının başına geçmişti. Genç kadın, ona *punch* hazırlayarak yanında kalmayı teklif etmiş, ayrıca uykusunu dağıtmak için yine bestecinin isteği doğrultusunda *Alaaddin'in Sihirli Lambası, Külkedisi* gibi masallar anlatarak onu uyanık tutmaya çabalamıştı. Karısının anlattığı öykülere katılırcasına gülen Mozart, bir süre sonra *punch*'ın da etkisiyle uyuklamaya başlamıştı. Karısının tüm gayretlerine rağmen uykuya yenik düşen besteci, Constanze'nin ısrarlarına dayanamayarak odada bulunan kanepe üzerinde bir saat kadar dinlenmeye çekilmişti.

Yatarken genç kadına, onu bir saat sonra uyandırmasını sıkı sıkıya tembih etmişti. Ancak karısı, derin bir uykuya dalan Mozart'ı bir saat sonra uyandırmaya kıyamamış, sabahın beşinde kocasını kaldırmıştı. Hızla çalışmaya başlayan besteci iki saat sonra uvertürü tamamlamış, notaları almaya gelen kopiste tüm parçayı eksiksiz olarak vermişti. Orkestra temsilde uvertürü deşifre olarak çalmış buna rağmen önemli bir aksilik yaşanmamıştı.[407]

29 Ekim 1787 gecesi, Prag'da ilk kez sahnelenen KV 527, *Il Dissoluto Punito ossia Don Giovanni* (Cezalandırılan Ahlaksız veya Don Giovanni) büyük başarı kazanmıştı. 4 Kasım günü besteci, Gottfried von Jacquin'e şu satırları yazacaktı: "29 Ekim'de operam *Don Giovanni* sahnelendi ve çok beğenildi. Dün dördüncü kez oynandı ve geliri tümüyle bana kaldı. Ayın 12'sinde ya da 13'ünde buradan ayrılmayı düşünüyorum. Yakın dostlarımın, özellikle sizin ve Bridi'nin[408] burada olup bütün yaşadıklarımı paylaşmanızı çok isterdim. Umarım kısa zaman sonra Viyana'da da sahnelenir. Buradakiler birkaç ay daha kalıp yeni operalar yazmamı benden istiyorlar ama ne yazık ki, çok çekici olan bu teklifi kabul edemeyeceğim."[409]

Yüzyıllardır üzerinde tartışılan bir konu da, Mozart'ın gerçekten Prag'dan yeni opera siparişi alıp almadığı, eğer aldıysa onu bu işten alıkoyan gerçek nedenlerdir. Aslında *Don Giovanni* beğenilmesine karşın, *Figaro* kadar popüler olamamış, Prag'daki izleyicilerin büyük çoğunluğunun Mozart'ın kişiliğine olan saygı ve sevgisi, müzikal beğenilerini yönlendirmişti. O tarihlerde kentte tam anlamıyla bir "Mozart modası" hâkimdi ve onun kaleminden çıkan her şey değerliydi. Aslında büyük olasılıkla o günlerde yapıtı izleyenlerin hiçbiri, opera dağarının en büyük başyapıtlarından biriyle karşı karşıya olduğunun farkında değildi. Ayrıca opera yöneticileri de, maddi olarak tatmin olsalar bile, provalar sırasında ortaya çıkan bazı anlaşmazlıklar yüzünden, besteciyle yakın zamanda yeniden birlikte çalışmaya fazla istekli görünmüyorlardı. Bu nedenle *Don Giovanni*'nin temsilinden kısa bir süre sonra, Prag Operası yöneticileri Joseph Haydn'la

çalışmanın yollarını araştırdılar. Kendileri için yeni bir yapıt bestelemesini veya Esterhazy Şatosunda sahnelenen bir eserini göndermesini rica ettiler. Haydn, operalarının hemen hepsinin şatodaki küçük topluluk için bestelenmiş olduğunu belirterek yeni bir yapıtla ilgili düşüncelerini şöyle sıraladı: "Oradaki tiyatro için yepyeni bir metni bestelemek gibi çok büyük bir şansa sahip olsaydım, her şey başka türlü olurdu. Ama bu durumda bile çok şeyi göze almam gerekirdi, çünkü büyük Mozart'ın yanında kolay kolay biri olmaz. Müziğe tutkun olan herkesin, özellikle de büyüklerin ruhlarına, Mozart'ın bunca derinliği olan, böylesine bir müzik anlayışıyla, büyük bir duygulanmayla hazırlanmış benzersiz çalışmalarını kendi algıladığım ve hissettiğim gibi sokabilseydim – her millet bunca değerli bir mücevheri kendi kale duvarlarının içine almak için birbiriyle yarış ederdi. Prag bu değerli adamı elinden kaçırmamalı ama aynı zamanda ödüllendirmeli de. (...) Bu biricik Mozart'ın hâlâ bir imparatorun ya da bir kralın sarayında işe alınmamış olması beni öfkelendiriyor! İşleri karıştırıyorsam beni bağışlayın; bu adamdan çok hoşlanıyorum."[410]

Mozart'ın Prag'da uzun süre kalmayıp Viyana'ya dönmek istemesinin en önemli nedeni, karısının ilerleyen hamileliğiydi. 27 Aralık 1787'de dünyaya gelen ve Theresia Constanzia Adelheid Friedericke Maria Anna ismiyle vaftiz edilen bebek, ne yazık ki altı ay sonra yaşama veda edecekti. Kasım ortalarında Prag'dan ayrılan Mozart'lar, Viyana'ya döndüklerinde devrin ünlü bestecisi Gluck yaşama veda etmişti. Bu ölüm, dolaylı olarak Mozart'ın meslek yaşamında yeni bir sayfanın açılmasına neden olacaktı.

Mozart, Prag'dan ayrılmadan, yakın dostu soprano Josefina Dušková için bir konser aryası besteledi. Aslında genç kadın, uzun zamandır kendine söz verilen parçayı bir türlü alamayınca besteciyi kent yakınlarındaki malikânesine bir anlamda hapsetmiş ve arya tamamlanıncaya dek dışarı çıkmasına izin vermemişti. Günümüzde sopranoların büyük bir zevkle seslendirdikleri KV 528, "*Bella mia fiamma... Resta, o cara...*"[411] sözleriyle başlayan arya, bu zorunlu esaretin sonucu olarak bestelenmişti.

Prag gezisi, Mozart için başarıyla sonuçlanmıştı. Hem iyi bir gelir elde etmiş hem de kentteki ününü artırmıştı. Bu yolculuk, opera dağarının en kusursuz başyapıtlarından birinin doğmasına neden olduğu için müzik tarihi açısından ayrıca önemliydi. Mozart'ın yapıtından sonra, yüzlerce yıldır pek çok sanatçıya esin kaynağı olan Don Juan, neredeyse tümüyle bu operayla özdeşleşmiştir. Üstelik bu sıra dışı karakterin sanat dünyasındaki yolculuğu günümüze dek sürmüş, XIX. ve XX. yüzyılda Don Juan, aradığı iç huzura bir türlü kavuşamayan bir kahramana dönüşmüştür.[412] Da Ponte ve Mozart yarattıkları bu karakterle bir anlamda bu dönüşümü başlatan yapıt olmuştur.

Lorenzo Da Ponte'nin metnindeki Don Giovanni, XVII ve XVIII. yüzyılda çizilen karakterle aynı paraleldeydi. Karşısına çıkan her kadını ağına düşürmek için uğraşan, amacına ulaşmak uğruna cinayeti bile göze alan çapkın, yapıtın sonunda hak ettiği cezaya çarptırılıp korkunç bir ölüme sürükleniyordu. Operanın finalinde ise Don Giovanni'yle ilişkisi olan herkes, onun ölümü ardından sahnede toplanarak tüm oyunun adeta bir masal olduğu izlenimini veriyordu. Zaten bu bölüm ve yapıt içine serpiştirilen bazı sahneler olmasa, Mozart ve Ponte, operayı *dramma giocoso* (eğlenceli oyun) ifadesiyle adlandıramazdı. Ancak Mozart'ın müziği, özellikle Don Giovanni'nin ölüme gittiği sahnede inanılmaz bir etkileme gücüne sahiptir ve bu karakter, seyircinin gözünde kahramanlaşmaya başlar. Alın yazısına direnen, kaderine meydan okuyan Don Juan tipi ortaya çıkmaktadır; romantizm, bu yeni kahramana dört elle sarılacaktır.

Opera boyunca Don Giovanni'nin tuzağına düşen kadınlardan üç tanesi ön plana çıkar: soylu kesimden Donna Anna ve Donna Elvira ile köylü kızı Zerlina. Uşağı Leporello, efendisinin yaptıklarını çoğunlukla tasvip etmese de onun yanında olmak zorundadır. Donna Anna'nın nişanlısı Don Ottavio, tüm opera boyunca Don Giovanni'ye olan hıncını dile getirmesine karşın bir türlü harekete geçemez. Zerlina'nın evlenmek üzere olduğu Masetto ise kendi yöntemleriyle de olsa mücadelesini sürdürür. Operanın hemen başında düelloda ölen Donna

Anna'nın babası, yapıtın sonunda taş adam olarak geri döner ve yalnızca kızının değil, tüm kurbanların intikamını alır.

Yapıtın kurgusu ustalıkla tasarlanmıştır. Perde açıldığı anda Donna Anna'nın imdat çığlıkları üzerine onun yardımına koşan babası, Don Giovanni'nin kılıç darbesi sonucu yaşama veda eder ve seyirciler bir anda büyük bir gerilimin içine çekilir. Mozart her sahnede müziğiyle, şarkıcıların ağzından çıkan sözleri vurgular. Bir düelloyu veya düğün sahnesini seyrederken duyulan müzik tam olması gerektiği gibidir. Da Ponte'nin, metnin büyük bölümünü kopya ettiği librettist Giovanni Bertati'nin en büyük şansızlığı, onun yazdıklarını Mozart'ın bestelememiş olmasıdır.

Mozart, *Figaro'nun Düğünü*'nde yaptığı gibi, bu kez de operasını bir aryalar demeti olarak bestelememiştir. Her an sahnede olan başkahraman Don Giovanni'nin alışıldık anlamda bir tek aryası bile yoktur. Buna rağmen, oyunun sonunda akılda en çok kalan kişidir. Operanın her bölümü gerçek bir deha ürünü olarak adlandırılabilir ancak birinci perde finalinde yer alan dans sahnesi, eşine güç rastlanır bir uygulamayı barındırır: Konu gereği Don Giovanni'nin evinde düzenlenen eğlencede konuklar dans etmektedir. Önce 3/4'lük saray dansı *menuetto* duyulur. Bu devam ederken aynı anda 2/4'lük bir *contredanse* başlar. Bir süre sonra bunlara 3/8'lik *allemande* eklenir. Böylece aynı anda üç farklı grup, üç farklı ritimle dans etmekte, sahne üzerinde üç farklı orkestra yer almaktadır. Mozart ancak XX. yüzyıl bestecilerinin denemeyi göze alabildiği *polyritm* uygulamasını, XVIII. yüzyılda gerçekleştirmiştir.

Sarayda bir görev-Parasal sorunlar

Gluck'un ölümünün ardından Viyana Sarayı'nda yeni bir görev dağılımı gündeme geldi. Daha önce, Nisan ayında "Saray Besteci" Joseph Strazer de yaşama veda etmiş aradan geçen süre zarfında onun yerine bir atama yapılmamıştı. 7 Aralık günü yayımlanan resmî bir belgeyle Mozart, 800 *gulden* yıllık ücretle "Kraliyet Bestecisi"

(Kaiserlicher Kammer-Kompositeur) olarak atandı. Belgede yer alan bir cümle özellikle dikkat çekiciydi: "Müzik alanındaki bu büyük dehanın, yaşamını yabancı ülkelerde kazanmak zorunda kalmaması için,"[413] böyle bir görevlendirmenin uygun görüldüğü belirtiliyordu. Bu ifade, Mozart'ın Viyana'dan ayrılarak Londra'ya gitme planları yaptığının ve Prag Operası'nın kendisine yeni eserler sipariş ettiği söylentilerinin saray tarafından dikkatle izlendiğini ortaya koyuyordu. II. Joseph, Mozart'ın tümüyle başka bir kente yerleşmesini önlemek için ona sabit bir gelir kazandırmıştı. Ancak bağlanan ücret, Gluck'a ödenen 2.000 *gulden* göz önüne alındığında oldukça düşüktü. Saray bestecisi Starzer'e 800 *gulden* ödeniyordu. İmparator aslında Mozart'ı Starzer'in yerine işe almış, Gluck'dan boşalan göreve atama yapmamıştı. Mozart'ın bu maaşı hak etmesi için yapması gereken fazla bir şey yoktu. Balo döneminde çeşitli dans parçaları yazması yeterliydi. Bestecinin son dönem eserleri arasında yer alan (Köchel Dizini içinde 534'ten sonra) "Alman Dansları", C*ontredance*'lar ve *menuetto*'lar bu amaç içindir. Mozart, dostu Baron van Swieten'in evindeki pazar konserlerinde de, Joseph Starzer'in görevini üstlenmiş, buradaki topluluğu düzenli olarak yönetmeye, onların seslendirmeleri için çeşitli düzenlemeler yapmaya başlamıştı.

1788 yılı başlarında imparatorluk özellikle Doğu cephesinde Osmanlılarla sıcak bir savaşın eşiğine gelmişti. Bir süredir Rusya'yla birlikte hareket eden II. Joseph, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu ülkeye savaş ilan etmesinin ardından müttefikinin yardımına koşmak için cepheye gitmek zorunda kalmıştı. Bu olay, müzik tarihi kitaplarının iki kampa ayrılmasına neden olmuştur. Araştırmacıların bir kısmı, bu savaş halinin başkent Viyana'da hemen kendini hissettirmeye başladığını, pek çok şeyin fiyatının arttığını, kentteki kültür yaşamında gözle görülür bir gerileme yaşandığını öne sürmekte ve Mozart'ın maddi sıkıntı içine düşerek dostu Michael Puchberg'den borç istemesini bu olaya bağlamaktadır. Ancak bu görüşe karşı çıkanlara göre, Viyana'dan çok uzakta olan savaşın kente etkisi yok denecek kadar azdı ve kültür yaşamında önemli bir gerileme yaşanmamıştı.

İçlerinde Prens Esterhazy'nin de bulunduğu soyluların şatolarında çalıştırdıkları orkestralar yerine, daha ufak kadrolu topluluklara yönelmelerinin gerçek nedenini Avrupa'da değişen sosyal alışkanlıklarda aramak gerekiyordu. Bunlar bir anlamda, kısa bir süre sonra Fransa'dan tüm dünyaya yayılacak olan devrim dalgalarının ilk habercileri gibiydi.

Mozart, *Don Giovanni* operasının Viyana seyircisiyle bir an önce buluşmasına büyük önem veriyordu. Ancak eserin programa alınması için yalnızca onun istekli olması yeterli değildi. Da Ponte anılarında, İmparator II. Joseph'in Prag'daki başarının büyüklüğünden etkilenerek yapıtın vakit kaybetmeden sahnelenmesi için emir verdiğini belirtiyor. Yılbaşının hemen ertesinde Viyana'dan ayrılarak cepheye giden İmparator'un, bu arada *Don Giovanni*'nin temsiliyle ilgilenmiş olması uzak bir olasılık gibi görünse de yapıt, 7 Mayıs 1788'de sahnelendi. Opera üzerinde bazı değişiklikler yapılmış, rol alacak sanatçıların becerileri göz önünde bulundurularak yeni aryalar bestelenmişti, ayrıca yapıtın finalinde yer alan altılı tümüyle kaldırılmış, Don Giovanni'nin yer altına gidişiyle eser sonlandırılmıştı. Da Ponte bu konuda bazı kronolojik yanlışlar yapmakla birlikte şunları yazıyordu: "*Don* Giovanni beğenilmedi! Mozart'tan başka herkes operada değişiklikler yapılmasında hemfikirdi. Bazı önemli değişikliklerden sonra yeniden oynanan eser yine beğenilmedi. Ama bu İmparator'u yıldırmamıştı. Bana, 'Bu eser olağanüstü güzellikte, hatta *Figaro*' dan bile güzel; ama ne yazık ki benim Viyanalılarıma göre bir lokma değil,' dedi. Bunu Mozart'a anlattığımda, 'Onlara çiğnemeleri için biraz zaman verelim,' diye yanıtladı."[414]

1788 Şubatı'ndan yaz sonuna dek Viyana dışında olan II. Joseph'in *Don Giovanni*'yi en erken kente dönüşünün ardından seyretme olanağı vardı. Ayrıca söz konusu değişiklikler sahneleme öncesi gündeme gelmiş olmalı ki Mozart, yapıtını yeniden ele almıştı. Gerçek olan, Prag'daki başarı Viyana'da tekrarlanmamış; *Don Giovanni*, yıl sonuna dek on beş kez sahnelendikten sonra bestecisinin yaşamı boyunca adeta unutulmuştu. Yapıtın yeni versiyonunda Donna Anna rolünü

Mozart'ın baldızı Aloisia Lange, Donna Elvira rolünü de *Saraydan Kız Kaçırma*'da oynayan Caterina Cavalieri canlandırmıştı.

1788'in yaz ayları maddi sıkıntıları beraberinde getirmişti. Mozart'ın konserleri eski hızında devam etmiyordu, ayrıca öğrencilerinin sayısında da azalma olmuştu. Ayrıca bir süre sonra Constanze'nin sağlığında baş gösteren sorunlar nedeniyle uzun süreli kaplıca tedavisine gereksinim duyulacak ve bu aile bütçesine önemli bir yük getirecekti. Mozart bu tarihlerde mason locasından arkadaşı Johann Michael Puchberg'den maddi yardım almaya başlamış, omuzlarına binen parasal sorunları böylece hafifletmeyi ummuştu. Mozart literatüründe "Puchberg Mektupları" olarak anılan bu yirmi mektup, bestecinin sıkıntılı durumunu tüm çıplaklığıyla gözler önüne serdiği için, uzun yıllar "Bäsle Mektupları" gibi göz ardı edilmiştir. Müzik tarihçileri, Mozart'ın Puchberg'e gönderdiği mektupların sayısının daha fazla olduğunu ve bir kısmının kaybolduğunu düşünmektedir. Halen elimizde bulunan ilk mektup, 1788 Haziranı'nda kaleme alınmıştır ve yazılanlardan, bestecinin dostundan borç almaya daha önce başladığı anlaşılmaktadır. 17 Haziran 1788 tarihinde kaleme alınan belge ise elde bulunan mektupların ikincisidir.

Haziran 1788, Viyana

Sevgili Kardeşim,

Sizin gerçek dostluk ve kardeşliğiniz beni öyle yüreklendiriyor ki, sizden bu büyük iyiliği isteme cüretini gösterebiliyorum... Size daha 8 *duka* borcum var... Bununla birlikte, şu anda bunu geri ödeyebilecek durumda olmadığım için, size olan sonsuz itimadımdan da cesaret alarak, yalnızca gelecek haftaya (konserlerim başlayıncaya[415]) kadar 100 *gulden* yardımda bulunup bulunamayacağınızı sormak istiyorum... Haftaya kadar abonelerin ödeyecekleri ücret mutlaka elime geçmiş olacaktır; böylece ben de size 136 *gulden*'i en içten teşekkürlerimle birlikte kolaylıkla geri ödeyebileceğim.

Affınıza sığınarak size iki bilet gönderiyor ve bir kardeşiniz olarak sizden herhangi bir ödeme yapmadan bunları kabul etmenizi rica ediyorum; ne de olsa sizin kanıtlanmış dostluğunuza karşılık olarak ne yapsam yetersiz kalır.

Israrlarımla sizi bıktırdığım için bir kez daha beni affetmenizi rica eder saygıdeğer eşinize de sevgilerimi gönderirim.

En sadık kardeşiniz,

W.A. Mozart[416]
17 Haziran 1788, Viyana

Saygıdeğer Biraderim, Çok Sevgili Dostum,

Benim hakiki dostum olduğunuza duyduğum inançtan ve dürüst bir insan olduğumu bilmenizden cesaret alarak size yüreğimi açmak ve aşağıda açıklayacağım ricada bulunmak istiyorum... Doğuştan samimi ve açık sözlü bir insan olduğumdan, fazla nazlanmadan hemen konuya gireceğim.

Eğer bana olan sevginiz ve dostluğunuza dayanarak bir ya da iki yıl vadeli olmak üzere 1.000 ya da 2.000 *gulden* destek çıkarsanız, inanın büyük bir iyilik yapmış olursunuz... Sürekli ödemeleri beklemek zorunda kalarak yaşamanın imkânsız ve çok kötü bir durum olduğuna eminim siz de hak verirsiniz... İnsanın belli bir miktar, hiç değilse zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak kadar birikimi yoksa belini doğrultması imkânsız... Elde var sıfır olunca hiçbir şey yapmak mümkün değil... Eğer bana bu iyiliği yaparsanız, birincisi, ben de gerekli ödemeleri zamanında hem de kolaylıkla ödeyebilirim. Oysa şimdi bu ödemeleri ertelemiş durumdayım ve tam da en zor zamanda ve çoğunlukla da bir kerede tüm kazancımı vermek zorunda kalıyorum. İkincisi, böylece ben de kaygıdan uzak bir ruh hali ve gönül rahatlığıyla çalışabilir ve dolayısıyla daha çok kazanabilirim. Eminim ki bu konuda sizin de herhangi bir şüpheniz yoktur. Nasıl bir duruşum olduğunu bilirsiniz, tabii düşünme tarzımı da. Abonman konserleri konusunda kaygı duymanıza gerek yok; tarihi yalnızca bir-iki ay erteliyorum o kadar; dışarıda, buradakine oranla daha çok hayranla karşılaşmayı umuyorum.

Benim için çok önemli olan bir konuda size yüreğimi tamamen açmış oldum ve sizi gerçek kardeşimmişsiniz gibi gördüm... Ancak gerçek bir kardeşe insan kendini tamamen teslim edebilir... Şu anda özlemle bir yanıt bekliyorum; ama gerçekten... Hoş bir yanıt bekliyorum... Ve aslında bilemiyorum... Sizi de kendim gibi bir adam olarak bilirim, elinden geliyorsa

dostuna –ama gerçek dostuna, kardeşine– ama gerçek kardeşine mutlaka destek olmayı isteyecek biri olarak... Eğer bu miktarı hemen temin edemezseniz, en azından yarına kadar bana birkaç yüz *gulden* destek çıkabilirseniz çok sevineceğim; çünkü Landstrasse'deki ev sahibim o kadar boşboğaz biri ki, gereksiz tatsızlıklar yaşamamak için ona hemen ödeme yapmak zorundayım ve bu durum da beni darmadağın ediyor. Bu gece ilk kez yeni evimizde uyuyacağız, yaz kış burada kalacağız.[417] Aslında benim için fark eden bir şey yok; zaten şehirde yapacak çok fazla işim de yok, hatta çok fazla konuğum da olmayacağından daha büyük bir gayretle çalışabilirim. İşler için şehre inmem gerektiğinde de... Zaten çok nadiren gerekecektir... Herhangi bir atlı araba beni on kuruşa götürür, üstelik bu ev daha ucuz, hem de ilkbaharda, yaz aylarında ve sonbaharda daha güzel olur... Çünkü burada bir de bahçem var. Evin adresi ise şöyle: Warnigergasse[418], No: 135.

Lütfen bu mektubumu size olan güvenimin gerçek bir ifadesi olarak kabul edin, siz her zaman benim dostum ve kardeşim olarak kalacaksınız, aynı şekilde ben de mezara kadar sizin dostunuz ve kardeşiniz olacağım.

Sizi yürekten seven gerçek dostunuz ve kardeşiniz,

W.A. Mozart

Not: Ne zaman sizin evde tekrar bir konser gerçekleştireceğiz? Yeni bir *trio*[419] yazdım.[420]

Ticaretle uğraşan, gelir düzeyi Mozart'a göre hayli yüksek olan Puchberg, iki yıl boyunca besteciye yaklaşık 1.400 *gulden* tutarında yardım yapmıştı. Bazı kaynaklara göre, Mozart öldüğünde arkadaşına 1.000 *gulden* borcu bulunuyordu ve bu meblağ sonraki yıllarda, karısı Constanze tarafından ödenmişti. Michael Puchberg'le ilgili en ilginç bilgi, yaşamının son yıllarını yoksulluk içinde geçirmesidir.

Mozart'ın böylesine uzun süreli bir maddi desteğe niçin gerek duymuş olabileceği sorusu, hâlâ tam anlamıyla aydınlatılamamıştır. Bazı kaynaklarda bestecinin kumar borcu nedeniyle zor duruma düşmüş olabileceği savı öne sürülür ancak bunu destekleyen kesin kanıtlara rastlanmamıştır. Bir başka olasılık da, karısının sağlık sorunları

nedeniyle giderlerinin aniden artması, bunları karşılamak için bir ek gelire gereksinim duymasıdır. Constanze'nin 1788 sonlarında, ayağında baş gösteren bir yara nedeniyle uzun süre yatakta kaldığı, sonraki aylarda sık sık kaplıca tedavisine gittiği düşünüldüğünde, bu olasılık daha akla yatkın görünmektedir. Puchberg'e ilk mektubun 1788 Haziran ayında, yani Constanze henüz hastalanmadan yazıldığı düşünülürse olayı tümüyle açıklamamın mümkün olmadığı daha iyi anlaşılır.

1788 yılının yaz aylarında Mozart, son üç senfonisini yaklaşık on hafta içinde tamamlamıştı (KV 543-No. 39, KV 550-No. 40, KV 551-No. 41). O tarihlerde seslendirilmeyen yapıtların hangi amaçla yazıldığı tam olarak bilinmemekle birlikte, bestecinin belirli bir konser söz konusu olmadan böyle bir çalışmaya girmiş olması da düşünülemez. Aynı tarihlerde Michael Puchberg'e yaz dığı mektuplarda, kısa bir süre sonra başlamasını umduğu seri konserlerinden söz etmesi, bunlar için arkadaşına davetiye göndermesi, senfonilerin bestelenme nedenini açıklamaktadır. Konserler bilinmeyen bir nedenle ertelenince yapıtların seslendirilmesi sonraki yıllara kalmıştır.

Maddi sıkıntılar içinde geçen yaz aylarının mutlu olaylarından biri, Mozart'ın arkadaşı kemancı Franz Hofer'in, Constanze'nin en büyük ablası Josepha Weber ile 21 Temmuz 1788'de evlenmesidir. O tarihte otuz yaşında olan genç kadın, kız kardeşi Aloisia gibi şan eğitimi almış, dönemin tanınmış eğitmenleriyle çalışma şansını yakalamıştı. Ancak kariyeri kız kardeşi kadar parlak olmamış, saray tiyatrosuna girmeyi başaramayarak Emmanuel Schikaneder'in yöneticisi olduğu Theater auf der Wieden'de sahneye çıkmaya başlamıştır. Dönemin kayıtlarında Josepha Hofer'in şarkıcılığı konusunda oldukça farklı değerlendirmelere rastlanmakla birlikte, Mozart'ın *Sihirli Flüt* operasındaki "Gece Kraliçesi" rolünü onun için bestelemiş olması, genç kadının etkileyici bir tekniğe sahip olduğunun en iyi kanıtıdır.

1788 yılının Aralık ayında Handel'in *Acis and Galathea* adlı vokal yapıtı, Mozart'ın orkestralamasıyla seslendirilmişti (KV 566). Baron

van Swieten, kentteki soylularla bir araya gelerek, büyük kadrolu vokal yapıtları seslendirmek ve barok bestecilerin eserlerini geniş kitlelere tanıtmak amacıyla bir dernek kurmuştu (Gesellschaft der associirten Cavaliers). Bu derneğin konserlerinden biri için Mozart, Handel'in yapıtını ele alırken çalgılamayı, dönemin alışkanlıklarına göre yeniden gözden geçirmiş, blok flütlerin yerine yan flüt kullanmış, ayrıca klarnet partisi eklemişti. Sonraki yıllarda aynı amaçla Handel'in *Messiah* (KV 572) ve *Alexander's Feast* (KV 591) adlı yapıtlarını da düzenlemiştir. 1788 sonunda gerçekleşen ilk konserin maddi gelirinin tümüyle Mozart'a bırakılmış olması, o tarihlerde karısının hastalığı yüzünden sıkıntılı günler geçiren besteciye destek olmak için düşünülmüş bir davranıştı.

Berlin gezisi

1789 yılının bahar aylarında Mozart, Prens Carl Lichnowsky' den, Berlin'e yapacağı gezide kendine eşlik etmesi için bir davet aldı. Müziğe çok meraklı olan, Gottfried van Swieten'in evindeki toplantılara sürekli katılan Prens, aynı zamanda Mozart'ın uzun yıllardır yakından tanıdığı Kontes Thun'un damadıydı. Ayrıca Prens'in kardeşi Moritz von Lichnowsky, bir süre Mozart'ın piyano öğrencisi olmuştu; bir başka ortak nokta da besteci ve Prens'in aynı mason locasına bağlı olmalarıydı. Karısının hastalığı nedeniyle oldukça sıkıntılı aylar geçirmiş olan Mozart, böylesi bir yolculukla biraz olsun Viyana'dan uzaklaşabilmeyi umuyordu. Bestecinin her dönemde aklını kurcalayan, farklı bir kentte yeni bir iş bulma umudu, bu geziyle birlikte tekrar gündeme gelmişti. Prusya tahtında, müziğe çok meraklı II. Friedrich Wilhelm'in oturuyor olması, Mozart'ın bu konuda bazı hayaller kurmasına neden olmuştu. Sarayının kapılarını müzisyenlere açan yeni kral, ayrıca iyi bir viyolonselciydi. Prens Lichnowsky'nin Prusya'da büyük topraklara sahip olması, sarayla yakın ilişki içinde bulunması, Mozart'ın kurduğu hayallerin gerçekleşmesine yardım edebilirdi. Bestecinin tek üzüntüsü, bu geziye yalnız başına çıkmasıydı.

Evlendiklerinden beri ilk kez Constanze olmadan seyahate çıkacaktı. Ancak genç kadının henüz tam olarak düzelmeyen sağlığı, onun Viyana'da kalmasını gerektiriyordu.

8 Nisan 1789'da yola çıktılar. Berlin'e dek sürecek uzun yolculuk boyunca pek çok kentte konaklayacaklardı; ilk durakları Prag oldu. Önlerinde tüketmeleri gereken yüzlerce kilometre bulunduğu için Mozart'ın çok sevdiği bu kentte fazla kalmadılar; yine de besteci, eski dostlarını ziyaret edecek zaman bulabildi. Operalarını başarıyla temsil eden topluluğun yöneticisi Bondoni ölmüş, onun yerine Domenico Guardasoni geçmişti. Mozart karısına yazdığı 10 Nisan tarihli mektupta şu satırlara yer vermişti: "Bugün öğleyin sağ salim buraya vardık. (...) Ziyaretine gittiğim Guardasoni, gelecek sonbaharda bestelememi istediği opera için 200 *duka* ödemeyi, ayrıca yolculuk masrafları için 50 *duka* vermeyi önerdi. Sekiz gün önce Berlin'den buraya dönmüş olan Ramm[421], kralın ona sık sık benim gerçekten oraya gidip gitmeyeceğimi sorduğunu söyledi."[422]

Mozart'ın Viyana'dan uzakta olduğu sürede Constanze, ara sıra Michael Puchberg'in evinde kalıyordu; bu nedenle besteci, karısına yazdığı mektupların hemen hepsinde bu örnekte olduğu gibi, kendisine yeni iş olanakları yaratacak gelişmelerden bahsetmeye özellikle dikkat ediyordu. Bu bir anlamda, maddi olanaklarının kısa sürede düzeleceğini dostuna haber vermek için, belki de farkında olmadan başvurulan bir yöntemdi. Mektupta sözü edilen operanın bir daha gündeme gelmemiş olması, bunun kanıtı gibidir. Zaten opera topluluğu, Prag'dan ayrılarak Varşova'ya gitme hazırlığı içindeydi.

Mozart ve Prens Lichnowsky'nin Prag'dan sonraki durakları Dresden'di. Bir süredir burada yaşayan soprano Josefina Dušková, kuşkusuz besteciyi gördüğüne çok sevinmişti. Yaklaşık bir hafta kaldıkları kentte, Mozart kendine gösterilen ilgiden çok hoşnuttu. Tek üzüntüsü, karısından uzak oluşuydu. Özlemini ve içindeki tutkuyu, coşku dolu satırlarla Viyana'ya iletmekten geri kalmıyordu. Constanze'nin yanından ayırmadığı portresi, en yakın dostu olmuştu: "Senin sevgili portrenle neler yaptığımı anlatacak olsam herhalde epey

gülerdin. Örneğin, onu kılıfından çıkarınca şöyle diyorum: Merhaba zımbacı! Merhaba, merhaba, afacan – silahım benim – sivri Ignas'ım – ufaklığım, yut onu bastır! Sonra senin portreni yeniden yerine koyarken yavaş yavaş itiyorum içeri ve durmadan, '*Stu*, *Stu*, *Stu*'[423] diyorum. Bu çok şey ifade eden sözleri vurgulayarak çıkarıyorum ağzımdan; sonunda da, "iyi geceler," diyorum, 'farecik iyi uykular.' Galiba çok aptalca şeyler yazdım, en azından başkaları için; ama bizim gibi birbirini böylesine içten seven insanlar için hiç de aptalca şeyler değil bunlar; bugün senden ayrılalı altı gün oluyor ama Tanrı bilir ya bana bir yıl geçmiş gibi geliyor."[424]

Dresden'de kaldıkları süre zarfında Mozart, başta Saksonya Elektörü I. Friedrich August'un sarayı olmak üzere, farklı mekânlarda konserler verdi. Ayrıca aynı tarihlerde kentte bulunan Erfurtlu orgcu Johann Wilhelm Hässler ile saray kilisesinin ünlü yapımcı Silbermann'ın elinden çıkan orgunda karşılıklı olarak hünerlerini sergilediler. Mozart yaşamı boyunca bu tip müzikal düellolarla sıkça karşılaşmıştı. Müzik tarihinin her döneminde, teknik becerileri sınırların ötesine ulaşan sanatçıların birbiriyle yarışması, dinleyenlerin çok ilgisini çekmişti. Bu kez de aynı şeyler yinelenmiş, etrafta bulunanlar Mozart ve Hässler'in org çalmalarını sergilemesini istemişti. Mozart, yaşadıklarını 16 Nisan 1789 tarihli mektubunda karısına şöyle aktarıyordu:

Yemekten sonra org çalınmasına karar verildi. Saat dörtte kiliseye gittik. Burada Hässler adında Erfurtlu bir orgcu var. O da bizimleydi. Bach'ın öğrencisinin öğrencisi. Org çalmasının yanı sıra piyano çalışına da güveniyor. Buradakiler, Viyana'dan geldiğim için onların zevkine uygun org çalamayacağımı zannediyordu. Orgun başına oturdum ve çaldım. Hässler'i çok iyi tanıyan Prens Lichnowsky, uzun uğraşlardan sonra onu org çalmaya ikna edebildi. Hässler'in mahareti, pedalları ustaca kullanabilmesinden geliyor. Ancak bu çok büyük bir sanat sayılmaz. Yaşlı Sebastian Bach'tan yalnızca armoni ve modülasyonu –ezberlercesine– öğrenmiş, bir füg kusursuz olarak çalabilecek durumda değil. Düzgün bir çalışı yok. Kesinlikle

bir Albrechtsberger[425] değil. Daha sonra yeniden Rus elçisinin yanına gitmeye ve Hässler'in benim piyano çalışımı duymasına karar verildi. O da çaldı. Piyanoda Auernhammer bence ondan çok daha iyi. Hässler'in süngüsünün nasıl düştüğünü görmeni isterdim.[426]

Mozart aynı mektubun devamında ise karısına olan özlemini ve ondan haber alamamanın kendisini nasıl kederlendirdiğini anlatıyordu:

Operadan sonra hep birlikte eve döndük. Ve sevgilim, senden çok uzun ve özlem dolu bir mektup bulduğum için tüm günün en mutlu ânını yaşıyordum. Dušková ve Naumann'lar[427] da her zaman olduğu gibi benimle birlikteydi. Hemen sevinçle odama gidip mektubunu yırtarcasına açmadan defalarca öptüm. Uzun süre içeride kalmama karşın onu yeterince okuyup yeterince öpemedim. Tekrar yanlarına döndüğümde Naumann'lar mektubum olup olmadığını sordular. Olumlu cevabım üzerine hepsi beni yürekten kutladı; çünkü her gün senden haber alamadığım için onlara yakınıyordum. (...) Sevgili karıcığım senden bazı ricalarım var:

1. Senden kesinlikle hüzünlü olmamanı rica ediyorum,

2. Sağlığına dikkat et ve bahar havasına güvenme,

3. Evden dışarı tek başına çıkma, aslında olabildiğince az yürü,

4. Sana olan aşkımdan emin ol, sevgili portreni karşıma koymadan sana tek bir mektup bile yazmadım,

6.[428] Ve sonuncu ricam, mektuplarının daha fazla bilgi içermesi. Benim ayrıldığım gün enişten Hofer'in gelip gelmediği, söz verdiği gibi sık uğrayıp uğramadığı, Lange'lerin ziyarete gelip gelmedikleri, portrem üzerine çalışmasının nasıl gittiği[429], günlerinin nasıl geçtiği beni çok ilgilendiriyor.

5. Sadece senin ve benim şerefimi dikkate almanı değil aynı zamanda gerçekleri göz önünde bulundurmanı da isterdim. Bu ikazım için lütfen bana kızma, aslında bu yüzden beni daha çok sevmen gerekir.

Hoşça kal sevgilim, her gece ve her sabah saatlerce senin portrenle konuştuğumu unutma. Ayın 18'inde buradan ayrılıyoruz.

Oh *stu, stu!* Seni 1 095 060 437 082 kez öper ve kucaklarım. Bu sayıyla konuşma alıştırması yapabilirsin. Her zaman sadık kocan ve arkadaşın.

W.A. Mozart[430]

Dresden'den sonraki durakları Leipzig'di. Mozart burada Thomas Kilisesi'nin ünlü orgunu çaldı ve son yıllarda Viyana'da Baron van Swieten aracılığıyla yapıtlarını yakından tanımaya başladığı Bach'ın yeni bir eseriyle karşılaştı. O tarihlerde Thomas Kilisesi'nin kantoru olan Johann Friedrich Doles, Bach'ın öğrencisiydi. Genç bestecinin org çalmasını duyunca bir an için efsanevi hocasının geri döndüğünü zannetmişti. Mozart, kilisede duyduğu Bach'ın bir motetinden çok etkilenmiş, eserin partisyonunu istemişti. Kendisine yapıtın sadece koro partilerinin bulunduğu, partisyon olarak basılmadığı söylenmiş, bunun üzerine Mozart etrafına yaydığı partileri uzun süre ilgiyle incelemiş, hayranlığını dile getirmişti.

Viyana'dan ayrılmalarının üzerinden iki haftadan fazla bir süre geçtikten sonra, 25 Nisan'da Potsdam'a vardılar. Berlin yakınlarındaki bu küçük kent, II. Friedrich'ten beri Prusya krallarının yazlık ikametgâhı olarak kullanılıyordu. Mozart'ın burada yaptıkları konusunda kesin bir bilgi olmamakla birlikte, büyük olasılıkla Kral tarafından kabul edilmiş ve huzurunda çalmıştı. Sarayda görevli müzisyenlerden Jean-Pierre Duport, besteciyi Paris yıllarından tanıyordu. Onun yardımı, Mozart'ın sarayda bir iş bulmasını kolaylaştırabilirdi. Bu gezi sırasında bestelenen KV 573, *Piyano İçin Çeşitlemeler*, Duport'un bir teması üzerine oluşturulmuştu.

Potsdam'dan sonra Mozart yeniden Leipzig'e dönerek 12 Mayıs'ta bir konser verdi. Dinleyiciler, bestecinin piyano çalışından başka Josefina Dušková'yı dinleme şansına sahip olmuşlardı. Ancak salonda masrafları karşılamaya yetecek sayıda izleyici olmaması Mozart'ı üzmüştü. Üstelik Prens Lichnowsky doğrudan Berlin'e gittiği için yolculuk masraflarını kendi karşılamak zorundaydı. Böyle olunca maddi konulara daha çok dikkat etmesi gerekiyordu. 19 Mayıs'ta Berlin'e ulaşabilmişti. Pek çok kaynakta, kente geldiği gün ayağının tozuyla operaya gittiği ve *Saraydan Kız Kaçırma*'yı izlediği belirtilir.

Hatta temsil sırasında sürekli yanlış çalınan bir notaya dayanamayarak müdahale ettiği, oyuncuların bir anda bestecinin varlığından haberdar oldukları, Nissen'in yaşamöyküsünde oldukça ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır.[431]

Berlin'de kaldığı süre boyunca sarayda çalan Mozart, kentte kalmasını sağlayacak sürekli bir iş teklifi almamıştı. Müziğe son derece meraklı olan Kral'ın, genç besteciye neden yeterince ilgi göstermediği üzerinde farklı yorumlar yapılmaktadır. Bazı araştırmacılar Kral'ın, sarayda görevli müzik yöneticisi Johann Friedrich Reichardt'ı gücendirmemek için Mozart'a karşı yeterince içten davranmadığını düşünmektedir. Berlin'in en tanınmış müzisyeni konumundaki Reichardt, bir süre önce Viyana'ya gelmiş, kentteki müzik çevrelerinden beklediği ilgiyi görmemişti. Şimdi ev sahibi konumunda olduğu için, kendine gösterilen ilgisizliğin acısını çıkarıyor olabilirdi.

28 Mayıs'ta Berlin'den ayrılan Mozart, Kral'dan altı yaylı çalgılar dörtlüsü ve kızı Prenses Friederike Charlotte için altı piyano sonatı siparişi almıştı. Nissen'in yaşamöyküsünde yer alan, Mozart'ın Berlin Sarayı'nda çalışmak için Prusya Kralı'ndan davet aldığı ancak İmparator II. Joseph'e olan bağlılığı yüzünden bunu kabul etmediği savı, tarihî gerçekler göz önüne alındığından oldukça inandırıcılıktan uzak kalıyor. Nissen'e göre II. Joseph, bu olay üzerine Mozart'a yıllık 800 *gulden* maaş bağlamaya karar vermişti.[432] Bestecinin söz konusu gelire, Berlin gezisinden yaklaşık bir buçuk yıl önce hak kazandığı düşünüldüğünde, Nissen'e inanmak daha da güçleşiyor.

4 Haziran 1789'da, yaklaşık iki aylık bir gezinin ardından Mozart yeniden Viyana'daydı. Yolculuğu sırasında elde ettiği maddi kazanç bir süreliğine rahat nefes almasını sağlayabilirdi ancak karısının tam olarak düzelmeyen sağlığı, aile bütçesine yük olmayı sürdüreceğe benziyordu. Mozart her şeye karşın yaza umutlu başlamak, Berlin'den aldığı siparişleri biran önce tamamlamak için çalışmaya koyuldu. Kısa süre içinde KV 575, *Re Majör Dörtlü* ve KV 576, *Re Majör Piyano Sonatı* tamamlanmıştı. Ancak Prusya Kralı'nın siparişlerini göndermesi için altı dörtlü ve altı sonat olması gerekiyordu. Mozart araya giren başka

siparişler nedeniyle, kendinden istenilen yapıtları yaşamının sonuna dek bir türlü tamamlayamadı. 1790 yazında iki kuartet daha yazmasına karşın (KV 589, 590), başka piyano sonatı bestelemedi. Günümüzde bu dörtlüler "Prusya" adıyla da anılmaktadır.

1789 Temmuzu'nda Bastille'e yürüyen kalabalık, tüm Avrupa'nın tarihini derinden etkilemeye hazırlanırken Mozart bir kez daha Constanze'nin hastalığıyla uğraşıyordu. Genç kadının ayağındaki yara ciddiyetini koruyor, doktorlar kaplıca tedavisinin faydalı olabileceğini düşünüyordu. Viyana yakınlarındaki Baden kenti bu konuda oldukça ünlüydü. Ancak bu, aile bütçesine yeni bir yük anlamına geliyordu ve Mozart bir kez daha dostu Michael Puchberg'in yardımına gereksinim duyuyordu. 12 Temmuz 1789 tarihinde kaleme alınan mektup, bestecinin bu amaçla yazdığı satırların içinde kendini en çaresiz hissettiği örnektir:

Sevgili Dostum, Çok Saygıdeğer Biraderim,

Tanrım! O kadar kötü durumdayım ki, en büyük düşmanımın bile başına böylesi gelsin istemem ve hiç kabahatim olmamasına rağmen talihsizliğinden dolayı zavallı hasta karım ve çocuğumla birlikte öylesine bitik bir haldeyim ki, siz sevgili dostum ve kardeşim, görseniz halime inanmazsınız... Aslında son görüşmemizde de size yüreğimi açmak ve içimi dökmek istemiştim... Ama bende yürek yok!.. Hatta şimdi bile yok... Ancak yazarak anlatabilirim bunları, onda bile ellerim titriyor... Aslına bakarsanız yazmaya bile cesaret edemezdim... Ama biliyorum ki beni tanıyorsunuz ve koşullarımın farkındasınız; ayrıca içine düştüğüm bu talihsiz ve son derece üzücü durum konusunda kabahatsiz olduğumu da biliyorsunuz. Tanrım! Teşekkürlerimi sunmak yerine yine yeni ricalarla çıkıyorum karşınıza... Durumumu düzeltmek yerine yeni isteklerle ... Eğer benim nasıl bir yüreğim olduğunu biliyorsanız, o zaman acımı da hissediyor olmalısınız; bu talihsiz hastalığın tüm kazançlarıma ket vurduğunu size tekrar belirtmeme bile gerek yok elbette. Sadece şunu söylemeliyim ki, benim bu acınacak halimi bir kenara bırakırsak, kendimi abonman konserlere vermeye karar verdim; masraflarım o kadar çok ki, hiç değilse bu sayede bunlarla başa çıkabilmeyi umuyorum;

zira bu konserleri sizin dostça bekleyişinizden de kesinlikle emindim, ama bu da olmadı... Ne yazık ki benim hayatım –ama sadece Viyana'da– o kadar ters gidiyor ki, istesem bile hiç para kazanamıyorum; on dört gün boyunca abonman için bir liste dolaştırdım; ama sonuçta listede tek bir isim var: Swieten! Şu anda görünen o ki, benim sevgili karıcığım gün geçtikçe iyiye gidiyor; dolayısıyla eğer bu darbe, bu şiddetli darbe beni devirmezse çalışmaya devam edebileceğim... En azından durumun iyiye doğru gitmesi bizi teselli ediyor... Karım dün akşam beni yine telaşlandırıp çaresiz bırakmış olsa da –çok acı çekiyordu çünkü– bu gece iyi uyudu, bütün sabah boyunca da iyiydi, ben de çok umutlandım; içimde yeniden çalışma isteği duymaya başladım... Ama sonra tekrar mutsuz hissettim kendimi... Ama yalnızca bir an için... Sevgili dostum, sevgili kardeşim... Şu anda içinde bulunduğum durumu biliyorsunuz, ama gelecekten beklentilerimi de biliyorsunuz; önemli olan da daha önce konuştuğumuz bu beklentiler zaten; öyle ya da böyle, sonuçta siz beni anlıyorsunuz...

Bu arada Prenses Friederika için altı kolay piyano sonatı, Kral için de altı kuartet yazıyorum[433] ve bunların hepsini masraflarını üstlenerek Koželuh'ta[434] bastıracağım. Bunun yanı sıra farklı kişilere ithaf ettiğim iki yapıttan da birkaç kuruş geliyor; birkaç ay içinde hayatım, en küçük ayrıntısına kadar düzenli bir hale gelmiş olacak, dolayısıyla benimle ilgili olarak hiçbir riske girmemiş oluyorsunuz; bu durumda biricik dostum, bana 500 *gulden* daha borç verip vermemek artık size kalıyor... Sizden durumum netleşinceye kadar borcumu her ay 10 *gulden* olarak geri ödememi kabul etmenizi rica ediyorum; ardından –en geç birkaç ay içinde– arada bir yapacağım ödemelerle borcumun tamamını kapatacak; ama tüm yaşamım boyunca da size borçlu kalacağım. Hatta dostluğunuza ve sevginize asla yeteri kadar müteşekkir olamayacağımdan, sonsuza dek borçlu kalmaya da devam edeceğim... Çok şükür, söyledim artık; şimdi her şeyi biliyorsunuz; lütfen size olan güvenimi de yanlış anlamayın ve unutmayın ki, sizin desteğiniz olmasa bu dostunuzun, kardeşinizin onuru, sükûneti ve belki de tüm yaşamı mahvolurdu.

Sonsuza dek size sadık kalacak hizmetkârınız, gerçek dost ve kardeşiniz,

W.A. Mozart
14 Temmuz 1789, evden

Tanrım! Neredeyse bu mektubu göndermemeye karar verecektim... Ama mecburum buna! Eğer başıma bu hastalık gelmeseydi, biricik dostuma böyle bir yüzsüzlük yapmak zorunda kalmazdım... Umarım yine de beni affedersiniz, çünkü biliyorum ki benim durumumun iyi yanlarının da kötü yanlarının da farkındasınız. Kötü olan yalnızca bir an için dünyada var olabilir; ama o anlık kötülük ortadan kalktığında, şurası kesin ki, iyi olan uzun süre varlığını sürdürecektir. Tanrı aşkına beni affedin, lütfen affedin beni... ve... *Adieu!*"[435]

Michael Puchberg, önceki isteklerde olduğu gibi, Mozart'ın talep ettiğinin oldukça altında bir yardımda bulunmuş, besteciye 150 *gulden* göndermiş, bu ödeme Constanze'nin kaplıcaya gitmesine olanak sağlamıştı.

Mozart'ın mektubunda kullandığı dil, içinde bulunduğu durumun ne denli çaresiz olduğunun en iyi kanıtıdır. Pek çok müzik tarihçisi, bu belgedeki üslubu ve seçilen kelimeleri, bestecinin müzikal alışkanlıklarına bağlamaktadır. Mozart'ın çok sık yaptığı ve İtalyan operalarında âdet olduğu üzere, özellikle derin bir acıyı yansıtması düşünülen aryalar, dinleyiciyi daha ilk notasından bu atmosferin içine çekebilmek için, kuvvetli bir yakarışla başlardı. Genellikle, "*Oh, Dio!*"[436] şeklinde duyulan bu feryat, Mozart'ın mektubunda, "*Gott!*"[437] sözüyle dile getirilmiştir. Besteci içinde bulunduğu durumu arkadaşına anlatabilmek için, büyük olasılıkla farkında olmadan, bestelediği aryalardakine benzer bir yönteme başvurmuştu.

Cosi fan tutte

Yaz ortalarında opera idaresinden gelen bir haber, bestecinin çalışma arzusunu ateşledi. Ağustos sonlarında *Figaro'nun Düğünü* yeniden sahnelenmeye başlayacaktı ve yapıtı seslendirecek solistler için bazı yeni aryalar bestelemesi isteniyordu. Önceki temsilde "Susanna" rolüyle Viyanalıları kendine hayran bırakan Nancy Storace,

Londra'ya dönmüştü ancak bir süredir Saray tiyatrosunda sahneye çıkmaya başlayan Ferraralı bir soprano müzikseverlerin yeni gözdesi konumundaydı. Adı Adriana Ferraresi del Bene olan sanatçı, doğduğu kenti anımsatmak için müzikseverler arasında "La Ferrarese" olarak ünlenmişti. Venedik'teki müzik eğitiminin ardından önce İtalya sahnelerinde başarı kazanmış,1788'de Viyana'ya gelmişti. O tarihlerde yeni bir yapılanma içinde olan Saray Tiyatrosu'nda, Caterina Cavelieri ile müthiş bir rekabet içine girmişti. Bir süre sonra Lorenzo Da Ponte'nin ilgisini çekmeyi başaran "La Ferrarese", sarayda çok sözü geçen metin yazarının sevgilisi olarak pek çok zorluğun üstesinden gelmeyi bilmişti. Cavelieri'nin dönemin bir başka önemli ismi Antonio Salieri tarafından korunuyor olması, iki kadın arasındaki mücadelenin gerçek boyutlarının çok daha farklı olduğunu açıkça ortaya koyuyordu. Ancak her ikisi de son derece yetenekli sanatçılardı. *Saraydan Kız Kaçırma* operasındaki "Konstanze" rolü için bestelenen aryalar, Cavalieri'nin ne denli etkileyici bir teknik beceriye sahip olduğunun en iyi kanıtı olarak karşımıza çıkarken, sonraki satırlarda besteleniş öyküsüne değinilecek *Cosi fan tutte*'deki (*Bütün Kadınlar Böyle Yapar*) "Fiordiligi" rolü için yazılan örnekler, "La Ferrarese"nin becerisinin de ondan aşağı kalmadığının en iyi kanıtıdır.

Mozart, *Figaro*'nun yeni sahnelemesinde "Susanna" rolünü seslendirecek olan "La Ferrarese" için iki yeni arya bestelemişti. Günümüzdeki sahnelemelerde yer almayan bu parçalar daha çok konser aryası olarak seslendirilmektedir. "*Un moto di gioia*,"[438] (KV 579) sözleriyle başlayan arya ikinci perde, "*Al desio di chi t'adora*,"[439] (KV 577) sözleriyle başlayan parça ise son perde için düşünülmüştü. Mozart operası üzerinde bu değişiklikleri yaparken Baden'da bulunan karısına duyduğu özlemi dile getirmekten ve her fırsatta onun yanına gitmekten geri kalmıyordu. Kesin tarihi bilinmemekle birlikte 1789 Ağustos ayı ortalarında kaleme alınan mektubunda karısına şöyle sesleniyordu: "Sevgili Karıcığım, (...) Yarın sabah saat beşte erkenden yola çıkıyorum. Aslında eğer ucunda seni yeniden görmek ve kucaklamak olmasa buradan hiç ayrılmamam gerekirdi. Çünkü

Figaro'yu tekrar sahneye koyuyorlar ve benim bazı değişiklikler yapıp çalışmalara katılmam gerek. Ayın 19'unda yeniden burada olmam gerekiyor ve o tarihe kadar sensiz yaşamayı düşünemiyorum bile. Sevgili karıcığım, üzüntülü olman için hiçbir neden yok. Seni çok seven ve senin için elinden gelen her şeyi yapmak isteyen bir kocan var. Ayağın için biraz sabretmen gerek, eminim çok kısa zamanda düzelecek."[440] Buraya kadar karısına tutkuyla bağlı bir erkeğin elinden çıkan mektubun havası, sonraki bölümde daha farklı bir hal alıyordu: "Sen eğlenince seviniyorum –elbette– ama zaman zaman kendinden aşağı olan kimselerle bu kadar düşüp kalkmamanı isterdim. *N.N.*[441] ile çok teklifsiz olduğunu düşünüyorum... Hatta o daha Baden'dayken bile fazla samimiydiniz. Şunu unutma ki, *N.N.* senden daha iyi tanıdığı kadınlara bile sana olduğu kadar kaba davranmamıştır; aslında terbiyeli biri olan, kadınlara karşı özellikle saygılı davranan *N.N.* bile şeytana uymuş, mektuplarında en iğrenç, en bayağı kabalıklara yer vermiştir; bir kadın daima saygınlığını korumalıdır, yoksa insanların diline düşer. Sevgilim! Bu kadar açık konuştuğum için beni bağışla; ama kendi huzurum ve ikimizin sonsuz mutluluğu için buna zorunluyum. Senin fazlasıyla yumuşak biri olduğunu bana bir kez kendin söylemiştin, bunu hatırla. Böyle bir yumuşak başlılığın sonuçlarını bilirsin; ayrıca bana verdiğin sözü de unutma! Ah Tanrım, bir dene sevgilim! Eğlenmeni, keyifli olmanı ve bana iyi davranmanı istiyorum. Gereksiz kıskançlıklarla ne kendine ne de bana eziyet et; aşkıma güven, bunu sana kanıtladım! Ne kadar eğleneceğimizi göreceksin; şuna inan ki, yalnızca bir kadının akıllıca davranışı erkeği kendine bağlar. Hoşça kal."[442]

Pek çok müzik tarihçisinin, Constanze'nin Mozart'a göre bir eş olmadığı fikrini kuvvetlendirmek için dayanak noktası yapabileceği bir üsluba sahip olan bu mektup, aslında iki eş arasında zaman zaman gündeme gelebilecek doğal kıskançlıkların sonucunda da kaleme alınmış olabilir. Ayrıca satır arasında, karısının kendini gereksiz yere kıskanmamasını istemesi, Mozart'ın gerçekte, çok da masum olmadığının bir kanıtı sayılabilir. Aslında aralarında geçmiş olabilecek

tüm anlaşmazlıklara rağmen Mozart ve Constanze, birbirlerine içten bir sevgiyle bağlıydılar. Bestecinin kaleminden çıkan onlarca mektup bunun en iyi kanıtıdır.

Mozart, kadın erkek ilişkisi konusundaki düşüncelerini yansıttığı yukarıdaki mektubunu kaleme aldığı günlerde ya da hemen sonrasında, yeni bir opera siparişi aldı. Büyük olasılıkla *Figaro*'nun başarılı temsili, bestecinin adının gündeme gelmesini sağlamıştı. Son iki operasında olduğu gibi, metin yazarı Lorenzo Da Ponte'yle çalışacaktı. Resmî olarak hiçbir belgede, yapıtın İmparator tarafından sipariş edildiğine dair kayıt bulunmamakla birlikte, aralarında Nissen'in de bulunduğu bazı biyografi yazarları, siparişin Mozart'ın geri çeviremeyeceği bir merci tarafından kendine iletildiğini belirtmektedir. Bu ifadenin nedeni, özellikle XIX. yüzyılda operanın büyük bir karalama kampanyasıyla karşı karşıya kalması ve ahlaki yönden böylesine çağdışı kabul edilen bir yapıtı, Mozart'ın ancak istemeden bestelemiş olmasını ispat etme gayretidir.

Cosi fan tutte, adından da anlaşılacağı gibi, kadınların sadakatinin fazla güvenilir olmadığını konu eden bir yapıttır. Lorenzo Da Ponte'nin geçmişi ve kadınlarla olan ilişkileri bu ifadeyi doğrular yönde olsa da, aslında onun yapmak istediği, bir komedinin sınırları içinde kadın erkek ilişkisini mercek altına almak, çiftlerin sadakat konusunu sorgulamaktır. Ancak yapıtın en büyük şanssızlığı, kapıyı çalmakta olan XIX. yüzyılın böylesi konularda şakaya gelir yanının olmamasıdır. Kadınların erdeminin olabildiğince yüceltildiği, kocası uğruna her türlü zorluğa göğüs geren eşlerin başkahramanı olduğu (Beethoven'ın *Fidelio*'su) operaların bestelendiği bir dönemde, sahnede erkeklerin hep bir ağızdan, *Cosi fan tutte*, diye yakınması hoş karşılanamazdı. Bu yüzden XX. yüzyılın ortalarına dek yapıt oldukça ender sahnelendi ve çoğu kez üzerinde önemli değişiklikler yapılarak metindeki "kusur"ların giderilmesine çalışıldı.

Aslında operanın konusu, kadınların sadakatini sınamak isteyen erkeklerin ne denli komik durumlara düşebileceğini göstermesi açısından da oldukça ilginçtir. Ferrando ve Guglielmo adlı iki subay,

dostları yaşlı filozof Don Alfonso'yla sohbet ederken konu, kadınların sadakatine gelir. Delikanlılar, nişanlılarının kendilerine bağlı olduğundan son derece emindir. Ancak Don Alfonso, kadınların sadakatinin tıpkı Anka kuşuna benzediğini, herkesin ondan söz ettiğini ama kimsenin göremediğini söyleyerek bu konuda bahse girmeyi önerir. Delikanlılar da kendilerinden son derece emin kabul ederler. Bildikleri bir konuyu, mutlaka başkasına da iddia aracılığıyla inandırmaya çalışarak son derece erkekçe bir hataya düşerler. O andan sonra ipler, Don Alfonso'nun eline geçer. Birliklerine katılmak üzere nişanlılarıyla vedalaşan iki subay, bir süre sonra kıyafet değiştirerek yabancı gibi geri döner ve Don Alfonso'nun eski dostları olarak genç kızlara tanıştırılırlar. İki kız kardeş Fiordiligi ve Dorabella'nın oda hizmetçisi Despina da, Don Alfonso'ya yardım etmektedir. Uzun uğraşlardan sonra, pek çok hileye başvurarak delikanlılar, kızları baştan çıkarmayı başarır. Ancak yeni eşleşme, öncekinin tam tersine gerçekleşmiş, delikanlılar, birbirinin nişanlısını baştan çıkarmıştır. Oyunun sonunda, olay aydınlandığında başlarına gelenleri, kadınların doğasına bağlayıp eski yaşamlarına dönmeye hazırlanan çiftlerin bunu ne derece başarabileceği, akıllara takılan en önemli soru işaretidir.

Konusu ve onun yanlış yorumlanmaları bir yana bırakıldığında *Cosi fan tutte*, Mozart ve Da Ponte'nin kurgusal yönden en başarılı yapıtıdır. Kesin olarak saptanamamakla birlikte, pek çok kaynakta, imparatorluk ordusunda görevli iki subayın başından geçen benzer bir öykünün II. Joseph tarafından Da Ponte'ye aktarıldığı, librettonun buradan yola çıkarak şekillendiği belirtilmektedir. Edebiyat tarihinde, çiftlerin sadakatinin sorgulandığı örneklere önceki dönemlerde de rastlanmaktaydı; Da Ponte büyük olasılıkla bunları yakından incelemişti. Özellikle Giovanni Boccacio'nun *Decameron* adlı yapıtındaki benzer öykü, Mozart'ın metin yazarının çok iyi bildiği bir konu olmalıydı.

Mozart, her zaman olduğu gibi, metni büyük bir ustalıkla müziğe aktarmıştır. Çiftler arasındaki aşk sahneleri kimi kez öylesine içten ve inandırıcıdır ki, seyirciler için sahnede yaşananların bir aldatmaca

olduğuna inanmak güçleşir. Karakter sayısının altıyla sınırlanması, hepsinin aynı önemde işlenmesi yapıtı görsel olarak kusursuz kılar. Mozart bu kez de, operayı seslendirecek kişilerin ses renklerini ve teknik becerilerini göz önünde bulundurmuş, şarkıcıların tüm hünerlerini göstermesine olanak sağlamıştır. Özellikle Fiordiligi rolünü seslendiren Adriana Ferraresi ile Dorabella'yı oynayan –ve genç kadının gerçek yaşamda da kardeşi olan– Louisa Villeneuve için birbirinden güzel aryalar bestelemiştir.

Operanın besteleniş süreci hakkında kesin bilgiler bulunmamaktadır. Mozart'ın Aralık ayı sonlarında yazdığı bir mektup, yapıtın o tarihlerde tamamlanma aşamasında olduğunun kanıtıdır. Parasal sıkıntılarına bir türlü çözüm bulamayan besteci, her zaman olduğu yine Michael Puchberg'in kapısını çalmıştı: "Mektubun içeriği sizi ürkütmesin. Siz benim en iyi arkadaşım olarak sıkıntılarımı paylaşıp kalbimi tümüyle açtığım kişisiniz. Gelecek ay, opera idaresinden yeni eserim için 200 *duka* alacağım. Ama o zaman dek bana 400 *gulden* verirseniz beni çok büyük bir sıkıntıdan kurtarmış olursunuz. Paramı alınca size olan borcumu hemen ödeyeceğimden emin olabilirsiniz (...) Perşembe günü sizi (ama yalnızca sizi) saat onda evimde küçük bir opera provasına bekliyorum. Siz ve bir de Haydn olacak. Sizlere ayrıca Salieri'nin çevirdiği dolapları da, –gerçi hepsi çoktandır su yüzüne çıktı ama– anlatmak istiyorum."[443]

Mozart-Salieri çekişmesi

Mozart, Puchberg ve Haydn'ı 1789'un son günü evinde ağırlayarak *Cosi fan tutte*'den bölümleri onlara çalmış, böylece özellikle Puchberg'e ne denli önem verdiğini bir kez daha göstermek istemişti. Mektupta, opera için yapılacak ödemeden bahsedilmesi dikkat çekicidir. Puchberg, bu ziyaret öncesi Mozart'a 300 *gulden* göndererek maddi yönden desteğini sürdürmüştür. Aynı mektupta yer alan Salieri'yle ilgili sözler, sonraki yıllarda, iki besteci arasında var olduğu öne sürülen düşmanlık göz önüne alındığında farklı bir anlama

bürünmektedir. Aslında bu mektuptan yaklaşık bir hafta önce, Mozart'ın KV 581, *Klarnetli Beşli*'si, Antonio Salieri'nin yöneticisi olduğu Müzisyenler Derneği'nin düzenlediği bir konserde seslendirilmişti. XIX. yüzyılda, nereden kaynaklandığı bilinmeyen, Salieri'nin Mozart'ı zehirlemiş olduğu söylentisi, uzun süre müzik çevrelerince konuşulmuş, hatta Puşkin, *Mozart ve Salieri* adlı yapıtında bu olayı tarihî bir gerçek olarak kullanmıştır. Mozart'ın mektubunda bahsettiği ve büyük olasılıkla evindeki buluşmada dostlarına aktardığı olaylar, sonraki kuşakların inandıklarının yanında çok masum kalıyordu.

1750 yılında küçük bir İtalyan kentinden dünyaya gelen Antonio Salieri, on üç yaşındayken anne ve babasını kaybetmiş, ardından Venedik'e giderek müzik eğitimini sürdürmüştü. On altı yaşına geldiğinde Viyana Sarayı'nda görevli, devrin tanınmış bestecilerinden Florian Leopold Gassmann'la tanışmış, onunla birlikte imparatorluk başkentine yerleşmişti. Burada yeteneği ve girişkenliğiyle kısa sürede dikkatleri üzerine çekerek hızla yükselmeye başlamış, özellikle II. Joseph'in tek başına idareyi ele almasının ardından sarayda önemli görevlere gelmişti. Yaşadığı çağda herkes tarafından yeteneği takdir edilen bestecinin, kendisinden sonra kente gelen, kabul görmek için sürekli çaba içinde olan Mozart'ı kıskanması söz konusu olamazdı. İkisi arasında yaşananlar, büyük olasılıkla müzik çevrelerinde sıkça rastlanan günlük anlaşmazlıklar ve fikir ayrılıklarından kaynaklanıyordu.

Mozart'ın ölümünün ardından, onun ani hastalığına bir neden arayan çevrelerce bestecinin zehirlenmiş olabileceği konusu gündeme getirilmiş; ancak Salieri'nin adı bununla ilişkilendirilmemişti. XIX. yüzyılın başlarında, yeniden alevlenen söylentiler, bu kez adres olarak İtalyan besteciyi göstermeye başlamıştı. İşin ilginci, 1825'te yaşama veda eden Salieri, son yıllarını akıl hastanesinde geçirmiş, zaman zaman bu söylentilere kendi de inanır hale gelmişti. Viyana müzik çevrelerince çok sevilen, Schubert, Beethoven ve Liszt'in de aralarında bulunduğu pek çok besteciye ders veren, Müzik Dostları Derneği ile

konservatuvarın kuruluşunda önemli katkıları olan Salieri, yaşlılık günlerinde kendini ziyaret eden Ignaz Moscheles'e şunları söyleyecekti: "Mozart'ı benim öldürdüğüm söylentileri iftira, tümüyle iftira. Tüm dünyaya, ölmek üzere olan yaşlı Salieri'nin size söylediklerini aktarın."[444]

Salieri, yaşama veda ettiğinde yapıtları neredeyse unutulmaya yüz tutmuştu; bir zamanlar başta Paris ve Viyana olmak üzere Avrupa'nın önemli sahnelerinde başarıyla oynanan operalarını hatırlayan kimse yok gibiydi. Buna karşılık Mozart'ın müziği her geçen gün daha çok çalınıyor, kısacık yaşamında yarattığı yüzlerce eser birbiri ardına gün ışığına çıkıyordu. Böylesi bir ortamda ve XIX. yüzyılın romantizminin de etkisiyle, iki besteci arasındaki kıskançlığın boyutu farklı bir çizgiye oturtulmaya başladı. Puşkin'in *Mozart ve Salieri* yapıtı bunun en güzel örneğini oluşturmaktadır. Salieri, Mozart'ın yeteneğini kıskandığı için ona zehir içirmekte ve kendisine verilmeyen tanrısal esini yok etmeye uğraşmaktaydı.

XX. yüzyıla gelindiğinde gerek Salieri'nin adı, gerekse Puşkin'in yapıtı, geniş kitleler tarafından unutulmuştu. 1979 yılında, İngiliz oyun yazarı Peter Shaffer'in *Amadeus* adlı yapıtı, yeni kuşaklar için, eski dedikoduların gündeme gelmesini sağladı. Shaffer, oyununda, Salieri ve Mozart arasındaki kıskançlığı işliyor, yeteneksiz bestecinin, Tanrı'nın kendisinden esirgediği ölümsüzlüğü yakalamak için yöntem olarak, dâhi meslektaşına kötülük yapmayı seçmesini anlatıyordu. 1984 yılında yönetmen Miloš Forman'ın oyundan yola çıkarak çektiği filmin kazandığı büyük başarı, Mozart ve Salieri çekişmesini müzik çevreleri dışına taşıdı. *Amadeus* filmi, beyazperdede gördüğü her şeyi tarihî bir gerçek olarak algılamaya alışmış günümüz insanı için adeta bir dönüm noktası oldu. Film, tarihî gerçeklerin daha ayrıntılı araştırılmasına yeni bir ivme kazandırmakla birlikte, milyonlarca insanın zihninde oluşan önyargıların da, ne yazık ki kalıcı olmasına neden oldu.

XXI. yüzyılı yaşayan kişiler olarak, müzik tarihindeki olayları, elden geldiğince döneminin şartları içinde değerlendirmeye çalışmak gerek.

Bu açıdan bakıldığında Mozart ve Salieri arasında yaşanmış kıskançlık ve çekişmeleri, hemen her çağda sanatçılar arasında sıkça görülen gündelik olaylar şeklinde değerlendirmek en doğrusu. Mozart, büyük olasılıkla, Salieri'nin opera çevrelerinde ve İmparator nezdinde sözünün fazlaca dinleniyor olmasından şikâyetçiydi. Kendi yeteneğine her zaman çok güvenen, bunu açıkça dile getirmekten hiç çekinmeyen besteci, ayrıca İtalyan meslektaşları arasındaki dayanışmaya da tahammül edemiyor olabilirdi. Salieri açısından bakıldığında, Salzburg'dan gelip Viyana müzik çevrelerini kendine hayran bırakan bu genç rakip dikkatle izlenmeli, fazla ileriye gitmesi engellenmeliydi. Opera yöneticileriyle olan yakınlığını kullanarak, Mozart'ın yapıtları sahneleneceği zaman bazı konularda zorluk çıkarması son derece alışıldık bir davranıştı. Bu küçük çekişmelerden doğan çatışmanın cinayete dönüşmesi düşünülemezdi. Öyle olsa, günümüzde opera evlerinin hemen her gün benzer cinayetlere sahne olması gerekirdi.

KV 588, *Cosi fan tutte*'nin ilk orkestra provası, temsilden kısa bir süre önce, 21 Ocak 1790 tarihinde gerçekleşti. Mozart, Haydn ve Puchberg'i bu çalışmaya da davet etmiş, onlara ne denli önem verdiğini bir kez daha göstermek istemişti. Yapıtın ilk seslendirilmesi 26 Ocak gecesi Saray Tiyatrosu'nda yapıldı. Mozart ertesi gün 35 yaşına basacaktı. Önünde iki yıldan az bir yaşam kalmıştı.

364. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 393.

365. Beaumarchais, Figaro'nun Düğünü, çeviren Reşat Nuri Darago, s. 282, MEB Yayınları, Ankara 1942. (Çevirinin bazı bölümleri günümüz Türkçesine aktarılmıştır.)

366. Heinrich Eduard Jacob, Mozart / Der Genius der Musik, s. 396.

367. Günümüzde Veneto.

368. (Lat.) Kalbimin yarısı ve bir parçası.

369. Aydın Büke, İki Dahi Üç Opera, s. 22.

370. agy. s. 24.

371. O yıllarda Viyana'da yaşayan İspanyol besteci Vicent Martin i Soler'in adı, Da Ponte'nin anılarında İtalyancalaştırılarak, "Martini" şeklinde yer alıyor.

372. Da Ponte büyük olasılıkla, Baron von Wetzlar'ın 1810'da öldüğünden habersizdi.

373. Aydın Büke, İki Dahi Üç Opera, s. 28.

374. 7 Mayıs 1783 tarihli mektubun içeriği için, bkz. s. 212, 213.

375. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 443, 444.

376. Michael O'Kelly'nin anıları 1826 yılında Reminiscences adıyla yayımlanmıştır.

377. Salieri o tarihte henüz "saray bestecisi" değil, operanın şefiydi.

378. Dorothea Leonhart, Mozart / Liebe und Geld, s. 187, 188.

379. (İt.) Cherubino, zafere, askerî şerefe!

380. Aydın Büke, İki Dahi Üç Opera, s. 64.

381. Lorenzo Da Ponte, Mein abenteuerliches Leben, Die Erinnerungen des Mozarts-Librettisten, Almanca çeviri: Eduard Burckhardt, s. 122-124, Diogenes Verlag, 1991.

382. Volkmar Braunbehrens, Mozart in Wien, s. 301.

383. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 286, 287.

384. Asıl adı Ann Selina Storace olan sanatçı, meslek yaşamında ismini İtalyanların söylediği "Anna" şekliyle kullanmış, Viyana'da genellikle Nancy Storace olarak tanınmıştı.

385. Rauzzini, Mozart'ın ilk seslendirilmesi 26 Aralık 1772 günü Milano'da gerçekleştirilen Lucio Silla operasında "Cecilio" rolünü canlandırmıştı.

386. (it.) Seni Unutmam... Korkma Sevgilim.

387. Volkmar Braunbehrens, Mozart in Wien, s. 302.

388. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt III, s. 608, 609.

389. Katalan asıllı bestecinin adı günümüzde, "Vicent Martin i Soler" olarak yazılıyor. Yaşadığı dönemde İtalya ve Viyana'da, "Martini Soler" olarak anılan sanatçının adı, İspanyolca metinlerde, "Vicente Martin y Soler" olarak yazılmaktadır.

390. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt IV, s. 11.

391. Aydın Büke, İki Dahi Üç Opera, s. 129.

392. (İt.) Bundan böyle gezinmek yok küçük kelebeğim.

393. Salieri'nin Paris'te Fransızca olarak sahnelenen Tarare operası, Viyana'da İtalyanca Axur, re d'Ormus (Ormus Kralı Axur) adıyla oynanmıştır.

394. Yapıtın İtalyanca orijinal adı L'arbore di Diana.

395. Lorenzo Da Ponte, Mein abenteurliches Leben, s. 134, 135.

396. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt IV, s. 28.

397. Obuacı Friedrich Ramm önce Mannheim'da, ardından Münih Operası'nda görevliydi.

398. Burada sözü edilen "Fischer" soyadlı iki sanatçıdan ilki, Saraydan Kız Kaçırma'nın ilk seslendirilmesinde "Osmin"i canlandıran bas Johann Ignaz Ludwig Fischer idi.
Johann Christian Fischer ise yaşadığı dönemde obuacı ve besteci olarak adını duyurmuş, Mozart ailesinin yaptığı uzun Avrupa gezisi sırasında onlarla Hollanda'da karşılaşmıştı.

399. Obuacı Jozef Fiala ve öğrencisi André, o yıllarda bir süre Mozart'ın evinde kalmıştı.

400. (İt.) Bir arada. Konçertolarda solistten önce orkestranın çaldığı bölümü anlatmak için kullanılan bir terim.

401. Kont August Clemens Hatzfeld. Mozart, arkadaşının kendi yaşında olduğunu yazmasına karşın aslında Hatzfeld, besteciden iki yaş büyüktü.

402. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt IV, s. 40-42.

403. agy. s. 48.

404. agy. s. 51.

405. Dirk Böttger, Wolfgang Amadeus Mozart, s. 144.

406. Kurt Pahlen, Das Mozart Buch, s. 390. çev. Alp Altıner.

407. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 651.

408. Giuseppe Antonio Bridi, Viyanalı bir banker.

409. Mozart Briefe und Aufzeichnungen, cilt IV, s. 58.

410. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 263.

411. (İt.) Benim Güzel Alevim... Burada Kal, Sevgilim...

412. Don Juan karakterinin ortaya çıkışından, günümüze dek hangi sanatçıları etkilediğinin ayrıntılı bir dökümü için bkz. Aydın Büke, İki Dahi Üç Opera (s. 135-142).

413. Volkmar Braunbehrens, Mozart in Wien, s. 323.

414. Aydın Büke, İki Dahi Üç Opera, s. 210.

415. Mozart bu tarihlerde düzenlemeyi planladığı abonman konserleri için önceden bilet satıp bunun geliriyle maddi durumunu iyileştirebilmeyi umuyordu.

416. Michael Puchberg, mektubun altına eklediği bir notta 100 gulden gönderildiğini yazmıştı.

417. Burada bahsedilen, mektubun sonunda adresi verilen ve önceki konutlara göre kent dışında bulunan Währingergasse'deki (günümüzde XVIII. Viyana'da) yeni ev.

418. Doğru yazım, "Währingergasse."

419. Büyük olasılıkla, KV 542, Mi Majör Piyanolu Üçlü.

420. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt IV, s. 65-67, çeviri, Yeşim Tükel Kılıç.
Michael Puchberg, mektubun altına eklediği bir notta, 200 gulden gönderildiğini yazmıştı.

421. Obuacı Freidrich Ramm.

422. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt IV, s. 79, 80.

423. Mozart'ın mektuplarında, özellikle karısına yazarken kullandığı bir çeşit şifreli sözcük. Ne anlama geldiği bilinmemektedir.

424. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 313.

425. Johann Georg Albrechtsberger. Mozart'ın Viyana'da yakın dostu olan sanatçı St. Stephan Kilisesi orgcusu Leopold Hofmann'ın yardımcısıydı.

426. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt IV, s. 83.

427. Dresden'de bestecinin yanında kaldığı Johann Gottlieb Naumann ve ailesi.

428. Sayıların birbirini izlememesi, altıncı maddenin beşinci maddeden önce gelmesi, Mozart'ın dikkatsizliğinin ya da şakacılığının bir sonucu olsa gerek.

429. Aloisia ve Joseph Lange'den bahsediliyor. Söz konusu portre, Joseph Lange'nin yapmaya başladığı Mozart'ı piyano başında göstermesi planlanan ancak tamamlanmadan kalan resim.

430. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt IV, s. 83, 84.

431. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 533-535.

432. agy. s. 535-537.

433. Prusya Kralı ve kızı için bestelediği yapıtlar.

434. Koželuh Leopold.

435. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt IV, s. 92, 93, çeviri, Yeşim Tükel Kılıç.

436. (İt.) Tanrı!

437. (Alm.) Tanrı!

438. (İt.) Neşeli Bir Hareket.

439. (İt.) Seni Sevenin Arzusuna.

440. Aydın Büke, İki Dahi Üç Opera, s. 228.

441. (Lat.) Nomen nesci. "Adı bilinmeyen" ya da, "adından bahsedilmek istenmeyen" anlamında kullanılan bir kısaltma. Mektubun içeriğinden, burada birden fazla kişinin söz konusu olabileceği varsayılıyor.

442. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 176, 177.

443. Aydın Büke, İki Dahi Üç Opera, s. 232.

444. Volkmar Braunbehrens, Salieri, s. 16, Piper Verlag, 1989.

1791'den sonrası

1790-1791

Son perde

Cosi fan tutte'nin ilk temsiline, İmparator II. Joseph katılamadı. Uzun süredir kötü giden sağlık durumu, o tarihlerde iyice bozulmuş artık yalnızca saray çevrelerinde değil halk arasında da İmparator'un fazla yaşamayacağı inancı yerleşmeye başlamıştı. II. Joseph'in vârisi bulunmadığı için tahta erkek kardeşi Toskana Arşidükü Leopold geçecekti. Ölümünün yaklaştığını hisseden İmparator, Leopold'un bir an önce Viyana'ya gelerek devlet işlerinin başına geçmesini istemiş; ancak ağabeyinin yanında, onun ölümünü bekler konuma düşmek istemeyen müstakbel imparator bu öneriyi geri çevirmişti. Kutsal Roma-Germen İmparatoru II. Joseph, 20 Şubat 1790'da yaşama veda etti. Büyük bir iyi niyetle uygulamaya koyduğu reformlarının pek çoğu, ilerleyen yıllarda istediği amaca ulaşamamış, giderek daha geniş bir kesimin muhalefetiyle karşılaşmıştı. Bunun en önemli nedeni, II. Joseph'in imparatorluğun farklı halklardan oluşan mozaik benzeri yapısını görmezden gelip merkezî yönetimin yetkilerini kuvvetlendirmeye ve Almancayı herkes için geçerli kılmaya çaba harcamasıydı.

II. Leopold adıyla tahta çıkacak olan yeni imparator, Viyana'ya 1790 Martı'nın ortasında gelebilmişti. Uzun süredir Floransa'da yaşıyor, bu küçük kent devletini başarıyla yönetiyordu. Pek çok yönden örnek bir hükümdar olarak gösteriliyordu. Ağabeyinden devraldığı büyük imparatorluğun sorunlarıyla nasıl baş edeceği merak konusuydu. Dış politikada süregelmekte olan savaşlarla uğraşmak, imparatorluğun sınır bölgelerinde merkezî yönetime karşı direnç gösteren halklarla baş etmek zorundaydı. Yeni hükümdarın siyasi yeteneğini sınamak için hazır bekleyen devlet görevlilerinin yanında, Mozart da, onun sanat yaşamına yapacağı müdahalenin sonuçlarını

görmek için sabırsızlanıyordu. II. Joseph döneminde, tüm olumsuz koşullara rağmen saray tarafından desteklenen besteci, yeni İmparator'un uygulamalarını merakla bekliyor, daha iyi bir görev almayı umuyordu.

Ancak II. Leopold'un saraydaki müzisyen kadrolarını yeniden şekillendirmekten daha önemli ve öncelikli işleri vardı. Ayrıca müziğe düşkünlüğü, ağabeyinin oldukça gerisindeydi. Bununla birlikte Mozart, saraya yakın kaynaklardan aldığı haberlere dayanarak, İmparator'un ikinci bir müzik yöneticiliği kadrosu oluşturacağını umuyor ve kendini bu görev için hazırlıyordu. Bestecinin özellikle yaz başına dek bu umudun peşinden koştuğu ve geleceğini, maddi durumunu büyük ölçüde rahatlatacağını öngördüğü bu yeni göreve bağladığı, dostu Michael Puchberg'e yazdığı mektuplardan anlaşılmaktadır:

"Kaderimin kapısı önünde duruyorum, eğer bu kez de elime geçen şansı kullanamazsam tümüyle kaybedeceğim. Şu anki olumlu şartlara rağmen, güvenilir dostumun yardımı olmasaydı ben yine de hayallerimi gerçekleştiremezdim. Geçen süre zarfında, zaman zaman keyfimin yerinde olmadığını fark etmişsinizdir. Her zaman benim yardımıma koşmuş, en sıkıntılı zamanlarda bile derdime derman olmuş biri olarak, sizden son bir kez, geleceğimi etkileyecek bu zor durumdan çıkabilmem için aramızdaki kardeşçe sevgi bağına ve gerçek dostluğa dayanarak yardım diliyorum. Tahmin edebileceğiniz gibi, içinde bulunduğum durum, saray nezdinde yaptığım son başvurunun gerçekleşmesini zora sokuyor. Şimdilik bu durumun aramızda kalmasında yarar var, bildiğiniz gibi, sarayda işler daha çok ilişkilerle yürüyor."[445]

Mart sonu ya da Nisan başında kaleme alındığı zannedilen bu mektup, Mozart'ın saraydan gelecek mutlu bir habere nasıl bel bağladığının en iyi kanıtıdır. Ancak besteci mektubun sonraki satırlarında, olayların istediği gibi sonuçlanmaması olasılığına karşı Puchberg'e, maddi desteğini sürdürmesi için ricada bulunuyordu. Aynı tarihlerde, Mozart'ın müziğine uzun süredir hayranlık duyan Arşidük Franz'a gönderilmek üzere yazılan bir mektup taslağı da, yeni görevle

ilgilidir. Besteci, İmparator'un en büyük oğlu olan Arşidük'ten, babası nezdinde kendi başvurusu için aracı olmasını ve konuyu gündemde tutmasını rica etmiş, kilise müziği konusundaki geçmişinin, sarayda ikinci müzik yöneticisi olarak görevlendirmesine olanak sağlayabilecek düzeyde olduğunu vurgulamıştı. Mozart'ın, Salieri'den bahsederken oldukça saygılı bir dil kullanması özellikle dikkat çekicidir: "Saygıdeğer Majesteleri, Daha önceki ricama ilişkin olarak sizden beni İmparator'a tavsiye etmenizi istemek, umarım fazla cüretkâr bir istek olmayacaktır. İkinci müzik yöneticiliği görevine talip olma cüretimin arkasında ise şöhret kazanmak için sarf ettiğim çaba, çalışma şevkim ve bilgilerime olan tam inancım, özellikle de müzik yöneticisi Salieri'nin son derece yetenekli olmasına rağmen, kendini kilise müziğine adamış olmaması yatmaktadır; oysa ben daha çocukluk yaşlarımda benimsedim bu müziği. Dünyanın benim piyano çalışıma layık gördüğü mütevazı şöhret, kraliyet ailesinin müzik dersleri sorumluluğunun tarafıma verilmesini istemek konusunda cesaretlendiriyor beni.

Ve sizin değerli ve saygıdeğer bir sanatçı dostu olduğunuzu bildiğimden, bunun olacağını da umuyor ve tüm gayretim, sadakatim ve içtenliğimle her zaman elimden geleni yapmaya hazır olduğumu söylemek isterim, ayrıca inanıyorum ki..."[446]

Mektup tamamlanmadan kalmış ve büyük olasılıkla alıcısının eline hiç ulaşamamıştır.

Mozart umduğu görevi alamayınca maddi sıkıntısını hafifletmek için yine dostu Michael Puchberg'e başvurmuştu. 1790 Mayıs başında kaleme alınan bir mektuptaki ifadeden, Puchberg'in besteciye, gelirini arttırmak için ders vermesini önerdiği anlaşılmaktadır. Arkadaşı büyük olasılıkla, maddi olarak tam anlamıyla kendine bağımlı hale gelen Mozart'a, önündeki seçenekleri hatırlatmak istemiş ve ders vererek, tıpkı Viyana'ya geldiği ilk dönemde olduğu gibi, yaşamını rahatlıkla sürdürebileceğini anlatmaya çalışmıştı: "Sevgili Dostum ve Biraderim! Sizinle karşılıklı konuşabilmek için evden dışarıya çıkamamak beni çok üzüyor ancak diş ve baş ağrım öylesine kuvvetli ki, kendimi çok güçsüz hissediyorum. Birkaç iyi öğrenci bulmam konusundaki

fikirlerinize tamamen katılıyorum ama bunun için daha iyi bir eve taşınıncaya dek beklemek zorundayım. Evde ders vermeye istekli olduğum konusunu çevrenizdeki dostlarınıza bildirmenizi rica ederim. Ayrıca haziran, temmuz ve ağustos aylarında evimde konserler de düzenlemek istiyorum, içinde bulunduğum ortamda bu da olanaksız. Taşınacağım ev için 275 *gulden* ödemem gerek. Konserleri gerçekleştirinceye ve kuartetlerimi baskıya hazır hale getirinceye dek yaşamımı sürdürmek zorundayım. Şu anda elimde 600 *gulden* bulunsaydı, aklım başka şeyle meşgul olmadan beste yapabilirdim."[447]

Michael Puchberg'in mektubun altına eklediği nottan, besteciye 100 *gulden* gönderdiği anlaşılmaktadır. Mozart mali sıkıntı içine düşen pek çok kimse gibi, nerede yanlış yaptığını ve harcamalarını nasıl ayarlaması gerektiğini düşünmeden, yaşamını eskisi gibi devam ettirmeye çalışıyor; bunun için başta Puchberg olmak üzere, kendine maddi olarak yardım da bulunabilecek dostlarının kapısını çalıyordu. Besteci, tüm borç isteyen kişiler gibi, ufukta görünen en küçük bir gelir olasılığını, yeni bir borçlanma fırsatı olarak algılıyor, henüz eline geçmeyen meblağlara güvenerek sürekli yeni isteklerde bulunuyordu.

Yaz ayları geldiğinde, II. Leopold'un sarayındaki müzik çalışmalarıyla ilgilenmeye vakti olmadığını Mozart da anlamış, kendine ödenmekte olan 800 *gulden* yıllık gelire razı olmuştu. II. Joseph'in ölümünün ardından ilan edilen yas dönemi bitince opera tekrar perdelerini açmış, *Cosi fan tutte* de seyirci karşısına çıkmaya devam etmişti. *Figaro* ile kıyaslandığında ilgi oldukça azdı. İmparator yeni yapıtı görmek için bir istek duymuyordu. Tahta çıktıktan yaklaşık altı ay sonra 20 Eylül 1790 tarihinde ilk kez operaya giden II. Leopold, o gece Antonio Salieri'nin *Axur* adlı yapıtını izlemişti. Yaz boyunca kimi zaman karısıyla birlikte Baden'da kaplıcada bulunan Mozart, yaşamının bestecilik yönünden en verimsiz evrelerinden birini geçiriyordu. Sadece iki yaylı çalgılar dörtlüsü bestelemiş (KV 589, 590), ayrıca Handel'in yapıtlarından bazılarını yeniden orkestralamıştı.

Frankfurt'ta taç giyme töreni

Sonbahar geldiğinde, Mozart bir kez daha Viyana dışına "iş gezisi"ne çıkma hazırlıklarına başlamıştı. II. Leopold, "Kutsal Roma-Germen İmparatoru" olarak anıldığından, Alman halklarını temsil ettiğini kanıtlamak için Frankfurt'ta taç giyecekti. Doğal olarak bu tören sırasında bol bol müzik çalınacak, kutlamaların kusursuz olabilmesi için yüklü miktarda para harcanacaktı. İmparator'la birlikte Viyana'dan ayrılan, törende görev alacak saray çalışanları arasında Mozart yoktu. Konumu gereği sarayla olan ilişkisi ikinci plandaydı ve kendine ödenen yıllık ücret bir çeşit onur payesi karşılığıydı. Ancak Mozart, Avrupa'nın farklı bölgelerinden pek çok hükümdarın ve soylunun Frankfurt'ta olacağını düşünerek, masraflarını kendi karşılamak pahasına bu yolculuğa çıkmaya karar verdi. Belki bir kez daha, Viyana'dan ayrılabilmenin yollarını aramak ya da bu kentte kalmaktan başka çaresi olmadığına iyice inanmak istiyordu. Franz Hofer kendisine eşlik ediyordu. Önceki gezilerin aksine Constanze, Viyana'da kalmıştı. Hem Eylül sonunda boşalacak yeni evlerine taşınacak hem de Baden'daki tedavisine devam edecekti.

23 Eylül 1790'da Viyana'dan ayrılan Mozart ve Hofer, daha ucuz olan posta arabasıyla yolculuk etmek yerine, özel bir arabayla seyahat etmeyi seçmişlerdi. Müzik tarihçilerinin pek çoğu bunu, bestecinin maddi durumuyla uyuşmayan bir davranış olarak görmektedir. Bazı kaynaklarda Mozart'ın sadece bu gezi için özel bir araba satın aldığı, bunun için evindeki gümüşlerini sattığı bilgisi yer almaktadır. Ancak bestecinin, yakın dostu Baron van Swieten'in arabalarından birini ödünç almış olabileceğini düşünen müzik tarihçileri de vardır. Gezi boyunca karısıyla mektuplaşan Mozart, özellikle kötü olan yoldan hiç etkilenmedikleri için arabasına bir öpücük vermek istediğini yazmıştı.[448]

28 Eylül günü ulaştıkları Frankfurt, tam bir insan seli halindeydi. Dönemin kaynakları yalnız bu tören için kente altmış binden fazla ziyaretçinin geldiğini yazmaktadır. Kalacak yer bulmak bir sorun halini almış, evler ve pansiyonlar astronomik rakamlara kiraya verilmeye başlamıştı. Mozart eski bir müzisyen dostunun, Johann Heinrich

Böhm'ün yanında, yaklaşık bir ay için 30 *gulden* ödeyerek kalabildiği için kendini şanslı hissediyordu. Aynı süre için 12.000 *gulden* ödemeyi göze alanlar vardı. O dönemdeki taç giyme törenlerinin günümüzdeki benzer kutlamalardan tek farkı, televizyon başında, yaşananlara tanıklık etmeye çabalayan milyarlarca meraklı izleyicinin bulunmayışıydı.

Taç giyme, 9 Ekim 1790 tarihinde gerçekleşecek olmakla beraber, törenler oldukça uzun sürüyordu. Kiliselerdeki ayinler ve tüm kenti bir gösteri alanına çeviren tören alayının geçişi, günlerce meraklı ziyaretçilerin konuştuğu tek konu halindeydi. Aslında törenler sırasında Mozart'ın dinî yapıtlarına da yer veriliyor ancak bunları sarayın müzik yöneticisi sıfatıyla Salieri yönetiyordu. Zaten o yıllardaki uygulamaya göre, besteci kendi bile yönetse maddi bir gelir söz konusu değildi. Mozart'ın, yapıtlarından oluşan bir konser düzenleme isteği ancak 15 Ekim günü, resmî törenlerin sona ermesinin ardından gerçekleşebildi. Maddi olarak önemli bir gelir sağlamayan dinleti, salondakilerin büyük beğenisini kazanmıştı. Yaklaşık üç saat süren konserde bestecinin senfonilerinden ve piyano konçertolarından bazıları seslendirilmiş, ayrıca vokal yapıtları yer almıştı. Her zaman olduğu gibi, Mozart'ın doğaçlama olarak piyano çalması, dinleyenleri fazlasıyla hoşnut etmişti. Konserde çalınan konçertolardan biri, günümüzde *Taç Giyme* adıyla da anılan KV 537, *Re Majör Piyano Konçertosu*'dur (No. 26). Konseri dinleyen Kont Ludwig Bentheim-Steinfurt'un günlüğüne yazdıkları doğruysa besteciye eşlik eden orkestrada yalnızca altı keman bulunuyor, bu da yapıtların görkemini azaltıyordu. Ancak müzisyenlerin çok disiplinli çalmaları bu eksikliği biraz olsun gideriyordu.[449]

Genellikle yaşamı boyunca baloları, eğlenceleri ve törenleri seven Mozart, bu kez Frankfurt'taki kalabalıktan sıkılmışa benziyordu. Karısına yazdığı mektuplarda ona olan özlemini dile getiriyor, vaktinin çoğunu odasında çalışarak geçirdiğini bildiriyordu. Besteciyi ilgilendiren bir başka konu da, Viyana'dan ayrılmadan gündeme gelen ve maddi durumunu iyileştireceğine inandığı borç alma işiydi. Bu kez

söz konusu olan Puchberg'in yapacağı yardım değildi. İki olasılık söz konusuydu: Ya mobilyaların ipoteği karşılığında 1.000 *gulden* alacaklar ya da nota yayımcısı Franz Anton Hoffmeister'in yapıtları karşılığında yapmayı önerdiği aynı meblağı kabul edeceklerdi. Mozart, bir bölümünü besteleyeceği yapıtlarla ödeyeceği bu öneriyi daha akla yakın bulmuştu. Aslında onu asıl ilgilendiren, bir an önce karısının yanına dönebilmekti. Henüz Frankfurt'a gelmesinin üzerinden iki gün geçmiş olmasına rağmen dönüş gününü iple çekiyordu. 30 Eylül tarihli mektubunda, parasal konularla ilgili düşüncelerinin ardından karısına şunları yazıyordu: "Yeniden yanına döneceğim için bir çocuk gibi seviniyorum. Eğer insanlar kalbimin içini görebilselerdi çok utanırdım. Her şeye soğuk duruyorum; her şey buz gibi. Eğer sen yanımda olsaydın, insanların bana sevimli davranmalarından belki daha çok hoşlanırdım; ama bu haliyle kalbim bomboş."[450]

Ekim ortasında dönüş için Frankfurt'tan ayrılmışlardı. Mainz' da Elektör'ün sarayında verdiği konser, besteciye 165 *gulden* kazandırmış; daha sonra konakladığı Mannheim'da ise *Figaro'nun Düğünü*'nün Almanca sahnelenmesine katılmıştı. Münih'te karşılaştığı eski dostu Cannabich'le on yıl öncesine, *Idomeneo*'nun bestelendiği günlere geri dönmüşlerdi. Mozart için, yaşamının en mutlu günleri arasındaki o dönem artık çok uzakta kalmıştı. Hayatı giderek monotonlaşmış, Viyana'nın renkli ancak her şeyi içinde eriten müzik yaşamı onu da kuşatmıştı. Her ayrılma isteği başarısızlıkla sonuçlanıyor, birbirinin aynı günler akıp gidiyordu.

Gezinin son durağı Münih'te, Mozart'ı moral yönünden sevindiren bir olay gerçekleşti. Kentte bulunan İki Sicilya Kralı I. Ferdinando'nun huzurunda çaldı ve büyük bir beğeni kazandı; bu durum çok hoşuna gitmişti: "Bu gerçek bir onurlanma. Kral'ın beni yabancı ülkelerde dinlemek durumunda kalması, Viyana Sarayı için bir onur olmalı."[451] Ayrıca yolculuğun sonunda Viyana'ya yaklaşırken karısına kavuşacağı için son derece mutluydu ve gelecek yaz aynı yerleri birlikte görmenin hayalini kuruyordu. 10 Kasım günü tekrar evindeydi. Onun

yokluğunda Constanze'nin taşındığı Rauhensteingasse'deki bu ev, Viyana'daki son adresiydi.

Mozart, Frankfurt dönüşünde, kendini bekleyen bir mektupla karşılaştı. İngiliz konser organizatörü Robert May O'Reilly'den gelen mektup, aslında bestecinin yıllardır duymak istediği satırlarla doluydu. Yıl sonunda Londra'ya davet edilen Mozart'tan, yaklaşık altı ay İngiltere'de kalması, bu süre zarfında iki İtalyanca opera yazması isteniyordu. Proje için önerilen 300 sterlin, 2.400 *gulden* ediyordu ve bestecinin Viyana'da aldığı ücretin oldukça üzerindeydi. Davetin ardındaki kişi, büyük olasılıkla ülkesine döndüğünden beri Mozart'ı İngiltere'ye çağırabilmenin yollarını arayan ve sarayla iyi ilişkiler içinde olan Thomas Attwood idi. Ancak beklenenin aksine Mozart, bu öneriye olumlu yanıt vermedi. Bestecinin cevabı elimizde bulunmamakla birlikte, büyük olasılıkla istenilen tarihin çok uygun olmadığı, ileriki aylarda bu konu üzerinde yeniden düşünmek istediği şeklinde bir mektup söz konusuydu. Her zaman yaptığı gibi Mozart, ilk fırsatta kaçıp kurtulmak istediği Viyana'dan bir türlü kopamıyordu. Belki de yepyeni bir çevreye girmek, yeni dostluklar ve düşmanlıklarla karşılaşmak gözünü korkutuyordu. Yaşamında köklü değişiklikler yapmak için vaktin çok geç olduğunu düşünüyor gibiydi. Sanki yaklaşmakta olan ölümünü sezmişçesine daha içedönük bir yaşamı yeğliyordu.

1790 sonlarında yakın dostu Haydn'ın Viyana'dan ayrılışı, Mozart'ı derinden etkilemişti. Sonbahar aylarında, Esterházy Prensi I. Miklós'un (I. Nikolaus) ölümü, Haydn'ın otuz yıldır çalıştığı görevinde bazı değişiklikleri gündeme getirmiş; yeni Prens II. Miklós'un saray orkestrasını dağıtması sonucunda, besteciye yıllık 1.000 *gulden* emekli maaşı bağlanmıştı. Bu durum Avrupa' daki soylular arasında Haydn'ı kendi sarayları için kazanma düşüncesini harekete geçirmiş, özellikle Napoli Kralı konuyla ciddi olarak ilgilenmeye başlamıştı. Bu gelişmelerden haberdar olan Alman asıllı konser organizatörü Johann Peter Salomon Viyana'ya gelerek besteciyi Londra'ya gitmeye razı

etmişti. Aslında Salomon'un aklında Mozart'ı da İngiltere'ye götürme fikri vardı ancak ilk etapta bu olanaklı görünmüyordu.

Altmış yaşına yaklaşmakta olan Haydn, meslek yaşamının tümünü Viyana çevresinde geçirmiş, doğduğu topraklar dışına hemen hemen hiç çıkmamıştı. Müzik çevrelerinde büyük bir saygınlığı olan yaşlı besteciyi, çıkacağı uzun yolculuk öncesi meslektaşları yalnız bırakmamış, aralarında Mozart'ın da bulunduğu kalabalık bir grup onu uğurlamaya gelmişti. En iyi anlaştığı meslektaşının uzun bir yolculuğa çıkıyor oluşu, genç besteciyi üzmüştü. Aynı zamanda endişeliydi. Babasıyla yaptığı Avrupa gezisi çok zahmetli geçmişti. Farklı ülkelerde, özellikle yeterli yabancı dil bilmeyenlerin ne kadar zorlandığını biliyordu. Yaşlı dostuna bu konuda yaptığı uyarı karşısında aldığı cevap, günümüzde müzik tarihi kitaplarının hemen hepsinde yer alır. Haydn, kendini ifade etmek için kullanacağı asıl dilin müzik olduğunu vurgulamak istercesine şunları söylemişti: "Benim dilimi bütün dünya anlıyor." Ardından Mozart'ın dudaklarında, adeta bir kehanet gibi şu sözler dökülmüştü: "Baba! Bu dünyada son kez vedalaşalım."[452] Doğal olarak, bu sözler yaşlı bir adam olan Haydn'ı çok üzmüş, yolculuğun kendisi için dönüşü olmayan bir macera olduğunun hatırlatıldığını düşünmüştü. Ancak Mozart'ın sözleri doğru çıktı. Ayrılmalarının üzerinden bir yıl bile geçmeden genç besteci yaşama veda etmiş, Haydn ise on sekiz yıl daha yaşamıştı. Mozart'ın ölüm haberini Londra'da öğrenen besteci, *Si Bemol Majör Senfoni*'sinin (No. 98) II. Bölüm'ünü, yeteneğine büyük hayranlık duyduğu genç meslektaşının anısına yazmıştı.

1791

1791, önceki yılın durgunluğunu unutturmak istercesine hareketli başlamıştı. Mozart, 4 Mart'ta, bir süre önce tamamladığı son piyano konçertosunu seslendirdi (KV 595, *Si Bemol Majör*, No. 27). Klarnetçi Joseph Beer'in düzenlediği bu konser, ne yazık ki bestecinin Viyana'da halk önündeki son dinletisi olacaktı. Bahar aylarında gerçekleşen

"Müzisyenler Derneği" konserinde, Antonio Salieri yönetimindeki orkestra, Mozart'ın KV 550, *Sol Minör Senfoni*'sini (No. 40) seslendirmiş, besteci büyük olasılıkla bu konser için, yapıtına klarnet partisi eklemişti.

Aynı tarihlerde Mozart'ın aklında yeni bir iş başvurusu vardı. Bir süredir kentteki ünlü St. Stephan Kilisesi müzik yöneticisi Leopold Hofmann'ın ağır hasta oluşu, pek çok müzisyen gibi Mozart'ın da aklını kurcalıyor, yaşlı adamın ölümünün ardından yapılacak bir görevlendirme sırasında, kendi adının gündeme gelip gelmeyeceğini merak ediyordu. Yıllık 2.000 *gulden* maaşın yanında çeşitli sosyal yardımları da içeren bu görevin saray bünyesinde olmaması, genç besteciyi umutlandırıyordu. II. Leopold'un tahta çıkmasının ardından sarayla ilişkilerinde belirli bir soğukluk göze çarpıyordu. Bu kez kent meclisinin sorumluluğundaki bir göreve talip olmaya niyetliydi. Ancak Hofmann henüz hayatta olduğu için resmî bir başvuru söz konusu olamazdı. Bu nedenle, Nisan ayında görevlilere bir dilekçe yazarak, ağır hasta olan Hofmann sağlığına kavuşuncaya dek, hiçbir ücret talep etmeden ona yardım etmeyi önerdi. Bu davranış, yaşlı meslektaşının ölümünün ardından yapılacak görevlendirmede kendi adının ön plana çıkmasını sağlayabilirdi. Mozart'ın dilekçesi, belediye meclisinden onay aldı; ancak pratikte bir sonucu olmadı. Çünkü Hofmann kısa süre sonra iyileşti ve 1793'e dek mesleğini sürdürdü.

Mozart'ın gerek bu başvuru sırasında, gerekse bir yıl kadar önce sarayda daha iyi bir göreve atanmayı umduğu sırada, dinî müzik alanındaki birikimine güvenmesi, üzerinde durulması gereken bir noktadır. Besteci resmî olarak Salzburg'da geçirdiği dönem haricinde kilise için eser yazmamıştı. Bunun en önemli nedeni, II. Joseph'in uygulamaya koyduğu ayin düzeninde, olabildiğince yalın bir törene izin verilmesiydi. Mozart, Viyana'ya yerleştikten sonra dinî müzik alanında yalnızca KV 427, *Do Minör Missa* üzerinde çalışmış, 1783'teki Salzburg gezisi için tasarladığı bu yapıtı da tamamlayamamıştı. Yeni İmparator'un kilise ayin düzenindeki kısıtlamaları kaldırmaya niyetli oluşu, Mozart'ın ilgisini bir kez daha

dinî müziğe çevirmiş ancak olayların gelişimi bestecinin istediği yönde olmamıştı. Tanınmış Mozart uzmanı H.C. Robinns Landon, bestecinin son yılını anlattığı yapıtında[453], müzik tarihçileri arasında ne zaman yazıldığı konusunda kesin bir fikir birliği bulunmayan KV 317, *Re Minör Kyrie*'nin, 1791 yılındaki başvuruyla ilişkili olabileceği fikrini savunuyor. Landon'a göre, orijinali kayıp olan bu yapıt, Mozart'ın yeni görevi için bestelemeyi planladığı *Büyük Missa*'nın ilk bölümünü oluşturmaktadır. Genellikle uzmanlar arasında, zengin orkestrasyonu göz önüne alınarak (özellikle klarnet kullanılması), yapıtın 1781 başında Münih'te *Idomeneo*'nun sahnelenmesinin ardından bestelendiği fikri yaygın olmakla birlikte, Landon'ın iddiası da üzerinde durulması gereken bir olasılık.

Tarihi kesin olarak saptanamamakla birlikte, 1791 bahar aylarında Mozart, uzun yıllardır tanıdığı tiyatro yöneticisi Emanuel Schikaneder'den müzikli bir oyun siparişi aldı. Yaşamının büyük bölümünü gezgin tiyatro topluluklarında oyunculuk ve yöneticilik yaparak geçiren Schikaneder, geniş halk kitlelerinin beğenisine uygun yapıtlar sergilemekte özellikle ustaydı. Mozart'la dostluğu Salzburg yıllarına dek uzanıyordu, topluluğuyla kenti ziyaret ettiği sürede özellikle *Hamlet*'teki başarılı performansıyla arkadaşının beğenisini kazanmayı başarmıştı. Yönettiği grupların repertuvarında ciddi oyunlar kadar, komediler ve müzikli yapıtlar da yer alıyor, kendi de hemen her tür rolü büyük başarıyla canlandırıyordu. 1784'te, II. Joseph'in davetiyle Viyana'ya gelerek Kärntnertor Tiyatrosu'nun yönetimini üstlenmiş, İmparator'un sahnelenmesine destek verdiği *singspiel*'leri oynayarak büyük başarı kazanmıştı. Topluluğun repertuvarına katılan eserlerin arasında Mozart'ın *Saraydan Kız Kaçırma* adlı yapıtı da vardı.

Aynı zamanda başarılı bir işadamı olan Schikaneder, topluluğunun maddi yönden ayakta kalabilmesi için bilet gelirinin yanı sıra, varlıklı sanatseverlerin yardımlarına gereksinim duyduğunun bilincindeydi. Bu nedenle, oyunları daha çok orta sınıfa hitap etmesine rağmen, soylulara da bilet satmanın yollarını arıyor, genellikle amacına

ulaşıyordu. Ancak Viyana'da bulunduğu yıllarda, aynı zamanda iyi bir oyuncu olan karısından ayrılması ve bazı başka aksiliklerin çıkması, topluluğun dağılmasına neden oldu. Kısa bir süre Burgtheather'da ufak rollere çıkan Schikaneder daha sonra alışık olduğu yaşama dönmeye karar vermiş, Viyana'dan ayrılarak Regensburg'da bir topluluğun başına geçmişti.

1789'da karısının birlikte yaşadığı kişinin ölmesinin ardından, onun yönettiği Theather auf der Wieden'in başına geçmiş, eski dargınlıkları unutmuştu. Kentin biraz dışında bulunan yapı, yaklaşık bin kişilik bir seyirci kapasitesine sahipti ve çevresinde halkın oturduğu konutlar bulunuyordu. Konumu gereği, bölgede yaşayanların tek eğlencesi durumundaki tiyatroda seyircilerin beğenisine paralel yapıtlar sergileniyordu. Schikaneder, özellikle sahne mekaniğine çok önem veriyor, adeta bir barok opera temsil edermişçesine halkı hayrete düşürecek teknik gösterilere elinden geldiğince yer vermeye çalışıyordu.

Schikaneder'in Mozart'a neden teklif götürdüğü ve aralarında ne gibi bir anlaşma yapıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, uzun yıllardır birbirlerini tanıyan iki eski arkadaşın ortak bir yapıt üzerinde çalışmak istemeleri son derece doğal. Nissen'in yaşamöyküsünde, tiyatrosunu maddi sıkıntıdan kurtarmak için Mozart'ın kapısını çalan bir Schikaneder portresi çizilmesine ve bestecinin maddi karşılığını düşünmeden dostunun yardımına koşmayı kabul ettiği belirtilmesine rağmen, olayların gerçekte biraz daha farklı gelişmiş olması gerek.[454] Her şeyden önce Mozart, uzun süredir saraydan bir opera siparişi alamıyordu ve görünüşe göre almasını gerektirecek bir gelişme beklemek fazla iyimserlikti. Dostunun tiyatrosunda ne tarz oyunlar sahnelediğini, kimler için beste yapması gerektiğinin bilincindeydi. Schikaneder için de, Mozart'ın sahne yapıtları karşılığında istediği ücret bir sır değildi, kendi tiyatrosu söz konusu olduğunda da en az o kadar bir meblağı göze almalıydı.

Yaklaşık iki yıldır bir sahne eseri üzerinde çalışmamış olan Mozart, her zaman olduğu gibi büyük bir hızla beste yapmaya başladı. Yapıtın

metnini Schikaneder yazacaktı. Librettoda masalsı öğeleri, doğaüstü güçleri kullanmaktan çekinmeyen sanatçı, içlerinde Christoph Martin Wieland'ın *Dschinnistan* (Cinler Ülkesi) adlı yapıtının da bulunduğu kaynaklardan faydalanmıştı. Özellikle Wieland'ın eserinin bir bölümünü oluşturan, *Lulu oder die Zauberflöte* (Lulu ya da Sihirli Flüt) adlı masal, Schikaneder'in yapıtının adı olacaktı.

Haziran başında Constanze yeniden kaplıca tedavisi için Baden'a gitmişti. Ayağındaki rahatsızlığı bir türlü tam olarak geçmemişti; üstelik yeniden hamileydi ve doğuma oldukça az bir süre kalmıştı. Hayatta kalmayı başaran ikinci çocukları Carl Thomas'ın ardından doğan tüm bebekler uzun ömürlü olamamış, son olarak 16 Kasım 1789'da dünyaya gelen kızları Anna aynı gün yaşama veda etmişti. Constanze altıncı hamileliğini başarıyla tamamlamayı umuyordu, hemen her yıl tekrarlanan doğumlar öncelikle kendi sağlığını tehdit eder konuma gelmişti. Mozart yeni operasını bestelemek için Viyana'da kalmıştı ancak fırsat buldukça karısının yanına gitmekten geri kalmıyordu. Aslında yalnız başına çalışmaktan son derece sıkılıyordu, hemen her gün Constanze'ye mektup yazıyor, ona olan özlemini dile getiriyordu. Bestecinin bu döneme ait yazışmalarında sık sık halledilmesi gereken bir işten, bir türlü buluşulamayan ve adı açıklanmayan bir kişiden söz edilmesi, bazı soru işaretlerini beraberinde getirmiştir. 12 Haziran 1791 tarihli mektup, Mozart'ın kendini Viyana'ya bağlayan nedenler üzerine en fazla bilgi verdiği örneklerden biridir:

Sevgili Karıcığım!

Dün niçin senden mektup alamadım? Uzun süredir kaplıcada olduğun için senden haber alamayınca evhamlanıyorum ve günüm berbat oluyor. Öğleden önce *N.N.*nin yanındaydım ve bana saat 12.00-13.00 arasında gelerek her şeyi yoluna koyacağına dair söz verdi. Bu yüzden Pucberg'in yanında yemek yiyemedim. Uzun süre bekledim, saat iki buçuk oldu; hâlâ gelmeyince bir not yazarak hizmetçiyle babasına gönderdim. Ondan sonra Ungarischen Krone'ye[455] gittim; tabii çok geç olduğu için herkes ayrılmıştı

ve yemeğimi yalnız başıma yemek zorunda kaldım. Senden haber alamamanın endişesi ve *N.N.* ile buluşamamanın kızgınlığının yemeğimi ne hale soktuğunu tahmin edebilirsin. Keşke yanımda beni teselli edebilecek bir tek kişi olsaydı; aklım bir konuyla meşgulken yalnız kalmam iyi olmuyor. Saat üç buçukta tekrar evdeydim. Hizmetçi henüz gelmemişti. Bekledim bekledim, saat altı buçukta bir notla geri döndü. Beklemek her zaman çok sıkıcı ama sonunda insanın beklentileri karşılanmadığında daha da beter. Bir sürü özürle karşılaştım, hâlâ bir sonuca ulaşamadığını, bana verdiği sözü unutmadığını yazıyordu. Biraz neşelenmek için yeni opera *Fagotçu Kaspar*'a[456] gittim. Hakkında fazla gürültü koparılan bu eserin hiçbir özelliği yok. Önünden geçerken Löbel[457] içeride mi, diye kahveye bir göz attım ama yoktu. Akşam evde tek başıma yememek için tekrar Krone'ye gittim. En azında birileriyle konuşabilme şansım oldu. Ardından hemen yattım. Sabah beşte kalktım. Hazırlanıp çıktım ve Montecuculi'ye[458] gittim, onunla buluşup *N.N.*ye gittim ama çıkmıştı. Beni üzen, bu başarısız iş yüzünden sabah erkenden sana yazamamış olmam. Sana yazmayı tercih ederdim!

Şimdi Rechberg'lere[459] yemeğe gidiyorum. Söz vermemiş olsam ve gitmemek çok ayıp olmasa dışarı çıkmamayı yeğlerdim. Sen olmadan gitmenin tadı tuzu yok. Yarın buradan ayrılıp senin yanına geliyorum. Bari işim yoluna girmiş olsaydı! Benim yerime *N.N.*yi kim dürtecek? Peşine düşülmeyince arası soğuyacak. Her sabah onun yanına gitmeseydim bunları da yapmazdı. (...) *Adieu* sevgili karıcığım, seni sevdiğim kadar beni sev; hayalimde seni iki bin kez öperim.

Sonsuza dek senin olan...

Mozart[460]

Mozart'ın bu mektubu, bestecinin o dönemde içinde bulunduğu ruh halinin yanı sıra günlük alışkanlıkları hakkında da bir fikir edinmeyi kolaylaştırıyor. Öncelikle Mozart'ın, adını açıklamamak için "N.N." olarak ifade ettiği kişinin sonuçlandıracağı işin, besteci için çok önemli olduğu anlaşılıyor. Ondan alacağı iyi bir haber, sanki tüm sıkıntılarının dağılmasına neden olacak gibi görünüyor. Akla gelen ilk olasılık, konunun maddi bir yanı olduğu ve bestecinin parasal olarak

rahata kavuşmayı umduğu. Mozart'ın yaşamının son yıllarında geçim sıkıntısı yüzünden sık sık arkadaşı Michael Puchberg'in yardımına başvurduğu düşünülünce, bu olasılık iyice kuvvetleniyor. Ayrıca bir süredir Puchberg'den kayda değer bir borç talebinde bulunulmaması, Mozart'ın başka maddi kaynaklara yönelmiş olabileceğini düşündürüyor. Müzik tarihçisi H.C. Robins Landon, bestecinin son dönem mektuplarında adı anılmak istenmeyen kişinin, Joseph Odilo Goldhahn olduğunu öne sürüyor.[461] Onun savına göre, Nissen'in yaşamöyküsünde de adı geçen, bestecinin ölümünün hemen ardından Constanze'yi kendi evine götüren, ailenin mallarının resmî dökümüne tanık olarak imza atan Viyanalı tüccar Goldhahn, yukarıdaki mektupta bahsedilen kişiydi. Ancak mektuptaki ifadeden, bahsedilen kişinin rolünün daha çok aracılık olduğu kanısı uyanıyor. Büyük olasılıkla Goldhahn ya da bir başka dostu, Mozart'ın maddi durumunu düzeltmek için elinden geldiğince yardım etmeye uğraşıyor ancak beklemekten sıkılan besteci, olayların bir an önce istediği yönde şekillenmesini umuyordu.

Mektupta Mozart'ın sözünü ettiği yeni opera, Schikaneder'in rakibi sayılabilecek Leopoldsadt Tiyatrosu'nun 8 Haziran günü sahnelemeye başladığı Wenzel Müller'in, *Kaspar, der Fagottist oder Die Zauberzither* (Fagotçu Kaspar ya da Sihirli Zither) adlı *singspiel* idi. Pek çok kaynakta, Mozart ve Schikaneder'in masalsı öğelerle örülü bir yapıt üzeride çalıştıkları sırada sahnelenmeye başlayan bu oyunun, iki sanatçıyı epey telaşlandırdığı bilgisi yer almaktadır. Hatta *Sihirli Flüt*'ün birinci ve ikinci perdesi arasında, bazı karakterlerin nerdeyse tümüyle zıt bir şekilde işlenmesinde bu oyunun rolü olduğu iddia edilir. Mozart'ın yazdıklarından, üzerinde çok konuşulan yeni oyunu gördükten sonra, onun çekinilecek bir rakip olmadığının ortaya çıktığı anlaşılıyor; besteci en azından, yapıtın müzikal yönden kendininkiyle boy ölçüşemeyeceğini anlamıştı. Ayrıca bu tarihe dek eser epey ilerlemişti, sonraki mektuplarının hiçbirinde *Sihirli Flüt*'teki metin değişikliklerinden söz edilmeyecekti. Zaten bestecinin öğrencisi Franz

Xaver Süßmayr, Constanze'yle birlikte Baden'daydı ve yapıtın kendine ulaştırılan bölümlerinin orkestra partilerini yazıyordu.

Mozart'ın mektubunda yalnız başına yemek yememek için dostlarının olduğu lokallere gittiğinden bahsetmesi, onun karakterinin tipik bir özelliğini açığa vuruyordu. Daima çevresinde belirli bir kalabalığın bulunmasını isteyen besteci, çalışırken bile yalnız olmaktan hoşlanmıyordu. Constanze'nin Baden'da kalışının Temmuz ayına dek uzaması Mozart'ı iyice huzursuz etmiş, fırsat buldukça karısının yanına gitmesine karşın Viyana'da geçirdiği günler, dayanılmaz bir hal almaya başlamıştı. 7 Temmuz'da yazdığı mektupta bu sıkıntının izlerini açıkça görmek olası: "Hissettiklerimi sana anlatamam. Bana çok acı veren bir boşluk içindeyim. Hiç dinmeyecek büyük bir özlem içimi dolduruyor. Üstelik bu özlem, Baden'da bir zamanlar ikimizin nasıl çocuklar gibi neşeli olduğunu ve şu anda nasıl sıkıcı bir ortamda bulunduğumu düşündükçe daha da artıyor. Çalışmak da beni mutlu etmiyor. Çünkü her zaman alışık olduğum, dinlenme anlarımdaki sohbetlerimizden yoksunum. Piyanonun başına geçip operamdan[462] bazı bölümleri çalıyorum ama hemen bundan vazgeçiyorum. Çünkü beni fazlasıyla duygulandırıyor..."[463]

Temmuz ortasında Constanze yeniden Viyana'daydı; 14 Temmuz'da Mozart'ın Prag'dan bir konuğu vardı. Kentteki İtalyan operasının yöneticisi Domenico Guardasoni, önceki yıllarda birlikte büyük başarılara imza attıkları besteciden yeni bir yapıt istiyordu. Ancak süre çok kısaydı. 6 Eylül 1791'de, Bohemya kralı olarak taç giyecek olan İmparator II. Leopold'un onuruna düzenlenecek törenler sırasında, Prag'daki yöneticiler yeni bir opera sahnelenmesinin uygun olacağına karar vermiş, ancak çeşitli nedenlerle sipariş vermeyi geciktirmişlerdi. Öncelikle, bir süredir Varşova'da bulunan İtalyan opera topluluğu, Haziran ayı içinde kente gelmiş, besteci olarak adı geçen Antonio Salieri, Viyana'daki görevlerinin fazlalığını bahane ederek siparişi kabul etmeyince ibre, Mozart'tan yana dönmüştü. İlk bakışta bestecinin adının, bir anlamda "yedek oyuncu" gibi gündeme geldiği düşünülebilirse de, aslında o tarihlerde Salieri, eski saygınlığını

ve gücünü kaybetmeye başlamıştı. Hâlâ saraydaki müzikten sorumlu olmakla beraber, 1791'den itibaren operada daha az görev almaya başlamıştı; teklifi kabul etmemesinin ardında, İmparator'un onun kaleminden çıkan bir yapıta fazla olumlu yaklaşmayacağını düşünmesi yatıyor olabilirdi.

Prag kenti yöneticileri ile İtalyan Operası emprezaryosu Domenico Guardasoni arasında 8 Temmuz 1791 tarihinde imzalanan sözleşme incelendiğinde, aslında hiç kimsenin törenler için ısmarlanacak operanın bestecisi üzerinde fazla durmadığı anlaşılıyor. Sözleşmenin başında Guardasoni'ye ödenecek ücretin 6.000 *gulden* olacağı ancak eğer kastrato Luigi Marchesi'nin sahneye çıkması sağlanabilirse meblağın 6.500 *gulden*'e yükseleceği belirtiliyordu. İkinci madde olarak, Marchesi'yle anlaşma sağlanamazsa onun gibi ünlü bir kastrato ve çok tanınmış bir sopranoyla kontrat yapılacağı kayda geçirilmişti. Operanın başarı kazanması için en önemli unsurlar olarak görülen bu maddeler sağlama alındıktan sonra sıra besteciye gelmiş, "Ünlü bir isim tarafından bestelenecek," şeklinde bir cümle yeterli görülmüştü. Eğer yeni bir libretto bulunamazsa, Metastasio'nun *La clemenza di Tito* (Titus'un Merhameti) adlı metni, üzerinde gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra kullanılacaktı. Sözleşmenin geri kalan kısmında tüm ayrıntılar madde madde sıralanmış, Guardasoni'nin şarkıcılarla anlaşma yapmak üzere İtalya'ya yapacağı yolculuğun avansı kayda geçirilmiş; ancak besteleme konusunda başka bir ayrıntıya gerek duyulmamıştı.[464]

Yaptığı anlaşma uyarınca İtalya'ya doğru yola çıkan Guardasoni önce Viyana'ya uğramış, son bir kez Salieri'yle görüşmesinin ardından Mozart'ın kapısını çalmıştı. Bestecinin Prag'da daima büyük başarılara imza atmış olması, önemli bir faktördü. Ayrıca Viyana Sarayı için de kabul edilebilir bir isimdi. Metin yazarı olarak, kısa bir süre önce Da Ponte'nin yerine göreve başlayan Carlo Mazzola'da karar kılınmıştı. Gerçi sanatçı bu görevde yalnızca birkaç ay kalabilecekti ama o tarihlerde henüz Viyana'daydı. Süre çok sınırlı olduğu için yeni bir metin aramaktan vazgeçip sözleşmede belirtildiği gibi, *Titus'un*

Merhameti üzerinde düzeltmeler yapılacaktı. İlk kez 1735'te Antonio Caldara tarafından bestelenen libretto, daha sonra aralarında Johann Adolf Hasse ve Gluck gibi isimlerin de bulunduğu sanatçılar tarafından opera şekline sokulmuştu. Mozart'a bu sipariş için ödenecek ücret oldukça tatminkârdı: Besteci 900 *gulden*'in yanı sıra, yolculuk masrafları için de 200 *gulden*'den fazla alacaktı. Kuşkusuz Viyana Sarayı için olmasa da, yeni imparatorun onuruna beste yapacak olması Mozart'ı sevindirmişti. Ancak eser üzerinde çalışabilmesi için yapıtı seslendirecek kimseleri bilmesi gerekiyordu; bu da ancak Guardasoni'nin İtalya'dan dönüşünün ardından mümkün olabilecekti.

Requiem

Aynı tarihlerde Mozart'ın *Requiem* için de sipariş aldığını düşünmek yanlış olmaz. Sanatçının, besteleniş öyküsü üzerinde en fazla araştırma yapılan, hâlâ bazı yönleri tümüyle açıklanamayan, ani ölümüyle tamamlanamadan kalan ve Süßmayr tarafından eksiksiz bir yapıya kavuşturulan eser, günümüzde bestecinin en sık seslendirilen dinî yapıtı olma özelliğini de taşımaktadır. *Requiem*'in bestelenişi, ilk Mozart yaşamöykülerinde benzer bir ifadeyle anlatılır. Tümüyle Constanze'nin tanıklığına dayanılarak kaleme alınan Nissen'in yaşamöyküsünde, yapıtı sipariş verenin kimliğini saklamak istemesi özellikle vurgulanır: "İmparator Leopold'un taç giyme töreninden ve Mozart'ın Prag'a gitmesinden kısa bir süre önce, kimliği belirsiz bir elçi, besteciye imzasız bir mektup getirdi. Mektupta övgü dolu pek çok ifadenin yanı sıra, Mozart'ın bir *requiem* besteleyip besteleyemeyeceği, bunun için istediği ücret ve yapıtın ne sürede tamamlanabileceği soruluyordu.

Karısının bilgisi olmadan hiçbir şey yapmayan Mozart, durumu ona anlatarak, çok sevdiği kilise müziği tarzında yeni bir eser besteleme isteğini dile getirdi. Karısı siparişi kabul etmesini önerdi. Bunun üzerine adını bilmediği kişiye mektup yazan Mozart, belirli bir ücret karşılığı yapıtı yazabileceğini ancak kesin süreyi bilemeyeceğini

belirterek eseri bittiği zaman nereye göndermesi gerektiğini sordu. Kısa bir süre sonra yeniden ortaya çıkan haberci, istenen ücreti getirdi ve meblağ çok az olduğu için eserin bitiminde yeniden ödeme yapacağını söyledi. Ancak Mozart'a, sipariş verenin kimliğini araştırmamasını, zaten bunun boşuna olacağını söyledi."[465]

Bu anlatımla başlayan *Requiem*'in öyküsü, zaman içinde son derece gizemli bir hal almış, pek çok kaynakta, Mozart'ın zaman zaman kendi ölüm duasını bestelediğine inandığı ifadesi yer almıştır. Tamamlanamadan kalan yapıtın Constanze için anlamı, ödeneceği taahhüt edilen paranın alınamaması demek olduğundan Mozart'ın ölümünün ardından yapıtı bitirmenin yollarını aramaya başlamıştı. Nissen'in yaşamöyküsünde, *Requiem*'in akıbeti hakkında yer yer birbiriyle çelişkili ifadeler yer almaktadır. Bunun nedeni, yapıtın, büyük bölümünü yazan Nissen'in ölümünün ardından basılması ve Constanze'nin son kez yaptığı düzeltmelerin zaman zaman tutarlı olmamasıdır. Yaşamöyküsünün yayımlandığı 1828'de, *Requiem* konusunda ilk elden bilgisi olan kişilerin hemen hepsi öldüğü için Constanze, olayların gelişimini istediği şekilde yönlendirmiş ama bunu yaparken de sık sık önceki yazılanlarla çelişmiştir.

Nissen'in yaşamöyküsünde *Requiem*'in sipariş öyküsünün ardından, Mozart'ın ölümünün anlatıldığı sayfalarda şu bilgi yer almaktadır: "Mozart'ın ölümünün ardından tekrar ortaya çıkan gizemli elçi, tamamlanmadan kalan yapıtı istedi ve aldı. O andan itibaren bestecinin dul eşi, ne yapıt ne de siparişi kimin verdiği hakkında en ufak bir bilgiye sahip olabildi. Okuyucular bu bilmeceyi çözmek için gayret gösterilmiş olacağını düşünebilir, bu konuda yapılan tüm girişimler başarısız kaldı."[466] Bu ifadeden on sayfa sonra, Mozart için yapılan anma törenleri anlatılırken şöyle bir ifade kullanılır: "Bazı biyografların, *Requiem*'in cenaze töreni sırasında çalındığına dair bilgileri yanlıştır çünkü o zaman eser henüz tamamlanmamıştı."[467] Böylece yapıttan bir daha hiç haberi olmadığını söyleyen Constanze, onun henüz tamamlanmadığını belirtmeye başlamıştır. Yaşamöyküsünün ilerleyen sayfalarında Nissen'in, Mozart'ın çocukları

tarafından da çok sevildiği vurgulanmakta ve onun ölümünün ardından, Salzburg'da yapılan anmada, "Mozart'ın son ve kusursuz yapıtı *Requiem*"in, Franz Xaver Mozart'ın yönetiminde üvey babası için seslendirildiği bilgisi yer almaktadır.[468] Ancak kitapta *Requiem* ile ilgili en çarpıcı gelişme, yapıtın sonunda Mozart'ın eserleri hakkında ayrıntılı açıklamalara yer verilen "Ek" bölümündedir. Yapıtın müzikal açıklamalarına yaklaşık dokuz sayfa ayrılmış, her bölümü incelenmiştir. Eserin kimliği bilinmeyen siparişçisinin, Mozart'ın bu konu üzerinde değişik düşünceler üretmesine neden olduğu şeklindeki bir cümlede, "Kimliği bilinmeyen siparişçi," sözcüğüne konulan bir yıldız işaretiyle dipnota gönderme yapılmış ve şu bilgi verilmiştir: "Breitkopf ve Härtel Yayınevi, *Requiem*'i yayımlamak istediğinde, Mozart'ın dul eşine başvurarak eserin notalarını istedi. Eser bilindiği ve ortada birçok kopyası olduğu için en iyi kopyayı yayımlamak istiyorlardı. Bestecinin dul eşi, kocasının anısına duyduğu saygıdan ötürü en iyi kopyayı onlara verdi, o tarihlerde eser on yıllıktı. Bu arada, eserin bilinmeyen siparişçisi Kont von Walsegg (o tarihlerde Aşağı Avusturya'daki Stuppach'ta bulunan çiftliğindeydi), Viyanalı avukat Sortschan aracılığıyla müracaat ederek kendi elinde bulunan kopyaların basılanla karşılaştırılmasını istemişti."[469]

Bu bilgilerin ışığı altında Nissen'in yaşamöyküsünü okuyanlar, önceleri varlığından bile şüphe edilen bir eserin, ilerleyen sayfalarda Mozart'ın başyapıtı halini aldığı ve Kont Walsegg tarafından sipariş edildiği bilgisine ulaşmakla birlikte, *Requiem* üzerindeki esrar perdesini bir türlü aralayamaz. Günümüze dek yapılan araştırmalar, yazılan ciltlerce kitap ve 1964 yılında Viyana yakınlarındaki Wiener Neustadt Kent Arşivi'nde, müzik tarihçisi Otto Erich Deutsch'un bulduğu bir belge, gerek Kont Walsegg'in kimliğini, gerekse *Requiem*'in besteleniş öyküsünü, hemen hemen tümüyle açığa çıkarmıştır. 1839 yılında kaleme alınan bu belgede, Kont'u yakından tanıyan Anton Herzog, büyük bölümüne kendi tanık olduğu olayı ayrıntısıyla kâğıda geçirmiştir:[470]

Viyana yakınlarında şatosu bulunan Kont Franz von Walsegg, müziğe çok meraklı bir soyluydu; birkaç çalgıyı birden amatör düzeyde çalmasının yanı sıra bazı beste çalışmaları da vardı. Kont'un bir başka özelliği de, dönemin tanınmış bestecilerine ısmarladığı eserleri, elyazısıyla kâğıda geçirip şatosunda düzenlediği konserlerde dostlarına kendi yapıtlarıymış gibi sunmasıydı. Dostlarının pek çoğu ve Kont'un konserlerinde çalan müzisyenler durumu bilmelerine rağmen, bu zararsız oyuna katılırlardı.

14 Şubat 1791'de, Kont'un eşi Anna von Walsegg, çok genç yaşta ölünce kocası onun anısına bir *requiem* sipariş etmek istedi. Ancak her zamanki gibi, yapıtı kendi bestesiymiş gibi sunacaktı. Yanında çalışanlardan birini aracı olarak görevlendirmiş ve Mozart'la temasa geçmişti. Büyük olasılıkla Mozart, ilk andan başlayarak, eseri kimin için bestelediğini biliyordu. Çünkü yakın dostu ve maddi destekçisi Michael Puchberg'in Viyana'da oturduğu ev, Kont Walsegg'e aitti. Ayrıca müzisyenler arasında, kendilerine iyi bir maddi gelir kaynağı olan Kont'un ilginç hobisi mutlaka konuşuluyordu ve Mozart, siparişi almadan önce meslektaşlarının yaşadığı ilginç deneyimleri öğrenmişti. Ancak yapıtını bestelerken Kont'un kimliğini gizli tutmaya söz vermişti. Olay ve sipariş verenin kimliği, Constanze için de sır değildi.

Bestecinin ölümünden sonra yapıtı tamamlatma telaşına düşen Constanze, Mozart'ın meslektaşları arasında kendine yardım edecek birini aramaya girişti. Aslında bu iş için en uygun ve akla ilk gelmesi gereken kişi Süßmayr idi. Besteciye son iki operası sırasında yardım etmişti, onun stilini yakından tanıyordu. Zaten Mozart, yedi ana bölümden oluşan *Requiem*'in büyük kısmına el atmış, ilk iki bölümü tümüyle bestelemiş, diğerleri için de ayrıntılı taslaklar bırakmıştı. Ancak az da olsa hiç dokunulmamış bölümler vardı. Bu yüzden eseri tamamlayacak kişinin bütünlüğüne dikkat etmesi, bir anlamda kendini Mozart'ın yerine koyarak beste yapması gerekiyordu.

Beklenilenin aksine Constanze'nin ilk başvurduğu kişi, Joseph Eybler oldu. Dönemin tanınmış isimleri arasında olan Eybler ile bestecinin dul eşi arasında bir anlaşma bile imzalanmıştı.[471] 21 Aralık

1791 tarihli belgeye göre, yılbaşından sonraki "perhiz dönemi"nin ortasına dek kendinden istenileni yerine getirmeyi taahhüt eden Eybler, ayrıca elyazmasını Constanze'nin izni olmadan çoğaltmamayı ve başkasına vermemeyi de kabul ediyordu. Ancak Mozart'ın ardından *Requiem*'i bitirmek kolay olmamıştı. Bazı bölümler üzerinde çalışan Eybler, bir süre sonra işin içinde çıkamayacağını anlayarak, kendi yazdıklarıyla birlikte elyazmalarını iade etti.

Kont Walsegg'e eksiksiz bir yapıt sunmak isteyen Constanze, ilk başta yapması gerekeni yaparak Süßmayr'e başvurdu. Daha sonraki yıllarda, eserin basımı sırasında Süßmayr'in katkısını açıklamak zorunda kaldığında, önceleri kızgın olduğu için genç adama başvurmadığını söyleyecek ancak kızgınlık nedenini unuttuğunu ifade ederek araştırmacıların aklında pek çok yeni soru işaretinin doğmasına neden olacaktı. Süßmayr, kendinden istenileni oldukça kısa bir zamanda yaptı ve 1792 ilkbaharı başında yapıt Kont Walsegg'e teslim edildi. Büyük olasılıkla elindeki partisyonun tümüyle Mozart'a ait olduğunu zannediyordu.

Kont, âdeti olduğu üzere, yapıtı önce kendi elyazmasıyla baştan sona kopya etti; ardından koro ve orkestra partilerinin yazılması için yardımcılarına verdi. Bu hazırlıklar sürerken, 4 Ocak 1793 tarihinde Viyana'da Baron van Swieten'in düzenlediği bir konserde, KV 626, *Requiem*, Mozart'ın anısına seslendirildi. Constanze, yapıtın kocasının son eseri olduğu iddiasındaydı. Kont Walsegg'in bu konserden haberi olup olmadığı bilinmiyor. Büyük olasılıkla önceleri, Viyana'da çalınanın başka bir yapıt olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle, kendi yapıtı olduğunu iddia ettiği *Requiem*'i 14 Aralık 1793'te Wiener Neustadt'ta çaldırdı.

1790'ların sonuna doğru, Mozart'ın *Requiem*'inin basılacağı haberleri, müzik çevrelerinde konuşulmaya başlayınca olayın aslını öğrenmeye çalıştı. Elindeki kopyanın ne derece orijinal olduğunu bilmek istiyordu. Constanze'nin Kont Walsegg'e sattığı yapıtı tekrar piyasaya sürmesinin ardında, soylu adamın gerçeği açıklamaktan çekineceğini düşünmesi yatıyordu. Kont önceleri dostlarını, Mozart'ın

öğrencisi olduğuna, o ölmeden önce kendi bestelediği bir *requiem*'i fikrini almak için ona gönderdiğine, bestecinin ölümü ardından bulunan notaların Mozart'a ait zannedilmiş olabileceğine inandırmaya çalıştı. Ancak basım işi ciddiyet kazanınca ve bu arada kamuoyu Süßmayr'in eserdeki katkısını öğrenince tümüyle farklı bir yol izledi. Yayınevine başvurarak elindeki örnekle basılmakta olanın karşılaştırılmasını istedi.

Constanze'nin ilk tepkisi oldukça ilginçti. Yayımcıya gönderdiği bir mektup, sonunda eserin ardındaki esrarengiz kişinin ortaya çıktığını söyleyerek bir anlamda kopyanın kendisi tarafından verildiğini saklamaya çalıştı. Ancak konuyu hukuki yönden aydınlatmaya çalışan Kont, avukatı aracılığıyla kontrolün yapılmasını sağladı; bazı ufak yazım hataları dışında iki eser birbirinin aynıydı. Böylece Kont Walsegg, yeniden köşesine çekildi. *Requiem*'in besteleniş ve tamamlanış öyküsüne katılan baş aktörlerden Süßmayr, 1803, Kont Walsegg de 1827'de ölünce Constanze, 1828'de yayımlanan Nissen'in yaşamöyküsünde "gerekli düzeltmeler"i yaptı. Ancak olay öylesine karmaşık bir hal almıştı ki, o da içinden çıkamadı.

Son kez Prag

İtalyan emprezaryo Guardasoni, 1791 Ağustosu'nda yeniden Viyana'ya uğradı. İtalya'da anlaştığı sanatçıların adlarını Mozart'a bildirmiş, teknikleri konusunda ön bilgi vermişti; besteci detayları ancak Prag'a gittiğinde öğrenebilecekti. Bu nedenle Viyana'dan ayrılmadan önce solo aryaların nerdeyse hiçbirine başlayamamıştı. Pek çok kaynakta yer alan, yapıtın on sekiz günde tamamlandığı bilgisi, ilk bakışta biraz olanaksız gibi görünse de, bazı teknik detaylar göz önüne alındığında, bestecinin gerçekten oldukça kısa bir sürede operayı bitirmiş olduğu anlaşılır. 25 Ağustos günü Prag'a doğru yola çıkan posta arabasının içinde Mozart ve Constanze'den başka, bestecinin öğrencisi Süßmayr de vardı. Mozart özellikle, eşliksiz resitatiflerin bir bölümünü ona yazdırarak zaman kazanmak istiyordu. Yaklaşık bir ay

kadar önce doğum yapan Constanze'nin, kocasıyla birlikte, bebeğini bir sütannenin yanına bırakarak bu yorucu yolcuğa çıkması oldukça ilginçti. Ancak 26 Temmuz günü dünyaya gelen Franz Xaver Wolfgang, anne ve babasının yokluğuna rağmen hayatta kalmayı başaracak, ileriki yıllarda Constanze'nin desteğine en fazla gereksinim duyduğu kişi olacaktı.

Mozart ve beraberindekiler 28 Ağustos 1791'de Prag'a ulaşmıştı. Kent, yaklaşmakta olan taç giyme töreni için, Frankfurt'ta olduğu gibi yine ziyaretçi akınına uğramıştı. Yerel sanatçıların yanı sıra Viyana'dan da kalabalık bir müzisyen grubu gelmişti. İçlerinde Antonio Salieri'nin de bulunduğu bu sanatçılar, birkaç gün sürecek törenler boyunca gereksinim duyulacak müzikten sorumlu olacaklardı. Salieri'nin yanında getirdiği notaların arasında Mozart'a ait *missa*'lar da bulunuyordu. Büyük olasılıkla bestecinin KV 258, *Missa*, KV 317, *Taç Giyme Missası* ve KV 337, *Missa* adlı vokal eserleri törenler sırasında çalınmıştı.

İmparator II. Leopold ve eşi İmparatoriçe Marie-Louise'in 29 Ağustos günü kente gelmesiyle, kutlamalar resmî olarak başladı. 2 Eylül akşamı Prag Ulusal Tiyatrosu, Mozart'ın *Don Giovanni*'sini seslendirdi. Topluluğun repertuvarında bulunan bu yapıt, kentteki ilk seslendirilmesinden beri seyircinin ilgisini çekmeyi başarıyordu. Bu kez İmparator'un da salonda olması, gösteriyi başka boyutlara taşımıştı. Sonraki yıllarda o günlere ait anılarını yayımlayan Alman yazar Franz Alexander von Kleist, kentteki tören coşkusunu şöyle anlatıyordu: "İmparator ve ailesinin operaya gelmek için geçecekleri yolu büyük bir kalabalık doldurmuştu. Herkes, bir tiyatro oyunu izledikten sonra gelecek olan İmparator'u görmek için sabırsızlanıyordu. Operanın içinde, tüm localar ve parter ağzına dek dolmuştu. Sonunda İmparator içeri girdiğinde üç kez yinelenen alkış ve, '*Viva!*' haykırışıyla karşılandı."[472]

Mozart vaktinin büyük bölümünü yeni operasını tamamlamakla geçiriyor, aynı zamanda şarkıcılarla provalar yapıyordu. Bestecinin kaleminden çıkmış, bu döneme ait kayıtlar yok denecek kadar az

olduğu için, *Titus'un Merhameti*'nin yazılış öyküsü hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz. Bunun başlıca nedeni, Mozart'ın en sadık mektup arkadaşı olan babasının ölmüş olması ve Constanze'nin Prag'da bulunmasıydı. Besteci hızla yeni operası üzerinde çalışırken bir yandan da, Viyana'ya döndükten sonra sahnelenecek *Sihirli Flüt*, zaman zaman aklını kurcalıyordu. Nissen'in yaşamöyküsünde yer alan bir anekdot, bu durumu açıkça göstermektedir: "Mozart, 1791 yılında taç giyme operası *Titus'un Merhameti* üzerinde çalışırken, arkadaşlarıyla sık sık kaldığı evden çok uzak olmayan kafeye giderek, dinlenmek için bilardo oynuyordu. Arkadaşları, bestecinin birkaç gün boyunca oyun oynadığı sırada alçak sesle ve, 'Hımm hımm hımm,' diye bir melodi mırıldandığını fark ettiler. Başkaları oynarken kenara çekilip cebinden bir kitap çıkarıp dikkatle inceledikten sonra sıra kendisine geldiğinde oynamaya devam ediyordu. Bir süre sonra Dušek'lerin evinde, *Sihirli Flüt*'ten, Tamino, Papageno ve üç kadın arasındaki beşliyi duyan dostları iyice şaşırmıştı. Mozart'ın piyanoda çaldığı parça, bilardo oynarken mırıldandığı ezgiyle başlıyordu."[473]

6 Eylül'de kilisede yapılan tören sırasında II. Leopold, Bohemya kralı olarak taç giydi. Kesin bir kayıt olmamakla birlikte, büyük olasılıkla Mozart'ın *missa*'larından biri, burada seslendirildi. Aynı günün akşamında, kutlamaların doruk noktasını oluşturmak için bestelenen yeni opera KV 621, *Titus'un Merhameti* ilk kez sahnelendi. Pek çok kaynakta yer alan, İspanyol asıllı imparatoriçenin oyundan hoşnutsuzluğunu, "*Una porcheria tedesca*,"[474] sözüyle açığa vurmuş olması, yapıtın özellikle soylu kesim tarafından fazla beğenilmediğinin bir belirtisi sayılabilir. Ancak müzik çevrelerinden gelen eleştiriler genellikle daha olumluydu. Mozart' ın yıllar sonra yeniden ciddi opera bestelemesi (*Idomeneo*'dan on yıl sonra) müzik tarihi açısından son derece ilginçtir. Besteci, artık son dönemlerini yaşamakta olan kastrato geleneğini, opera yöneticilerinin isteği doğrultusunda, bir kez daha ele almış, yapıttaki "Sextus" rolünü, Domenico Bedini için yazmıştır.

Titus'un Merhameti, Roma İmparatoru Titus'un öyküsünden yola çıkarak oluşturulan bir libretto üzerine bestelenmiştir. Mozart, ilk

dönem yapıtlarında olduğu gibi, aryaların arasında eşliksiz resitatiflere yer vermiş; ancak başrol oyuncuları için birbirinden güzel bölümler bestelemeyi ihmal etmemiştir. Özellikle Sextus'un birinci perdedeki aryasında (No. 9) ve Vitelia'nın ikinci perdedeki rondosunda (No. 23) solistin yanı sıra *basset-klarnet* ve "basset horn" kullanmıştır. Operanın ilk seslendirilmesinde, parçaların müzikal bütünlüğü açısından son derece önemli olan bu çalgıları, Mozart'ın yakın dostu, klarnetçi Anton Stadler çalmıştı.

Sihirli Flüt ve kaçınılmaz son

Taç giyme töreninin ardından Viyana'ya dönen Mozart için yoğun çalışma temposu aynı hızla devam ediyordu. Gerçi *Titus'un Merhameti*'yle karşılaştırıldığında, *Sihirli Flüt* daha geniş bir zaman dilimi içinde bestelenmişti ancak henüz bazı bölümleri eksikti ve provalar sırasında ortaya çıkabilecek değişiklikler için de zaman gerekiyordu. Bu arada Emanuel Schikaneder, seyircinin hayranlığını kazanabilmek için dekorların kusursuz olmasına büyük çaba harcıyordu. Bazı kaynaklarda bu çabanın sanatçıya 5.000 *gulden*'e mal olduğu bilgisi yer almaktadır.[475] Dönemin kaynaklarında yapıttan *Maschienenkomödie* (Mekanik Komedi) şeklinde bahsedilmesi, oyunda kullanılan mekanik sistemin ne denli belirleyici olduğunun bir göstergesidir. Schikaneder, pek çok teknik gösterinin yanı sıra yaz aylarında Viyanalıların büyük ilgisini çeken balonu da yeni oyununa katmıştı. François Blanchard, Temmuz ayında kentin ünlü mesire yeri Prater'den balonla havalanmayı denemiş, birkaç başarısız girişimin ardından amacına ulaşmıştı. Mozart, bu tarihlerde Baden'da bulunan karısına yazdığı mektupta, bu ilginç olaydan bahsetmişti. Schikaneder, *Sihirli Flüt*'te, doğruluk ve saflığı sembolize eden, zorlu sınavlardan geçmek zorunda kalan Tamino ve Papageno'ya kılavuzluk eden üç çocuğu (Drei Knaben) sahneye balonla sokmuştu. Librettoda çocuklardan ilk bahsedilişte şu ifade kullanılır: "*Drei Knäbchen, jung, schön, hold und weise / Umschweben euch auf eurer Reise*"[476] (I. Perde,

8. Sahne). II. Perde, 12. Sahne sonundaki açıklamada da, sahnenin balonun (*Flugwerk*) girebileceği denli büyük bir mekâna dönüşmesi gerektiği notu vardır. II. Perde, 16. Sahnede yer alan üç çocuğun üçlüsünün ardından, güllerle kaplı bir balonla havalandıkları yazılıdır.

30 Eylül 1790 gecesi Emanuel Schikaneder'in yöneticisi olduğu Theather auf der Wieden'de ilk kez sahnelenen KV 620, *Die Zauberflöte* (Sihirli Flüt) kısa sürede Viyanalıların beğenisini kazanmıştı. O tarihlerde çıkan bazı eleştiriler, yapıtın yalnızca müzik sayesinde izlenilebilir olduğunu belirtiyordu: "İnsan aklını bir kenara bırakan bu gülünç, anlamsız ve tatsız oyun, büyük Mozart'ın müziği olmasa kolayca unutulup göz ardı edilebilirdi."[477] Ancak Mozart yapıtının gördüğü ilgiden hoşnuttu. Kuşkusuz bu ilginin odağında bestecinin müziği vardı ama bu müzik, kendi içinde eğlenceli oyunların başarılı örneklerinden sayılması gereken *Sihirli Flüt*'ün librettosuyla büyük bir uyum içindeydi. Zaten salonu dolduran izleyiciler, tam da böyle bir oyun görmek için geliyordu; seyrettikleri, beklentilerini fazlasıyla karşılıyordu.

İlk temsilin hemen ardından Constanze bir kez daha kaplıca tedavisi için Baden'a gitmişti. 7 Ekim'de Mozart, yeni operasının kazandığı başarıyı karısına müjdeliyordu: "Az önce operadaydım; her zamanki gibi doluydu yine. Karı-koca düeti[478] vs. ve birinci perdedeki *glockenspiel*[479] her zamanki gibi yinelettirildi. İkinci perdedeki çocuk triosu da. Ama beni en çok sevindiren, sessiz alkışlar! Bu operanın gittikçe nasıl yükseldiği açıkça görülüyor."[480] Mozart'ı sevindiren sessiz alkışlar (*Stille Beifall*), salondan sahneye yansıyan pozitif izlenimler olmalıydı. Bir sanatçı için çok ses çıkaran tezahürat kadar, sahnede seyrettiğinin etkisi altında kalarak sesi, soluğu kesilmiş izleyicinin tepkisi de önemliydi.

Sihirli Flüt, ilk sahnelenmesinden günümüze dek, değişik çevreler tarafından farklı şekilde algılanmıştır. Oldukça büyük bir kesim, yapıtın bir masal opera olduğu fikrinden yola çıkarak konunun daha çok çocukların ilgisini çekecek bir yapıda olduğu fikrini savunur.

Aslında eser, çocukları operayla tanıştırmak için en uygun yapıtlardan biridir. XIX. yüzyıl boyunca eserin, masonik sembollerle dolu olduğu, Mozart'ın ve Schikaneder'in mason oldukları için bu öğretileri yaymak amacıyla yapıtı besteledikleri görüşü de ağırlık kazanmıştır. Bu iddiaların gerçeklik payı olmakla birlikte, operayı bir mason propagandası şeklinde algılamak son derece yanlıştır. Özellikle ilk sahnelendiği dönemde, bu unsur hemen hiç gündeme getirilmemişti.

Operanın konusu gerçek bir masalı andırır: ormanda avlanan Prens Tamino'yu, Kraliçe'nin zalim Sarastro tarafından kaçırılan kızı Prenses Pamina'yı kurtarmakla görevlendirir. Ona, yegâne işi kuş avlamak olan, kuş adam Papageno eşlik edecektir. Sarastro' nun sarayına ulaşan Tamino ve Papageno, bir süre sonra durumun anlatılandan farklı olduğunu öğrenir. Sarastro yüce gönüllü, bilge bir kişidir ve Pamina'yı annesinin kötülüklerinden uzaklaştırmak için kaçırmıştır. Bir dizi sınavdan geçirerek Tamino ve Papageno' nun da ruhlarını arındırmak istemektedir. Bu sınavın sonunda Tamino ve Pamina evlenecektir. Her masal gibi mutlu sonla biten *Sihirli Flüt*'te sözü edilen sınavlar, –opera boyunca müzikal olarak ve karakterler yardımıyla– sürekli vurgulanan üç sayısı (üç nedime, üç çocuk, üç kapı, üç sınav aşaması vb.) masonik öğeler olarak algılanmaktadır.

Operanın ilk seslendirmesinde Papageno karakterini Emanuel Schikaneder canlandırmıştı. Hem müzikal, hem oyunculuk yönünden yapıttaki en önemli rollerden olan Papageno, olaylara içgüdüleriyle yaklaşan, aklının sesini dinlemek yerine, basit gündelik zevklerin peşinden koşan biridir. Oyundaki Gece Kraliçesi rolü, sahnede çok az görünmesine karşın müzikal yönden en önemli partilerden biridir. Mozart, yapıtın ilk seslendirilmesinde oynayan baldızı Josepha Hofer'in teknik becerilerini sonuna dek sergileyebilmesi için, opera dağarına eşi bulunmaz iki arya armağan etmiştir. 30 Eylül 1791 gecesi Pamina rolünü Anna Gottlieb seslendiriyordu. Sanatçı, *Figaro'nun Düğünü*'nde, henüz on iki yaşında bir çocukken Barbarina'yı oynamış, Mozart bu rol için, çok kısa ama bir o kadar da etkileyici bir arya bestelemişti. Bu kez on yedi yaşına gelmiş olan genç kızın Mozart'la

arasında duygusal bir bağ olduğu pek çok kaynakta öne sürülmekle birlikte, bunu ispatlayacak hiçbir kanıt yoktur. Bestecinin Pamina karakteri için yazdığı duygu dolu aryadan (II. Perde, No. 17) yola çıkıp böyle bir ilişkinin olduğu sonucuna varmak mantıklı bir yaklaşım olmaz. Aksi halde, Mozart'ın yaşamı boyunca bestelediği olağanüstü güzellikteki onlarca aryayı seslendirenlerin her birine âşık olduğunu varsaymak gerekirdi.

Sihirli Flüt, XIX. yüzyılın başlarında Alman ulusal operasının en önemli kilometre taşlarından biri olarak algılanmaya başladı. Viyana dışındaki pek çok merkez, yapıtı sahnelemek için birbiriyle yarışıyordu. 1794'te yayımlanan bir belgede, operanın Fransız Devrimi'nin ilerici fikirlerinden esinlenerek bestelendiği öne sürülüyor, karakterlerin sembolize ettiği kavramların bir listesi veriliyordu; buna göre Gece Kraliçesi, Devrim öncesindeki despot yönetim; Pamina, her zaman despotizmin çocuğu olarak ortaya çıkan özgürlük; Tamino, halk; Sarastro, bilgelik şeklinde algılanmalıydı.[481]

Mozart, *Sihirli Flüt*'ün ardından, hiç dinlenmeden *Requiem* üzerinde çalışmaya başladı. Aynı zamanda yakın dostu Anton Stadler için bestelediği KV 622, *Klarnet Konçertosu*'nun orkestrasyonunu da bitirmeye uğraşıyordu. Bazı kaynaklarda bestecinin Prag'dan hasta döndüğü bilgisi yer almakla birlikte, aynı tarihlerde Baden'da bulunan Constanze'ye yazılan mektuplarda her zaman rastlanan şakacı hava hissedilmektedir. Mozart, *Sihirli Flüt*'ün kazandığı başarıyı hemen her gün karısına aktarıyor, yapıtı kimlerin seyrettiğini ayrıntısıyla anlatıyordu. Bu kez karısının yanında en küçük kardeşi Sophie ve Süßmayr vardı. 14 Ekim tarihli mektupta Mozart, büyük oğlu Carl ve kayınvalidesinin de operaya geldiklerini yazıyordu. Ancak onu asıl sevindiren, Salieri ve soprano Cavalieri'nin yapıtı izlemeleriydi: "Her ikisinin de ne denli keyifli olduğunu görseydin şaşardın; yalnızca müzik değil, metin ve sahnedeki her şey çok hoşlarına gitti. İkisi de operanın, önemli hükümdarlar önünde gerçekleşecek büyük kutlamalar için temsil edilmeyi hak ettiğini, böylesine güzel bir gösteri izlemediklerini belirtti. Salieri'nin, uvertürden bitiş korosuna dek

büyük bir dikkatle seyrettiği oyunda, '*bravo*' ya da '*bello*' diye övgüsünü belli etmediği tek bölüm olmadı. Her ikisi de bana defalarca teşekkür etti."[482]

Mozart kısa bir süre sonra karısına kavuşacak olduğu için son derece sevinçliydi:

Dün Perchtoldsdorf'a yaptığım gezi tüm vaktimi aldığı için sana yazamadım ama senin iki gündür yazmaman affedilir gibi değil. Bugün senden haber almayı ve yarın seninle konuşup seni öpebilmeyi umuyorum. Hoşça kal, her zaman senin olan...

Mozart

Sophie'yi bin kez öperim. N.N.yi nasıl biliyorsan öyle yap. *Adieu*.[483]

14 Ekim tarihli bu mektup, bestecinin kaleminden çıkan son örnek olduğu için, müzik tarihi için ayrı bir önemi vardır. Mozart bir gün sonra kavuşmayı umduğu karısının özlemiyle dopdoluyken, baldızına selam göndermeyi ihmal etmiyordu. Mektupta bahsedilen N.N. büyük olasılıkla Süßmayr idi. Önceki yazışmalarda da Mozart sık sık karısına onunla ilgili şakalar yapıyordu.

Mozart, 18 Kasım 1791'de mason locasında düzenlenen bir tören için bestelediği KV 623, *Freimaurerkantate* (Mason Kantatı) adlı yapıtını yönetti. Büyük olasılıkla bu onun evden son çıkışıydı. Yaklaşık on beş gün sürdüğü belirtilen hastalık, 20 Kasım'dan sonra bestecinin tümüyle yatağa bağlı kalmasına neden oldu. Bir yandan elinden geldiğince *Requiem*'i tamamlamaya uğraşıyordu. Nissen'in yaşamöyküsünde, Constanze'nin, kocasının ruhsal sağlığını bozduğu için, doktorla görüşerek yapıtı bestelemesini bir süre için engellediği bilgisi yer alır.[484] Aynı kaynakta Mozart'ın, sonbahar aylarında Viyana'nın ünlü mesire yeri Prater'a yaptıkları bir gezi sırasında karısına, bestelemekte olduğu yapıtın kendi ölüm duası olmasından korktuğunu, zehirlenmiş olacağından şüphelendiğini söylediği yazılıdır. Nissen'in yaşamöyküsüne, özellikle bestecinin ölümüyle ilgili bölümlerde, Constanze'nin istediği şekilde müdahale ettiği bilinen bir

gerçek olduğu için müzik tarihçileri bu ifadelere daima kuşkuyla yaklaşmaktadır.

Mozart'ın mektupları içinde yer alan ancak doğruluğundan şüphe edilen İtalyanca bir belgede de besteci, üzerinde çalıştığı *missa*'nın kendi ölüm şarkısı olacağından kuşku duyduğunu belirtiyordu. Mektubun İtalyanca yazılması, alıcının Lorenzo Da Ponte olabileceğini akla getirmektedir. O tarihlerde Viyana'dan ayrılmış olan Da Ponte, sonraki yıllarda anılarında, Mozart'a kendisiyle birlikte Londra'ya gitmeyi önerdiğini ancak *Sihirli Flüt* üzerinde çalışan bestecinin düşünmek için süre istediğini yazmıştır.[485] Son derece karamsar bir ifadeyle kaleme alınan mektup, günümüze dek müzik tarihçilerinin aklında soru işaretlerinin oluşmasına neden olmuştur ve eğer bu satırlar gerçekten Mozart'ın kaleminden çıktıysa bestecinin *Requiem*'den bahsettiği tek belgedir:

"Saygıdeğer Beyefendi, önerinize memnuniyetle olumlu yanıt vermek isterdim ama nasıl yapacağımı bilemiyorum. Aklım karışmış durumda, nereye gitmemin daha iyi olacağına karar veremiyorum. Kimliği belirsiz kişinin hayali gözümün önünden gitmiyor. Sürekli olarak, bana eseri bir an önce bitirmemi söyleyişini görüyorum. Durmadan çalışıyorum, en azından beste yapmak, dinlenmekten daha huzurlu. (...) İçimde artık zamanın dolduğuna dair bir his var, ölümüm yakın. Yeteneğime sevinecek zamanım olmadan sonuna geldim. Yaşam çok güzeldi, mesleğimin başlangıcı ümit vericiydi ama insan kaderine hükmedemiyor. (...) Satırlarıma son veriyorum, ölüm şarkım orada duruyor, onu tamamlamadan bırakmamam gerek."[486]

Mozart'ın hastalığı, Kasım ayı sonlarında giderek ağırlaşmaya başlamış, resmî raporlarda, romatizmadan kaynaklanan ateşli bir hastalık tanısı konulmuştu. Günümüze dek süren uzun araştırmalar, bestecinin sağlığının mikrobik bir enfeksiyon sonucu bozulduğu savını kuvvetlendirmiştir. Hastalığın seyri boyunca böbrek yetmezliğinin devreye girmiş olması da üzerinde durulan bir başka olasılıktır. XIX. yüzyılda gündeme getirilen, Mozart'ın zehirlenmiş olabileceği iddiası, çok büyük bir olasılıkla gerçek dışıdır. Hastalığın ileri safhalarının, bazı

yönleriyle zehirlenme belirtileriyle benzerlikler gösterebileceği ve bestecinin ölümüne gizemli bir yön katmaya yardım edeceği için bu iddia elden geldiğince gündemde tutulmaya çalışılmıştır.

Mozart'ın ölümünün en yakın tanıkları arasında olan Constanze'nin kız kardeşi Sophie, 1825 yılında Nissen'e gönderdiği bir mektupta o günü son derece detaylı bir şekilde anlatmıştır. Mektupta yer alan bazı ifadeler Constanze'nin, kardeşinin anlatımına da bir ölçüde müdahale etmiş olabileceğini akla getirmektedir. "Ablam beni görünce, 'Tanrı'ya şükür sevgili Sophie! İyi ki buradasın,' dedi. 'Gece öyle kötüydü ki sabaha çıkamayacağını zannettim. Bugün yanımda kal çünkü tekrar kötüleşirse bu gece mutlaka ölür; şimdi biraz yanına gidip ne yaptığına bak.' Yatağının yanına gittiğimde beni fark ederek, 'Demek buradasınız sevgili Sophie,' dedi. 'Bu gece burada kalmalısınız, beni ölürken görmeniz gerek.' Kuvvetli olmaya ve onu teselli etmeye çalıştım. Söylediklerime karşılık vermeye gayret ederek, 'Ölümün tadını dilimde hissediyorum, siz de burada kalmazsanız sevgili Constanze'min yanında kim kalacak?' dedi. 'Elbette sevgili Mozart,' dedim, 'yalnızca şimdi hemen annemize gidip burada kalmamı istediğinizi söylemeyelim, benden haber alamazsa kötü bir şey olduğunu zanneder.' 'Dediğiniz gibi yapın ama hemen geri gelin.' (...) Tekrar ablamın yanına geldiğimde Süßmayr, Mozart'ın yanındaydı; yatağın üzerinde *Requiem* duruyordu ve Mozart ona, ölümünün ardından nasıl tamamlaması gerektiğini açıklıyordu. Bu arada karısına, ölümünü Albrechtsberger'in[487] haberi oluncaya dek gizli tutmasını söyledi. (...) Doktor geldiğinde ateşler içinde olan alnına ıslak bez koydurdu, bu onu iyice sarstı ve bir daha kendine gelemedi. Son yaptığı, ağzıyla *Requiem*'deki timpani vuruşlarını söylemekti, bu hali hâlâ gözümün önünde."[488]

Sophie'nin anlattıklarında gerçek payı bulunmasına rağmen, büyük olasılıkla hayal gücünün de etkisi vardı. Aradan geçen otuz beş yıl, olayları bir anlamda efsane haline sokmuştu. Ama 4 Aralık 1791 gecesi Mozart'ların evinde endişe ve üzüntünün hâkim olduğu tartışılmazdı. Constanze, sonraki kuşaklar onu neyle suçlarsa suçlasın, hayatta

kendini en çok seven kişiyi kaybediyordu. On yıllık birlikteliğin ardından gelen bu ayrılık çok zor olacaktı. Saatler gece yarısını geçmişti, soğuk ve sessiz gecenin içinde takvimler 5 Aralık gününü gösteriyordu. Otuz beş yıl önce Salzburg'da başlayan yaşam noktalanmak üzereydi...

1791'den sonrası

Mozart'ın ölümünün ardından cenaze töreni, St. Stephan Kilisesi'nde yapıldı. Kayıtlara 6 Aralık 1791 olarak geçmesine rağmen, günümüzde bunun bir yanlış yazımdan kaynaklanmış olabileceğine, gerçek tarihin 7 Aralık olması gerektiğine inanılıyor. Bunun nedeni, Viyana hava durumu kayıtlarında, 7 Aralık'ta tüm kentin kuvvetli bir kar fırtınası altında kaldığı bilgisinin yer alması ve bu olayın, bestecinin tabutunun mezarlığa yalnız başına gitmesini büyük ölçüde açıklamasıdır. Dönemin şartları uyarınca cenazeler, ölümün gerçekleşmesinin üzerinden iki gün geçmeden gömülmüyordu. Bu uygulama da, II. Joseph'in reformlarıyla yürürlüğe girmişti. Ayrıca, tahta israfını önlemek için tabut yerine kefenle gömülmek özendiriliyor, cesetler oldukça geniş kazılan çukurlara gömüldükten sonra, insan sağlığına zarar vermemesi için üzerlerine kireç dökülüp daha sonra toprak kapatılıyordu. Aynı çukura yan yana altı-yedi kişi gömülüyor ardından yeni bir çukur açılıyordu. Çukurlarda kimin gömülü olduğu ancak mezarlık duvarına konulan levhalardan belli oluyordu; fazla yer kaplamamak için mezar başına taş koymak yasaktı.

Bu kurallar uyarınca 7 Aralık 1791'de öğleden sonra St. Stephan Kilisesi'ne getirilen Mozart'ın cenazesi, ailesinin ve arkadaşlarının katıldığı bir törenin ardından mezarlığa götürülmek üzere hazırlandı; akşam saat altıdan önce cenaze gömmek yasaktı. Mezarlıkta tören yapılmıyor, yalnızca mezarcı ve isterse ölünün birkaç yakını bulunuyordu. Havanın kötü oluşu, hızla giden cenaze arabasının bir anda gözden kaybolması, tabutu St. Marx Mezarlığı'na dek izlemek isteyenleri geride bırakmıştı. O gün Mozart'ın nereye gömüldüğünü

yalnızca mezarcı biliyordu. Constanze, 1808 yılına dek kocasının mezarını araştırmadı. Kurallar gereği sekiz yıl sonra aynı mezara yeniden cenaze defnedildiği için artık yeri saptamak olanaksızdı; üstelik Mozart'ın cenazesinde hazır bulunan mezarcı da ölmüştü. Kuşkusuz Constanze, yüzlerce yıl sonra, hâlâ bu sorumsuzluğu yüzünden tüm eleştiri oklarının üzerine çevrileceğini bilse farklı davranırdı.

Günümüze dek geçen yüzlerce yıl, Mozart'ın ününü inanılmaz boyutlara ulaştırdı. Ancak cenaze törenini izleyen günlerde Viyana'da *Wiener Zeitung* adlı gazetede yayımlanan bir haber, o tarihte de bestecinin değerinin bilindiğinin kanıtıdır: "Ayın dördünü beşine bağlayan gece, İmparatorluk Saray Bestecisi Wolfgang Mozart öldü. Çocukluk günlerinden başlayarak, ender rastlanan müzik yeteneği sayesinde tüm Avrupa'da tanınıyordu. Tanrı vergisi yeteneğini başarıyla geliştirerek yarattığı, herkes tarafından sevilen ve takdir edilen eserleri, onun büyük ustalar mertebesine ulaştığının en iyi kanıtıdır. Ölümü müzik sanatında yeri doldurulamaz bir kayıptır."[489]

XIX. yüzyılın başlamasıyla müzik dünyasını etkisi altına alan romantizm, geçmiş yılların harika çocuğunu keşfetmekte gecikmedi. Başta Beethoven olmak üzere dönemin tüm bestecileri, müziğinde kelimelerle açıklanamaz bir kusursuzluk bulunan Mozart'ın yeteneğinin Tanrı vergisi olduğunu düşünmeye yatkındı. Sanki önceden ona vahiy edilmiş ezgiler, zamanı geldiğinde parmaklarının ucundan notalara dönüşüyordu. Romantizmin, olaylara bir gizem perdesinin ardından yaklaşma alışkanlığı, Mozart'ın dehasının gerçek bir efsane halini almasını kolaylaştırmıştı. Aynı tarihlerde Constanze, ikinci eşi Georg Nikolaus von Nissen'in de yardımıyla, Mozart'ın yapıtlarının olabildiğince çalınması ve basılması için yoğun çaba harcıyordu. Küçük oğlu Franz Xaver Wolfgang'ın müzik yeteneğini elinden geldiğince vurgulamaya özen gösteriyor, babasının dehasının onda yaşadığı fikrini destekliyordu. Oğlunun "Wolfgang Amadeus Mozart" olarak konserler vermesi hoşuna gidiyordu; bir süredir kocasının ikinci adını "Amadeus" olarak kullanmaya başlamıştı.

1800'lü yılların ortalarına yaklaşıldığında Mozart'ın müziği artık kendini kabul ettirmiş, Avrupa'nın her yanında seslendirilmeye başlamıştı. Constanze 1842'deki ölümüne dek, dâhi bestecinin dul eşi olarak müzik dünyasının ilgisini çekmeyi sürdürdü. 1829'da kendini Salzburg'da ziyaret eden İngiliz çift Vincent ve Mary Novello'yla yaptığı görüşme, yaşlı kadının geçmiş günleri bir kez daha anımsamasına neden olmuştu. Gezi boyunca Constanze'den başka, Nannerl, Aloisia ve Franz Xaver Wolfgang'la da konuşma şansı bulan Novello çifti, gezilerini günlükler olarak yayımlamış, müzik tarihi açısından son derece önemli bir kaynak yaratmışlardır. İngiliz çiftin yazdıkları, Mozart'ın en yakınındaki kişilerin, onun ölümünden yaklaşık kırk yıl sonra, ona ait anıları nasıl hatırladıklarını yansıtmaktadır.

Londra'dan Viyana'ya yaptıkları yaklaşık üç ay süren gezi boyunca, Salzburg'a iki kez uğramış, kentte kaldıkları süre zarfında en sık Constanze'yle görüşmüşlerdi. Novello çifti, yaşlı kadından çok etkilenmiş, onun Mozart'a ait anılarını heyecanla kâğıda geçirmişlerdi. Anlattıklarının pek çoğu, Nissen'in yaşamöyküsündekilerle paralellik gösteriyordu. Constanze anlattıkları kadar, çok iyi Fransızcasıyla da konuklarını etkilemeyi bilmişti. Vincent Novello, yaşlı kadının ayrılırken kendisine verdiği Mozart'ın saçından bir teli, adeta kutsal emanet gibi saklamaya özen göstermişti. Konuşmaların büyük bölümüne, annesini ziyaret etmek için Salzburg'da bulunan Franz Xaver Wolfgang da katılmış, İngiliz konuklarına babasını, "Müziğin Shakespeare'i" olarak tanımlamıştı.[490]

O tarihte yetmiş sekiz yaşında olan Nannerl'ın uzun süredir gözleri görmüyordu ve kısmi felç geçirmişti. Yaşlı kadın, hastalığın etkisiyle yataktan kalkamadığı için Novello çiftini, Constanze kadar içten karşılayamamıştı. Wolfgang, konukları halasına götürmüş, elinden geldiğince misafirperverlik göstermişti. Bu ziyaret sırasında çifti en çok heyecanlandıran, Nannerl'ın evinde, bir zamanlar Mozart'la birlikte çaldıkları klavseni görmeleriydi. Çalgının üzerinde, yaşlı kadının

hastalanmadan önce çaldığı *Sihirli Flüt* ve *Don Giovanni*'den bölümlerin notaları duruyordu.

İngiliz çift, Viyana'da, Mozart'ın hayatta kalan müzisyen dostlarının yanı sıra Aloisia'yla da karşılaşmıştı. Özellikle Mary Novello'nun bu buluşmayla ilgili günlüğüne yazdıkları oldukça ilginçtir: "Madam Mozart'ın kız kardeşi ve Mozart'ın ilk aşkı Madam Lange'yle iki saat sohbet ettik. Hoş bir kadın gibi görünüyor ancak karşılaştığı talihsizlikler onu kırmış. Kocasından ayrı olduğu için[491], ders vererek yaşamını sürdürmeyi deniyor ancak onun yaşında bu oldukça zor. (...) Mozart'ın ölünceye dek onu sevdiğini ve bunun kız kardeşiyle[492] arasında daima bir kıskançlık yarattığını söyledi. Ona, Mozart'ın sevgisine ilk anda neden karşılık vermediğini sorduğumda bana geçerli bir neden söyleyemedi. Babalarının anlaşmış olduklarını ancak kendisinin Mozart'a karşı bir sevgi duyamadığını, ayrıca onun yeteneğini ve iyi karakterini o zamanlar fark edemediğini, sonraki yıllarda buna çok üzüldüğünü söyledi."[493]

Yaşamlarını Mozart'la paylaşan tanıklar ve onların anıları tarihin sayfaları arasına karıştıktan sonra, geriye bestecinin müziği kaldı. Artık zamana karşı gerçek savaş başlamıştı. İnsanlar onu yalnızca yapıtlarıyla değerlendirecek, yargılanacağı yegâne konu müziği olacaktı. Ama o bu konuda kendine çok güveniyordu. Mozart'ın ölümünün ardından dünyaya gelen (1792), meslek yaşamının ilk yıllarında onu çağrıştıran bir tempoyla yapıtlar besteleyen ancak 1830'lardan sonra köşesine çekilen ünlü İtalyan besteci Gioachino Rossini, ölümünden bir yıl önce, 1867'de, onun hakkında şunları söyleyecekti: "Müzik tarihi boyunca Almanlar armoni ustası, biz İtalyanlar da melodi ustası olarak anılırdık. Ancak kuzeyde Mozart'ın ortaya çıkışından sonra, bizler kendi alanımızda yenilgiye uğradık. Bu insan, iki ulusun temelleri üzerinde yükseldi. İtalyanların şarkısının sihriyle, Almanların tüm derinliğini kusursuz bir şekilde birleştirdi."[494]

Rossini'nin sözleri, Mozart'ın müzik tarihindeki yerini en iyi anlatan ifadelerden biridir. Besteci eserlerinde her yönden akıl almaz

bir mükemmelliği yakalamış, bunu çok erken yaşlarda adeta çocukluk günlerinde başarmıştır. Günümüzde müzikte "klasik" sözcüğünün karşılığı Mozart'la özdeşleşmiş gibidir. Müzik tarihinde hiçbir besteci, yaşadığı çağın müziğini onun kadar temsil etmemişti; ancak bu güncellik Mozart'ın çağlar ötesine ulaşmasına engel olmamıştır. Tam doğması gereken coğrafyada, en uygun aile ortamı içinde dünyaya gelmiş, kısacık ömründe, müzik tarihinde köklü bir değişim yaşanmadığı için besteledikleri hem güncel, hem klasik olabilmiştir. Sıra dışı yeteneği, büyük bir özenle müziğe yönlendirilmiş, çağının şartlarına göre kusursuz eğitilmişti.

Günümüzde, doğumunun üzerinden iki yüz elli yıldan fazla zaman geçmiş olmasına rağmen, Mozart'a ve müziğine gösterilen ilgi olağanüstü boyutlara ulaştı. Yapıtlarının tümü basıldı, hepsi çağın teknolojik gelişmesinin sağladığı olanaklar sonucu kusursuz ses kayıtlarına dönüştü. Kaçıp kurtulmak için can attığı Salzburg, onun adına bir konservatuvar kurdu, kentte meydanlara adı verilip, heykelleri dikildi. Doğduğu ev müzeye dönüştü ve dünyanın dört bir yanından gelen müzik meraklılarınca adeta kutsal bir mekâna çevrildi. Kente modern çağın posta arabaları olan uçaklarla gelenler, artık Wolfgang Amadeus Mozart Havaalanı'na iniyor.

Halbuki o yalnızca beste yapıp duygularını müzikle aktarmıştı. Yüzyıllar önce babasına yazdığı mektupta söylediği gibi, kendini en iyi ifade edebildiği şey seslerdi; çünkü o bir müzikçiydi.

445. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt IV, s. 104.

446. agy. s. 107, çeviri, Yeşim Tükel Kılıç.

447. agy. s. 106.

448. agy. s. 113.

449. H.C. Robins Landon, 1791 / Mozarts letztes Jahr, s. 18, Almanca çeviri: Ken W. Bartlett, Claassen Verlag, 1988.

450. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 320.

451. agy. s. 321.

452. H.C. Robins Landon, 1791 / Mozarts letztes Jahr, s. 23, 24.

453. agy.

454. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozarts, s. 548, 549.

455. Bir lokantanın adı, "Macar Tacı" anlamına geliyor.

456. Wenzel Müller'in Kaspar, der Fagotist adlı müzikli oyunu.

457. Bahsedilen kişi büyük olasılıkla bestecinin komşusu Johann Martin Loibel.

458. Kont Ludwig Franz Montecuculi, amatör müzisyen ve bestecinin öğrencisi.

459. Besteci son yıllarında Rechberg ailesinden çok yakınlık gördü.

460. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt IV, s. 137, 138.

461. H.C. Robins Landon, 1791 / Mozarts letztes Jahr, s. 72, 73.

462. Sihirli Flüt.

463. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt IV, s. 150.

464. H.C. Robins Landon, 1791 / Mozarts letztes Jahr, s. 110, 111.

465. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozart, s. 554, 555.

466. agy. s. 566.

467. agy. s. 576, 577.

468. agy. s. 595.

469. agy. "Ek", s. 169, 170.

470. Requiem ile ilgili ayrıntılı bilgi, H.C. Robins Landon'ın, 1791 / Mozarts letztes Jahr adlı kitabında yer alan VII. Bölüm'den (s. 91-104) ve Heinz Gärtner'in Mozarts Requiem und die Geshäfte der Constanze Mozart, (Langen Müller, 1986) adlı kitabından alınmıştır.

471. Heinz Gärtner, Mozarts Requiem und die Geshäfte der Constanze Mozart, s. 42.

472. H.C. Robins Landon, 1791 / Mozarts letztes Jahr, s. 134.

473. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozart, s. 559, 560.

474. (İt.) Bir Alman pisliği. (Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 330.)

475. Volkmar Braunbehrens, Mozart in Wien, s. 415.

476. (Alm.) Genç, güzel, saf ve akıllı üç küçük çocuk / Yolculuğunuz boyunca etrafınızda uçacak.

477. Rudolph Angermüller, Mozart Sämtliche Opernlibretti, s. 920.

478. I. Perde'de Pamina ve Papageno'nun seslendirdiği düet, No. 7.

479. (Alm.) Bir çeşit vurmalı çalgı.

480. Maria Publig, Mozart / 'Dehanın Gölgesinde', s. 334.

481. Volkmar Braunbehrens, Mozart in Wien, s. 418.

482. Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt IV, s. 161, 162.

483. agy. s. 163.

484. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozart, s. 563.

485. Lorenzo Da Ponte, Mein abenteurliches Leben, s. 156.

486. Mektubun İtalyanca orijinali Mozart, Briefe und Aufzeichnungen, cilt IV, s. 156'da yer almaktadır. Almanca çeviri için faydalanılan kaynak: Mozart Briefe, Derleyen: Wolfgang Hildesheimer, s. 177.

487. Mozart bir süre önce, sağlık durumu iyi olmayan St. Stephan Kilisesi müzik yöneticisi Leopold Hofmann'a ücret almadan yardım etmeyi önermiş ve teklif kabul edilmişti. Böylece müzik çevrelerinde, Hofmann'ın ölümünün ardından Mozart'ın onun yerine getirileceği şeklinde bir kanı oluşmuştu. Buradaki ifade, Mozart'ın, kilisede görevli diğer müzisyen Johann Georg Albrechtsbrger'in hakkının yenmemesi için, ölümünün öncelikle ona haber verilmesini istediğini vurguluyor.

488. G.N. von Nissen, Biographie W.A. Mozart, s. 573, 574.

489. Volkmar Braunbehrens, Mozart in Wien, s. 429.

490. Vincent ve Mary Novello, Eine Wallfahrt zu Mozart, s. 90.

491. Aloisia, 1795 yılında Joseph Lange'den ayrılmıştı.

492. Constanze.

493. Vincent ve Mary Novello, Eine Wallfahrt zu Mozart, s. 127, 128.

494. Kurt Pahlen, Das Mozart Buch, s. 527.

Mozart ve çağı

1756 **27 Ocak'ta Mozart Salzburg'da dünyaya geldi.**
Leopold Mozart'ın *Versuch einer gründlichen Violinschule* (Temel Nitelikte Bir Keman Okulu Denemesi) adlı kitabı yayımlandı.
Avusturya ve Prusya arasında "Yedi Yıl Savaşları" başladı.

1759 G.F. Handel öldü.
J. Haydn, *I. Senfoni*.
Voltaire, C*andide*.
F. Schiller doğdu.

1760 III. George, Büyük Britanya ve İrlanda kralı oldu.

1761 **Mozart ilk yapıtlarını besteledi.**
Haydn, Prens Esterházy'nin sarayında müzik yöneticiliğine başladı.
J.J. Rousseau, *Julie*.

1762 **Ocak ayında Mozart ve ablası Nannerl, Münih Sarayı'nda konser verdi. Ekimde Viyana'da İmparatoriçe Maria Theresia'nın önünde konser.**
C.W. Gluck, *Orfeo*.
J.J. Rousseau, *Emile* ve *Toplum Sözleşmesi*.

1763 **Mozart'lar Haziran ayında Avrupa'nın önemli merkezlerini kapsayacak bir geziye çıkıp, 18 Kasım'da Paris'e ulaştılar.**
"Yedi Yıl Savaşları"nın sonu.

1764 **1 Ocak'ta Fransa Kralı XV. Louis huzurunda konser.**
27 Nisan'da Londra'da Büyük Britanya ve İrlanda kralı III. George'un huzurunda konser.
Johann Christian Bach, Londra'da düzenli konserler başlattı.
Voltaire, *Felsefe Sözlüğü*.
1765Mozart'lar Londra'dan ayrıldı.

1766 **Büyük Avrupa gezisi Kasım'da sona erdi, Mozart'lar Salzburg'a döndü.**

1767 *Die Schuldigkeit des ersten Gebots* ve ***Apollon ve Hyakinthos*** Salzburg'da sahnelendi.
Eylül ayında Viyana gezisi.
G.P. Telemann öldü.
C.W. Gluck, *Alceste*.

1768 **Viyana Sarayı'nda konser.**
La finta semplice operası çeşitli engellemeler yüzünden sahnelenemedi.
Londra'da, Royal Academy kuruldu.
J. Cook gezilerine başladı.
Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya arasında savaş başladı.

1769 **Aralık ayında Mozart ve babası İtalya gezisine başladı.**
J. Watt buhar makinesi için patent aldı.
Napoléon Bonaparte doğdu.

1770 **Mozart, İtalya'nın tüm önemli merkezlerinde konserler verdi.**
26 Aralık'ta *Mitridate,* ***re di Ponto***, **Milano'da sahnelendi.**

Ludwig van Beethoven doğdu.
Kant, Königsberg'de profesörlüğe başladı.
G.F. Hegel doğdu.
Viyana'daki evlere numara verilmeye başlandı.
Marie Antoinette, Fransa veliahdıyla evlendi.

1771 **Mozart ve babası, sonbaharda ikinci kez İtalya'ya gitti.**
17 Ekim'de *Ascanio Alba'da* Milano'da sahnelendi.
W. Scott doğdu.
Viyana Borsası kuruldu.
New York Hastanesi kuruldu.

1772 **Hieronymus Colloredo, Salzburg Başpiskoposu oldu.**
Mozart sarayda, "Konzertmeister" olarak göreve başladı.
Aralık sonunda *Lucio Silla*, Milano'da sahnelendi.
Haydn, *Veda Senfonisi* No. 45.
Rusya, Avusturya ve Prusya, Polonya topraklarını paylaştı.

1773 **Mozart, ilk özgün piyano konçertosunu besteledi (KV 175).**
Amerikan bağımsızlık hareketinin önemli aşamalarından biri kabul edilen "Boston Çay Partisi" ayaklanması oldu.

1774 J. W. von Goethe, *Werther*.
XVI. Louis, Fransa Kralı oldu.
Küçük Kaynarca Anlaşması imzalandı, Kırım bağımsız oldu.

1775 *La finta giardiniera*, 13 Ocak'ta Münih'te sahnelendi.
Keman Konçertoları.
Beaumarchais, *Sevil Berberi*.
Jane Austen doğdu.

1776 J. Constable doğdu.
E.T.A Hoffmann doğdu.
Amerika Birleşik Devletleri bağımsızlığını ilan etti.

1777 **Mozart ve annesi, Paris'e gitmek üzere Salzburg'dan ayrıldı.**
C.W. Gluck, *Armide*.
Journal de Paris yayın hayatına başladı.

1778 **Mozart, Mannheim'da kaldığı sürede Aloisia Weber ile tanıştı.**
Annesi, 3 Temmuz'da Paris'te öldü.
Milano'da "La Scala Operası" *açıldı*.

1780 **Mozart yeni operasının sahnelenmesi için yıl sonunda Münih'e gitti.**
Fransız ressam Ingres doğdu.
II. Joseph, annesi Maria Theresia'nın ölümünün ardından tek başına imparator oldu.

1781 *Idomeneo*, 29 Ocak'ta **Münih'te sahnelendi.**
Mozart, Mart ayında Viyana'ya gitti; Mayıs'ta Salzburg'daki görevinden ayrıldı.
J. Haydn, *Op. 33 Dörtlüler*.
Leipzig'de "Gewandhaus Konserleri" başladı.
F. Schiller, *Haydutlar*.
Kant, *Arı Aklın Eleştirisi*.

1782 **16 Temmuz'da,** *Saraydan Kız Kaçırma* sahnelendi.

4 Ağustos'ta Mozart, Constanze Weber ile evlendi.
Johann Christian Bach öldü.
N. Paganini doğdu.

1783 Mozart ve Constanze, Salzburg'a gitti.
İngiltere, Amerika'nın bağımsızlığını tanıdı.
Rusya, Kırım'ı aldı.

1784 Mozart, eserlerini kataloğa kaydetmeye başladı.
Viyana'da yoğun konserler.
Padre Martini öldü.
Beaumarchais, *Çılgın Gün* veya *Figaro'nun Düğünü*.
Viyana'da Avrupa'nın en modern hastanesi, "Allgemeine Krankenhaus" açıldı.

1785 Leopold Mozart, oğlunu Viyana'da ziyaret etti.
Piyano Konçertoları ***No. 20-22*** ve ***Altı Haydn*** Dörtlüsü.
J. Haydn, *Paris Senfonileri*.
İtalyan yazar A. Manzoni doğdu.

1786 *Figaro'nun Düğünü* 1 Mayıs'ta Viyana'da sahnelendi.
C.M. von Weber doğdu.
Mont Blanc'ın zirvesine ulaşıldı.
Prusya Kralı "Büyük Friedrich" öldü.

1787 Prag gezisi.
Leopold Mozart öldü.
Don Giovanni, 29 Ekim'de Prag'da ilk kez sahnelendi.
"Saray bestecisi" olarak atandı.
C.W. Gluck öldü.
F. Schiller, *Don Carlos*.
Lord Byron doğdu.

1788 *Don Giovanni* Viyana'da sahnelendi.
Carl Philipp Emanuel Bach öldü.
Goethe, *Egmont*.
Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*.

1789 Mozart'ın Kuzey Almanya gezisi.
Cosi fan tutte üzerinde çalışmaya başladı.
Fransız Devrimi.
G. Washington başkan seçildi.
III. Selim tahta çıktı.

1790 *Cosi fan tutte*, 26 Ocak'ta sahnelendi.
Taç giyme törenleri için Frankfurt gezisi.
Haydn, Londra'da.
Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*.
II. Joseph öldü, yerine II. Leopold imparator oldu.

1791 ***Titus'un Merhameti***, 5 Eylül'de Prag'da sahnelendi.
Sihirli Flüt, 30 Eylül'de Viyana'da sahnelendi.
Requiem üzerinde çalışma.
5 Aralık günü Viyana'da öldü.

Haydn, *Senfoniler,* No. 93-96.
C. Czerny doğdu.
Giacomo Meyerbeer doğdu.
Berliner Singakademie kuruldu.
The Observer, yayın hayatına başladı.
F. Grillparzer doğdu.
Washington, başkent oldu.

KAYNAKÇA

Angermüller, Rudolph, *Wolfgang Amadeus Mozart: Sämtliche Opernlibretti*, Philipp Reclam, 1990.
Blom, Eric, Mozart, J.M and Sons Ltd, 1952.
Böttger, Dirk, Wolfgang Amadeus Mozart, dtv, 2003.
Braunbehrens, Volkmar, Mozart in Wien, Serie Piper, 1997 (V. basım).
Braunbehrens, Volkmar, Salieri – Ein Musiker im Schatten Mozarts, Piper, 1989.
Büke, Aydın, İki Dahi Üç Opera, Boyut Yayınları, 2005 (II. basım).
Diogenes, 1991 (I. baskı 1977).
de La Grange, Henry – Louis, Wien – Eine Musikgeschichte, Fransızcadan çeviren Christina Mansfeld, Insel Verlag, 1997.
Da Ponte, Lorenzo, Mein abenteuerliches Leben, İtalyancadan çeviren Eduard Burckhardt, Einstein, Alfred, Mozart – His Character, His Work, Almancadan çeviren Arthur Mendel ve Nathan Broder, Oxford University Press, 1945.
Elias, Norbert, Mozart – Bir Dahinin Sosyolojisi Üzerine, Almancadan çeviren Yeşim Tükel, Kabalcı Yayınevi, 2000.
Flothuis, Marius, Mozarts Klavierkonzerte, C.H. Beck, 1998.
Flothuis, Marius, Mozarts Streichquartette, C.H. Beck, 1998.
Frauchiger, Urs, Mein Mozart, Huber, 2005.
Gärtner, Heinz, Joahnn Christian Bach – Mozarts Freund und Lehrmeister, Nymphenburger, 1989.
Gärtner, Heinz, Mozarts Requiem und die Geschäfte der Constanze Mozart, Langen Müller, 1986.
Gay, Peter, Mozart, İngilizceden çeviren Ulrich Enderwitz, Claassen, 2001.
Genie und Alltag – Bürgerliche Stadtkultur zur Mozartzeit, Editör Ernst Wangermann, Otto Müller Verlag, 1994.
Goertz, Harald, Mozarts Dichter Lorenzo Da Ponte, Piper Schott, 1988.
Gültek, Buğra, Piyano / Bir Çalgının Biyografisi, Epilog Yayıncılık, 2007.
Hildesheimer, Wolfgang, Mozart, Suhrkamp, 1980.

Jacob, Heinrich Eduard, Mozart / Der Genius der Musik, Heyne Verlag, 1990 (VIII. basım).
Küster, Konrad, W.A. Mozart und seine Zeit, Laaber, 2001.
Landon, H.C. Robbins, 1791 – Mozarts letztes Jahr, İngilizceden çeviren Ken W. Bartlett, Claassen, 1988.
Leonhart, Dorothea, Mozart / Liebe und Geld, Matthes & Seitz, 1991.
Mozart, Leopold, Versuch einer gründlichen Violinschule, Bärenreiter, 2002 (1756 kopyasının tıpkıbasımı).
Mozart Briefe und Aufzeichnungen, Gesamtausgabe, Editörler: Wilhelm A. Bauer, Otto Erich Deutsch, Joseph Heinz Eibl, Deutscher Taschenbuch Verlag, 1962, Genişletilmiş Baskı 2005.
Mozart Briefe, Derleyen: Wolfgang Hildesheimer, Insel Verlag, 1995 (I. baskı 1975).
Mozart Briefe, Derleyen: Albrecht Goes, Fischer Verlag, 1980.
Mozart Handbuch, Editör: Silke Leopold, Bärenreiter / Metzler, 2005.
Nissen, G.N. von, Biographie W.A. Mozart, Georg Olms Verlag, 1991 (1828 kopyasının değiştirilmemiş IV. baskısı).
Novello, Vincent & Mary, Eine Wallfahrt zu Mozart, İngilizceden çeviren Ernst Roth, Boosey & Hawkes, 1955.
Ortheil, Hanns-Josef, Mozart im innern seiner Sprachen, Collection S. Fischer, 1982.
Pahlen, Kurt, Das Mozart Buch, Bastei Lübbe, 1985.
Pahlen, Kurt, Die Entführung aus dem Serail, Textbuch, Einführung und Kommentar, Piper Schott, 1991 (III. basım).
Pahlen, Kurt, Die Zauberflöte, Textbuch, Einführung und Kommentar, Piper Schott, 1988 (VI. basım).
Pieck, Werner, Die Mozarts, Europäische Verlagsanstalt, 1998.
Publig, Maria, *Mozart / 'Dehanın Gölgesinde'*, Almancadan çeviren İlknur Özdemir, Can Yayınları, 2004.
Schaber, Wilfried, Salzburg Stadtführer, Residenz Verlag, 1991.
Schad, Martha, Mozarts erste Liebe, Das Bäsle Marianne Thekla Mozart, Wißner Verlag, 2004.
Schmeewind, Ursula, Jede Note an Dich gerichtet! – Musikalische Widmungsgeschichten, Blessing, 2004.
The Mozart Compendium, Editör H.C. Robbins Landon, Thames and Hudson, 1996

(I. baskı 1990).
Thomson, Katharine, Mozart'ın Yapıtlarındaki Masonik Örgü, İngilizceden çeviren M. Halim Spatar, Pencere Yayınları, 1994.
Valentin, Erich, Leopold Mozart, Insel Verlag, 1998.
Würtz, Roland, Das Mannheimer Mozart – Buch, Heinrichshofen's Verlag, 1977.

Dizin

A

Abel, Ferdinand Christian 48

Abel, Karl Friedrich 48, 50

Adamberger, Johann Valentin 201

Adlgasser, Anton Kajetan 57

Affligio, Giuseppe 61, 63

Agujari, Lucrezia "La Bastardella" 77, 93

Albert, Franz Joseph 114, 117

Albrechtsberger, Johann Georg 266, 308

Allegri, Gregorio 79

Miserere 79

Alt, Salome 25

André, Johann 187

André, Johann Anton 168

Angelsprugger, Coelestin 163

Anna Amalie, Prusya Prensesi 41

Anton, Clemens (Saksonya prensi) 253

Attwood, Thomas 241, 285

Auernhammer, Josepha Barbara 193, 207, 266

B

Bach, Carl Philipp Emanuel 29, 50

Bach, Johann Christian 47-52, 56, 57, 77, 160, 161, 198, 317, 319

Adriano in Siria 51

Bach, Johann Sebastian 47, 48, 50, 57, 113, 197

Brandenburg Konçertoları 22

Envansiyonlar 22

İyi Düzenlenmiş Klavye 22

Wilhelm Friedemann'ın Nota Defteri 22

Barisani, Sigmund 251, 252

Barisani, Silvester 252

Barrington, Daines 51

Beaumarchais, Pierre Augustin Caron de 228

Figaro'nun Düğünü 227-230, 233, 237

Sevil Berberi 228, 237

Suçlu Anne veya Diğer Tartuffe 228

Becke, Johann Baptist 165

Bedini, Domenico 301

Beer, Joseph 287

Beethoven, Ludwig van 114, 163, 222, 223, 251, 274, 277, 312, 318

Fidelio 163, 274

Benda, Georg Anton 180

Benedetti, Pietro "Sartorino" 83

Bentheim-Steinfurt, Ludwig 284

Benucci, Francesco 213, 235, 236, 238, 239

Berchtold zu Sonneburg, Johann Baptist von 219

Bertati, Giovanni 247, 257

Biber, Heinrich Ignaz Franz von 26

Binder, Johann Nepomuk Friedrich 211

Blanchard, Jean-Pierre François 302

Boccaccio, Giovanni 188

Decameron 188, 275

Bondini, Pasquale 244

Bonnières, Adrien Louis de (Guines Kontu) 147

Bono, Giuseppe 181, 182

Böhm, Johann Heinrich 168, 283

Braunbehrens, Volkmar von 182, 197, 217, 218, 237, 241, 257, 277, 302, 305, 312, 321

Mozart in Wien 182, 197, 217, 218, 237, 241, 257, 302, 305, 312, 321

Bretzner, Christoph Friedrich 187

Bridi, Giuseppe Antonio 254

Broschi, Carlo Maria "Farinelli" 78

Brunetti, Antonio 169

Bullinger, Joseph 154, 156, 162

Bussani, Dorothea 240

Bussani, Francesco 240

C

Campra, André 171

Idoménée 171

Cannabich, Johann Christian 40, 121-126, 137, 143, 163, 178, **285**

Cannabich, Rosina Theresia Petronelli "Rosa" 122, 124, 143

Carlotti, Marki Alessandro 72

Caroline, Nassau (Weilburg prensesi) 54

Casti, Giovanni Battista 232, 234, 236

Cavalieri, Caterina 187, **191, 200, 234, 259, 272, 305**

Cigna-Santi, Vittorio Amedeo 83

Clemens XIV (Papa) 80

Clementi, Muzio 196, **197**

Colloredo, Hieronymus von 104, 105, 110, 111, **318**

Coltellini, Marco 63, 67

Consoli, Tommaso 106

Cortoni, Arcangelo 96

Crébillon, Prosper Jolyot de 171

Idoménée 171

Crosdill, John 47

Crux, Marianne 243

D

d'Ippold, Franz Armand 190

Da Ponte, Lorenzo 192, 211, 213, 225, 230-234, 236, 238, 240, 242, 245-247, 253, 256, 257-259, 272, 274, 275, 294, 306, 321

Dal Prato, Vincenzo 172, 173

Danchets, Antoine 85

Idoménée 85

De Amicis, Anna Lucia 80, 81, 96, 98, 132, 133

De Gamerra, Giovanni 95

De Jean, Ferdinand 135

del Bene, Adriana Ferraresi
"La Ferrarese" 272, 275

Demmler, Johann Michael 120

Deutsch, Otto Erich 18, 297, 322

Doles, Johann Friedrich 267

Duport, Jean-Pierre 267

Duš k, František Xaver 243, 301

Dušek, Josefina 243, 301

Dürnitz, Thaddaus Wolfgang von 106

E

Eberlin, Johann Ernst 26, 31

Sigismundus Hungariae Rex 31

Eckard, Johann Gottfried 46

Einstein, Alfred 86, 321

Mozart, His Character, His Work 31, 86

Elisabeth Auguste (Bavyera-Pfalz elektörünün eşi) 165

Esterházy, Miklós I 189, 223, 255, 258, 286

Esterházy, Miklós II 286

Eybler, Joseph 298

F

Farinelli (bkz. Carlo Maria Broschi)

Fénelon, François de Salignac de la Mothe 85, 171

Les Aventures de Télémaque 85, 171

Ferdinand (Avusturya arşidükü) 90, 92-94

Ferdinando I (İki Sicilya kralı) 59, 81, 285

Fiala, Joseph 248

Firmian, Karl Joseph von 74-76, 78, 89, 92, 97

Firmian, Leopold Anton 74

Fischer, Johann Christian 148, 248

Fischer, Johann Ignaz Ludwig 187, 190, 201, 248

Fischietti, Domenico 106

Forman, Miloš 278

Amadeus 278

Fracassini, Aloisio Lodovico 116

Franz I (Kutsal Roma-Germen imparatoru) 32,33, 42, 59

Franz II (Kutsal Roma-Germen ve Avusturya imparatoru) 193, 251, 280

Frederick, Cassandra 47

Friederike Charlotte (Prusya prensesi) 268

Friedrich August I (Saksonya kralı) 265

Friedrich II "Büyük Friedrich" (Prusya kralı) 319

Friedrich Wilhelm II (Prusya kralı)

G

Gassmann, Florian Leopold 276

Gazzaniga, Giuseppe 247

Don Giovanni, o sia Il contivato di pietra 247

Il finto cieco 247

George III (Büyük Britanya ve İrlanda kralı) 47, 48, 51, 317

Gilowsky, Franz Xaver Wenzel 17

Girelli-Aguliar, Antonia Maria 93

Gluck, Christoph Willibald 17, 18, 32, 61, 62, 75, 82, 150, 151, 174, 180, 188, 247, 255, 257, 258, 294, 317-319

Alceste 62, 318

Armide 150, 319

Die Pilgrime von Mekka 188

Don Juan 247

La rencontre imprévue 188

Orfeo ed Euridice 31, 317

Goethe, Johann Wolfgang von 40, 41, 63, 318, 320

"Das Veilchen" 41

Goldhahn, Joseph Odilo 292

Goldoni, Carlo 63, 211

Il servitore di due Padroni 211

Gottlieb, Anna 240, 304

Graziani, Carlo 48

Grimm, Friedrich Melchior von 42-45, 47, 54, 55, 145, 146, 148, 150, 152-154

Guardasoni Domenico 264, 293, 294, 299

H

Hagenauer, Kajetan Rupert von 100

Hagenauer, Lorenz von 28, 32, 36, 38, 39, 41, 44-46, 48, 49, 53, 54, 56, 59, 61, 63

Haibel, Sophie 131, 194, 225, 305, 307, 308

Hamilton, Sir William 81

Handel, Georg Frideric 22, 25, 28, 46-48, 51, 47, 99, 113, 197, 198, 263, 282, 317

Acis and Galatea 198, 263

Alexander's Feast 263

Messiah 198, 263

Ode for St Cecilia's Day 198

Hasse, Johann Adolph 51, 59, 88, 90, 92, 294

Ruggiero 92

Hatzfeld, August Clemens Graf von 249, 251

Haydn, Johann Michael 57, 101, 108, 216

Haydn, Joseph 25, 27, 57, 101, 185, 188, 223, 224, 255, 276, 278, 286, 287, 317-320

L'incontro improvviso 188

Op. 33, Yaylı Çalgılar Dörtlüleri 223, 224, 319

Senfoni No. 98 287

Hässler, Johann Wilhelm 265, 266

Heina, François Joseph 153, 156

Hickel, Joseph 192

Hiller, Johann Adam 180

Hofer, Franz 243, 263, 267, 283

Hofer, Josepha 263, 304

Hoffmeister, Franz Anton 284

Hofmann, Leopold 266, 287, 308

Holzbauer, Ignaz Jakob 124, 127, 146, 149, 227

Günther von Schwarzburg 227

Homeros 85, 171

Odysseia 85

İlyada 171

J

Jacob, Heinrich Eduard 63, 116

Jacquin, Gottfried von 243, 250, 253, 254

Jenamy, Louise Victoire 107

Jommelli, Niccolò 39, 88

Joseph II (Kutsal Roma-Germen imparatoru) 59, 60, 116, 168, 177, 179, 180, 181, 187, 192, 193, 196, 197, 200, 210-212, 222, 224, 229, 230-234, 236, 240, 243, 245, 251, 253, 258, 259, 268, 275, 276, 279, 282, 288, 311, 319, 320

K

Karl Eugen (Württemberg Kontu) 39

Karl Theodor (Pfalz ve Bavyera elektörü) 39, 121, 127, 130, 161, 170, 176

Karl VI (Kutsal Roma-Germen imparatoru) 95

Klein, Anton P. 124, 227

Günther von Schwarzburg 227

Kleist, Franz Alexander von 300

Koželuh, Leopold 270

Köchel, Ludwig von 45

L

La Bastardella (bkz. Lucrezzia Agujari)

La Ferrarese (bkz. del Bene, Adriana Ferraresi)

Landon, H.C. Robbins 288, 292

Landrath, Zetto 17

Lange, Aloisia 130, 131, 133-135, 137-141, 143, 144, 158-162, 164, 165, 171, 184, 185, 194, 196, 211, 212, 227, 234, 259, 263, 267, 313, 319

Lange, Joseph 185, 196, 211, 267, 313

Langenmantel, Jakob Alois Karl 119

Langenmantel, Jakob Wilhelm Benedikt 119

Laschi-Mombelli, Luisa 240

Le Grand, Claudius 176

Leonhart, Dorothea 218

Mozart / Liebe und Geld 218

Leopold II (Kutsal Roma-Germen imparatoru) 169, 279, 280, 282, 287, 293, 300, 301, 320

Lessing, Gotthold Ephraim 64

Lichnowsky, Carl 263-266, 268

Lichnowsky, Moritz 264

Linley, Thomas 79

Lodron ailesi 120

Loibel, Johann Martin 291

Lolli, Giuseppe Francesco Maria 161

Lotter, Johann Jakob 28

Louis XV (Fransa kralı) 42, 44, 317

Louise Florence Pétronille (Epinay markizi) 55

Lugiati, Pietro 72, 73

M

Mandini, Stefano 240

Manservisi, Rosa 104

Manzuoli, Giovanni 50, 51, 79, 83, 92, 93

Marchesi, Luigi 294

Maria Beatrice Ricciarda (Massa Düşesi) 90

Maria Josepha Gabriela (Avusturya arşidüşesi) 59

Maria Theresia (Kutsal Roma-Germen imparatoriçesi) 32, 33, 42, 44, 59, 60, 64, 78, 90, 91, 94, 100, 106, 150, 169, 177, 179, 222, 229, 317, 319

Maria Theresia (Avusturya arşidüşesi ve Toscana prensesi) 253

Marie Antoinette 33, 42, 150, 229, 318

Marie-Louise (grand düşes) 300

Martini, Giovanni Battista "Padre Martini" 50, 77, 78, 83, 86, 88, 89, 107, 108, 126, 133, 161, 319

Maximilian Franz (Avusturya arşidükü) 106, 193, 251, 280

Maximilian Joseph III (Bavyera elektörü) 31, 37, 105, 114, 116, 130

Mazzola, Carlo 231, 294

Mendelssohn, Moses 249

Phaidon oder über die Unsterblichkeit der Seele 249

Mesmer, Franz Anton 68, 100, 185

Metastasio, Pietro 75, 95, 96, 106, 140, 231, 294

Mizler, Lorenz Christoph 28

Molière 144, 247

Dom Juan ou Le Festin de pierre 247

Molina, de Tirso 246

Montecuculi, Ludwig Franz 291

Montesquieu 188

.

İran Mektupları 188

Morgnoni, Bassano 98

Moscheles, Ignaz 277

Mozart, Anna Maria (Leopold Mozart'ın annesi) 38

Mozart, Anna Maria (Mozart'ın annesi) 21, 27, 28, 56, 60, 110, 123, 152-154, 157

Mozart, Anna (Mozart'ın beşinci çocuğu) 290

Mozart, Carl Thomas (Mozart'ın ikinci çocuğu) 221, 242, 290

Mozart, Constanze 11, 17, 18, 30, 128, 131, 132, 164, 179, 185, 186, 189, 192, 194-196, 198-200, 202, 205-207, 212, 214-216, 218, 225, 241-243, 251-254, 259, 262-265, 269, 271, 273, 283, 285, 290, 292, 293, 295-301, 303, 305-308, 311-314, 319, 321

Mozart, Franz (Leopold Mozart'ın büyükbabası) 22

Mozart, Franz Alois (Mozart'ın amcası) 38, 117, 121

Mozart, Franz Xaver Wolfgang (Mozart'ın altıncı çocuğu) 78, 296, 300, 312, 313

Mozart, Johann Georg (Leopold Mozart'ın babası) 22, 23

Mozart, Johann Thomas Leopold (Mozart'ın üçüncü çocuğu) 241, 242

Mozart, Leopold 11, 13, 18, 19, 21-68, 69, 71-101, 103-105, 107-112, 114, 116-118, 121, 126, 130-139, 145-147, 149-152, 157, 158, 161, 162, 165, 167, 170-177, 178, 179, 182-184, 186, 190, 194, 195, 201, 202, 207, 212, 214, 215, 219, 221-226, 229, 233, 235, 242, 248-250, 317, 319, 322

Cassatio ex G 27

Musikalische Schlittenfahrt 27

Trompet Konçertosu 27

Versuch einer gründlichen Violinschule 29

Mozart, Maria Anna "Nannerl" 28, 29, 31, 33, 37, 38, 40, 44-46, 49, 50, 52-54, 56, 60, 78, 80, 83, 97, 103, 104, 109, 112, 138, 139, 157, 158, 169, 170, 176, 179, 189, 190, 198, 199, 212, 215, 219, 242, 250, 251, 313, 317

Mozart, Maria Anna Thekla "Bäsle" 117, 119-122, 127, 130, 131, 141-143, 160, 163, 165, 209, 259

Mozart, Raimund Leopold (Mozart'ın ilk çocuğu) 214, 241

Mozart, Theresia (Mozart'ın dördüncü çocuğu) 255

MOZART, WOLFGANG AMADEUS

(KİTAPTA ADI GEÇEN YAPITLARI)

Acis and Galatea, KV 566 198

Alexander's Feast, KV 591 263

Alman Dansları 258

Apollo et Hyacinthus KV 38 (bkz. Apollon ve Hyakinthos)

Apollon ve Hyakinthos 58

Arya "Ah, lo previdi" - "Andromeda Aryası", KV 274 159

Arya "Al desio di chi t'adora", KV 577 272

Arya "Misera, dove son", KV 369 177

Arya "Non so d'onde vieni", KV 294 140, 159

Arya "Popoli di Teseglia", KV 316 159

Arya "Se al labro mio con credi", KV 295 139

Arya "Un moto di gioia", KV 579 272

Arya "Va, dal furor portata", KV 21 51

Ascanio Alba'da 92

Ascanio in Alba, KV 111 (bkz. Ascanio Alba'da)

Bastien und Bastienne, KV 50 68

Betulia liberata, KV 118 90

Cosi fan tutte, KV 588 278

Das Veilchen, KV 476 41

Davide penitente, KV 469 225

Der Schauspieldirektor, KV 486 234

Die Entführung aus dem Serail
(bkz. Saraydan Kız Kaçırma)

Die Schuldigkeit des ersten Gebots, KV 35 57

Die Zauberflöte (bkz. Sihirli Flüt)

Don Giovanni KV 527 41, 227, 241, 246, 247, 250-254, 258, 259, 300, 313, 319, 320

Ein musikalischer Spaß, KV 522 252

Eine kleine Nachtmusik, KV 525 252

Figaro'nun Düğünü, KV 492 104, 213, 221, 227, 230, 233-240, 242, 244, 246, 253, 254, 257, 259, 270-272, 274, 282, 285, 304, 319

Flüt ve Arp Konçertosu, KV 299 147

Freimaurerkantate, KV 623 306

Haffner Serenadı, KV 250 107

Haydn Dörtlüleri, KV 387, 421, 428, 458, 464, 465 214, 223

Idomeneo İçin Bale Müziği, KV 367 176

Idomeneo, Re di Creta, KV 366 176
.

İl re pastore, KV 208 106

İl sogno di Scipione, KV 126 94

İki Piyano İçin Sonat, KV 448 193

Keman ve Piyano İçin Altı Sonat, KV 296, 376-380 193

Keman ve Piyano İçin Altı Sonat, KV 301-306 159, 165

Keman ve Viyola İçin Düet, KV 423, 424 216

Klarnet Konçertosu, KV 622 305

Klarnetli Beşli, KV 581 276

Krönungsmesse KV 317 (bkz. Taç Giyme Missası)

L'Oca del Cairo, KV 422 214

La clemenza di Tito, KV 621 301

La finta giardiniera, KV 196 105

La finta semplice, KV 51 63

La Majör Keman Konçertosu, KV 219 189

Le Nozze di Figaro (bkz. Figaro'nun Düğünü)

Le Petits Riens, KV 299b 151

Lucio Silla, KV 135 98

Menekşe (bkz. "Das Veilchen")

Mısır Kralı Thamos 168

Messiah, KV 572 198, 263

Mi Bemol Majör Piyano Konçertosu No. 14, KV 449 217

Missa “Do minör Büyük Missa”, KV 427 216, 225, 288

Missa “Piccolomini”, KV 258 300

Missa solemnis, KV 139 69

Missa, KV 337 300

Missa, KV 66 100

Mitridate, Re di Ponto, KV 87 88

Motet “Exsultate, jubilate”, KV 165 99

Motet KV 222 108

Ode for St Cecilia’s Day, KV 592 198

Piyano İçin Çeşitlemeler, KV 573 267

Piyano Konçertosu No. 15, KV 450 218

Piyano Konçertosu No. 16, KV 451 218

Piyano Konçertosu No. 17, KV 453 218

Piyano Konçertosu No. 18, KV 456 218

Piyano Konçertosu No. 19, KV 459 218

Piyano Konçertosu No. 20, KV 466 222

Piyano Konçertosu No. 26, KV 537 284

Piyano Konçertosu No. 5, KV 175 101

Piyano Konçertosu No. 9 “Jeunehomme”, KV 271 107

Piyano Sonatı, KV 309 120, 122, 124

Piyano Sonatı, KV 331 189

Piyano Sonatları, KV 279-284 106

Prelüt ve Füg, KV 394 198

Prelüt ve Füg, KV 404 198

Prelüt ve Füg, KV 404a 198

Re Majör Piyano Sonatı, KV 576 269

Requiem, KV 626 298

Resitatif ve Arya "Bella mia fiamma... Resta, o cara", KV 528 255

Resitatif ve Arya "Ch'io mi scordi di te... Non temer, amato bene", KV 505 239

Rondo, KV 511 252

Saraydan Kız Kaçırma, KV 384 17, 116, 168, 179, 185, 187, 188, 200, 201, 208, 210, 212, 213, 221, 225, 234, 244, 248, 259, 268, 272, 288, 319

Senfoni No. 1, KV 16 49

Senfoni No. 25, KV 183 101

Senfoni No. 31, KV 297 153

Senfoni No. 35 "Haffner", KV 385 212

Senfoni No. 36 "Linz", KV 425 217

Senfoni No. 38 "Prag", KV 504 245

Senfoni No. 39, KV 543 262

Senfoni No. 40, KV 550 262

Senfoni No. 41, KV 551 262

Serenat, Nefesli Çalgılar İçin, KV 375 192, 193

Sihirli Flüt 168, 188, 263, 290, 292, 293, 301-306, 313, 320

Sinfonia Concertante, KV 297b 149

Sinfonia Concertante, KV 364 169

Sonat, Piyano ve Keman İçin (dört adet), KV 6-9 45

Sonat, Piyano, Keman (Flüt) ve Viyolonsel İçin (altı adet), KV 10-15 51

Thamos, König in Ägypten, KV 345 (bkz. Mısır Kralı Thamos)

Üç Piyano İçin Konçerto, KV 242 120, 144

Yaylı Çalgılar İçin Beşli, KV 516 252

Yaylı Çalgılar İçin Dörtlü, KV 155 95

Yaylı Çalgılar İçin Dörtlü, KV 421 214

Yaylı Çalgılar İçin Dörtlü, KV 575 269

Yaylı Çalgılar İçin Dörtlü, KV 589 282

Yaylı Çalgılar İçin Dörtlü, KV 590 282

Yaylı Çalgılar İçin Dörtlü, KV 80 77

Zaide, KV 344 167

Müller, Wenzel 291, 292

Kaspar, der Fagottist oder Die Zauberzither 292

Mysliveček, Josef 93, 117

N

Napoléon Bonaparte 229, 318

Naumann, Johann Gottlieb 266

Neefe, Christian Gottlob 180

Noailles, Louis de, Mareşal 160

Nostitz-Rieneck, Franz Anton 244

Noverre, Jean-Georges 107, 146, 151

O

O'Kelly, Michael 235, 240, 241

O'Reilly, Robert May 285

Orsini-Rosenberg, Franz Xaver Wolfgang 78, 185, 210, 232, 236

P

Paisiello, Giovanni 81

Il re Teodore in Venezia 221

Palschau, Johann Gottfried Wilhelm 47

Parini, Giuseppe 91

Paumgarten, Josepha 170, 177, 178

Pavel I (Rus Prensi-1796'dan sonra Rus Çarı) 187

Pergmayer, Johann Theophilus 21

Pergolesi, Giovanni Battista 150

La serva padrona 150

Peri, Jacobo 79

Euridice 79

Pertl, Wolfgang Nikolaus 21, 27

Petrosellini, Giuseppe 103

Piccinni, Niccolò 66, 75, 116, 150, 151, 162

Cesare in Egitto 75

La Pescatrice 116

Podstatzky, Leopold Anton 60

Predieri, Angelo 95

Publig, Maria 86

Mozart / 'Dehanın Gölgesinde' 86

Puchberg, Johann Michael 13, 258-260, 262, 264, 269, 271, 275, 276, 278, 280, 281, 282, 284, 292, 297

Punto, Giovanni 146

Purcell, Henry 247

Puşkin, Alexandr 276, 277

Mozart ve Salieri 276

Q

Quaglio, Lorenzo 176, 177

Qualenberg, Elisabeth Barbara 243

Quantz, Johann Joachim 29

R

Raaff, Anton 123, 133, 139, 140, 153, 155, 172, 173

Racine, Jean 83

Raitenau, Wolf Dietrich von 25

Rameau, Jean Philipp 22

Traité de l'harmonie

Ramm, Friedrich 122, 134, 135, 146, 248, 264

Rauzzini, Venanzio 96, 99, 239

Reichardt, Johann Friedrich 268

Righini, Vincenzo 234, 235, 245

Rinuccini, Ottavio 79

Euridice 79

Ritter, Georg Wenzel 122, 146

Rohan-Cabot, Louis Antoine de 147

Rosa, Saverio dalla 73

Rossini, Gioachino 314

Rousseau, Jean Jacques 29, 43, 68, 150, 317

Emile ou de l'education 29

Le Devin du Village 68

Rubens, Peter Paul 42

S

Salieri, Antonio 181, 182, 193, 200, 213, 231, 232, 234, 235, 239, 245, 246, 253, 272, 276-278, 281, 282, 284, 287, 293, 294, 300, 305

Axur 282

La Scuola de'gelosi 239

Prima la musica e poi le parole 234

Tarare 246

Salomon, Johann Peter 286

Sammartini, Giovanni Battista 75, 77, 88

Sarselli, Elisabeth Augusta (bkz. Wendling, Elisabeth Augusta)

Savioli, Louis Aurel 122, 124, 126

Schachtner, Johann Andreas 68, 167, 168

Schikaneder, Emanuel 168, 228, 229, 263, 288-290, 292, 302-304

Schiller, Freidrich 41, 317, 319

Schobert, Johann 45, 46, 57

Schrattenbach, Siegmund Christoph 34, 57, 71, 94

Seeau, Joseph Anton 103, 104, 114-117, 170, 172, 173, 176

Sembler, Rupert 24

Shadwell, Thomas 247

The Libertine 247

Shaffer, Peter 277

Amadeus 277

Shakespeare, William 313

Hamlet 288, 168, 175

Sickingen, Karl 145, 153

Silbermann, Gottfried 265

Soler, Vicent Martin i 232, 243

Diana'nın Ağacı 246

Una cosa rara 242

Sophie Charlotte (İngiltere kraliçesi) 47, 51

Sortschan, Johann Nepomuk 297

Spork, František Antonin 66, 244

Spöckner, Johann Lorenz 101

Stadler, Anton 243, 302, 305

Stamitz, Johann 40

Starzer, Joseph 182, 258

Stein, Anna Maria 119

Stein, Johann Andreas 118-120

Stephanie, Gottlieb 185, 187, 190-192, 225, 234

Storace, Nancy 239, 240, 241, 248, 249, 271

Strack, Johann Killian 192

Süßmayr, Franz Xaver 292, 295, 298-300, 305, 306, 308

Swieten, Gottfried van 64, 66, 197, 198, 258, 263, 267, 270, 283, 298

T

Telemann, Georg Philipp 28, 318

Téllez, Gabriel (bkz. Molina, Tirso de)

Tenducci, Giustino Ferdinando 160

Thorwart, Johann 17, 195, 196

Thun, Franz Joseph 217

Thun, Johann Joseph 217, 243

Thun, Maria Wilhelmine 181, 186, 263

Thurn-Valsassina/Taxis, Johann Baptist 25, 27

Tirso de Molina 246

El Burlador de Sevilla y Convidado
de Pietra 246

Titus Vespasianus Augustus (Roma imparatoru) 301

Trattnern, Johann Thomas Edler von 217

Trattnern, Maria Theresia 217

Tschudi, Burkhardt 53

Tufton, Sackville VII 49

U

Umlauff, Ignaz 180

V

Varesco, Giambattista 171-173, 213, 215

Vergilius 82

Victoire (Fransa prensesi) 45

Villeneuve, Louisa 275

Vogler, Joseph Georg 123, 126, 127, 133, 134

Stimmbildungskunst 126

Tonwissenschaft und Tonsetzkunst 126

Voltaire 43, 55, 146, 156, 188, 317

Zaïre 188

W

Wagenseil, Georg Christoph 33, 61

Walderen, Jan Walraad 53

Waldstätten, Martha Elisabeth 192, 193, 200, 202, 208

Walsegg, Anna von 296

Walsegg, Franz von 297

Weber, Aloisia (bkz. Lange, Aloisa)

Weber, Cäcilia 131, 185, 195, 196, 225

Weber, Constanze (bkz. Mozart, Constanze)

Weber, Fridolin 131, 132, 134, 138, 158, 159, 184, 195

Weber, Johann Nepomuk 131, 211

Weber, Josepha (bkz. Hofer, Josepha)

Weber, Sophie (bkz. Haibel, Sophie)

Weiser, Ignaz Anton 57

Weiskern, Friedrich Wilhelm 68

Wendling, Dorothea 172

Wendling, Elisabeth Augusta 172

Wendling, Franz Anton 172

Wendling, Johann Baptist

Wetzlar, Raimund 209, 211, 214, 232

Widl, Rufinus 58

Wieland, Christoph Martin 290

Dschinnistan 290

Wilhelm V (Oranje prensesi) 53, 54

Winter, Sebastian 36

Wotschitka, Franz Xaver 115

Württemberg, Elisabeth
Wilhelmine Loise von 193

X

Xiemenes, Giuseppe 89

Y

Yekaterina II (Rus çariçesi) 187

Z

Zeill, Ferdinand Christoph (Chiemsee piskoposu) 103, 114

Zetto (Constanze'nin şahidi) (bkz. Landrath, Zetto)

Zinzendorf, Karl von 241

İÇİNDEKİLER

1. Genişletilmiş üçüncü baskıya önsöz
2. 1756-1782
3. 1756-1763: Bir dâhinin babası: Leopold Mozart
4. 1763-1766: Büyük Avrupa gezisi
5. 1767-1769: İtalya öncesi olgunlaşma
6. 1769-1773: Müziğin anavatanında
7. 1774-1776: Salzburg - Münih
8. 1777-1779: Yeniden Paris - İlk büyük aşk - İlk hayal kırıklığı
9. 1779-1781: Salzburg'da Başpiskopos'un emrinde, Münih'te Idomeneo
10. 1781-1782: Salzburg'dan kopuş - Saraydan Kız Kaçırma - Constanze
11. 1782-1791
12. 1782-1785: Evliliğin ilk ayları - Salzburg gezisi - Viyana'da konserler
13. 1785-1790: Üç başyapıt: Figaro'nun Düğünü, Don Giovanni, Cosi fan tutte

14. 1790-1791: Son perde
15. 1791’den sonrası
16. Mozart ve çağı
17. Kaynakça
18. Dizin

1. Kapak
2. İç Kapak
3. Okumaya başla
4. Kaynakça
5. Dizin